TEOHAR MIHADAȘ

frumoasa risipă

DACIA

TEOHAR MIHADAŞ

FRUMOASA RISIPĂ

EDITURA DACIA
CLUJ-NAPOCA, 1980

Coperta de: **OCTAVIAN BOUR**

Varianta V1.0

Decembrie, 2018

Iubești Ardealul?

Motto: „Am mai călcat vreodată
Pe drumurile-acestea.
Pe-aceste locuri-mume
am mai umblat cândva…

Într-o zi de octombrie 1935, pe la-nceputul lunii, vasul acela elegant, alb, ramat cu albastru, acosta pe ţărmul românesc, în portul Constanţa.

Eu, adusul de ape, cu părul negru, în tumult, cu ochii verde-ntunecaţi, mânioşi, având în adâncul lor ceva de sălbăticiune leneş pânditoare, abia înaintam printre oameni, încurcat şi poticnit, cu sufletul rătăcind încă aiurea, în pământurile depărtate sfâşietor ale memoriei de până atunci.

Acolo stăruiau încă imagini, chipuri şi privelişti ce mă ţineau legat de ele cu puterea blestemului şi a vrăjii, acolo se mişcau în necontenire lucruri de care nu mă puteam rupe. Numai cu trupul eram prezent aici, în noul pământ, căci celălalt din mine nu se afla aici, decât doar ca o undă amăgitoare, ca o adiere tristă, căci el stăruia a se ţine strâns încleştat în lumea din care se plămădise şi se născuse.

Vrerea ursitei mă mâna spre alte rosturi decât cele fireşti şi arătate. Mâna moirei mele, în urmărirea ţelurilor ei, a fost doamna aceea frumoasă… Pe cât de negri şi mari în deschiderea lor minunată spre tine erau ochii ei – de stirpe basarabă ori armenească ai fi zis – pe atâta de negru şi de înverşunat în răutate îi era sufletul.

Persecuţiile la care mă supusese, ocările gratuite şi de tot felul cu care mă întâmpina la tot pasul, din senin, pentru că aşa-i căşuna ei, m-au răvăşit până la disperare. Ai fi zis că se împlinea o vindictă, că se săvârşea o răzbunare târzie asupra cine ştie căror fapte petrecute într-o altă viaţă. Să-i fi fost pricinuit, oare, într-o altă, depărtată existenţă, o vătămare de neiertat, că mă prigonea într-atâta, fără niciun motiv?…

Nu ştiu. Ştiu doar că nu-i puteam face nimic.

Ea avea toată puterea de partea ei (inclusiv pe aceea a directorului liceului, care îi era soţ), plus cea pe care le-o dă femeilor slăbiciunea lor femeiască, cu întreaga suită de năbădăi şi capricii care nu se ogoaie până ce nu-şi găsesc satisfacţia, în timp ce eu nu aveam nicio apărare decât foarte irascibila mea sensibilitate, inconştientă încă de orgoliul pe care-l ascundea, latent, şi care mă făcea mai vulnerabil în faţa înverşunatei doamne profesoare de franceză, vicleană mână a ursitei mele.

Cu sufletul eram acolo, în acel punct al Mării Negre, de unde se vedeau stâncile Sciţiei Minor sau tumuluri?) ca nişte spinări anevoie încovoiate asupra pământului, năzuind parcă a se smulge din solul oare le ţinea legate-ntrânsul de mii de ani. Tufe răzleţe de scaieţi şi ciulini se sfâşiau în vânt, având ele înfăţişare şi chip de bărboase arătări, unele care se arătau aici, la suprafaţa pământului acesta, altele, – sau poate aceleaşi – arătându-se din însăşi genunea celor mai depărtate aduceri-aminte ale sângelui meu.

Eram cu sufletul tot acolo, risipit în coclaurile munţilor de unde mi se trag izvoarele, de unde ele s-au adunat, alcătuind afluentul acesta, care va fi istoria vieţii mele.

Eram cu sufletul pierdut încă în sufletul părinţilor mei şi al întregului lanţ de părinţi, până-n fabulosul păstor şi călăreţ, care şi-a arătat faţa şi stihia pentru prima dată acelor locuri, menite de la Domnul numai mie şi alor mei, până la el, şi dincolo de el, la ultimul, oare va fi fost să fie cine ştie cine…

Sufletul meu împodobea, cu uimirile sale, cu fecioreştile lui dăruiri şi înflăcărări, şi-acum, lucrurile şi locurile din ţara copilăriei, în reverberate nimburi de bucurie, iar acele locuri şi lucruri fermecate erau acum însăşi fiinţa mea; sufletul şi tăcerea lor era însuşi sufletul – tăcut la această oră – al basmului meu pământesc.

Sufletul meu sta încă ghemuit cu grijă şi iubire lângă acea fiinţă firavă, frumoasă ca o rugăciune de mulţumire, fragila plămadă de turcoaică, pe care am îngrijit-o, aşa cum ar fi făcut-o un tânăr franciscan, toată noaptea dinainte, când vasul se clătina peste hulele despletite ale furtunii, iar ea

suferea copilăreşte din cauza aceasta, scâncind, suspinând, aruncând afară veninuri, cerând, în limba ei, ajutor, fixând asupra mea, cu rugă şi iubire, surâzând din toată fiinţa ei chinuită la acea oră, ochii mari, cenuşii: prezenţe dintr-o altă planetă, altă galaxie, altă poveste, de care eu însumi îmi aduceam, dureros de vag, aminte parcă.

Sufletul meu rămăsese presărat ca o dâră de şarpe peste drumul străbătut pe jos, pe arşiţă, stârnind pulberea amiezii, de la marginea Tauriei şi până la intrarea în oraşul acela, care se cheamă Grebena…

Şi mai întârzia, o parte din sufletul meu, în camera aceea de hotel sărăcăcios, din portul Salonicului, lângă femeia care mă apradunase de pe stradă şi se culcase apoi cu mine toată noaptea, cu o lăcomie şi o înverşunare de lupoaică hămesită, atunci când apucă-n fălci un noatin godinaş.

Pe limba ei şerpească, femeia aceea a străzilor şi-a nopţii, cu păr şi ochi tenebroşi, de sclavă a lui Agamemnon, şi cu trupul dubios de alb, de larvă infernală, îmi îngăima într-una ceva din care eu prea puţin înţelegeam: nişte diminutive de la păsări, de la fiare de codru şi ceva din care se desluşea cum că aş fi fost având eu gust şi miros de fruct pădureţ…

Degeaba: femeia nopţii, cu trup de larvă şi ochi mari, întunecaţi, de sclavă a regilor ahei de-odinioară, a fost prima mea soţie, iar eu am fost mire dezarmat înaintea ei în toată noaptea aceea de la hotelul din Salona.

Dar era bună, înţeleaptă, grijulie, maternă, deoarece, în neostoita ei ospeţire din nevinovăţia mea, a avut grijă, în toate dăţile, să mă învelească într-un fel de cămaşă rece, protectoare împotriva strigoilor pe care, cred, ea considera că ar fi putut să-i aibă-n cotloanele trupului ei satanaelic.

Nu aveam nimic altceva asupra mea decât hainele de pe mine, iar în buzunarul surtucului, paşaportul şi o adresă a Ministerului Educaţiei Naţionale din Bucureşti, prin care mi se făcea cunoscut că, în urma cererii mele, înregistrată sub nr. … cutare etc. …, mi s-a aprobat o bursă la Şcoala Normală din Timişoara, unde urma să mă prezint odată cu începerea cursurilor.

Mai aveam, într-un buzunar improvizat ad-hoc, pe partea

dinlăuntru a maioului de lână ce-l purtam, după obiceiul păstorilor valahi din Pind, direct pe piele, o hârtie de o sută de drahme, pe care maică-mea o agonisise pentru înmormântarea ei, care avea să fie curând, întrucât era suferindă de rac şi ştia că va muri, dar care a strecurat-o-n buzunarul de la maioul meu, considerând că acolo era loc mai nimerit şi mai cu rost pentru ea. Buzunarul acela, cu hârtia de o sută de drahme, pitită-ntrânsul de mâinile şi iubirea mamei, era să-nsemne pentru mine cu timpul – căci cu timpul şi după ce nu mai sunt se cunosc oamenii şi lucrurile care ne-au iubit – un loc magic, în care se păstrează amintirea mamei, ca o ostie.

În gară, la Bucureşti, unde nici acuma nu ştiu cum şi când am ajuns, mă aştepta Virgil, vărul meu, mult mai mare decât mine, care studia de câţiva ani ştiinţele naturii aici, în ţară. Virgil era altă mână a destinului meu, care începea să lucreze, de îndată ce fuga de sub prigoana frumoasei doamne fusese împlinită.

M-a cuprins în braţe, cu dragoste adevărată:

— Ce faci, tu, mă, Toharu…? Ce-i cu tine…?

— Am…

— Hai…, şi m-a dus la un cămin studenţesc, într-o cameră mică, unde am povestit până s-a făcut ziuă, de toate…

— Tu, Tohar, nu eşti de normală. Tu trebuie să faci mai mult. Tu trebuie să faci universitatea… La normală las să meargă alţii… Mergem la Minister să transferăm bursa de la şcoala normală la un liceu.

— Dar n-o să se poată, am replicat eu cu onestitate naivă; statul român cheltuieşte bani grei ca să întreţină liceele din Grecia, deci, ca să rămâie elevii acolo, nu să vină-n ţară. La şcolile normale se aprobă mai uşor bursele, deoarece în Macedonia nu funcţionează astfel de şcoli, decât numai licee… N-o să se poată. Mi-e ruşine să mă duc să cer… una ca asta, stăruii eu.

— Lasă, nu-ţi fie ruşine. Las’ pe mine. Le aranjez eu. Tu trebuie să faci liceul, nu normala. Hai la Domnul Caliani. Chiar acum.

Vărul meu Virgil era sincer şi nu gândea rău despre

viitorul meu, dar intervenea în gândirea lui şi îndemnul unui interes direct legat de el şi de cei imediat apropiaţi lui, mai apropiaţi decât vărul Tohar: Sora lui mai mare era învăţătoare la şcoala românească din Turia, iar soţul ei era directorul aceleiaşi şcoli. Mai avea o soră oare urma să facă şcoala normală în ţară şi să ocupe, după ce termină, şi celălalt post de institutor de la şcoala din Turia. Absolvirea şcolii normale de către mine însemna o primejdie pentru surorile şi cumnatul său, deoarece, element bun fiind eu, cu note de 10 şi abia câteva de nouă, puteam foarte uşor să-i dau la o parte într-o bună zi pe toţi şi să le ocup locul, ori să stau deasupra lor, ceea ce nu-i convenea, şi pe bună dreptate, deloc, lui Virgil, cealaltă mână a moirei mele.

Acel domn Caliani, directorul învăţământului de peste hotare în ministerul educaţiei, lăsa impresia, la prima vedere, a unui paşoptist de educaţie catolică. Purta bărbiţă de Kogălniceanu şi mustaţă ca Tache Ionescu, dar se purta îmbrăcat în haine negre, amestec de frac de diplomat şi de sutană clericală de Blaj.

Răspândea în jurul persoanei lui un aer de ascet şi de celibatar. În adâncul fiinţei sale pâlpâia o lumină aprinsă de la flacăra sacrelor lumini ce au ars în marile suflete ale austerilor bărbaţi şi apostoli ai naţiei române şi care s-au numit Inochentie sau Samuil Micu, Petru Maior, Gheorghe Şincai, Timotei Cipariu, ale căror figuri providenţiale apar şi-acuma, zice-se – la momente anumite – în chip de lari protectori stând deasupra norilor ce trec peste ţara Ardealului.

S-a uitat la mine şi direct prin ochelari şi peste lentilele acestora, mai atent, mai iscoditor, apoi, fără a ezita prea mult, după ce stăruise cu privirea asupra notelor din certificatul meu de absolvire a patru clase gimnaziale, a scris apostilă deasupra, în colţul stâng al cererii mele, de aprobare a transferului solicitat.

— Te vei prezenta, zice domnia-sa, la liceul Mihai Viteazul, mâine, şi-mi întinde cererea cu aprobarea pe dânsa. N-a făcut nicio obiecţie, nu mi-a adresat nicio dojană, nu a obiectat – aşa cum se obişnuieşte la înalţii şi mărunţii

funcţionari – nici măcar în virtutea unei obişnuinţe prin care funcţionarii trebuie să-şi manifeste autoritatea cu orice chip şi-n orice împrejurare, zicând de pildă: dar pentru ce cheltuim şi investim noi fonduri la întreţinerea liceelor din Grecia şi aiurea, ca să veniţi să faceţi liceul aici, în ţară? Mergeţi şi cereţi aprobarea ministrului, a consiliului ministerial, a guvernului, sau: … mai aşteptaţi… mai treceţi pe-aici, să… vedem ce se poate face etc. etc.

I-am mulţumit cu bucuria-n suflet a omului care nu credea într-o rezolvare atât de rapidă a cererii sale, ba, mai bine zis, nu credea deloc. Domnia-sa m-a petrecut cu privirea până ce-am părăsit biroul. Am simţit că mă priveşte chiar cu un anumit interes şi iarăşi m-am bucurat.

Întrucât audienţa mea nu a durat mai mult de zece minute, hai să zicem douăzeci cu exoperarea formelor şi formalităţilor de obţinere a aprobării pentru audienţă cu tot, nu m-am prezentat a doua zi la direcţiunea liceului Mihai Viteazul (cât de mândru puteam fi eu pentru că urma să fiu elev la un liceu care purta un atât de înălţător nume, numai eu ştiu) ci, de la domnul Caliani, am purces într-un răsuflet direct acolo, chiar atunci.

Directorul de aici – parcă se numea Arbore, nu ştiu dacă-i adevărat ori ba – arăta într-adevăr a arbore, prin alura-i trunchioasă şi impresionant desfăşurată pe verticală, cu braţe rămuroase şi scorburi puternic conturate peste tulpina prea timpuriu îmbătrânită.

— Bine, băiete, m-a încurajat dânsul; ne bucură faptul că vom avea un elev bun la liceul nostru. Nu cred să mă-nşele notele de pe certificat… Apoi, după o pauză, un suspans grav, deliberam: întrucât vei sta în internatul nostru, fiind bursier al statului, va trebui să te prezinţi cu o plapomă, două perechi de albituri, două perechi pijamale, papuci de casă… şi două costume de uniformă. Şi m-a bătut pe umeri cu bunăvoinţă. Fără acestea toate, ne pare rău… nu te putem primi. A, am uitat: plapoma să fie albastră.

Dacă din biroul domnului Caliani am ieşit vibrând de bucurie, din biroul domnului Arbore, am ieşit acoperit de amărăciune. Acesta funcţionar, nu domnul Caliani! Iată un

om care ştie ce-seamnă să fii slujbaş la stat, să conduci o instituţie, un birou. M-am izbit de-un om care-şi cunoştea bine misia şi şi-o îndeplinea cu neclintire şi pricepere, nu ca insul cu bărbuţă de Kogălniceanu, mustăţi à la Tache Ionescu şi ţinută ascetică, de dascăl blăjean, surprinzător de operativ în modul cum acorda aprobările, repede, fără multă zăbavă.

Pe lângă mine treceau grăbiţi oamenii, treceau uruind în sus şi-n jos tramvaiele, păşea, puţin cam indispus dar nu cine ştie ce, Virgil, iar eu mă împleticeam în mers, podidit de plâns, un plâns pe atât de greu de suportat pe cât de mult mă străduiam să nu-l arăt, să nu fiu văzut…

— Lasă Tohar, zice vărul Virgil, o scoatem noi la capăt. Nu fi supărat.

— Dar de unde să fac eu rost de atâtea câte mi-a cerut?

— Se aranjează toate… Hai înapoi la domnul Caliani.

Domnul Caliani ne-a primit, iarăşi cu prea multă uşurinţă, plăcut încorsetat în sobrietate. Era director general de minister, purta frac, avea mustaţă severă, bărbuţa ţeapănă, dar nu ştia să se comporte ca un director general, ci omenos şi binevoitor ca un ţăran din câmpia Transilvaniei.

Virgil i-a explicat (eu eram complet anulat de ruşine şi jenă) povestea cu plapomele, albiturile, uniformele, papucii cu moţ etc., după care, domnul Caliani s-a uitat la mine, (eu am crezut că mă va dojeni şi mă va arunca afară), atent, fără exteriorizarea vreunui sentiment cât de cât, şi m-a întrebat sec: „Iubeşti Ardealul?”…

Întrebarea a căzut uluitor. În sufletul meu s-a zvonit deodată cântec mare, despre o lume de basm şi legendă. Vedeam, în acel cântec, ţărani zdraveni, încinşi peste cămăşile albe cu şerpare late de două pălmi, cu plete lăsate peste umeri, arând dealuri şi pământurile dintre dealuri, coborând în puhoaie din munţii detunaţi de mânia dreptăţii, având coase şi furci în mâini, ce se agitau ca nişte flăcări şi ca nişte limbi uriaşe, cu ascuţiş subţire, strigător în noapte, mişcându-se către cer, aidoma unei păduri muncită de marii demoni ai pârjolului din adâncuri.

Şi mai vedeam, ridicându-se din mijlocul acelui uragan de

furci şi de coase, de tumult ţărănesc cu miţoase căciuli ţuguiate-n cap, trase până peste ochi, de-mi păreau ochii doar nişte margini adânci şi-ntunecate, statura uriaşă a unor bărbaţi-zei, a unor ţărani răsăriţi de-a dreptul din crestele şi ponoarele muntelui precum soarele iese dimineaţa direct din munţi asupra pământului, şi tumultul acela atunci începea a striga din abisuri străluminate, şi dimpreună cu tumultul strigau şi apele şi pădurile şi văzduhurile toate: „HOREA! HOREA! HOREA!”… „IANCU! IANCU! IANCU!” căci acestea erau umbrele uriaşe ce se ridicau deasupra mulţimilor în tumult, pe care le îndrumau, le îndemnau şi le călăuzeau de sus şi până foarte departe…

— Da, am îngăimat ca mireasa înaintea altarului, cuprins de-o mare bucurie, care-mi gâtuia vocea, bucurie care este cu atât mai adâncă cu cât nu vrea a se mărturisi-n cuvinte.

— Atunci te voi trimite la un liceu din Ardeal, a reluat vorba domnul Caliani. Şi l-a mânat pe Virgil la un alt birou, unde şeful de-acolo a făcut hârtie de transferare, atât a bursei cât şi a înscrierii mele, iniţial ordonată către liceul Mihai Viteazul, de la acest liceu, la liceul „Timotei Cipariu” din oraşul Dumbrăveni.

Era acesta un liceu prăpădit şi foarte pestriţ. Ministerul însă nu ţinea deloc să-l desfiinţeze, înţelegând rostul lui acolo unde se afla. Cum satele din jurul Dumbrăveniului nu aduceau un debit suficient de elevi pentru menţinerea unui liceu, şi cum Nicolae Iorga ţinea în mod deosebit la el din cauză că directorul era rudă prin alianţă cu domnia sa, diriguitorii din minister dirijau spre „Timotei Cipariu” tot soiul de puşlamale, pramatii, repetenţi şi corigenţi, prigoniţi de soartă şi exmatriculaţi, precum şi toţi aceia care se aflau venind de peste hotarele ţării, din ţinuturile locuite de valahi, numai şi numai ca liceul să nu moară şi, odată cu el, nici cei care-l slujeau să nu sufere.

Faptul că n-am rămas în Bucureşti, la prestigiosul liceu Mihai Viteazul, a fost, cred eu, tot un vicleşug al ursitei mele. Directorul acela cât un arbore şi povestea cu trusoul de elev complicat şi costisitor, au constituit tot un fel de elemente aparţinând strategiei ascunse a moirei. Cine ştie

care ar fi fost evoluţia mea? Cine ştie dacă nu m-aş fi înstrăinat de mine, adăugându-mi o altă gândire şi-un alt comportament, străine de ceea ce ar fi putut să crească din magmele mele originare, din numele-mi proprii. Poate că Bucureştiul mă risipea, făcând din mine un om de carieră; sau mă putea vicleni în cine ştie ce fel de gloriole, dacă nu mă sufoca în ahul plin, euforic al atâtor felurite succese, în obeza mulţumire de sine a rangului, a prosperităţii, a ajungerii… Aş fi fost, fără doar şi poate, mai intelectual, mai cult, mai rafinat, mai cu relaţii, mai bine văzut, mai apreciat, talentul meu – mult, puţin – ar fi avut mai variate ocazii de a se afirma abil şi organizat, mai decis; ar fi putut să sporească-n destoinicie, în subtilitate şi audienţă, prin contactul său la timp cu modele ce vin de dincolo de noi, din lehamitea saturaţiei, dar n-aş fi avut voluptatea că am rămas eu însumi, întreg, statornic peste ceea ce am ca fiind al meu, nesmintit, inalienabil. Impresionanta, fermecătoarea frivolitate a capitalei nu putea face casă bună cu morocănoasa mea vocaţie după lucruri grave. Mă indigna şi umilea totodată. Trezea în mine nevolnicia dar şi un anume orgoliu.

Regret totuşi un singur lucru: la liceul Mihai Viteazul, dacă rămâneam acolo, l-aş fi avut pe Vladimir Streinu ca profesor de română.

Orașul acela

„...În care m-am născut pentru a doua oară...

Am mai rătăcit, încoace şi-ncolo, prin Bucureşti, încă vreo câteva zile, până ce unchiul Gheorghe Peristeri mi-a cumpărat uniformă de licean, am vizitat pe mai toţi consătenii mei aflaţi aici, toţi negustori harnici, austeri şi filotimi, ducând o viaţă sobră, devotată agoniselii şi intereselor familiei, (numai unchiul Costuli Mihadaş era intelectual dintre ei, contabil la librăria Cartea românească) de la care am primit, fără excepţie, câte una, ori două, ori chiar cinci sute de lei, toţi fiind mândri că se va ridica din seminţia lor om învăţat. Am legat în ăst scurt timp o prietenie întâmplătoare şi sprinţară cu un elev din cartierul Moşilor, care m-a deprins cu intrarea-n crâşme şi cu băutul de şpriţuri, care m-a dus şi la femei într-un cartier ce avea o mare cruce de piatră la intrare. Şi, într-o seară, condus la gară de către Virgil şi Neli Sideri, preşedintele organizaţiei de tineret a Societăţii Stâmâria-Mari a turienilor din Bucureşti, care m-a onorat din fondurile ei cu cinci sute de lei, m-am suit în tren şi-am pornit spre oraşul acela, unde aveam să petrec cei mai frumoşi ani ai tinereţii mele.

Instalat în compartimentul de a III-a, la locul meu, am simţit că mă cuprinde deodată o stare de bucurie obscură – bucuria plecării – dar, în acelaşi timp şi una de întristare – întristarea aceleiaşi plecări. Ce să-ţi fac, îmi şoptea celălalt din mine, dacă eşti nătâng, şi neîndemânatic, şi prostănac. Societatea de Cultură Macedo-Română are destule fonduri şi destinate nu numai ajutorării celor ce vin în ţară şi vor să întreprindă diverse munci, de predilecţie comerţul, dar şi ajutorării – cu precădere – a acelora care vor şi pot să studieze. Numai că tu n-ai ştiut să ceri. Eşti un nătărău. Tu crezi că din mândrie n-ai făcut asta, dar eu îţi spun, că din nehotărâre şi lipsă de tupeu. Ruşinea şi jena nu te-au lăsat

să apelezi la ajutorul Societăţii? Nu, ci faptul că ai sentimentul despre tine că nu meriţi să fii ajutat. Că oamenii şi societăţile n-au nicio obligaţie de a te ajuta pe tine. Tot ce ţi s-ar da pentru că ceri – şi chiar şi altfel – ţi se pare că este o pomană, şi te înjoseşte, şi te încurci ca măgarul între muşte. Eşti deci cam idiot. Societatea Stâmâria-Mare avea fonduri destule ca să te ajute să-ţi procuri plapome, cearşafuri, haine, papuci cu moţ etc. Şi astfel să fi rămas în Bucureşti, mai lângă ai tăi, nu să trebuiască să treci munţii Carpaţi, pentru a urma cursurile unui amărât de liceu, după ce ai trecut şi mările... Nu ştii să ceri, nu ştii să pretinzi, nu ştii să te vâri, nu ştii să profiţi, nu ştii să-i convingi pe alţii de utilitatea şi importanţa persoanei tale, nu ştii să te descurci, aşa că eşti cam, dacă nu de-a binelea, idiot, şi n-ai să ajungi niciodată om mare, om însemnat. Domnul acela Arbore, care ştia ce voia, nu ca tine şi ca domnul Caliani, mai ştia, de pildă, că n-are niciun profit de pe urma primirii tale în internatul liceului ce cu onoare-l conducea, un biet bursier al statului, pârlit, ca tine... El avea nevoie de bursieri bănoşi, care să plătească taxe ca lumea, fii de industriaşi, de boieri, de funcţionari superiori, în orice caz de oameni cu stare şi cu poziţie... de unde vin nu numai bani, ci şi relaţii mult binefăcătoare.

Din aceste răfuieli cu mine însumi, din această stare de pendulare între euforia plecării şi tristeţea, tot a plecării, m-a smuls glasul blajin şi molcom, sfielnic şi omenos al unui ins, destul de tânăr, ce sta pe banca din faţa mea.

— Unde călătoriţi, domnişor?

— La Dumbrăveni, la liceu...

— No, fain, că dară acolo mer şi eu. Da, de ce meri la Dumbrăveni pentru liceu, că doară n-ai fi de prin părţile noastre... gândesc.

— Nu..., încep a mă bâlbâi eu, şi nu i-am spus nici adevărul, cum că vin din ţări străine, de departe, (m-aş fi plictisit să-i îndrug o întreagă poveste, şi-apoi, făcându-l curios, povestea s-ar fi întins al dracului, iar eu nu prea aveam chef de istorisiri în momentele acelea) nici nu i-am spus că sunt bucureştean, pentru că nu voiam să-şi închipuie

c-aş fi cine ştie ce derbedeu refuzat de şcolile din capitală, dar nici că aş fi de prin părţile locurilor lui nu am îndrăznit să-i spun, deoarece mi-era frică să nu mă prindă până la urmă cu minciuna, stângaci cum sunt din fire în a minţi şi în a ascunde până la capăt minciuna. Mă dau de gol mai repede decât copilul. (Mai târziu, când m-am maturizat şi tot n-am învăţat să mint, semenii spuneau despre mine că sunt cam… şi gafez, din candoare. De aceea nici nu prea îmi încredinţau secrete).

— Dar dumneavoastră de unde veniţi? răspund eu, întrebându-l, ca să evit încurcătura…

— D-apăi, eu vin tomna de la Techirghiol, de la băi de nomol şi de soare, că sufăr de tuberculoză osoasă.

Într-adevăr, – mi-am dat seama numaidecât –, boala i se citea pe faţa bugedă şi peste întreagă prezenţa sa, flască, adipoasă, cu membrele inferioare leneşe, parcă umflate cu aer. Părea acest ins – văzut într-o perspectivă mai depărtată, din domeniile închipuirii –, un enorm bacil Koch având înfăţişare de om. Dar avea pe faţă surâs cald, rugător, care-i aburea fiinţa precum o mămăligă răsturnată peste ştergarul înflorat, pe masă. M-a cuprins un fel de milă amestecată cu dragoste faţă de el şi i-am răspuns adevărul, că vin din alte pământuri, de la marginea a trei ţări de legendă, unde locuiesc români şi numai români, urmaşi ai tracilor şi-ai legiunilor romane, urmaşi ai vitejilor macedoneni de odinioară şi-ai oştenilor lui Pompei-împărat, învinşi din greşeală la Farsala de către Cezar: Macedonia, Tesalia şi Epirul…

Ochii bacilului Koch s-au dilatat a mare uimire şi minunare, iar eu m-am bucurat de bucuria lor… Şi văzând eu că el se minunează şi se bucură tot mai tare şi mai frumos de cele ce-i povesteam, am continuat să-i îndrug lucruri felurite, dar şi iscodite, despre lumea de unde veneam, uitând de mersul, prin noapte şi prin defileuri muntoase, printre dealuri şi peste ape posomorâte, al trenului, ne-am poftit la un fel de masă, dezlegând din boccea şi aşezând pe genunchi sărmanele bucate puţine ce le aveam amândoi, şi iar am povestit. Când am ajuns în oraşul acela, care se cheamă

când Dumbrăveni, când Ibaszfalva, când Ibaşfalău, când Elizabet-stat, când Băşcăleţ, când Erjébetvár, eram prieteni. M-a poftit la el acasă. Era dimineaţă, şi orăşelul acela, care se sumeţea-n văzduhuri, cu turnul de la biserica ciungă din centru (de fapt, biserica armeano-catolică ce rămăsese fără un turn din cele două, pentru că pe unul l-a smuls de la locul său şi l-a transportat nu se ştie unde, cine ştie când, un vânt puternic, ridicat se pare direct din cămările iadului) şi cu cele două clădiri de culoare veche: liceul şi internatul, dormita încă ameţit de miresmele aspre ale toamnei. A mulţime de frunze călătorind aiurea mirosea, a frunze de stejar, de cer şi de jugastru, de curpeni şi măcieşi, de sălcii blestemătoare şi chiar de platani, iar dinspre dealurile pietroase, îmbibate cu humă, adiau parfumuri tari, răscolitoare de stihie, ale viilor culese şi sihăstrite. Peste lunca Târnavei, planau – ca pe vremea Dacilor ori a Agatârşilor – mirosuri grele de cânepă putrezită.

Gară modestă, în care nu opreau decât marfare şi personaluri. Atunci însă când domnul Munteanu, senatorul liberal, dar şi paroh la o bisericuţă, şi catihet la şcoala de fete, şi profesor de limba germană la liceul „Timotei Cipariu”, sterp de sămânţă dar având mulţi nepoţi şi nepoate, trebuia să plece la Bucureşti, ca să participe la şedinţele senatului, oprea chiar şi rapidul.

De-a lungul drumului care duce de la gară spre oraş se arătau, mai cu seamă, crâşme având denumiri ademenitoare, isteţe, hazlii: „La mama acasă”, „La Fraţii veseli”, „La Mielul alb”, „La Mititelul ager”, „La Erji nebuna” etc. Aveam să le cunosc, rând pe rând, pe toate, şi nu fără urmări şi necazuri…

Din dreptul gării, se desfăşurau spinările unor dealuri ce păreau a se afla foarte departe în timp grin liniştea fabuloasă în care se ţineau îmbrăcate şi prin pădurile doldora de vânat, ca-n vremuri fără istorie. Sălcii ca nişte erinii însoţeau apa Târnavei Mari într-o procesiune litanică, altele, postate în chip de străji oculte de-a lungul scarpei – un fel de terasament – stăvilar menit să zăgăzuiască revărsarea apelor asupra oraşului în caz de năpastă,

terasament ce se folosea şi ca loc de promenadă, mai ales pentru îndrăgostiţi, la ore stinghere –, îşi mişcau ceremonios în ceasul dimineţii braţele leneşe, la dreapta şi la stânga, încât ai fi zis că-mi netezesc drumul trecerii, poftindu-mă să intru în noua mea casă şi nou aşezământ.

De la capătul drumului ce ducea la gară până la marginea dinspre Hoghilag, sat săsesc în curs de românizare, această „șcarpă” încingea jumătate din cuprinsul oraşului aproape. Cum casa prietenului meu se afla la jumătatea distanţei dintre cele două capete ale șcarpei, la marginea Băşcăleţului, nu ne-am făcut intrarea prin oraş, aşa cum fac oamenii conştienţi de importanţa lor, ci am luat-o liniştiţi, pe de lături, peste „șcarpă” sau „eşcarpă”. Dinspre Tâmava veneau adieri mângâietoare, întristător de tainic şi de dulce chemând, de trup alb de fete nenuntite, poate naiade ce se scăldau în apele limpezi ale dimineţii, iar dinspre dealurile râpuite, asaltate de măcieşi, porumbace, stoluri de pini, curpeni de tot neamul, niramză şi butuci de vie bătrână, adiau line deschideri albastre, – euharistică indecenţă a cerului – îmbrăcându-ne sufletul, la ora aceea, în miresme străine, având ascunse într-însele, în taina lor, frumos otrăvitoare duhuri de pe alt tărâm.

Dumbrăvenii – aşa cum era să-l descopăr şi să-l iubesc curând, care m-a adăpostit cu dragoste şi înţelegere timp de patru ani, cei mai frumoşi ani din tinereţea mea, fără de cei aparţinând copilăriei – sau Ibaşfalăul sau Ebeşfalva sau Elizabetstat sau Erjebetvar sau, în sfârşit, Băşcăleţ, a fost la începuturile sale un sat de iobagi români, căruia i s-a spus „satul câinilor”, fie pentru că iobagii aprovizionau cu câini de vânătoare şi de altă rasă castelul ultimilor principi ai Transilvaniei, cocoţat pe un fel de val de pământ aici, fie pentru că vreun trufaş strâmbător din nas, gol cu desăvârşire pe dinlăuntru, dar foarte plin de propria-i importanţă, a văzut în acei oameni ai baştinei nişte câini.

Deci satul câinilor, adică în limba oficială de atunci, Ebeşfalva, de unde mai târziu a derivat Ibaşfalăul. Numai Apaffi I sau Apaffi II, ultimii principi ai Transilvaniei, proprietarii castelului de vânătoare din Băşcăleţ, acum

transformat în sediul unei şcoli de menaj, ne-ar putea lămuri întrucâtva asupra motivelor care au dus la o astfel de denumire a vechii aşezări de iobagi, dar ei îşi dorm somnul de veci în cripta imitând templul elin din cimitirul din Cluj, pe stânga cum intri, şi nu ne mai pot destăinui nimic.

Vom spune noi în schimb despre ei, principii Apaffi, că au fost nişte oameni cu minte înţeleaptă şi inimă înţelegătoare, fără să se poarte cu aroganţă şi fără să arunce samavolnicii asupra supuşilor de pe moşiile lor, aşa cum făceau în mod obișnuit alţii. Am aflat toate acestea de la bătrânii din Dumbrăveni, care la rândul lor le aflaseră de la alţi bătrâni dinaintea lor şi aşa mai departe…

Peste acest nucleu de băştinaşi – iobagi – mai bine zis nuclee, căci erau mai multe cătune presărate printre mlaştinile locului – s-au aşezat nişte armeni, veniţi din Moldova, cu aur moldovenesc mult asupra lor. Aceşti armeni au cumpărat aşezarea aceasta de valahi cu aur moldo-vlah, apoi au mai primit, din partea administraţiei, mari concesiuni, deoarece administraţia avea tot interesul să creeze aici un centru orăşenesc puternic, în scopul de a contracara influenţa crescândă a celor două cetăţi săseşti, Mediaşul şi Sighişoara, din apropiere. Aşa se explică de ce la Dumbrăveni exista un tribunal, în timp ce la Mediaş şi Sighişoara nu exista, iar pricinile saşilor din cele două oraşe-cetăţi se judecau tot aici, la Ibaşfalău. (Cam în acelaşi timp – secolul al VII-lea parcă, s-au aşezat alţi armeni, în alte părţi ale Transilvaniei, ca Gherla şi Gheorgheni, fugind, probabil, de mânia turcilor care-i urmăreau prigonindu-i în Moldova). Administraţia maghiară de-atunci a dat prin această colonizare a armenilor două lovituri deodată; întâi a creat un centru burghez puternic în inima unei regiuni de vlahi şi saşi, iar apoi, prin maghiarizarea totală a armenilor, a implântat aici şi un soi de populaţie maghiară.

Bogaţi fiind şi îmbogăţindu-se încă, armenii au ridicat îndată impunătoarea biserică armeano-catolică din centrul oraşului. S-au mai pripăşit după aceea şi nişte israeliţi, mai multe familii de saşi, altele încă de români, şi, cum era firesc, şi nişte ţigani. Până astăzi unele familii de armeni

maghiarizate poartă nume româneşti, ca de pildă înstăritele familii Szokebine (adică Joacăbine) şi Capdebo (Cap de bour). Cimitirul de astăzi al oraşului este aşezat pe vatra de odinioară a satului câinesc, şi i se spune chiar şi acum „satul”. Lăcaşuri bisericeşti aveau toate celelalte grupuri etnice – afară de ţigani – dar niciunul nu era ca biserica armeano-catolică de semeţ.

Ebeşfalva, sau, mai pe româneşte zis: Ibaşfalău, ştim de ce i s-a spus: pentru că la origini aşezarea era un fel de furnizoare de câini… Se mai numeşte până astăzi, dar pe săseşte, Hunddorf, (satul câinilor) o aşezare românească în prelungirea oraşului. Elisabetstat şi Erjebétvár i se spunea pentru că probabil era, pe vremuri, în graţiile şi drepturile vreunei Elisabete. Băşcăleţ i s-a spus, fără doar şi poate, în batjocură, ori s-ar putea ca Băşcăleţ să fie traducerea celorlalte denumiri în limba ţigănească.

Dar de ce românii i-au zis Dumbrăveni? Pentru că au un mai pronunţat sentiment al naturii? Poate pentru mirificele dumbrăvi ce se arătau la răstimpuri în inima fabuloşilor codri ce-şi prelungeau vizibil fiinţa până dincolo de timp, de unde şi veneau valahii, acolo unde adăstau vânătorii, noaptea, sub lună, îşi frigeau victimele la vetrele de jăratec şi, după ce se ospătau ca balaurii din sălbăticiunea friptă şi se tulburau cu vinuri chihlimbarii aborigene, răcneau sub stele cântece aspre, cu glasurile întunecate şi repezeau spre cer ziceri smulse din adâncul rărunchilor. Veneau să vâneze aici nu numai vânătorii localnici, organizaţi, ci şi regi străini, nababi ai banului, nobili întârziaţi, industriaşi grei, redutabili şi oameni de afaceri, politicieni activi sau dintre cei care aspirau la scaune active, dar şi oamenii pământului, pe ascuns. Cândva, foarte demult, fără îndoială, au vânat în inima acestor codri regii triburilor tracice, căpeteniile agatârşe, poate că şi făloşii rixi ai celţilor pătrunşi aici şi trimişi din nou în bârlogurile lor (după ce o bună parte a fost mistuită de stihia acestui pământ şi de stihia femeilor sale) de către marele, uriaşul rege trac, (singurul care, contrar prezicerilor lui Herodot cum că tracii, spre ferioirea celorlalte neamuri – în special al grecilor – nu sunt în stare

să se unească laolaltă şi nu se vor uni niciodată, a realizat, e drept pentru scurt timp, acea fulgerătoare unitate tracică) Burebista, singurul care a reuşit să adune toate valurile seminţiei tracice, cele. Mai numeroase după ale inzilor – tot după spusa lui Herodot – într-un singur, înfricoşător ocean înainte mişcător.

Burebista n-a vânat înăuntrul acestor codri căci avea de îndeplinit alte vânători: de celţi, de roxolani, scordişci şi pontici, dar nici Decebal n-a vânat, deoarece Roma nu i-a lăsat răgaz pentru atari desfătări…

Poate că i s-a spus Dumbrăveni din cauza mulţimii de dumbrăvence care zboară peste mirişti, cu harţag şi gâlceavă mare, ca şi peste dealurile năpădite de curpeni…

Ori din ce motive i-au spus aşa, şi altfel, oricât de banale şi rizibile ar fi numele cu care-a fost năşit, mie mi-e drag oraşul acela pe cât de cosmopolit pe atât de tihnit, cu oameni destoinici şi omenoşi, cu fete frumoase, dealuri tolănite la soare cu pălmile sub ceafă ori căzând în transă în aceeaşi poziţie atunci când veneau peste ele zăpezile, cu spinarea de păduri ce se arăta în orizonturile acelea cinegetice, de sub alte zodii, cu râul Târnava, al cărui alunecuş liniştit devenea uneori, peste noapte, primejdie mare, cu bucuriile, singurătăţile şi neliniştile câte mi-au fost date să le trăiesc, în căldura şi taina aşezământului său. Acolo m-am născut a doua oară şi tot acolo am înviat din morţi… după cum se va vedea mai departe, pentru că trăsătura morala caracteristică acelui oraş era aceea că nu murea în incinta lui nimeni, niciodată, n-am auzit să fi murit vreunul timp de patru ani, n-am văzut trecând vreun cortegiu funebru printr-însul, n-am asistat la nicio înmormântare. Iată de ce nici eu n-am murit atunci când toată lumea – mai ales doctorul – a crezut că voi da ortul popii, drept care mi s-a cumpărat atunci şi giulgiul şi lumânarea de mire, iar colegul meu de bancă, Oniceanu, mi-a compus şi discursul de la groapă… N-am murit, pentru că în oraşul acela nu se murea, era interzisă moartea, oamenii nu ştiau ce-nseamnă a muri, ştiau numai a munci cinstit, fiecare la locul său, bucurându-se de rodul muncii lor,

ospătându-se, ameţindu-se cu vinuri duhovniceşti şi iubindu-se în tăcere şi tihnă, mai cu seamă când afară ningea cu tăcută înverşunare.

N-a murit nimeni, şi ca dovadă că-i aşa, eu ocolesc, ori de câte ori trec spre cine ştie unde, oraşul acela, de teamă să nu care cumva să aflu că s-a săvârşit totuşi cineva, că oamenii de-aici au început să se ducă… Aş avea sentimentul că din această clipă, încep şi eu să mor. Nu, acolo locurile, casele, lucrurile, oamenii au rămas aceleaşi ca atunci, neschimbate, eu însumi am rămas acelaşi, acolo, trăind aievea ca-n vremurile de-atunci, (în internatul liceului ori în gazdă la lelea Ana, care n-a murit nici până astăzi) aşteptând în colţ să apară Ra, ca s-o văd numai, fata-lujer, flatatrestie, fata trup din trupul gramineelor în luna lui cuptor, fata-rugaciune.

Nu, nu voi mai trece niciodată printr-însul, voi fugi cu ochii închişi şi-l voi ocoli mereu, ca dragostea neîmplinită, deoarece, dacă m-aş opri acolo, m-aş trezi din vraja tinereţii fără bătrâneţe şi-a vieţii fără de moarte şi-aş muri într-o clipită, iar odată cu stingerea mea, moartea ar purcede să lucreze şi asupra oamenilor, lucrurilor şi tainelor din oraşul acela…

Aşadar, nu erau încă orele opt, când prietenul meu – Florea se chema – şi cu mine am apărut în poarta casei părinţilor lui, casă de gospodari, aşezată mai jos puţin de zidul ce-nconjura curtea internatului şi-a liceului, peste drum.

Femeia umbla prin curte anevoie, purtând de grijă orătăniilor, iar omul ei, funcţionar mărunt pe la judecătorie, era om aspru la lucru, zvelt la corp, deşi ars şi ridat la faţă. El dereteca în iuţeală prin grădină. Aveau doi băieţi, dintre care, cel mare, prietenul meu, bolnav de T.B.C. osos, şi două fete, deci aveau oamenii necazuri şi cu greu făceau faţă nevoilor dintr-un singur salariu şi acela mărunt. Dar unde e dragoste şi bună înţelegere şi nu-şi fac loc demonii urâciunii, ai nemulţumirii şi răzvrătirii, acolo sunt totdeauna de toate, iar problemele cele mai încâlcite şi mai dure se rezolvă uşor, cu zâmbetul pe faţă, chiar dacă amar.

Ne-au ieşit în întâmpinare bucuroşi. Prietenul meu i-a întins braţele şi i-a cuprins la piept, râzând din toată fiinţa lui bolnavă, fericit, nu numai pentru că se întorcea acasă, ci şi pentru faptul că nu era singur, că mă aducea şi pe mine. Eu stăteam alături, mut, cu bocceaua la subţiori. Nişte boarfe-nvelite-ntr-o cergă. Mă simţeam stingher, dar eram bucuros de bucuria lor. L-a sărutat şi pe frăţiorul său care pornea, cu ghiozdanul în spate, la şcoală. Mi-a zâmbit şi mie cu admiraţie, deşi păream nătâng. În aceeaşi clipă au răsărit în rama uşii două apariţii ca dintr-o cadră de basm… îmbrăcate în alb şi albastru închis cum erau, am avut credinţa atunci că sunt două lăstune crescute cât două fete, gata-gata să-şi întindă aripile – arătându-şi pieptul alb – şi să-şi ia zborul spre cine ştie ce insule îndepărtate. Cea mai mare, zveltă ca taică-su şi cu ochii sprâncenaţi, prelungi, m-a privit cu demnitate, dar cealaltă, mai corpolentă, cu faţa plină şi pometii cărnoşi, cu ochii rotunzi şi stăruitor iscoditori, s-a uitat la mine cu săgetătoare viclenie dulce.

Îmi dădeam perfect de bine seama că sunt ridicol, cu bocceaua, destul de grea, subţioară, şi stând de-o-parte ca un părăsit, răsărit acolo ca din neunde, dar, totodată, aveam sentimentul că nu le sunt deloc indiferent, aşa caraghios cum arătam la ora şi-n poziţia aceea. Mi-au întins mâna cu toţii, rând pe rând, tatăl, mama şi apoi ele două, cea mică grăbindu-se să o ia înaintea celei mari.

Când ni s-au cuprins mâinile, am simţit cum pălesc amândouă la faţă – cea mare s-a reţinut, stăpânindu-şi tresărirea cu discreţie, cea mică însă s-a scuturat, parcă fulgerată de-un fel de curent, făţiş, fără a încerca să se ascundă – iar eu atunci am avut sentimentul că sunt cineva şi că m-am impus, am învins… Întocmai ca un beligerant care-şi biruie adversarii exact în clipa când aceştia sunt absolut siguri de victorie. Nu ştiu ce s-a petrecut! Cred însă că n-a fost nicio minune la mijloc, ci – aşa cum mi s-a mai spus de-atâtea ori, de către multe persoane – pur şi simplu senzaţia neobişnuit de fierbinte pe care mâna mea le-a transmis-o.

N-am apucat să terminăm bucatele pe care ni le-a aşezat

pe masă mama prietenului: slănină, brânză şi papară, cu gogoşari şi roşii, şi-apoi lapte proaspăt muls de la bivoliţă, că şcoala de fete, cea care funcţiona în castelul ultimilor principi ai Transilvaniei, Apaffi I și Apaffi II, fremăta de vestea pe care au lansat-o în grabă mare cele două surori, despre un soi de străin, caraghios şi cu ochii sprâncenaţi, cu o mutră aşa şi-aşa, cu o chică de poet în cap, neagră, în valuri, şi cu o mână a dracului de caldă, cu dogoare-n ea etc.

Eram deja un fel de erou, fără s-o ştiu. Îmi vuiau urechile nu altceva, din cauza vorbelor înaripate ce se vânzoleau despre persoana mea la şcoala de fete, încât, din clipa aceea am devenit superstiţios: când îmi vuiesc urechile, ştiu că mă vorbeşte cineva, indiferent dacă de bine sau de rău.

Cea mai mare dintre surorile cu pricina, având un aer englezesc prin subţirimea taliei şi zâmbetul superior distant, dar mai degrabă aducând a prinţesă de Veneţia, cu faţa albă şi părul lins, pana corbului, era secretara liceului de fete, iar sora ei mai mică, cea cărnoasă la faţă şi la trup, arătând o vitalitate fremătătoare, era elevă, cam de aceeaşi vârstă cu mine.

Aveam să aflu, nu peste mult timp, că ele făceau oficiu de poştaşi, aducând scrisorile de la elevii din internatul liceului la elevele din internatul şcolii profesionale de fete, că erau elementele de legătură între cele două clădiri ferecate-n legile disciplinei, şi încă de foarte mare nădejde şi încredere, şi că făceau mai mult decât atâta: aranjau întâlniri nevinovate, duminica, în orele de permisie în oraş, la ele acasă, eu însumi fiind într-o bună zi nefericit obiect al unui atare aranjament. (Cea mică, atât de cu înverşunare şi atât de mult l-a sărutat pe unul Gheorghiţev, un român înalt, blond, cu figura gotică, originar de pe Valea Timocului, pripăşit ca şi mine la liceul de-aici, încât, ziceau gurile rele, într-un an de zile l-a chelit cu desăvârşire pe bietul băiat).

Am terminat între timp cu micul dejun foarte îmbelşugat şi din cale-afară de gustos. Mama prietenului s-a arătat tare bucuroasă că noi doi am mântuit tot ce pusese pe masă.

Am mulţumit cu stângăcie mare, cum m-am priceput, l-am asigurat pe omul acela bolnav de T.B.C., care se simţea

foarte singur în viaţă, printre oameni, că-l voi cerceta mereu (el stăruia cu tristeţe, rugătoare aproape, să-l vizitez în toate zilele când voi avea voie să ies în oraş) şi, luându-mi bocceaua (care se odihnise între timp într-un colţ al camerei, sub o icoană) la subţiori, am purces către clădirea liceului, să mă înfăţişez cu actele la domnul director şi să reîncep viaţa de elev. Ardeam de nerăbdare, iar inima-mi bătea în piept mai tare ca-n clipa când apăruseră-n pragul uşii cele două fantasme de păsări migratoare. Mergeam, înaintam şi parcă nu călcam pe pământ, ci mai degrabă pluteam uşor deasupra străzii. Un cântec nou, straniu, îmi podidea parcă întreaga fiinţă.

Liceul „TIMOTEI CIPARIU”…
și-un prim, mic accident

Parafrazându-l pe Bacovia:
„Liceu, sanctuar al tinereţii mele.

Liceul „Timotei Cipariu” nu era, aşa cum uşor v-aţi închipui dumneavoastră, un edificiu prăpădit de provincie, nu mai răsărit decât localul poliţiei, ci era o clădire impunătoare, cu două etaje înalte, tencuită pe dinafară toată în galben patinat, având aşezat deasupra frontispiciului un glob mare, înfăşurat în diagonală – precum primarii la ceremonii – de o eşarfă în trei culori, nu ştiu exact dacă erau cele româneşti sau altele mai vechi, având curte mare, împrejmuită cu zid, unde se puteau depozita lemnele, butoaiele de murături şi altele, dar unde se puteau face în acelaşi timp şi întreceri sportive de tot felul, având, la capătul celălalt al curţii, clădirea internatului, tot cu două etaje şi tot în galben lutos tencuită.

I-am dat întâi târcoale, cu sfială şi înfrigurare… Aş fi vrut să-i zică altfel, de pildă Gheorghe Şincai, ori Avram Iancu, ori Mihai Viteazul, ori… Şcoala Ardeleană, ori… dar, aflând eu mai târziu că Timotei Cipariu a murit fiind fecior până la adânci bătrâneţi, deşi era bărbat întreg şi om frumos, că ştia tot atât de multe limbi cât Dimitrie Cantemir şi Nicolae Iorga şi că dacă ar fi avut de la Dumnezeu şi niţel har scriitoricesc ar fi fost un alt Dimitrie Cantemir, al Transilvaniei, am fost mândru de numele lui, aşa cum şi astăzi sunt.

Am suit, cu genunchii înmuiaţi, treptele de la intrare, şi-am pătruns pe coridorul cel mare. Era linişte. Linişte rece, de parcă n-ar fi fost lăcaş de ştrengari, ci mausoleu. Elevii se aflau la ore şi, la răstimpuri, răzbăteau în urechile mele, tulburându-mi sufletul tot, voci articulate, venind de departe şi din adâncul mausoleului, întrebări ale profesorilor sau, şovăielnice, răspunsurile elevilor.

Mişcându-mă cu sfială încoace şi-ncolo, prin acea linişte rece, plimbându-mi privirea la dreapta şi la stânga, am băgat de seamă, tresărind, că mai era o poartă de intrare-n edificiul şcolii, destinată elevilor şi, dându-mi seama că am intrat, cu necuviinţă, pe poarta principală, a profesorilor, m-a cuprins ca o frică amestecată cu ruşine. Ţăcănitul unei maşini de scris, care răzbea dintr-un birou, mi-a redat însă calmul şi încrederea-n mine, eliberându-mă de stările în care mă aflam tulburat.

M-am gândit să bat la uşă şi să intru. Tablourile de absolvenţi înşirate pe pereţii holului însă mi-au reţinut atenţia şi-am mai rămas, singur, să contemplu strania privelişte a generaţiilor. Unele aparţineau timpurilor de-acum ale liceului, altele promoţiilor de altă dată ale aceluiaşi liceu, dar care atunci purta alt nume: „Maria Tereza”, iar dacă te uitai mai cu atenţie, observai că promoţiile de azi nu aveau continuitate, arătându-se absenţe printre ele, din cauza, probabil, a lipsei de unitate a clasei respective, sau din lipsa de bani, dar mai mult din cauza lipsei de coeziune, de solidaritate, de iniţiativă din partea vreunuia dintre colegi.

Cele de-acum erau mai neglijent executate şi mai sărăcăcioase, având însă, tocmai prin aceasta, un aer mai viu şi mai firesc, cele de altă dată însă erau sobre şi pline de solemnitate, având înfăţişare aulică, fotografiile erau bătute-n piatră de marmură albă, motto-urile erau scrise de asemenea în marmură, totul lăsând impresia unei încremeniri în eternitate, toţi – profesori şi elevi – stând ca-n obezi parcă-n gulerele ţepene ale cămăşilor scrobite, toţi ferecaţi în negru, încât aveai senzaţia că holul se preschimbă lent, într-un interior de criptă.

Domnul director Negruţiu nu s-a gândit să le mute, în beci de pildă, aşa cum ar fi făcut-o mulţi alţi directori dintre cei zeloşi, nici nu a ascultat, cred, de sugestiile venind din partea altor zeloşi, ci le-a lăsat acolo, la locul lor, din respect faţă de istoria liceului, a trecutului său, pentru că, socotea dânsul, fără emfază, nu poţi aşeza ctitorie prezentului dacă nu-i aşezi la temelie ceea ce-i aparţine în mod firesc:

propriu-i trecut. Şi-apoi, domnul Negruţiu era omul care nu ştia, nu putea să jignească în vreun fel, pe nimeni. Îi lipsea această, să-i zicem, dimensiune a spiritului omenesc, pornirea de-a jigni. Era pur şi simplu străin de ea şi nu o putea concepe, lacună care dădea o măreţie mai grea opulentei sale bunătăţi, a unei modestii, de care, conştient fiind, o afişa cu jenă, ca nu cumva să jignească slăbiciunile oamenilor.

Aşa mi l-am închipuit a fi – şi nu m-am înşelat deloc – dintr-o primă intuiţie, atunci când am intrat în biroul direcţiunii, şi doi ani la rând după aceea, cât mi-a fost director şi profesor de matematici.

El zâmbea şi îşi zâmbea într-una, ca şi cum tot ceea ce gândea ar fi pornit dintr-o permanentă stare a surâsului. Fie că afară ningea, ploua, bătea vânt, era ger sau zăpuşeală, directorul Negruţiu era tot numai un zâmbet în surdină, chiar şi atunci când suferea, fie el, fie cineva drag lui, ba mai mult, în atari momente surâsul lui radia ca un nimb, cu şi mai multă bunătate.

Uitându-mă la el, uneori, parcă desluşeam fiinţând în adâncul sufletului său, figura unei anume zeităţi din timpuri ancestrale ale pământului acesta şi-a sufletului acestei seminţii, creaţie a răbdării care ştie să surâdă. Avea un singur pardesiu gri-maro şi pe acesta-l purta şi toamna, şi iarna, şi primăvara de timpuriu, şi nu-l purta îmbrăcat ci doar aşezat pe umeri, înclinat mereu spre dreapta, situaţie care-l obliga, (până la a-i crea un fel de tic) să-l tot ridice, ca să-l aducă la loc, mai ales atunci când se găsea la tablă, urmărind cu creta-n mână, cursul cine ştie cărei probleme de algebră, trigonometrie, astronomie sau simplă operaţie de aritmetică. Atunci, într-adevăr, – şi ţi se făcea a râde milos de el –, cu mâna stângă îşi îndrepta într-una pardesiul pe umeri iar cu cea dreaptă rânduia-n problema de pe tablă cifrele şi semnele. Soţia sa, ceva rudenie cu Nicolae Iorga, şi cele două fete semănau între ele ca nişte gemene, cu singura diferenţă între ele că mama cântărea ceva mai mult, toate trei scunde şi durdulii, cu ochii verzi-gălbui şi părul bălai. Mama era ceva mai aprigă, fetele mai blânduţe şi mult mai

zâmbitoare faţă de lumea din jur; Radu, băiatul domnului Negruţiu, semăna leit cu taică-su, deţinea premiul pe liceu, dar nu avea acelaşi zâmbet pe faţă, ci arăta ambiţie şi chiar niţică aroganţă, de altfel, ca orice premiant.

Am intrat deci în biroul de unde răzbea afară ţăcănitul maşinii de scris şi-acolo am dat cu ochii de un bărbat frumos, molcom la vorbă şi ţinută, cu păr castaniu deschis, bogat şi inelat, cu cărarea într-o parte, având ochi albaştri, mari, cu sprâncene dese şi gene lungi. Era secretarul.

— No, ce-i?… mă-ntreabă.

— Am venit, îi răspund poticnindu-mă, aici, trimis de domnul Galiani, directorul învăţământului de peste hotare în minister, cu bursă… şi-i arăt actele.

— Mergem să te prezinţi la domnul director, zice el după ce a răsfoit puţinele documente ce le purtam asupra mea: actul de naştere, eliberat de comunitatea română din Tauria, un bilet de liberă petrecere, eliberat de poliţia Bucureştilor şi certificatul de absolvire a patru clase gimnaziale la liceul român din Grebena, Grecia, cu o medie impresionantă pe el, care nu l-a prea impresionat pe domnul secretar. (Patru ani mai târziu, împins de gelozie şi de impulsul pe care li-l dă oamenilor slujba, autoritatea, era să-mi facă mare necaz, din care m-au salvat, ca şi-n alte dăţi, ursitele mele protectoare.)

M-a cam luat cu răcori când am auzit că trebuie să mă înfăţişez domnului director. O fi iarăşi vorba de vreun tip „arborescent” ca directorul de la liceul Mihai Viteazul din Bucureşti, îmi zic, şi-o să-mi ceară să aduc te miri ce plapome, costume-uniformă, pijamale felurite şi papuci cu fundiţă etc., dar domnul Negruţiu – cu evlavie fie-i pomenit numele în veci – după ce m-a învăluit în harul zâmbetului şi-al blândeţii lui de matematician, mi-a strâns mâna cu mâna lui dreaptă – cu cea stângă aranjându-şi pardesiul pe umeri – şi mi-a spus să fac bine şi să mă duc la doamna Vişa, intendenta internatului, să-mi predea patul în dormitor, cu toate cele de trebuinţă, iar apoi să intru la ore.

Când am ieşit din biroul directorului meu, sunase de recreaţie şi întreg edificiul fremăta şi bâzâia de roiul bondarilor de tot felul, iar curtea era sfâşiată de strigăte

emise la toate gamele şi timbrele vocale.

Ce era oraşul cosmopolit, dar să fi văzut cosmopolitism în liceu!

Pe fundalul limbii româneşti, sesizai frânturi de limba maghiară, altele în cea saxonă, altele chiar în idiş, iar limba românească se vorbea în absolut toate idiomurile, graiurile, argourile şi dialectele ei, începând din Moldova şi Maramureş şi coborând până-n Banat, trecând prin foburgurile Bucureştiului până dincolo de Dunăre, în Valea Timocului, Banatul sârbesc, Valea Vardarului şi munţii Pindului.

Am trecut prin hărmălaia din curte, cu bocceaua la locul ei, spre internat, la doamna Vişa, „baba Vişa", cum îi spuneau elevii. Pe stiva de lemne din dreapta, vreo câţiva hăndrălăi trântiţi într-o rână, unii cântau (cei care aveau voce… şi unul, un nepot de-al marelui actor Calboreanu, avea voce al dracului) alţii lansau cuvinte magice, însoţindu-le cu gesturi criptice, spre ferestrele castelului Apaffi, de vizavi, care erau ciucure de capete de fete strânse acolo pentru a primi mesajele ce veneau de la flăcăii tolăniţi alene peste stivele de lemne din curtea internatului.

Într-un alt colţ, aşezaţi în aşa fel ca şi ei să fie văzuţi de fete, un grup studios, cu manualul în mâini, repeta de zor – dar cu ochii chiorâş tot spre ferestrele castelului fermecat – nişte declinări la limba latină. Ce m-a surprins era faptul că, la răstimpurile dintre declinări, aceşti tineri silitori în ale gramaticii erau din seminţia mea şi vorbeau limba părinţilor mei, dialectul aromânesc. Am simţit îndemnul de-a sări la ei, de-a le pune frăţeşte braţele pe umeri, ca la horă, şi de-a-i agrăi… Mi-am văzut de drum, cu bocceaua la subţioară spre doamna Vişa. Am avut impresia că în clipa aceea toate fetele adunate stol la ferestrele castelului se uitau numai la mine, vorbeau numai despre mine, (şi eu, simţind acest lucru, mă vedeam din cale-afară de caraghios) deoarece surorile prietenului meu din tren se aflau şi ele cu ochii vârâţi în jăratecul de ochi al colegelor, m-au observat şi le-au spus la toate: „uitaţi-vă, uitaţi-vă, fetelor, ăla-i, ăla care trece cu legătura sub braţ…" Parcă le şi auzeam. M-am înroşit niţel la

faţă şi am grăbit paşii spre baba Vişa.

Femeia scundă, cu faţa mică, ochii ageri, plină de energie, după ce a aflat despre ce este vorba – fără să ceară acte peste acte şi hârtii peste hârtii – din spusele mele foarte sumare, m-a întrebat: „Când ai sosit?”

I-am răspuns că azi dimineaţa. „Atunci, să mănânci ceva”, a hotărât ea.

„Am mâncat, am mâncat, mulţumesc”, protestez eu cu hotărâre, „am mâncat pentru trei zile”.

— Nu-i nimica, răspunde baba Vişa îndreptându-se ferm spre bucătărie, la lelea Ana, bucătăreasa, a cărei opulenţă debordantă adăpostea o altă opulenţă, aceea a unei bunătăţi mai presus decât îngăduie firea omenească, şi căreia i-a poruncit să-i dea de mâncare la băiat.

În colţul unei mese, chiar acolo în bucătărie, lelea Ana mi-a aşezat în faţă o ceaşcă uriaşă, plină cu lapte, şi – alături, a mai aşezat un bucăţoi de pâine dintr-aceea pe care o fac ardelenii, mare cât roata de la car şi crescută ca o lună.

Ca să nu le supăr, am lichidat tot din faţă. Apoi, baba Vişa m-a dat pe seama Anuţei, nepoata lelei Ana, mână aprigă la lucru în cadrul internatului, ca să-mi rânduiască patul, în dormitorul clasei a V-a.

— Vino cu mine, m-a chemat Anuţa, cu timbru de trâmbiţă-n glasu-i limpede, mineral.

M-am dus după ea, ca mielul. Ea s-a oprit înaintea unui dulap de la capătul coridorului – eu după ea –, a scos din dulap albituri, pătură şi perină, a pornit spre dormitor – eu după ea, cu genunchii din ce în ce mai moi, ca mirele când se retrage-n camera nupţială –, am intrat în dormitor, la etajul I. Dormitorul mirosea a soare şi a alb, şi acum a Ana. Scheletul unui pat cazon aştepta-ntr-un colţ. Anuţa a umblat cu repeziciune – ai fi crezut că umblă cu nerăbdare – prin albul cearşafurilor, le-a alintat fluturându-le un pic în aerul invadat de soarele din dormitor, le-a aşternut cu grijă grăbită – eu începeam parcă să tremur – învăluindu-le peste saltea, a trecut pătura cu ticăloasă îndemânare înăuntrul celuilalt cearşaf, – ceva mă îndemna s-o adun şi s-o acopăr şi pe ea odată cu pătura acolo, în cearşaful alb, mirosind a

curat – apoi, vârându-şi braţele în albul feţei de perină, a îmbrăcat perina în albul cu adiere şi gust vag de zăpadă, a aşternut pătura împăturită într-un anume fel peste patul astfel pregătit şi spunând „no aşe”, s-a dus învăluită de alte treburi, lăsându-mă acolo, în dormitor, singur, ca-ntr-o vrajă, cuprins dintr-o parte de albul cearşafurilor prin care a umblat fiinţa Anuţei, şi din cealaltă parte, de zeii soarelui care-şi tremurau flacăra-n dormitorul stingher la acea oră.

Fericit bărbatul care a stat, nu numai sub acelaşi acoperământ cu Ana, dar şi sub aceeaşi cergă. Nu era numai soţie vrednică şi la toate pricepută, niciodată obosită, ci şi femeie aleasă, cu miezuri solare, aduse în aşternutul casei pentru bietul om.

Nu era numai un drac de fată, ci un jăratec de draci. Când cutezai să pui mâna pe ea, era în stare atunci să trântească la pământ ceea ce ducea în mâini: lemne, rufe, găleţi, şi să apuce toporul de lângă stiva de lemne şi să strige la tine mânioasă (!) de parcă te-ar fi străpuns cu o spadă de foc. În cete umblau după ea elevii cei mari, necăjind-o în tot felul, tachinând-o, aţâţând-o, dar Ana se-nvârtea repezindu-seasupra lor cu strigăt mare, îi ocăra cu mânie de fecioară, risipindu-i cât colo, cu coada între picioare, fiecare în alt colţ al pedepsei.

Aş fi deprins mai degrabă o meserie, decât să fac liceul şi-apoi universitatea, aş fi rămas tăietor de lemne ori om bun la orice angarale, acolo, în curtea liceului, numai să pot fi într-o zi binecuvântată de cel de sus soţul Anei. Dar mie mi-au fost hărăzite de ursită drumurile risipei şi-ale nestatorniciei în viaţă.

Cum elevii se aflau din nou la ore, n-am mai intrat în clasă ci m-am dus să-mi comand un chipiu. De mult îmi doream eu un chipiu. Încă de la Grebena, unde toţi elevii aveau chipie frumoase, în special cei din Veria, numai eu nu.

Chiar după colţul liceului, la dreapta, se afla o ceaprazărie. Ceaprazarul, Biriş se chema, era un om mic, rotofei şi cu privire de pasăre vicleană. Era el ceaprazar, dar era şi pescar de oameni, căci în timp ce discuta cu mine modelul chipiului şi preţul, strecura insidios vorbă cu tâlc,

arunca undiţa în conştiinţa mea, ca să-mi pescuiască gândurile, sau ca să arunce acolo sămânţă de idei novatoare. Era un socialist, iar mica lui prăvălie, un mic centru de recrutări. Era de un fanatism prudent. Convingerile lui aveau elasticitatea ilegalităţii şi discreţia ageră a acestei stări.

Primele sugestii despre socialism, despre binefacerile lui, primele noţiuni mai mult sau mai puţin inteligibile, le-am primit de la acest Biriş, ceaprazarul, şi le-am ordonat într-un sistem de gândire mai coerent cu ajutorul celuilalt iniţiator al meu în materie de orânduire socială, profesorul de filosofie Camil Suciu, bărbat inteligent şi frumos, înalt şi lat în spate ca un războinic celt, cu o frunte orgolioasă, ce-l făcea să semene cu Carol al XII-lea, regele Suediei, care se purta cu elevii ca un prieten al lor (mie-mi dădea şi pachete de ţigări) şi se enerva repede, fiind extrem de impulsiv, şi înjura atunci, chiar şi-n clasă, pe şleau de… aia a mă-sii, şi, deşi ura pe nemţi din cauza hitlerismului lor şi din cauză că a trăit între franceji mai mulţi ani, când îşi făcea studiile la Paris, contaminându-se de la aceştia de mizalemanie, s-a căsătorit, totuşi, cu Hilde, impunătoarea frumuseţe din Dumbrăveni, strălucitoare ca o legendă, capabilă să câştige trofeul de aur la orice competiţie sportivă, dar, mai ales, trofeul de frumuseţe şi demnitate feminină, totdeauna scoasă parcă din baie sau dintr-un sipet ascuns în tezaurul nu ştiu căror regi niebelungi.

Era în jur de orele 11 şi Biriş mi-a spus că chipiul meu va fi gata după-masă, pe la cinci. Am dat să-i plătesc. „Nu, m-a oprit el cu zâmbet mărinimos, plăteşti atunci când îl ridici”. (N-am deprins această lecţie de-a plăti la primirea bunului, nu la comandarea lui, nici până astăzi în viaţa mea, şi nici semnificaţia zâmbetului ce mi l-a adresat fratele Biriş n-am sesizat-o, drept care, continuând eu să plătesc, dintr-un exces de încredare-n oameni şi dintr-o politeţe excesivă, la comandarea obiectului sau a lucrării şi nu la urmă, la primirea lucrului, am aruncat bani grei aiurea în viaţa mea, m-am indignat şi m-am amărât şi, până la urmă am făcut haz de naivitatea mea iremediabilă).

Ideile venind de la Biriş şi mai apoi de la profesorul meu de filosofie mi-au tulburat liniştea minţii de până atunci, dar, refractar din fire şi îndoielnic, refuzând orice tutelă sau dădăceală, respingând orice fel de subordonare, nu mi-au cucerit-o integral, aşa cum nici alţii n-au izbutit s-o facă, deoarece, prin felul meu de-a fi, moştenit de la părinţi şi străpărinţi, (aceasta a fost poate una din cauzele principale pentru care seminţia tracilor a dispărut) mă angajez în acţiune în faţa unei situaţii date, concrete, ca unul care nu poate să se sustragă, dar niciodată din motive teoretice, pentru că aşa dictează nu ştiu ce construcţie abstractă a minţit cuiva, ce dogmă, construcţiile acestea după mine constituind obiecte de studiu şi contemplaţie, ca operele de artă, (artă a gândirii) căci, atunci când aceste edificii filosofice ambiţionează să cuprindă-n încăperile lor abstracte, fixe, complexitatea orbitoare şi infinita dinamică a vieţii, cu tot dinadinsul, ca marmelada ori murăturile-n borcane, suprapunându-se vieţii, misterului ei nefilozofic, legilor greu legiferabile, atunci înseamnă că s-a abătut asupra oamenilor cea mai grea calamitate posibilă.

M-am alăturat, de obicei, nu ideilor ci oamenilor, acelora care mi-au inspirat bunătate, spirit de dreptate şi de vrednicie. Cu aceştia mi-a plăcut să mă însoţesc la drum, ideea folosind-o ca pe-un fel de hrană de alt soi, cum foloseşte trubadurul instrumentul muzical la subţioară. A lucra cu oamenii în folosul omului şi nu a transforma pe oameni într-o idee.

Am dat bună ziua domnului Biriş mulţumindu-i în gândul meu pentru zâmbetele binevoitoare şi-am pornit să mă întorc la matcă, în curtea şcolii. Soarele năpădise oraşul la ora amiezii acoperindu-l cu mireasmă de aur, de frunze rătăcitoare-n neştire peste locuri pustii, de vii şi câmpuri culese, de strugure tămâios, muşcat şi ambră. La şcoala de fete se terminaseră cursurile şi elevele acuma treceau prin lumina nefirească a toamnei, grăbite, precum nălucile unor iele care se îndeamnă să ajungă la locul unde are să se petreacă nu ştiu ce mister.

Am luat întâi legătura cu ai mei, cei de-o limbă şi de-un

loc, apoi n-a trecut mult şi i-am cunoscut pe toţi colegii mei de internat ca şi pe mulţi alţii, printre care şi pe Cristea cu prietenul său Popovici, băieţi foarte isteţi, care ştiau să joace cărţi pe bani, să facă chefuri, să se culce cu femei, erau frumoşi amândoi ca două buchete de busuioc cu care stropeşte părintele de bobotează, Cristea având păr ondulat, arămiu la culoare, şi nişte ochi mari cenuşii ce-nvăluiau ca-ntr-o pânză a morţii fetele; Popovici, fiul comandorului şcolii de planoare de la Mediaş fiind alt gen de frumuseţe, mai pehlivănească, de fante subţirel la talie, cu mustăcioară Duglas şi ochi negri, pironitori şi leneşi totodată. Şi, mai mergeau amândoi şi la doctori.

Deşi primeau bani de la părinţi şi mai procurau şi prin jocul de poker, tocmai de aceea poate aveau nevoie de tot mai mulţi, deşi mai mulţi. Banul ban cere şi setea apă.

Abordându-mă cu aleasă amabilitate şi tandră politeţe (politeţea exagerată e suspectă, se ştie) într-un colţ al curţii, m-au rugat să le schimb, dacă am, (ei ştiau foarte bine că orice elev nou venit are bani asupra sa, chiar şi eu) o monedă de o sută de lei. „Cu plăcere”, am răspuns prompt, bucuros că-i pot servi, şi, dându-le cinci monede galbene a – câte douăzeci de lei, am primit de la dânşii o monedă argintie de o sută.

Mi-au mulţumit cu aceeaşi amabilitate şi-aceeaşi politeţe săgetătoare şi-au dispărut în oraş, la rosturile lor secrete, venind la internat seara târziu, după cină şi chiar după orele de „meditaţie”, aşa cum se numeau în şcolile din Transilvania orele de pregătire a lecţiilor.

La orele cinci m-am înfăţişat la domnul Biriş să-mi ridic chipiul. Mi-l dă mângâindu-l uşor peste stofa moale, uşor catifelată. Costa una sută lei.

Îi întind moneda de o sută. (Alta nu aveam, nici de o sută şi nici de niciun fel, aceştia fiind ultimii mei bani).

— Drăguţule, îmi zice Biriş, suspectându-mă de ceva parcă… în vocea sa se auzea tremurând un anume venin, o reţinută indignare. Moneda asta e falsă! Tocmai pe mine vrei să mă păcăleşti?… Dacă te spun la directorul şcolii, n-o să-ţi fie deloc bine. Dacă te-aş da pe mâna poliţiei îţi va fi şi mai

puţin bine. Eşti tânăr şi-i păcat să te-apuci de pe-acuma de înşelăciuni. Ţine-ţi suta şi du-te la altul să-l înşeli, nu pe mine.

— Domnule, ripostez eu cu mirare şi cu mânie, şi cu ruşine, nu ştiu, nu sunt ceea ce crezi, vin din altă ţară, nu cunosc încă bine banii de-aici, alţii mi-au dat-o… vă rog să nu mă insultaţi…

— Du-te şi le-o dă-napoi, a zis domnul Biriş, şi, atârnând din nou chipiul în cui, mi-a întors spatele şi şi-a văzut de treburi. N-a manifestat nici cel mai mic interes de data aceasta faţă de credinţele sale politice. Era să-ne-mpăcăm a doua zi dimineaţă, când i-am oferit o altă monedă de o sută, adevărată.

Am înţeles despre ce era vorba. M-am dus la internat şi, de supărare, n-am vrut să cinez. Îi caut peste tot pe cei doi crăişori dar nu i-am găsit decât târziu, în dormitorul lor, dormind ca butucii, de beţi ce erau, frumuşeii…

Trag păturile de peste dânşii, îi zgâlţâi cu putere şi, irezindu-i oarecum, le azvârl moneda falsă între ochi şi le cer să-mi restituie banii pe care li i-am dat.

— Ce mă, nu ţi-i bine, şmecher? Ia du-te-n… Ni, mă, la el, zice Cristea.

— Şefule, ieşi afară că o-ncurci, auzi?… zice celălalt.

Se umpluse între timp dormitorul de curioşi. Şmecheraşii mei se simţeau din ce în ce mai vexaţi. Situaţia le cerea să treacă la fapte, să tranşeze.

Eu: să-mi deie banii.

Ei: du-te mă, moimă, de-aici, ai sictir, că acuşi o iei pe mutra aia idioată.

Eu: da-ţi-mi banii!

Atunci ei, ieşindu-şi din fire, au sărit asupra mea amândoi, cu pumnii şi cu vorbe de ocară, înjurându-mă de mamă, hotărâţi să mă arunce afară din dormitor.

M-am aruncat însă eu ca un apucat asupra lor, orbeşte, şi cu pumnii şi cu picioarele, pumni mai zdraveni şi mai fulgeraţi decât ai lor, picioare mai bine-nfipte-n sol decât ale loc, la ora aceea, mai ales.

S-au ghemuit amândoi la pământ. Mânia mea nu contenea.

Câţiva colegi de-ai lor au sărit asupra mea, solidari cu victimele. Încăierarea s-a amplificat.

Au apărut octavanii însă, care s-au dat cu toţii de partea mea, şi astfel, bătălia din dormitorul clasei a şasea a luat sfârşit. Suta însă tot n-am primit-o. N-aveau de unde să mi-o mai dea.

Dimineaţa, la dejun, profesorul Ion Domnaru, care era şi răspunzător cu disciplina în internat, „Leul”, cum era supranumit de către elevi, din cauza pieptului său ca de leu, puternic scos în afară, ca şi din cauza chicii stufoase care-i cădea mereu peste frunte, leonină, oricât de insistent încerca el s-o aşeze cu degetele de la mâna stângă peste cap, a venit, ca de obicei, să mai întărească-n elevi spiritul de supunere, prin nişte izbiri de lemnul mesei a bietei frunţi a acestora, prin câteva pălmi, care de fapt erau labe aprige de leu, ca şi prin nişte răcnete ce răzbeau prin trupul interniştilor nu deosebit de cum răzbeau pălmile fulgerate în obraz.

Cu acest prilej, a aflat şi despre incidentul din dormitorul clasei a VI-a din seara trecută. A rotit ochii spre mine exact ca leul trezit brusc din junglă, şi-am avut senzaţia rece că se va repezi asupra mea să mă sfâşie-n gheare. A schimbat, confidenţial, câteva cuvinte cu Popovici, al cărui tutore se pare că era (pe Cristea l-a cam dispreţuit, considerându-l demult o puşlama, menajându-l în schimb pe celălalt pentru că era elev bun la carte şi pentru că tatăl său, comandantul şcolii de planoare din Mediaş, îi era, se pare, prieten) şi s-a răstit la mine, în timp ce părăsea sala de mese: „ia vino-ncoace, tu ăla”. M-am conformat. Dacă dă cumva în mine, îmi ziceam urmându-l, îmi iau bocceaua la subţioară şi plec la Bucureşti, din nou la domnul Caliani, sau… văd eu ce-i de făcut. În curte, s-a oprit răsucindu-se liniştit asupra mea… „Uite ce, zice el incomodat, scoţând din buzunar o monedă de o sută de lei bună şi întinzându-mi-o, ia-ţi suta… şi să nu te mai prind că te dedai la acte de comitagiu aici, căci avem noi mijloace de a te îmblânzi. Să nu-ţi închipui că ai venit la noi ca să loveşti… mâine poimâine mai scoţi şi cuţitul, te pomeneşti… Marş la ore”.

Am alergat într-un suflet, nu la ore, ci ca să-mi scot chipiul de la domnul Biriş, apoi am intrat mulţumit în clasă.

Chipiul însă, nu multe zile a fost proprietatea mea (pedeapsă pentru ruşinea ce le-am făcut-o lui Popovici şi Cristea, şi pentru trufia în care m-am îmbrăcat din clipa aceea, când i-am bătut, căci legenda despre mine, în închipuirea fetelor mai cu seamă şi-a celor mici, lua proporţii înfricoşate, fiind eu considerat un tip extraordinar) deoarece, într-o noapte, pe când mă ducea la gară, la localul „Ca la mama acasă”, prietenul Dodi Floruţiu, septiman, mai în vârstă deci decât mine, cu minte ascuţită de Mefisto, desconsiderat de colegii săi pentru n-am înţeles ce motive, pe care-i dispreţuia la rându-i datorită faptului că era infinit mai ager la judecată decât ei toţi laolaltă, sărind hoţeşte din internat, peste zid, ca pisicile, mi-a spus că trebuie să las chipiul undeva, de-o lături a șcarpei, pitit, că nu-i bine să ne vadă cineva la „Mama acasă” cu chipie şi însemne de elevi (numerele de pe mâneca hainei erau smulse) şi să se afle la liceu; şi apoi o luăm noi, la întoarcere…

Am ascultat de sfatul lui Mefisto şi-am scos frumuseţea de chipiu şi l-am aşezat între frunze, pe clinul șcarpei.

Ne-am înfăţişat ca nişte lotri în localul „Ca la mama acasă”, Floruţiu a comandat papară din ouă cu bucăţi de slană prăjită, apoi vin fiert, am mâncat, am băut, ne-am ameţit frumos şi, când să mergem cu roşcata cea pistruiată la camera de taină, îşi vâră dracul coada: intră-n local profesorul de filosofie Ghiţea, veşnică pasăre de noapte a oraşului, mereu beat, mereu fără bani, cu înfăţişare de artist de cinema, iubitor de cultură şi poezie, bun la inimă ca mai toţi beţivanii (ar fi stat cu noi până dimineaţa acolo la „Ca la mama acasă” în discuţii, ca un Socrate al speluncilor, mai mult cerşetor decât înţelept) căutând el neîncetat mângâiere aiurea decât în familia pe care, deşi o avea, (soţie din cale-afară de urâtă şi-o fată semănându-i lui, deci foarte frumoasă) nu se simţea atras câtuşi de puţin spre ea.

Floruţiu, cu reflexe de felină, de hoţ înnăscut, a deschis fulgerător fereastra şi tot fulgerător a sărit pe ea afară, în nişte bălării, zmeuriş, brusturi şi urzici uscate, lucru pe care,

tot fulgerător, l-am făcut şi eu.

Nu s-a aflat nimic la şcoală, cârciumarul Ioşca fiind om de omenie (ştia el că nu rămâne-n pagubă) n-a suflat nicio vorbă profesorului nostru despre escapada noastră, dar nici chipiul meu nu s-a mai aflat, acolo, la locul unde-l pitisem.

Aşa că m-am hotărât să nu mai comand alt chipiu, sumeţindu-mi, timp de patru ani, grămada de păr negru, larg vălurit peste capul bântuit înăuntru de toate şovăielile, furtunile, prăpăstiile şi îndemnurile tinereţii.

Chipiu de-atunci eu n-am mai purtat.

Ora de română și latină

Cu ochii ceţoşi pe chipul homeric,
Profesorul meu mă privea de departe
mă privea de demult”.

Am intrat, aşadar, mulţumit, în clasă. Clasa dădea cu ferestrele spre piaţă. Era înaltă şi încăpătoare. Nu toate locurile din bănci erau ocupate. Nu eram mai mulţi de douăzeci în clasa a cincea, iar componenţa ei era o mostră sintetică a situaţiei generale din liceul Timotei Cipariu, reflectând elocvent caracterul mai cosmopolit chiar decât al oraşului.

S-au repezit spre mine mai mulţi colegi poftindu-mă să stau cu ei în bancă. Asta mai mult din cauza vitejiei mele din seara trecută decât din amabilitatea care nu le lipsea. L-am preferat pe Nelu, fiul părintelui Albu, care răspundea de traiul nostru, al bursierilor de peste hotare, în internat, pentru că surâsul lui Nelu era mai luminos, mai convingător.

Majoritatea colegilor erau din Dumbrăveni şi din satele din jurul său, dar printre aceştia se amestecaseră alţii venind de te miri unde. Eram, dacă-mi mai aduc bine azi aminte, vreo 12 români, dintre care şase băştinaşi, doi repetenţi de pe la Bucureşti pripăşiţi aici, unul din Găeşti, altul din Constanţa, unul sibian, doi români din Macedonia, unul de pe Valea Timocului, doi evrei, doi armeni de limbă maghiară, un sas, un cetăţean american şi altul din Italia. Un fel de tuti-fruti.

S-a făcut brusc linişte şi pe uşa clasei a apărut, cu catalogul la subsuoară, leonin, furtunos, cu chica vânzolită peste frunte, profesorul Ion Domnaru. Era, după loc şi sorginte, plămadă de oieri sibieni, născut în vestita Poplaca, cea cu oameni crânceni, dotaţi cu o forţă fizică de urşi, ageri şi ambiţioşi, cu multă linişte şi neclintire ducându-şi ei felul de viaţă moştenit din îndepărtate vechimi, chiar şi astăzi, şi de-a pururea cred.

S-a uitat peste clasă ca să vadă dacă nu lipseşte cineva – nu era nevoie să facă apelul – m-a trecut în catalog şi pe mine, fără să mă întrebe de nume, mi-l ştia foarte bine, fără greşeală, apoi, lovindu-şi, aşa cum îi era obiceiul, sânul stâng, pe sub haină, cu palma dreaptă, a sfătoşenie, m-a provocat la lecţie. Parcă voia să se răzbune, să-mi administreze o „lecţie", pentru cele îndrăznite, în seara precedentă, de mine, nesăbuitul. „Ia să te auzim pe tine, ăsta care distribui pumni şi picioare". M-am ridicat în linişte, ca să-mi primesc pedeapsa. Eu nu ştiam nici măcar titlul lecţiei ce-o aveau de pregătit pentru acea oră colegii mei, darămite să-i cunosc conţinutul, aşa că, resemnat mai mult decât uluit, stam gata să trec prin orice umilire, orice ocară, capabile să spele ruşinea ce le-am pricinuit-o în seara trecută colegilor mei de liceu. Orgoliul meu nativ trecuse brusc în extrema stare opusă, adică cea mai inofensivă supunere.

Profesorul a continuat: „Ia spune-ne, jupâne, ce-ai citit tu din literatura română?"

M-am luminat deodată şi nu-mi venea să cred. Mi-am recâştigat încrederea în mine, orgoliul s-a retrezit din ungherele-n care se pitise, o voce mândră-mi şoptea parcă: „las că-i arătăm noi!"

Răspund anevoie, aşa, ca să creadă, atât domnul profesor Domnaru cât şi colegii mei, care aşteptau să mă vadă din chiar primele secunde ale primei reprize, trimis la podea, irevocabil: l-am citit… pe Coşbuc… pe Eminescu, pe… Creangă… pe Octavian Goga, Iosif, Caragiale, Rebreanu, Sadoveanu, Agârbiceanu…

— Nu mai spune! mă întrerupse domnul Domnaru. Ia spune-ne ceva despre Eminescu.

(Nici nu se putea opţiune mai fericită şi mai sigură pentru mine).

— Ce anume ai citit din Eminescu?

— Poeziile toate, din ediţia Maiorescu, *La aniversară*, *Cezara, Sărmanul Dionis, Geniu pustiu,* basmul *Făt-Frumos din lacrimă.* Nu am completat cum şi unde şi când le-am citit, pentru că aceasta era o taină a mea mare şi n-aş fi

dezvăluit-o, şi-apoi aş fi făcut figură de infatuat caraghios. Căci, într-adevăr, infatuare caraghioasă ar fi fost mărturisirea că pe Eminescu l-am citit, şi încă cu voce tare, mergând călare pe calul meu şarg, pe toate drumurile de sub soarele şi chiar de sub luna Tauriei, întins pe burtă pe tarlalele de la Climări, recitind înaintea gorunilor şi-a vulturilor sălăşluiţi în trunchiurile lor scorburoase de la locul care se cheamă al Ferigilor, lângă firidă, la vatră, iama, sub cerga ţesută de mâinile mamei, la lumina tămăduitor parfumată a lumânării smulse din trupul căzut şi acoperit sub pământ de sute de ani şi îmbibat de răşină al pinului de la Niramdză, sub stejarul de la marginea viei, cea tolănită ca o regină din biblie, acolo, pe coastele de la Miciulă; pe măgurile de la Aminciu, unde lucram ca salahor la construirea şoselei ce leagă Tesalia, Macedonia şi Epirul, (ocolind, nu pricep din ce cauză, comunele valahilor compact aşezaţi de soartă în aceste locuri) în răstimpurile lucrului, pe ascuns, ca să nu-şi râdă de mine muncitorii; în feeria orfică, adânc erotizată de parfumul revărsat în talazuri al gruiurilor încărcate de măcieşi de la Şipotul cel Mare; în fundăturile valpurgice de la Leurdă, peste sihăstriile de la Cârciliuri, cu amiezile lor toride, ameţite de miresmele grele, uleioase, izvorând din răşina care plângea în tăcere pe trunchiurile pinilor; la Codrii-Mari, unde mergeam să păzesc tabla de porumb împotriva ursului şi-a mistreţilor, ce, ca să-i speriu, stârneam focuri mari jur-împrejurul mănoasei gropi semănată cu porumb, iar apoi, arătându-mă, aidoma unui tânăr neofit druid, cu înfiorare printre înaltele flăcări ce se ridicau de pe holocaustul clădit din lemne de pin uscat şi rădăcini de jneapăn, băsneam stelelor şi înfricoşatelor singurătăţi de la acea oră, din cartea poetului cel mare al seminţiei, dintotdeauna şi de oriunde. (Dimineaţa tăiam lemne, le stivuiam pe samarul calului meu şarg, şi o porneam, cu sufletul tot îmbrăcat în odăjdiile dimineţii şi-n verbul adânc îmbătător al marelui poet al limbii româneşti… spre casă).

— Atunci, ia să te-auzim… Spune-ne ceva şi nouă despre Eminescu, mă invită, nu fără un oarecare zâmbet de dispreţ,

profesorul meu.

(Bine că nu mi-a cerut să fac biografia poetului, chiar în rezumat… îmi zic eu în gând, pentru că nu numai atunci nu ştiam datele statistice din viaţa poetului, dar nici astăzi nu mă pot lăuda că le-aş cunoaşte, şi dacă ar fi să dau examen din acest subiect, chiar astăzi, aş cădea fără doar şi poate).

Îmi iau inima-n dinţi, emoţionat, mă las cuprins ca de o stare pithică, şi-ncep să bolborosesc nişte lucruri, care erau mai degrabă nişte exclamaţii şi uimiri articulate oarecum, decât judecăţi de valoare, cum se spune… Intrasem ca prin farmec în universul poetului, în imensele ţinuturi vizionare, în săgetătoarea forţă a verbului adânc mângâiat şi, fără să-mi dau seama, începusem să halucinez, să văd lucruri pe care nică profesorul meu, nici colegii nu le vedeau – dar erau impresionaţi de ceea ce spuneam eu, fără noimă, delirând.

Atunci când fantezia mi se bloca, neavând ce spune, ca să nu cad în prăpastie, mă agăţam numaidecât de o poezie şi recitam… Răstimpul acesta mă ajuta să-mi trag sufletul şi-mi oferea noi date, apercepţii, îmi deschidea noi drumuri miraculoase spre explorarea selenarelor imperii ale Poetului.

Şi astfel, am citat din cartea cărţilor versuri cu carul lui Sfânt-Ilie, iarăşi am aşezat semne runice pe diversele ei cote şi răspântii, cu sufletul cuprins de o fervoare sacră, halucinând mai mult decât gândind, băsnind mai mult decât vorbind, bolborosind mai mult decât frazând, dar, în orice caz – simţeam şi eu aceasta – lansând focuri şi efluvii, trezind înfrigurare şi teamă, evocând în aer, cu mâna palidă şi tremurătoare la acea oră, semne oracolare, vărsând mireasmă şi duh aromitor peste obiectele din clasă şi văzduhurile ei la acea oră.

Pe unii dintre colegi simţeam cum începe să-i muşte invidia, pe alţii, cei curaţi la inimă, îi încerca o stranie bucurie, iar profesorul meu Ion Domnaru sta nedumerit în cumpănă, cu mâna dreaptă atârnând peste speteaza scaunului.

În ochii lui – albaştri dacă nu mă-nşală memoria – se arăta, reţinut, umbra admiraţiei dar şi a unei anumite inconvenienţe: Cum adică, vine ăsta să ne-nveţe pe noi limba

română? de-acolo de unde vine?,... şi-o fi fost zicând în surdină dânsul.

Nu m-a întrerupt, ci m-a lăsat, să vadă cât o mai ţin aşa, m-a lăsat să pălăvrăgesc într-un fel de stare de transă, până ce a sunat de ieşire.

— Bine, a zis sec şi apăsat, şi-a părăsit clasa, mişcându-şi, cum îi era obiceiul, umerii, discret, în sus şi-n jos, şi clătinându-şi cu sumeţie chica.

— Ce vorbeşti, domnule, a venit spre mine întinzându-mi mâna admirativ, Bolovăneanu de la Găeşti.

Nelu, colegul de bancă, m-a sărutat cu ochii în lacrimi, m-a dus la braţ până la colţul liceului şi acolo m-a tratat cu jimblă şi salam, cumpărate de la un sărman negustor ambulant. Era mândru de mine, de colegul său de bancă, şi căuta să umble în aşa fel, cu mine la braţ, încât să-l vadă toţi.

Regreta că nu-l văd, la acea oră importantă, fetele. Tot atât de mult cât şi eu de altfel.

Sună. Ora următoare, oră de limba latină. Tot cu domnul Domnaru.

— De unde-ai găsit atâtea cărţi ca să le citeşti?... Acolo la voi erau cărţi, în lumea aceea misterioasă despre care ai vorbit?... mă-ntreabă, încă sub influenţa uimirii din timpul orei precedente, colegul meu de bancă, Nelu Albu.

— Erau dară, răspund eu pe ton ardelenesc, oarecum (pentru că tonul ardelenesc nu se poate reproduce întocmai de alţii. Biblioteca de la şcoala românească din Tauria era plină de cărţi. Două mii, mi-aduc aminte...

— Dar de unde? cum ajungeau până acolo?...

— Domnul învăţător Nicolae Nibi sau Ion Bargiuma le cereau, printr-o adresă însoţită de o listă, de la Casa Şcolilor din Bucureşti, şi Casa Şcolilor le trimitea, aşa cum trimitea şi mulţime de tablouri închipuind scene minunate din istoria României.

Drept replică la acest răspuns, Nelu m-a sărutat copilăreşte. Între timp domnul Domnaru, leul de la Poplaca, a intrat în clasă. Şi-a dat numai ochelarii deasupra ochilor, pe sprâncene, (căci deşi era din Poplaca, domnul Domnaru

purta ochelari, şi încă dintr-aceia cu lentile groase… Leu cu ochelari peste ochi, din lentile groase(!), ca să se poată uita până-n capătul sălii şi să vadă dacă nu cumva a tulit-o cineva de la oră, de pildă Bolovăneanu, ori Şerbănescu de la Călăraşi) şi, fără să deschidă catalogul, mă ridică-n picioare tot pe mine, la răspuns.

— Păi, nene, zic eu în gândul meu, aici nu-ţi merge deloc. Dincolo, la română, fu cum fu, dar aici, jupâne, te fac zob, chiar dacă n-am fost la nicio oră de limba latină până-acum, la acest liceu. Râdea în mine parcă toată fiinţa mea de neolatin din Munţii Pindului… căci cunoşteam ca apa, toată gramatica limbii latine, morfologie şi sintaxă laolaltă, particularităţi şi excepţii, mă deprinsesem cu toată povestea topicii ei aulice şi imperiale, şi puteam chiar să-i fac traducere nu din Bello Galico, – floare la ureche, text scris de către un mare diletant, foarte aproape de latina vulgară, deci mult mai uşor de tradus, de lucrat la el – ci chiar din Tit Liviu, Tacit, dacă nu chiar din Horaţiu, Virgiliu, Properţiu şi Tibul, şi chiar Petronius, primul poet evazionist din istoria poeziei. (Îmi pare rău numai de-un singur lucru, domnule profesor, ziceam, tot în gând, şi anume, că nu sunt aici de faţă şi fetele, de la castel).

Nu c-aş fi fost eu o minte foarte înzestrată, un fel de super-premiant, un ins dotat cu o putere de aprehensiune, de memorizare şi de asimilare, de proporţiile – să zicem – ale lui Iorga, dimpotrivă, memoria nu mă ajuta deloc, refuzând să înregistreze altceva decât doar ceea ce o emoţiona: melodii, poezii, legende, acte şi aserţiuni celebre…, dar la liceul român din Grebena, de unde veneam eu, din Macedonia de sub greci, studiul limbii latine era nu o obligaţie pentru elevi, ci o veneraţie. Nu era obiect de învăţat, ci obiect de cult. Nu era o disciplină, ci o religie, iar acela care nu-nvăţa la această materie (şi nu era o materie de predat ci o lume de mistere, un mausoleu în care trebuia să intri cu evlavie) era ostracizat, admonestat şi, până la urmă, exclus din ordinul – căci ordin era şi nu şcoală liceul acela – întârziaţilor templieri, apărători ai limbii latine, adoratori ai ei, unii până la devoţiune şi martiraj.

Era considerat străin, intrus între noi şi nutrind sentimente ascunse şi duşmănoase faţă de cauza noastră. Iată de ce, această idee a prins şi-a dat rezultate uluitoare, odată semănată-ntr-un suflet liric şi entuziast, febril şi exaltat, setos după lucruri extraordinare cum era, oarecum, al meu. Inteligenţă aveam doar atâta câtă este necesară pentru a nu lăsa să rătăcească-n pustiu şi-n ridicol sentimentele şi imaginaţia.

A nu-ţi fi făcut această datorie însemna a fi acceptat o situaţie de trădător faţă de limba şi numele răzleţei şi nobilei seminţii. Era ca şi cum seminarist fiind la o mănăstire catolică, condusă chiar de Franciscani – nu neapărat de către iezuiţi – ai fi refuzat să-nveţi tatăl nostru, ori credeul, sau nu te-ai fi aplecat să aprofundezi cu smerenie învăţătura lui Iisus.

„Aşa că, poftiţi, nu să mă examinaţi la limba latină, domnule profesor Domnaru, ci să vă luaţi, – aşa pieptos cum sunteţi, ca un leu – la trântă cu mine, în această chestiune”.

— Jupân Mihadaş, îmi zâmbeşte el vag, la română văd că te descurci bine… ia să vedem acum cam ce ştii la limba latină.

— Păi, răspund eu, zâmbind la rândul meu, deschideţi la întâmplare manualul *De bello galico* şi traduc de oriunde şi dau răspuns la orice întrebare de analiza morfologică sau… sintactică.

— Eşti cam lăudăros, reia el. Poate că intenţionezi să ne spui şi poezii în latineşte?… şi surâde înfundat.

— Poezii nu, dar proză da, mă obrăznicesc eu.

Profesorul meu râde din nou înfundat: Pofteşte. Zi.

— Păi…

— Niciun păi, aşa cum te-ai lăudat.

Iau o atitudine de senator roman, cu necesară decenţă, şi spre stupefacţia clasei şi spre zâmbetul care se deschidea tot mai luminos spre mine al profesorului, dar mereu reţinut, pentru ca nu cumva să mi-o iau în cap, încep: (Mă tot gândeam cum să fac ca să nu devin ridicol) „Nihil nobis ad deo magis egregium qvam men datum est… Huic muneri divino nulus est maior inamicus qvam voluptas corporis.

Voluptates libidines nos ad pessima facinora impelunt, mens autem în dificilimis etiam rebus viam ad bene vivendum nos monstrat”[1]… îmi trag puţin sufletul şi dau să continui. Colegii au început să râdă. M-am mâniat brusc: Cum îşi permit să râdă?… Am privit spre ei cu întunecare. Domnul Domnaru a intervenit:

— Să nu râdeţi, ci să plângeţi, a zis el, nu-i nimic de râs aici, ci de luat seama.

Apoi mă poartă cu repeziciune prin câteva întrebări de gramatică: particularităţi la genitiv plural, declinarea a doua, masculinele de declinarea I-a femininele de-a patra, conjugări deponente şi semideponente, perifrastice active şi pasive, construcţiile cu ablativ absolut şi acuzativ cu infinitiv, în fine, curiozităţile de bază ale limbii latine. Am răspuns aşa cum un copil foc de deştept ar spune poezia „Căţeluş cu păru’ creţ”…

— Adă carnetu-ncoace, mârâie cu blândeţe domnul Domnaru.

Carnetul meu era nou nouţ. 1 – 1 dau. Se opreşte la rubrica limbii române şi trece acolo un apăsat „10” (zece), apoi caută cu peniţa rubrica la limba latină şi trece şi-acolo, tot apăsat, un alt „10” (zece).

Îmi întinde carnetul de note. Părea emoţionat. Mi-am dat seama de acest lucru văzând cum scoate o batistă albă, somptuoasă, şi se face că-şi şterge ochelarii de nu ştiu ce aburire părelnică, precum şi ochii de chipurile, ceva care jena în aceste clipe. De fapt i-au dat lacrimile şi nu voia sa i le vedem.

Bunule al meu profesor, prieten şi frate, şi tată al meu după aceea în toţi cei patru ani de elev la liceul Timotei Cipariu!… Primiţi amintirea acelor clipe aici evocate drept un târziu semn de recunoştinţă pentru tot ce-aţi făcut pentru mine, căci n-am uitat, să ştiţi, şi nu voi uita nici dincolo de

1 „Nimic din toate cîte ni le-a dat Dumnezeu nu-i mai plăcut de cît mintea. Duşmanul cel mai mare al acestui dar divin, nu e altul decît plăcerea trupului. Voluptăţile libidinoase ne împing spre faptele cele mai rele. Mintea însă, chiar şi în cele mai dificile situaţii ale noastre, ne arată calea spre viaţa cea bună".

viaţa aceasta, – dacă va mai fi fiind cumva alta – că m-aţi iubit, că v-aţi îngrijit de mine la tot pasul aşa cum poate n-ar fi făcut-o tatăl meu, că m-aţi apărat când mă aflam în culpă – şi m-am aflat de nenumărate ori – că mi-aţi insuflat curajul şi încrederea de care are atâta nevoie un tânăr la vârsta de 16 ani, singur prin lume, fără adăpost nici reazim, afară de acela pe care i-l dă ursita-i, că mi-aţi dat odată şi-un costum de haine de-al dumneavoastră şi pe care eu nu l-am purtat, dintr-o mândrie şi-o ruşine proprii oamenilor săraci şi singuri, şi din cauză că-mi era prea larg şi pantalonii scurţi şi strâmţi, după moda de atunci la adulţi, ci l-am vândat la ţigani, ca pe-o vechitură, necuviinţă pe care nu pot să mi-o iert, pe care o regret amarnic şi astăzi, şi vă cer iertare… căci dumneavoastră v-aţi fi bucurat să mă vedeţi îmbrăcat cu el, dar n-aţi zis nimica, aţi înţeles totul, chiar de aceea căinţele mele mă găsesc astăzi mai trist, tot mai trist, şi-mi par tot mai aspre.

— Să vă fie de exemplu, s-a răstit el către colegii mei. Vine din coclauri îndepărtate, voi staţi la căldură, cocoloşiţi, acasă, voi aveţi de toate, el n-are nimic, dar are suflet mare… şi ştergându-şi din nou ochelarii, a părăsit sala de clasă, fără să se bată cu palma dreaptă peste muşchii sânului stâng, aşa cum obişnuia întotdeauna, şi fără să-şi mişte cu sumeţie chica-i leonină, fără să scoată pieptul afară, precum îl scot luptătorii cei mari din vechime, când apar unul în faţa celuilalt.

Profesorul Ion Domnaru nu dispunea de-o gândire şi-o sensibilitate deosebite –, deci nu era ceea ce se numeşte un critic, un eseist sau un istoriograf literar –, el nu depăşea în această privinţă limitele unui foarte bun şi foarte conştiincios profesor de limbă şi literatură din provincie, citea absolut toate revistele literare, tot ce apărea pe piaţă ca beletristică, aduna un imens material documentar, dar nu ambiţiona – şi bine făcea – să scrie la rândul său lucrări. Profesorul sobru, scrupulos şi foarte exigent – la dânsul nota maximă era şaptele, doar Ionel Popovici izbutea să ciupească rareori câte un opt, eu fiind singurul căruia i-a dat zece din primul moment – era dublat şi de un pedagog temut, în

stare, numai dânsul, să obţină rezultate miraculoase. Metoda sa era simplă şi cu rezultate precise. Pălmile şi răcnetele lui erau mult mai eficiente decât toate subtilităţile şi fineţurile nu ştiu căror pedagogi iluştri din occident. Şi te punea în gardă – ori de unde ai fi fost venind – de la bun început că: „aici, ori devii om, ori mai bine ar fi s-o iei din loc imediat încotro vezi cu ochii”. Şi nu glumea. Nu era o simplă ameninţare cu scop de intimidare şi aducere pe brazda, aşa cum se procedează de obicei.

Nu. Domnul Domnaru se ţinea de cuvânt şi se ocupa de tine stăruitor, pas cu pas, până ce, sau te făcea om, sau o luai din loc, spre alte licee, fără Domnari.

În felul acesta a reuşit să facă din multe puşlamale – care târziu după aceea i-au fost recunoscătoare – bacalaureaţi şi apoi doctori, ingineri (nu însă şi profesori) medici veterinari etc., prin acele metode, foarte simple dar hotărâte, a transformat în oameni de treabă multe viituri, golani şi derbedei, a dat diplome unor repetenţi cronici ai altor licee.

Nici eu n-am fost scutit de generozitatea pălmilor sale leonine, dar vom relata acest fapt într-un alt capitol, special, consacrat unor alte accidente. Vom consemna, însă, foarte pe scurt, felul în care folosea profesorul meu această simplă şi succintă procedură pedagogică:

Întâi îţi cerea carnetul de note. Se uita atent, printre lentilele groase şi, după ce reţinea pe de rost notele de patru, trei sau chiar doi, te întreba ceva cu voce tainică, grea. În acelaşi timp, neaşteptând răspuns, îţi vâra degetele de la palma stângă-n chică, dinspre ceafa spre frunte – dac-o aveai, dacă nu, te apuca de căpăţână cu-ntreagă palma – şi, strigând la tine cu putere, de parcă ţi-ar fi trecut cu un firez prin trup, prin toată fiinţa, simultan te izbea cu fruntea de lemnul mesei sau al băncii, de mai multe ori, de câte ori considera sau simţea domnia sa că este de trebuinţă.

Dacă te aflai pe coridor, sau în curte, şi n-avea de ce să te izbească cu fruntea, atunci îţi vâra degetele-n păr, dar acum din faţă înspre înapoi, te fixa ca-ntr-o extază, cu ochii spre cer, şi, în poziţia aceasta, de om care vede vreo arătare cerească, te trăsnea peste obraji cu nişte palmi aprige,

bineînţeles răcnind la tine în acelaşi timp.

Mulţi – dintre cei care se considerau şi se consideră încă importanţi – i-au purtat şi-i poartă şi astăzi mânie, indiferent dacă sunt în viaţă ori au murit (dacă cumva au murit îi poartă pică acolo, în mormânt) alţii au uitat, iar o altă parte face haz acum de ce a fost atunci, şi, la întrunirile din zece în zece ani (în cazul promoţiei noastre o singură dată, la douăzeci şi cinci de ani) fac o măgulitoare analogie între procedeele pedagogice proprii domnului Domnaru şi acelea ale unui minunat profesor englez, de limba latină, care-l bătea pe Winston Churchill, marele bărbat de stat de mai târziu, marele vulpoi şi neputincios negustor de ţări, cu arătare de mops din rasa York.

O dată, se spune, la o întâlnire a promoţiei lui Churchill, unde a luat parte şi profesorul de limba latină, octogenar de-acuma, Churchill, prim-ministru al Marii Britanii fiind acum, când să toasteze, a adus laude pompoase bătrânului profesor de limbi clasice, la care laude, venerabilul dascăl a ridicat tremurător degetul, avertizându-l pe domnul prim-ministru că dacă va continua să exagereze cu laudele aşa cum a exagerat o dată, pe furiş, în catalog, când era elev, transformând o notă de trei într-una de opt (căci lui Churchill îi plăcea să exagereze) faptă pentru care a luat-o pe spinare, îl va obliga să facă şi astăzi acelaşi lucru pe care l-a făcut atunci, adică să-l bată la fund. Să fie deci cu băgare de seamă domnul Churchill…

După paisprezece ani, ne-am reîntâlnit, în curtea mănăstirii de la Mărgineni, loc sfinţit prin şederea aici a lui Bălcescu cândva. Auzise că mă aflam acolo, izolat printre străini şi bolnav de holeră din cauza unor castraveţi cruzi pe care-i primeam drept hrană la prânz, şi s-a rugat stăruitor de domnul Nuţu, binecuvântaţi fie în veci părinţii lui şi toată seminţia sa, ca să-l scoată duminica să mături curtea, pentru că, zicea el, rugându-se de domnul Nuţu, „este printre cei de-acolo un fost elev al meu pe care l-am iubit mult, un om curat la suflet şi cu har, şi aş dori să-l văd. Nu-i fac niciun semn, ca să nu aveţi neplăceri, mă uit numai la el şi-atât. Faceţi bine şi lăsaţi-mă la măturat curtea, duminică

dimineaţa, când îi scoateţi la plimbare…”

Nuţu, bravul şi bunul rumân de la Mărgineni, care, dacă ştia să rişte mai ştia să se şi descurce mai abil decât să rişte, a tăcut şi i-a împlinit ruga.

Şi profesorul meu, Ion Domnaru, leul din munţii Cibinului, cu un măturoi cu coadă lungă-n mână, mătura de zor curtea, tot uitându-se, miop cum era, spre uşă.

În fine, vociferând în felul său misterios şi viclean, Nuţu ne-a scos în solar, pentru zece minute. Mă duceau de braţ doi colegi, căci eram topit de boală.

Când a zărit coloana că apare, profesorul meu s-a rezemat de coada măturii, căutându-mă pe mine, prin lentilele groase şi înceţoşate la acea clipă. M-a zărit! M-a recunoscut. I-am trimis semn de iubire cu degetul pe buze. Nuţu s-a făcut că nu vede. N-aveam ce pierde. El s-a speriat însă niţel. Apoi a rămas proptit în coada măturii, ciobăneşte, privind pierdut în cine ştie ce zare, ştergându-şi cu mâneca ochii şi ochelarii. Faţa lui lată, iluminată de nostalgia şi duhul amintirii la acea oră, cu privirea aproape oarbă, îi dădea înfăţişarea unui preot dac din vechime, care asistă plângând la plecarea spre Tapae a taraboştilor. Aşa a rămas răstignit în memoria mea profesorul Domnaru, acolo, în curtea aceea, ca la strâmtoarea Euripos un preot, rezemat în mătură şi privind departe, cu faţa palidă şi vederea stinsă. Un Homer părea profesorul meu în dimineaţa din duminica aceea, în curtea de la Mărgineni, un druid orb.

Ora de limba germană

„Signioane, nu mă opri din drum...
Că unu-i Munteanu”.

Înainte de intrarea profesorului în clasă, peste aceasta plana un aer conspirativ parcă. Toţi colegii mei se uitau unul la altul ca-ntr-o complicitate. Ca şi cum ar fi vrut să spună: azi ne vom distra copios. Parcă-şi atrăgeau, în mod discret unul altuia atenţia, ca nu cumva să aflu eu ceea ce urma să se-ntâmple. Nu. Eu nu trebuia să ştiu nimic, să cad în capcană, ca la o lovitură de teatru, altminteri vraja s-ar fi destrămat şi distracţia ar fi fost ratată. Îşi zâmbeau pitiş, pe sub mâini.

Nici Nelu, colegul de bancă, nu înţelegea să mă pună cât de cât în gardă.

Râdea şi el amuzat înainte de marele divertisment care urma să aibă loc, a cărui desfăşurare spectaculoasă el o ştia de pe-acum, în detaliu.

Ba mai mult, Sandu, cel mai frumos din clasă, s-a apropiat de mine, râzând, şi mi-a spus, exact ca pe scenă, punând degetul peste buzele sale, cele mult râvnite de fetele din Dumbrăveni: „ssst! ssst! nicio mişcare, nicio şoaptă”.

Ce naiba poate să-nsemneze toată această conspiraţie?... Nu termin bine întrebarea, căci uşa se deschide şi apare-ntrânsa, parcă cu spatele, sau parcă executând lent un fel de stânga-mprejur, ducând la subţioară veşnicul catalog, o mogâldeaţă de om, mic, cu păr aspru, castaniu, tuns scurt, perie, mustaţă în formă de periuţă, ochi iscoditori, mereu la pândă, cu o burtică rotundă şi împinsă foarte important înainte, îmbrăcat însă într-un costum maro, aburi de cafea, din stofă foarte scumpă, englezească, extrem de elegant şi după moda senatorilor croit – căci era şi senator – cu pantofi de lac în picioare, parcă de culoare cenuşie, şi ghetre gri peste ei, cu lanţ mare, de aur, atârnând de la butoniera

hainei până la buzunărelul de la jiletcă, unde purta ceasornicul, tot de aur.

Se suie la catedră, se aşază tacticos pe scaun, deschide catalogul, se uită spre clasa care stăruia să rămână în picioare. Zice: „No şedeţi odată jos, căţei, ce mai aşteptaţi! Ni mă, la ei, cârlanii, cum stau în picioare! Poate vreţi să şedeţi până mâine tot aşa?... No, bine. Atuncea şedeţi”. Clasa a râs. Am încercat şi eu un fel de rânjet al zâmbirii.

Profesorul: „Ni mă la ei, că şi stau aşa ca proţapii, handralăii! Taie-i”, şi-n clipa când a spus „taie-i”, s-a pornit o rafală de pumni, venind din băncile din fund către cele din faţă, cu mare repeziciune şi forţă. Aşa cerea voia cea bună a domnului profesor. Mă pomenesc izbit din spate, şi nu o dată, ci de trei, patru ori. Dau să-ntorc lovitura, dar mă dumiresc că-i vorba de-o glumă. Cel din spatele meu dădea repetat în mine deoarece eu nu dădeam în cel care sta în banca din faţa mea. „Taie-l, căţel”, porunceşte spre mine, râzând din inimă şi din burtică, profesorul nostru. Câteva secunde am stat în cumpănă, dar, înţelegând că-ncalc o datină a clasei, (Nelu mă-ndemna şoptind să dau tare, tare, cât pot de tare) am izbit şi eu, zâmbind silit, în spatele imens şi curbat niţel al lui Verteş, evreul care sta înaintea mea.

Verteş a icnit, domnul profesor Munteanu a râs şi mai tare, apoi a zâmbit şi Verteş, şi ne-am aşezat în bănci, eu nedumerit, colegii mei aşteptând alte momente vesele, care au şi venit numaidecât.

Fixându-mă cu ochii săi iscoditori, ironici, cu chenar roz de jur-împrejurul albului, deci puţin sadici, rezimându-şi puternic bărbia peste pumnul al cărui cot stătea bine implântat în catedră, schimonosindu-şi faţa spre mine în chip morocănos, sumbru, sălbatic pânditor, aşa, ca să semene cu mutra mea întunecată, intolerabilă, a zis, căscând pupilele şi ridicând sprâncenele spre mine:

— De unde?!...

Eu: — ...

— Taie-l, căţel!... şi mă pomenesc în spate cu un alt pumn, dat de Popovici Ionel, râzând cu înfocare.

Nelu îmi şopteşte iar: „Spune-i de unde vii şi cum te

cheamă, repede”.

— De unde vii, căţel, n-auzi? reia mai apăsat domnul profesor.

— Din Macedonia…, îngaim eu.

— De unde?!… grăieşte răspicat, nu mârâi, cârlane.

— Din Macedonia, domnule profesor, răspund răspicat şi cam întărâtat eu.

— Hiii! se miră el înfricoşat, tomna din Machidonia? Şi, cârlane, de-acolo şi până-aici, n-ai văzut scriind işcoală, nicăria?!… No, cântă-ne, atunci.

Rămân şi mai descumpănit. Colegul de bancă, Nelu, îmi şopteşte iar: „Spune-i numele şi pronumele”.

Eu: — Mihadaş.

— Cum? Fuguruş? stâlceşte dânsul. Şi mai cum?

— Teohar, mârâi eu, şi amuzat şi cătrănit.

— Aha! simulează el c-a înţeles de data aceasta: Tâlharu!

Colegii râd cu poftă. Râd la urma urmei şi eu, năuc.

— No, atunci, Culă, (asta era altă poreclă) cântă-ne ceva din carte.

— Ia cartea şi citeşte, mă-ndeamnă iar în şoaptă Nelu.

Nu văzusem până atunci cum arată vreun text de limbă germană. La liceul românesc de la Grebena se-nvăţa latina, începând dintr-a doua, franceza, începând dintr-a-ntâia, iar dintr-a cincea în sus se învăţa limba italiană, sau germana, la alegere. Nu asistasem la nicio lecţie până atunci. Ridic cartea şi mă uit la rândurile scrise-ntr-însa, ca motanu-n calendar.

— Zi-i, cârlane! şi se apropie de mine.

Ce dracu să zic… Tac. El, strecurând încet mâna printre picioarele mele, îmi apucă-ntre degete genitoarele şi strânge cu putere, de mi-au dat lacrimi nu altceva! N-am plâns, numai m-am schimonosit.

— No, cântă, căţel, mă-ndeamnă el râzând copios… Colegii râd şi ei.

— Domnule profesor… să ştiţi că nu permit… zic eu, în loc de cântare.

— Ni, mă, ni! Ni la el cum se oţărăşte! Nu vrea! Căţelul…” îşi retrage mâna de-acolo şi se-ndreaptă, cumva învins, către

catedră, bombănind: Atunci să-ţi dăm o notă.

Şi-mi trece-n catalog nota doi. Apoi, terminând cu circul făcut pe socoteala mea a trecut la altul, pe seama eroilor din legenda „Cântecul Niebelungilor” aducând totul spre grotescul vulgar, parşiv, spunându-i Brunhildei când Zuscăna, când Saveta, când Suzana, Hanzi, căţeaua etc., iar lui Siegfrid spunându-i când cârlanul, când handralăul, când bicherul, când Hans, Friţ, Vasile sau Fosi, (de la ungurescul care înseamnă falus).

Colegii râdeau de se prăpădeau. Atâta le trebuia, să nu râdă. Dar, nici eu nu mă puteam abţine.

Dacă răbdai să te ghiontească, să te strângă după poftă de „dânsele”, dacă participai la toate pehlivăniile plăcute lui, la toate măscările, la tot circul care-l crea în clasă, fără a cuteza să te împotriveşti (Domnul Negruţiu, directorul, n-ar fi atins pe nimeni, nici măcar c-o frunză, om pâinea lui Dumnezeu cum era), atunci primeai note de trecere, altminteri aveai necazuri, rămâneai corigent, aşa cum am rămas şi eu în clasa a VII-a, la germană şi geografie, după ce la română şi latină am primit menţiune cu elogii, eu premiantul fără probleme la liceul de la Grebena.

Hazul cel mare însă era atunci când îl provoca la răspuns pe Bok, simpaticul meu coleg, fiu de avocat, al treilea frate din cei cinci fraţi Bok, înalt de vreo doi metri şi ceva.

Sărmanul Bok, deşi cunoştea din familie limba germană, limbă maternă, (e drept că la gramatică se-ncurca mereu) deşi răbda pumnii, ghionturile-n coastă şi la ficat, deşi nu zicea nimic, decât doar se strâmba atunci când Munteanu îl strângea de „dânsele”, totuşi, mai mult decât trei şi patru nu izbutea să obţină la limba germană. Recupera însă la teză, ceea ce eu nu puteam face.

Profesorul Aurel Munteanu avea un anumit fel de-a ne chema la lecţie, pentru fiecare. Avea semne, şi să fi ferit Dumnezeu să nu răspunzi prompt la lansarea semnului. Când, de pildă, voia să-l provoace la lecţie pe Bok, profesorul ridica lent capul, pe spirală, înălţându-l cât mai sus, răsucindu-l lent, adică sugerând înălţimile staturii lui Bok. În cazul că Bok nu sesiza, nu era atent la semnul parabolic,

atunci cel din spate trebuia să-l croiască cât de tare peste spate, căci dacă dădea cu mila celălalt din cealaltă bancă din spate era obligat să-l croiască pe acesta, în aşa fel că uneori se declanşa în clasă o adevărată buşeală, o adevărată încăierare între noi, război în lege, iar clasa se asemăna atunci cu o sală de box, unde boxerii fac antrenament, mai mulţi deodată, la grămadă, iar domnul Munteanu atunci, amuzat la culme, încrucişa picioarele, stând drept în colţul catedrei de care se rezema cu palma, îşi mângâia mustaţa aspră, în formă de perie, şi spunea mulţumit, cu voluptate: „Aşa, hir-aţi ai dracului, căţei! Aşa!”

Deci pe Bok îl poftea la răspuns, înllţând din cap lin, cu o abia perceptibilă mişcare-n spirală. Bok, care nu era deloc lipsit de umor, nici de talent actoricesc, (în privinţa aceasta sunt sigur că ar fi făcut concurenţă celor mai celebri comici ai ecranului, dar, cum nu talentul îşi spune cuvântul în viaţă ci capriciile hazardului, Bok a rămas undeva pe front…, sau în vreo mină din Urali), după ce se ridica agale, încet, tot mai încet, ca un excelent actor ce era, când ajungea pe tălpi, pentru a-l aţâţa şi mai mult pe domnul profesor, şi ca să ne amuze pe noi, Bok se mai înălţa niţel, până ce ajungea să stea pe degetele de la picioare. Mutra lui era, în aceste momente, din cale-afară de hazoasă.

Munteanu însă, uitându-se la el şi minunându-se tare, holbând ochii, intervenea: „Hiii! Hir-ar al dracului de strămurare!” Apoi către cel din spatele lui Bok: „Taie-l, tu, cârlane, ce aştepţi… nu vezi că nu se mai termină?!”

Şi Jaca, fărşerotul, care stătea în spatele lui Bok şi care aşa micuţ cum era, avea un pumn tare ca o ghioagă, îl trăsnea pe bietul Bok aşa de tare, încât îi curma respiraţia pentru nişte secunde, secunde în timpul cărora Munteanu îşi lingea mustaţa cu limbuţa şi şi-o alinta cu degetele-i boante, râzând cu săltări din burtă ritmice.

Iar lui Jaca, pentru că lovea cu toată inima, îi dădea nota şase, nu-l lăsa corigent, cu toate că şi el ştia tot atâta germană cât berbecuşul mănar pe care-l purta după sine, în satul său din Epir. Când îl strângea de coiţe, Leonida Jaca râdea cu lacrimi către domnul profesor şi se ruga să-l lase,

să nu-l mai strângă aşa de tare că: „Zău, să hiu al dracului, dom’ profesor, mă doare rău”, se cânta el drăgăstos.

Munteanu se amuza, râdea şi dânsul, îi mai aplica un pumn în coaste, apoi trecea la catedră, deschidea catalogul şi-i trecea acolo o notă bună.

Pe Bok însă, după ce acesta îşi revenea din starea de comă în care-l trimitea lovitura lui Jaca, îl întreba pe ton foarte serios: „No, zi, cârlane, ce doreşti să te-ntreb, gramatică sau lectură…”

De obicei, – şi el îţi ghicea gândul fără greş – dacă spuneai să te asculte din gramatică el anume te invita să răspunzi din partea literară… în cazul că spuneai că vrei să răspunzi la partea literară atunci el te poftea prompt: „No, atunci să vedem ce ştii la gramatică. No atunci zi, ce-i punem înainte… (şi cita te miri ce substantiv) der, die, ori das?”

Erau şi dintre aceia care spuneau anume că vor să răspundă din gramatică pentru ca să-i asculte din partea literară, dar ţi-ai găsit omul pe care să-l păcăleşti… „No, atunci, din gramatică cântă, cârlane”, hotăra el cu vicleană aprobare. Alţii încercau să spună că vor să răspundă din partea literară a manualului, anume, ca să-i asculte dintr-acela. Da de unde!: „No atunci gramatică, cârlane”, intuia el, cu precizie diabolică, intenţia.

Pentru alţii avea alte semne de chemare la lecţii: de pildă pe Moraru, cel mai nătâng din clasă, cu ochii mari, negri, mereu foarte miraţi de ceea ce se întâmpla în jur, sau de prostia care se uita prin ei la lume, nepot al domnului Munteanu, îl poftea să răspundă, arborând pe faţă un aer mironosit, de mireasă tâmpă, miloasă. Moraru râdea galeş, încasa nişte ghionturi, iarăşi râdea, apoi stătea jos şi i se punea în carnetul de note un cinci, ori un şase.

Pe Nelu Popovici îl poftea trecându-şi degetele mâinii prin părul său foarte îngrijit, tuns nemţeşte, dar imitând trecerea unei ţăsale prin blana năpârlită a vreunui cal hodorogit, deoarece Popovici nu-şi pieptăna niciodată părul, decât doar aşa, în grabă mare, trecând cu degetele printr-însul, încât aveai impresia că tocmai atunci se sculase din somn, sau că un dulău miţos iese, întinzându-şi ciolanele, din cine ştie ce

cuptor sau culcuş de butură. Îl abţiguia şi pe el, că doar era cogeamite namilă de băiat, dar îi dădea opt şi nouă, fiindcă era premiantul clasei.

Pe mine mă invita la răspuns dând feţei sale o expresie de câine mops, răzimându-şi bărbia-n pumn şi răsucindu-şi buzele şi nasul în sus, întunecându-şi privirea. Prinsese un fel de aversiune faţă de mine, dar şi eu faţă de domnia-sa, iar aversiunea mea faţă de dânsul se preschimbase şi într-una faţă de limba germană, pe care o preda, – deşi nu avea absolut nimic comun cu germanii şi limba germană decât faptul că-şi purta părul pieptănat şi tuns scurt şi îngrijit, precum nemţii. Încăpăţânat cum sunt şi rânzos din fire, refuzam să-nvăţ limba lui Kant –, fapt ce era să-l regret amarnic mai târziu, când m-am înscris la facultatea de filosofie, unde mi-am dat seama că, fără cunoaşterea acelei limbi, este o anomalie să te apuci să studiezi disciplina filosofiei, literatura filosofică fiind – nu cred că exagerez – aproape totalmente monopolul ei.

Râsul râsului însă avea loc, în zilele dinainte de Crăciun, când cinismul profesorului meu se transfigura, îmbrăcând totodată un stil mai delicat, cu o tentă lipsită de brutalităţi fizice, ci doar de natura spiritului.

Îl scotea atunci la tablă pe Moraru, îl scotea şi pe Popovici, şi-i punea să colinde amândoi, să cânte adică „O, Tanen-Baum, O Tanen-Baum”!

Cum Moraru nu ştia nici măcar să vorbească articulat încă, darmite să cânte, iar Popovici fiind un afon desăvârşit, era hazul lumii să-i auzi cum unul behăia iar celălalt răgea, cum Moraru cârâia iar Popovici mârâia ceva pe-o gamă cu totul şi cu totul stranie, şi-i dădeau înainte cu sârg, – Popovici şi de-al dracului parcă –, profesorul râdea pân-la lacrimi, lingându-şi mustăcioara cu limbuţă şi mângâind-o cu degetuşele, iar noi eram gata-gata să facem stop cardiac de atâta râs. (Noroc că eram tineri şi aveam inimi de tauri toţi). Când spectacolul lua sfârşit, protagoniştii treceau în bănci, la locurile lor, iar domnul profesor Munteanu se ducea la catedră şi le trecea la amândoi câte o notă-n catalog, la rubrica limbii germane, lui Popovici nouă, iar lui Moraru

cinci.

Profesorul meu era o personalitate marcantă în Băşcăleţ, complexă şi cu funcţii multiple. Era, de pildă, profesor de limba germană la liceul patronat de figura de beduin blajin a lui Timotei Cipariu (îi lipsea numai fesul şi marama albă-n cap) mai era catihet la şcoala de fete, preoţea la bisericuţa de la marginea dinspre Hoghilag a oraşului, cea ortodoxă, căci domnul Munteanu era dăruit şi cu virtuţi duhovniceşti, făcea parte din consiliul de conducere al primăriei şi mai era şi senator liberal. Nu lipsea la niciuna din şedinţele senatului, iar când dânsul trebuia să plece la Bucureşti, deşi în gara de la Dumbrăveni nu opreau decât trenurile personale şi mărfarele, cu prilejul acestora oprea chiar şi rapidul expres aici.

Avea foarte multe funcţii, după cum se vede, dar nu avea copii.

Apropo de plăcerile la Bucureşti, odată, iarna, pe un ger năprasnic, l-a chemat la dânsul pe Moraru, după semnul anumit. S-a aplecat confidenţial la urechea lui şi i-a zis, mai mult bâiguind: „du-te, mă rog, la astălantă, (astălantă era nevastă-sa) mă-nţelegi, şi spune-i că la patru…”, a urmat un pumn în coaste, încât bietul Moraru s-a-ndoit în lături şi un „încă n-ai sosit, cârlane?!”, după care, complet uluit, Moraru a zburat afară ca o pasăre bolnavă, pe coridor s-a tot gândit el ce-a vrut să spună unchiu-su, dar nedibuind niciun înţeles, s-a dus glonţ la mătuşă-sa, doar va-nţelege dânsa ceea ce pentru el era fără-nţeles.

— Mătuşă, săru’ mâna, zice el, m-a trimis unchiu să vă spun că… la patru!

— Bine, bine, îi ia vorba din gură mătuşa, spune-i să n-aibă grijă. Era de fapt vorba de o plecare la Bucureşti, cu treburi la senat.

Când Moraru s-a întors în clasă, Munteanu îl întâmpină ridicându-se brusc în picioare de la catedră şi minunându-se cu un „hiii!” prelung, vestind cine ştie ce nenorocire: „Hiii! hire-ai al dracului de cârlan, unde l-ai pus?…”

Nimeni nu bănuia despre ce era vorba. Şi noi, cei din bănci, şi bietul Moraru, ne întrebam uimiţi: ce anume a pus,

unde?!…

— Spune, căţel, n-auzi? Unde l-ai pus?…

— Ce, dom’ profesor, zice Moraru holbând ochii a mirare şi cătând în jur.

— Cum ce, cârlane, cum ce?… Nasul, zi, unde l-ai pus?… şi buf cu pumnul în coastele nepotului, râzând cu indulgenţă de unchiaş.

Fiind frig afară, într-adevăr nasul colegului nostru, cam mare şi borcănos, se înroşise zdravăn, şi tocmai la această roşeaţă a nasului se referea întrebarea profesorului.

Nu numai pe noi elevii ne trata astfel. Joia, în ziua când se ţinea târg în piaţa oraşului, de mirosea după aceea oraşul timp de trei zile a căruţe cu fân, a bălegar, a cojoace şi mai ales a struguri şi-a cereale, şi-a fructe, domnul senator îi apuca pe ţăranii îmbrăcaţi în cioareci albi de lână, cu căpute negre, tot de lână, şi cu dopuri ori căciuli, şi cămeşi din canabis, de după braţ, unul la dreapta altul la stânga, şi umblând aşa cu dânşii, precum băieţii la horă, şuguia cu ei fecioreşte, izbindu-i, bine-nţeles, la răstimpuri cu câte un pumn zdravăn în coaste, sau aiurea, iar ţăranii nu numai că se amuzau de glumele domnului Munteanu, nu numai că se simţeau mândri că se plimbă cu dânşii în văzul lumii domnul senator, şi profesor, şi catichet, şi părinte, şi consilier, dar, la alegeri, aceştia dădeau mai toţi votul lor liberalilor, al căror reprezentant în Dumbrăveni şi-n satele dimprejurul Dumbrăvenilor era domnul Munteanu. Priza mare la ţărani însă o aveau ţărăniştii, liberalii mărginindu-se doar la voturile ţăranilor bogaţi, a preoţilor şi-a învăţătorilor vârstnici.

Astfel se purta el cu elevii, cu ţăranii şi chiar cu „astălantă”, adică doamna Munteanu, şi nu ştiu dacă se purta tot astfel şi cu colegii săi din senat, croindu-i din pumni fulgerător în coaste „în glumă”, ceea ce n-ar fi fost chiar atât de rău.

Şi pe profesorii din cancelarie, pe colegii săi, îi abţiguia, dar nu pe toţi. În cel care au replicat de la bun început, cam aşa cum am replicat şi eu atunci când m-a prins de „propriu-zisele”, nu dădea. Dar nici nu-i prea agrea, considerându-i

proşti şi măreţi.

De Ajunul Crăciunului am mers la dânsul ca să-l colindăm. Ne-a ascultat cu atenţie smerită şi ne-a poftit să luăm loc la masă, blagoslovindu-i cu pumni pe cei din preajmă-i.

Soţia sa, o femeie micuţă, plină, urâţică, dar având în ochi o lumină de om bun, suferind în sinea ei, sta cu braţele cruciş pe piept şi ne admira din priviri. Nostalgia femeilor care-au trecut de o anumită vârstă şi care-au rămas fără copii. Probabil, se gândea că ar fi putut şi ea să fie mama unui fecior ca noi aceştia, frumoşi, sănătoşi şi rumeni la faţă: din cauza frigului, şi-a ruşinii, şi-a băuturii, şi-a focului care ne mistuia adânc, ca hidra, în viscere.

Ne-am aşezat. Munteanu se răsuceşte spre uşă şi-o vede răzimată de stâlpul ei pe „astălantă”. Cum era aproape cu scaunul de uşă, a întins pumnul şi-a croit-o îndată: „hirr-ai a dracului de zuscănă, adu la cârlani vin şi răchie, ce stai, căţea”... şi i-a mai înfundat un pumn în spate, mai tandru acesta.

Popovici şi Moratu erau absenţi, fiind ei plecaţi acasă, la părinţi; pentru că ne aflam în vacanţa Crăciunului, eram de faţă numai noi viiturile de peste hotare, căci altfel i-ar fi pus numaidecât să cânte nu numai „O Tanen-Baum”, ci şi „O ce veste minunată”, „Trei crai de la Răsărit”, „Coborât-o, coborât”, „Sus la poarta raiului” şi altele...

Avea două case: una-n centru, foarte frumos şi scump mobilată, alta la marginea oraşului, un fel de vilă cu grădină; în prima locuia cu nevastă-sa iar în cealaltă, gurile rele povesteau că trăia cu altele... Aici doamna Munteanu n-ar fi avut acces în niciun caz. Tot gurile rele vorbeau că dânsa nici n-ar fi ştiut unde anume se afla vila cu pricina.

Ne-am reîntâlnit, târziu după aceea, în locuri foarte ferite de lume.

Se făcuse ghem aproape de-atâta amărăciune, foame, neodihnă şi muncă.

Uitase cu desăvârşire gustul ironiei, al glumelor de altă dată, nu-şi mai aducea aminte de buşelile şi râsetele din alte vremi. Privea haotic, în pământ sau în zare, şi se încovoia peste târnăcop, opintindu-se să lovească-n molozul de pe

terasament, răzbunător, de parcă în molozul propriei sale conştiinţe prăbuşite ar fi izbit cu unealta aceea.

Pe drumurile dinspre Ring-Creastă mi se-ntâmpla să-l prind de braţ (el se înfiora ca de-o atingere îngerească) şi să-l duc, târându-l aproape, după mine. La fel când ne întorceam. Nu zicea nimic, decât, din când în când, căDeau din ochii lui istoviţi picături de lacrimi şi cum ajungeau în pulberea drumului se transformau în mici cocoloaşe de humă, ca acelea pe care le fac vara viermii care ies de sub pământ după ploaie.

Întors acasă, adică nicăieri, umbla fără noimă pe străzi şi prin localuri, ciugulind chiştoace cu bastonul prevăzut la capăt cu un vârf de ac, şi înainta mereu cereri la Preşedinţia Consiliului de Miniştri, solicitând stăruitor a se da unei străzi din Dumbrăveni, centrale, numele său, al senatorului Aurel Munteanu.

…I-a venit până la urmă, ca la toţi, sfârşitul. S-au găsit în colţul de lângă perină al saltelei, zeci de mii de lei, împachetaţi cu grijă şi păstraţi acolo cu sfinţenie. Rudele, mai ales nepoţii, au fost scutiţi de certuri şi împrocesuări pe seama moştenirii…

Săracul meu profesor! Cum să pot face ca să fiu iarăşi elevul de-atunci, iar dumneavoastră să apăreţi în uşa clasei, aproape cu spatele, simulând lent o figură de stânga-mprejur, îmbrăcat în costum cafeniu, cu pantofi cenuşii în picioare, prevăzuţi cu ghetre, să râdeţi de mine, să arză vuind ca-ntr-o lume adânc fermecată focul în sobă, iar afară să ningă ca pe vremea lui Burebista şi-a invaziei celtice, să-mi miroase iarăşi sufletul şi gândurile toate a sângele fetelor pe care le doream, şi să simt cum se scufundă oraşul, cu toate fetele dintr-însul, în genunea zăpezilor, ca-ntr-o nirvană orfic revelată, ca-ntr-o ultimă iubire, arătând în adâncurile ei vaste procesiuni luminescente, – sufletele morţilor înviate şi învăluite-n mireasma de smirnă şi de tămâie arsă, şi de cenuşi, a miraculoasei ore.

…Şi să mă lăsaţi, nu corigent, ci repetent, mereu repetent…

Vă aduceţi aminte ce i-aţi răspuns lui Mohan, asociatul

dumneavoastră la reţeaua de trafic de oameni cu camioane, între Mediaş, Sighişoara şi Dumbrăveni – pentru că eraţi, pe lângă profesor, preot, catihet, senator liberal, şi proprietarul unei astfel de întreprinderi – atunci când el, îngrijorat de noua lege care prevedea naţionalizarea unor atari transporturi v-a oprit în stradă, în colţul prăvăliei lui Adler şi v-a anunţat îngrijorătoarea veste? Crâncen, cătrănit, v-aţi muşcat cu mânie grozavă mustaţa şi-aţi zis, cu înfricoşare, continuându-vă mersul: „Signioane, nu mă opri din drum… că unu-i Munteanu!”.

Geografia

Cine-a zis: „Nu ştiu care-i conştiinţa omului ticălos:
O cunosc însă pe-acelui cinstit şi mă-ngrozesc”?

Iar domnul profesor Eugen Garda era cinstit din cale-afară…

Nu mi-aş fi putut închipui vreodată că geografia este disciplina cea mai grea, solicitând memoria mai excesiv decât o solicită studiul medicinii, chiar şi atunci când se numeşte geografia umană, un fel de teorie vagă despre relaţia dintre om şi cadrul geo-climatic.

Profesorul meu Eugen Garda m-a convins (amarnic) de acest adevăr, mai mult chiar decât s-ar fi cuvenit.

Era un ins potrivit la statură, zdravăn legat, îmbrăcat după modă veche, desuetă, era chel şi, cu siguranţă, n-a râs niciodată în viaţa sa. Avea culoarea varului pe faţa care se prelungea peste chelia la fel de albă. De-o seriozitate înfricoşătoare, de-o corectitudine inumană, de-o gravitate intratabilă, maniac până la monstruozitate, gata să slujească orice cauză, cu egal fanatism, cu teribilă supunere şi conformare, fiind, dacă o cerea conjunctura, succesiv şi imediat, slujitor al regalităţii, al dictaturii de dreapta, ori al celei de stânga, şi nimeni nu-l refuza, toţi îi doreau serviciile, căci erau certe şi ireproşabile, puteai dormi liniştit, el făcea mai mult chiar decât i se cerea în tema dată, fiind în stare să treacă chiar şi peste trupul mamei sale (copii n-avea nici el), peste orice sentiment, deoarece nu avea niciunul, afară de cel al supunerii şi executării, dacă supunerea şi executarea de ordine se pot numi sentimente.

Vorbea numai când şi cât trebuia, pronunţând sacadat, dezarticulând cuvântul în silabe punctate, subliniate şi intercalând invariabil între aserţiuni vocabula „măi”, aceasta şi mai apăsat încă spusă.

Nu fuma, nu bea, se hrănea frugal (fără abuz de carne) şi

n-a simţit în mădularele sale niciodată căldura trupului unei femei, deşi doamna Garda era o adevărată termocentrală prin statura şi opulenţa mai mult decât impunătoare ale personalităţii sale.

Eugen Garda era orice ai fi vrut, numai el însuşi niciodată, dacă nu cumva a fi tu însuţi nu înseamnă a nu fi nimic altceva decât nimeni şi nimic. Dar, mai presus de tot ce putea fi, în convingeri era un puritan implacabil, incoruptibil, ca o citadelă.

Când ne duceam să-l colindăm, în seara de Ajun, şi pe dânsul, el nu o ghiontea pe doamna Garda, aşa cum făcea domnul Muneanu, ca să dea la cârlani răchie şi jin, ci îi poruncea în stilul său: „măi, soţie, măi, fă câte un ceai la băieţi, măi". Sau mai exact: „Măi, sò-ţi-è, măi, fă, câ-tè, ùn ceai, là, bă-iè-ţi, măi".

Era cumpătat şi chibzuit până la avariţie, până la ridicol. (De altfel ridicol era în toate. Dar acest fel de-a fi ridicol devenea alteori periculos, luând forma absurdităţii funeste.)

Când mergeam în excursii, ajungând în cine ştie ce târg şi dându-ne jos din tren, domnul Garda întreba, cu aceeaşi seriozitate gravă, pe primul ins care-i ieşea-n cale: ţigan, cerşetor, poliţai, doamnă, domnişoară, popă etc.: „Undè sè mă-nân-că mùlt, ièftin şi bìne, măi?"

Prin maniile sale depăşea chiar absurdul. Dacă, de pildă, lecţia de geografie nu conţinea date – şi la geografia umană este deseori posibil aşa ceva – domnul Garda, seara, îşi nota ireproşabil în carnet presiunile atmosferice şi cotele apelor transmise la radio şi, a doua zi, le dicta în clasă, şi să te fi ferit sfântul să nu le-nveţi pe de rost pe toate, şi riguros, în ordinea dictată de dânsul. Cum deranjai cât de cât acea ordine, inversând cifrele – nu mai vorbesc de necunoaşterea lor exactă – te trimitea la loc astfel: „treci la loc, măi, n-ai învăţat, măi, ai un doi, măi".

În timpul recreaţiei, când restul profesorilor stăteau în cancelarie, la taclale, fumând, glumind, tachinându-se, domnul profesor Garda se plimba foarte concentrat, pe coridor, în faţa W.C. – ului, şi, dând oarecum tactul cu băţul, de care nu se lipsea nici când intra-n W.C., în mână, repeta

de zor, susţinut, coloanele nesfârşite de date şi cifre notate-n carnet, încât ai fi zis că repetă pe vreun portativ cine ştie ce lecţie de solfegiat. Pe sub sprâncene, supraveghea totodată intrarea în tainicul aşezământ, să vadă dacă nu cumva elevii se retrag acolo pentru a fuma.

Elevii dotaţi cu memorie – meniţi să se facă deci medici – şi cu vocaţia conformismului – buni pentru a se face orice – se-mpăcau bine cu domnul Garda, dar cei cu memorie leneşă şi mofturoasă, ca a mea, care după ce nu putea, nici nu prea voia să depună efort, nu puteau obţine alte satisfacţii decât aceea de-a rămâne corigenţi, chiar la geografia umană. Cu un temperament anarhic şi refractar la orice formă de viaţă impusă, cu un instinct al conservării delăsător, sfruntându-şi propria-i securitate, nu puteam ajunge altundeva decât să fiu eliminat din străjerie, „în numele Majestăţii-Sale regele, măi”, şi să fiu ameninţat, tot cu eliminarea, din toate şcolile, tot „în numele Majestăţii-Sale regele, măi!”

Simpaticul meu coleg Bok Karol, care era abonat la corigenţă în fiecare an la această materie, (ca şi la altele de altfel, căci a rămas repetent şi-am pierdut astfel pe unul dintre cei mai de seamă colegi ai mei şi dintre cei mai iubiţi) provocat într-o zi la răspuns – lecţia purta titlul de „Bogăţiile animale ale României” – a declarat, la cifra porcilor din România, cu 11 capete mai mult, (în loc de să zicem, cinci milioane, şasesute treizeci şi cinci, el a consemnat cinci milioane şasesute patruzeci şi şase de mii) spre mirarea mânioasă a profesorului nostru, care îl asculta anume ca să-i îndrepte nota-n catalog, iar Bok ştia bine acest lucru:

— Bagă de seamă, măi, Bok, măi, că te las repetent, măi!

Dar Bok o ţine morţiş într-a lui: atâţia-s dom’ profesor, mă jur.

— Nu te jura, măi, că nu-s atâţia, stăruie Garda.

— Ba nu că atâţia, stăruie, neclintit, şi Bok.

— Câţi am dictat eu, măi?

— Cinci milioane şase sute treizeci şi cinci de mii.

— Atunci de ce nu spui atâţia, măi, ori vrei să-ţi baţi joc de mine?

— Sunt cinci milioane şase sute patru zeci şi şase, dom’

profesor, repetă apăsat Bok.

— Tu eşti nebun, măi, zice profesorul şi se îndreaptă spre catedră ca să-l abţiguiască-n catalog.

Dar Bok nu se lasă: „atâţia sunt dom' profesor, să-mi sară ochii dacă nu-s atâţia… Atâţia, pe cuvânt de cinste… căci aseară a fătat scroafa lui Barabaş, vecinul nostru, unsprezece purcei".

— Atunci de ce nu spui, măi, se miră luminos profesorul, scoate carneţelul din buzunar, corectează cifra oficială a porcinelor din România, iar în catalog îi trece colegului meu nota opt. „Bravo, măi Bok, zice, bravo!…" Profesorul meu era de-o naivitate şi-o bună credinţă sublime.

La geografia fizică trebuia să cunoşti palmă cu palmă toate formele de relief, toate mişcările tectonice câte au avut loc de-a lungul erelor, cu toată încâlcita şi extraterestra lor toponomastică, trebuia, de asemeni, să cunoşti, mai ceva decât la ştiinţele naturii, toate esenţele de floră câte există-n cuprinsul ţării româneşti, sau a tuturor ţărilor din lume la geografia universală, şi a tuturor zonelor terestre, dar supliciul adevărat survenea atunci când se ajungea la geografia economică, unde trebuia să ştii absolut tot, şi absolut în ordinea dictată de domnul profesor, toate bogăţiile de sol şi subsol, animale şi vegetale, minerale sau gazoase, sau solide… iar la capitolul „căi ferate" (aici, ce-i drept numai cele din România) te aşeza cu spatele la hartă şi-ţi cerea să călătoreşti, aşa cu spatele, de la de pildă, Slobozia până la Vaşcău, oprindu-te-n toate haltele, nu numai în staţiile principale; călătoreai de fapt cu trenul de mărfuri sau în cel mai fericit caz cu personalul, niciodată cu acceleratul ori rapidul. Rapidul sau acceleratul însemnau corigenţă sigură.

Îmi amintesc că mie mi-a cerut odată să călătoresc astfel de la Huşi la Zalău (şi nu pot spune că nu-mi plăcea să călătoresc atunci, că nu mă fermeca ineditul drumurilor, nostalgia plecărilor în nicăieri, bucuria sosirilor acasă, sfiala vinovată a fiului risipitor în faţa casei părinţilor, dulceaţa săruturilor la fereastra trenului gonit de demonii lui Lucifer prin noapte, de la fetele atunci cunoscute, fervoarea

strângerilor în braţe în colţul compartimentului când se lăsa peste noi obscuritatea iar compartimentul rămânea liber, strania căldură ce emana din trupul alb, discret descoperit al femeilor, fie cele de lângă tine, fie de vizavi, şuierul prelung săgetător al locomotivei ca înainte de intrarea trenului în altă planetă, dincolo de vremi, dezolarea amară din acelaşi compartiment rămas gol în staţia terminus, haoticul du-te-vino din gări cu acel sentiment de singurătate sfâşietoare pentru tine cel rămas singur etc…Am pornit din Huşi, fără nicio nostalgie-n suflet, darmite bucurie, şi când am ajuns la Crasna, gara vestită prin iregularitatea sosirii şi plecării trenurilor

— Exceptând cele două perioade când profesorul meu Mihai Ralea, huşean prin origini, a fost să fie ministru, o dată al muncitorilor, a doua oară al preoţilor şi actorilor, al măscăricilor şi călugăriţelor – m-am împotmolit, cu tren cu tot, atât de tare, că nici cu macaraua nu m-au putut scoate de-acolo, nu cu bunăvoinţa colegilor mei, mai cu seamă a lui Nelu, care-mi tot suflau ceea ce eu nu pricepeam sau refuzam să pricep.

Odată, la o altă oră de geografie, am încercat să pricep ceea ce-mi sufla Nelu, colegul de bancă, şi-n loc să ies din încurcătură, am făcut pe dracu ghem, cum se spune, şi m-am încurcat şi mai tare; la întrebarea profesorului meu: „Care sunt porturile Indochinei, măi”, sau aşa ceva, nici astăzi nu ştiu exact, şi nici nu-mi pare rău, n-am tendinţe imperialiste nici vocaţie de drumeţ prin ţări străine, am răspuns, spre râsul hohotit al clasei, în loc de Bombay şi Calcutta (oare astea sunt?) cu nespusă candoare: Bombaica. A zâmbit până şi domnul Garda, cred că pentru prima dată în viaţa sa, şi-ar fi trebuit să-mi fie recunoscător pentru această descoperire dacă era om drept, cum se pretindea a fi. Am rămas în picioare, ca de lemn, acolo la fereastră, lângă planiglob, suportând cu stoicism (dar şi cu niţel orgoliu încăpăţânat) situaţia ridicolă-n care măpusesem, folosindu-mă de ştiinţa altuia şi nu a mea. Tot liceul şi, vai, chiar şi şcoala de fete, mi-au spus după aceea, multă vreme, în poreclă, „Bombaica”. Unele, ale naibii, chiar strigau îngânând după

mine pe stradă: „Bombaica, Bombaica”. Îmi venea să le tai capul, şi de ruşine şi de necaz, dar… şi de altceva.

— Geografia nu-i poezie, măi, îmi explica domnia-sa, mai târziu, când aflase că scriu versuri, şi-mi trecea treiul de rigoare-n catalog. Păi, dacă ştia că geografia nu este poezie — ș nu este, deşi dispune de imense surse de poezie – atunci de ce-mi cerea să mă comport faţă de cifrele sufocante pe care ni le cerea să le memorizăm ca roboţii pe de rost, aşa cum m-aş fi comportat faţă de împlinirea unui vers?

Am ajuns astfel să urăsc pe lângă limba germană, pe care o preda domnul Munteanu, şi geografia pe care o preda domnul Garda, şi eu, premiantul ambiţios de la Grebena, care era în stare să se ducă-n closet, după ce adormeau colegii, şi să citească acolo, în frig şi murdărie, la lumina becului năpădit de păianjeni, până la cântatul cocoşilor, din manualele claselor superioare, ca să ştie a doua zi surprinzător de mult, uluind atât pe colegi cât şi pe profesori cu ştiinţa lui…, deci, premiantul absolut de la acel liceu îndepărtat, care nu admitea să i-o ia altcineva înainte, am ajuns, aici, la Dumbrăveni, un fel de elev mediocru, nu numai lipsit de orice ambiţie, dar cuprins parcă de silă; nu numai că nu învăţam atâta cât se poate învăţa răsfoind o singură dată manualul, dar nu-l deschideam deloc, de-al dracului, mânat de-un sentiment de autocondamnare şi autoblamare, intrând în clasă fără să ştiu nici măcar despre ce anume lecţie era vorba, încât i-am exasperat într-atâta pe sărmanii mei profesori Munteanu şi Garda, de mă mir astăzi, nu pricep deloc, cum de m-au lăsat numai corigent şi nu repetent, ca pe Moraru, Jaca, Bok şi Bârsan, şi alţii atâţia! cum de n-au dat de pământ cu mine, ca să-mi vie minţile la cap! Dincolo însă de tot ceea ce am spus amuzant până acuma despre dânşii, sălăşluia o altă persoană, un alt Munteanu şi un alt Garda, cu altă gândire şi altă înţelegere, cu alte sentimente… nişte oameni buni şi înţelepţi, fie-le odihna senină şi ţărâna uşoară.

Mă ocupam, în schimb, cu stăruinţă şi patimă de limba română, limba latină, filosofie şi limba franceză, pe profesorii de la limba franceză intrigându-i uneori chiar prin

aceea că depăşeam, sfidător, după credinţa domniilor lor, exigenţele programei.

Învăţam şi la matematici, dintr-un sentiment de ruşine şi respect pentru bunătatea domnului Negruţiu, bunătate pe care puteai s-o aşterni ca pe-o alifie tămăduitoare peste orice rană, învăţam şi la fizică, din milă şi simpatie pentru sărmanul Segal, înţeleptul inofensiv, batjocorit de toţi, dar şi la religie, pentru că părintele Albu avea un fel de-a povesti legende din biblie înflăcărat, şi-un fel de-a face apologetica bisericii ortodoxe naiv şi la fel de vibrator. Şi-apoi, el se îngrijea de hrana şi bunăstarea noastră, a elevilor veniţi de peste hotarele ţării, şi nu ne puteam plânge de nimic, aici la internat; mai era şi tatăl colegului meu de bancă, Nelu.

Aş fi învăţat eu, cu aceeaşi patimă şi aplicare ca la limba română, latină, filosofie şi franceză – şi la limba italiană şi cea spaniolă, dacă aceste limbi s-ar fi predat în liceu.

Domnul profesor Eugen Garda era nu numai titularul catedrei de geografie, ci mai era şi comandantul străjeriei, şi ajutorul de comandant al premilităriei. Aşa cum siluia pe oameni acum „în numele Majestăţii-Sale, măi", întotdeauna domnul Garda i-a chinuit şi i-a necăjit zi de zi pe aceiaşi oameni de-aici, intrând fără veste în curţile lor, controlând coteţele, numărând ouăle din cuibare, puii de sub cloşcă, cântărind dăraburile de slănină din pod şi cămări, măsurând să vadă câte vedre de vin are gospodarul, cât fân, câţi coceni şi câţi metări de lemne-n şură, câte damigene cu rachie, iscodind să afle dacă nu-i evreu, dresând cu deosebit sârg procese verbale de constatare şi redactând dări de seamă, cu aceeaşi meticulozitate cu care-şi nota-n carnet multiplele şi interminabilele date toponimice şi cifre statistice pentru lecţia de geografie, dojenind şi amenințând, şi iarăşi dresând proces verbal împotriva omului, scoţându-i la exerciţii de înviorare dis-de-dimineaţă, în curte sau pe stradă, dânsul stând veşnic cu joarda-ntr-o mână, iar în cealaltă ţinând veşnicul carnet cu creion înfipt între coperţi şi cotoare, gata să-l pună-n funcţie. Era slujitorul desăvârşit al oricărui „ideal" şi, dacă nu l-ar fi atras în mod fatal după sine uriaşa sa memorie, nu s-ar fi făcut profesor de geografie ci – şi ar fi

fost mai nimerit şi cu satisfacţii infinit mai mari pentru persoana domniei-sale – maior de cenderi, zdravăn cum era legat la corp, grav din cale-afară, neobosit în a-şi spori lucrul, genial în a executa ordinele…

În calitatea sa de comandant străjer, devenise şi mai agresiv împotriva mea, deoarece, de data aceasta activa în numele „majestăţii-sale, măi” şi nu în cel al geografiei, iar eu acţionam nu împotriva sa ci împotriva tot a „majestăţii sale, măi”.

Pornirea asupra mea se accentuase din clipa când a aflat că scriu versuri.

Venise să asiste, neobosit cum era, interesându-l absolut toate manifestările câte aveau loc în liceu, printre elevi, la o şedinţă a societăţii literare condusă de domnul Domnaru. Acolo, atunci, pentru prima oară, m-a pus dracul să citesc şi eu nişte versuri (care nici nu erau măcar ale mele, ci ale unui nimeni de prin Bucureşti, dar eu, neavând – cantotdeauna – încredere într-ale mele, le-am citit pe ale nefericitului în veci anonim) nu de altceva, dar participau la acea şedinţă ca invitate şi fetele de la liceul de menaj şi voiam să o bucur pe Eli, care mă iubea, ca să se laude ea după aceea în faţa colegelor cu talentele de poet ale lui Hary – aşa-mi spunea ea – al ei.

Şedinţa de atunci a fost cea mai mare ruşine din viaţa mea, nu numai că m-am pus şi mai rău din ziua aceea cu domnul Garda, dar colegii mei, convinşi fiind ei că eu nu sunt în stare să fac versuri, că sunt un impostor, – şi eram, de fapt, la ora aceea – au cotrobăit peste tot în hârţoagele mele şi-au dat peste nenorocita aceea de broşură cu versuri, ale cu adevărat unui impostor din Bucureşti, care, ca şi mine acum, tot ca să epateze fetele, dispunând de bani, şi-a publicat funestele, pentru mine, versificaţiuni. Ce să vă spun! Satisfacţia colegilor, a tuturora, fără excepţie, a fost de zile mari. Invidia lor mă aştepta demult la cotitură şi iată că acum le-am ieşit în cale. Au arătat-o la toţi, au trecut aşa-zisele mele poezii pe sub nasul tuturora, mai ales pe sub acela al frumoasei Eli, (care i-a repezit cu mânie de munteancă sălbatică) umilindu-mă nu numai pe mine, dar şi

pe domnul Domnaru, care credea în mine, şi, mai ales, pe Eli.

Până la urmă domnul Domnaru a râs de stângăcia mea prostească, Eli a plâns dar fără s-o vadă colegele, pe ascuns, în somn, înfundat, în batistă (o, de-aş fi putut să-i sărut atunci ochii!) iar eu, la şedinţa turnătoare, am ieşit în ring cu propriii mei pumni, i-am trimis la podea pe toţi colegii mei invidioşi – mai cu osebire pe Graja, cel cu ochii verzi-gălbui de sârb – domnul Domnaru i-a numărat pe rând, dar niciunul nu s-a mai ridicat de jos, eu am fost declarat campion absolut de către domnul Domnaru, care mi-a ridicat mâna-n sus, fetele toate s-au minunat, nu atât de ce citisem eu, cât de laudele pe care mi le-a adresat profesorul meu, ca şi celălalt profesor de română, domnul Dumitru Scurtu, iar Eli a plâns iarăşi, dar de data aceasta de fericire, fără ca eu să pot să-i sărut ochii, nici măcar acum.

Bunul meu profesor de limba română m-a comparat atunci – eram doar în clasa a şasea – cinstindu-mă din cale-afară, cu Pillat, Voiculescu şi Philippide.

Nenorocirea şi necazul pândeau însă din altă parte… Domnul Garda, care a cam cârnit din nas la audiţia versurilor citite de mine – nu i-a convenit –, fie că erau ale mele, ori ale fericitului acela din Bucureşti, mi-a cerut, a doua zi imediat, să contribui în cadrul activităţilor străjereşti cu versuri. „Să vii, măi, între noi, măi, şi să scrii, măi, versuri frumoase, ca cele de ieri, măi, despre frumoasa noastră tinereţe, măi, protejată şi ocrotită, măi, şi organizată, măi, de majestatea sa regele, măi! Noi te primim cu drag, măi. Mâine să vii la mine cu o poezie, măi, frumoasă, măi, s-o citim la serbarea străjerilor, măi. Să scrii una şi despre Majestatea sa, măi, ca s-o trimitem să se citească la radio, să o asculte şi majestatea sa, măi, şi s-o citeşti chiar tu, măi, la vară, la tabăra cea mare de la Braşov, măi, unde va fi prezent, măi, şi Comandantul nostru suprem, măi, majestatea sa regele, măi”.

Bineînţeles că nu m-am prezentat nici a doua zi şi niciodată, faptă care mi-a atras persecuţia de data aceasta pe alte temeiuri, mult mai drastice asupra mea a domnului

Garda, care, nu numai că m-a lăsat corigent la geografie, cu toată opoziţia corpului profesoral, inclusiv a lui Munteanu, „Du-te la dracu”, i-a zis el râzând –, dar m-a dat afară din străjerie – lucru foarte grav – cu surle şi tam-tam-uri, într-o dimineaţă, la ridicarea drapelului, la care participau şi fetele! Cum s-a întâmplat şi care a fost pretextul o s-o spunem cu altă ocazie. Destul că Eli iarăşi a suferit pentru mine, iar domnul Domnaru era îngrijorat că n-o să mă pot prezenta, din cauza aceasta, la bacalaureat.

Târziu, la întâlnirea de douăzeci şi cinci de ani a promoţiei – unica de altfel – promoţie de meteoriţi, nesolidară şi nestatornică, neglijentă şi neomogenă, singura care nu figurează-n coridoarele (sau în pivniţele) liceului Timotei Cipariu cu tabloul de absolvire, (sărăcie? lipsă de interes? majoritatea celor prezenţi, inclusiv profesorii, au fost de părere să nu-l chemăm pe „caraghiosul ăla” la banchet. Eu m-am opus, sugerând chiar ideea de a-l ruga să ne ţie o lecţie de geografie, anume despre căile ferate ale României, şi să ne cheme la hartă, să ne aşeze cu spatele la ea şi să ne ceară să călătorim de unde va fi vrând până unde-i va fi voia. De pildă, de la Cucuteni la Pomârla…

— Nuuu, nuuu, au protestat cu toţii. Să ne lase-n pace cu geografia lui. Şi-apoi nu va veni, a obiectat unul mai cu discernământ asupra psihologiei umane, ca nu cumva să-i amintim, chiar şi-n glumă, despre minunatele acţiuni străjereşti de altă dată… Ca şi de altele, mai de curând, a completat profesorul Virgil Ungureanu, mârâind.

N-a fost chemat, aşadar, nici la ţinerea lecţiei şi nici la banchet.

Lucrul acesta m-a mâhnit mult, şi-a doua zi, ajungând la Cluj, i-am trimis o vedere, cu un text duios, din inimă scris.

Nimeni nu ştie cum şi când a murit. Am întrebat, m-am interesat, dar n-am putut să aflu nimic. N-aş vrea să-mi închipui că nu l-a însoţit nimeni la mormânt, decât numai soţia. Ar fi prea dureros.

Ore de limba latină cu alt profesor

„Frumoasă era limba latină, dar nu mai frumoasă decât nopţile de clacă, la Turica”.

Titularul catedrei de latină şi greacă veche era domnul profesor Virgil Ungureanu. Timp de trei ani, din clasa a VI-a până-ntr-a opta, am făcut limbile clasice cu domnia sa.

Teribilă, impunătoare şi simpatică figură acel Virgil Ungureanu! Aducea leit cu Iuliu Cezar la faţă. Chelie împărătească, ridurile sever trasate, în verticală, bărbia enigmatic adusă-nainte, uşor adâncită-n mijloc printr-un fel de gropiţă, un rictus de câine de rasă, dispreţuitor şi scârbit totodată de lume, privirea filtrată printre sprâncene şi care colabora armonios cu ridurile, rictusul dispreţuitor şi bărbia care sugerau sentimentul autorităţii inflexibile, spatele lat, statura de ofiţer de husari, mersul de paradă, indiferent unde: pe coridorul liceului, acasă ori pe stradă, făceau, toate din el una din cele mai marcante şi mai originale prezenţe în oraşul Dumbrăveni.

Apărea aproape la ore fixe, alteori fantomatic, traversând piaţa oraşului, cu mersul lui de cal dresat, puţin grăbit – graba energiei temperamentale – mergând fie la farmacia din colţ, pentru a susţine cu multă ambiţie o partidă de şah cu farmacistul ibsenian de-aici, fie spre liceu, fie numai aşa, ca să se afle-n mişcare, ori ca să se hotărască până la urmă să intre la hotelul „Transilvania”, la plăcut istovitoarea larvă de la camera 16, ori la femeia aceea duşmană, frumoasă şi fără capăt, aidoma unei genuni fierbinţi, în cazul că burduhănosul ei soţ, preşedintele vânătorilor din regiune (ca un zeu nordic arăta acest preşedinte, ca o zeitate fantastică atunci când se întorcea ditn fabuloasele păduri de dincolo de veacuri, încărcat cu tot soiul de victime, acoperit de sus până jos de căprioare, iepuri, păsări mari, vulpi şi chiar mistreţi, căci nu se vedea dintre ele, şi uite-aşa înainta spre

frumoasă, vicleana sa femeie, precum un Falstaf încărcat de trofeele inamice) era plecat la vânătoare ori în alte treburi, de politică sau de gospodărire a averii sale care nu era tocmai modestă.

Virgil Ungureanu însă cunoştea mai bine decât fabulosul vânător unde se afla ascunsă vizuina celei mai satanaelice fiare. Bietul meu profesor avea dezlegare de la bunul Dumnezeu de-a umbla în ţarină oprită, deoarece tot El, Domnul, îl lovise cu ani înainte, luându-i soţia şi văduvindu-l de timpuriu.

Rămăsese singur, cu o fetiţă pe care o iubea atât de mult încât a preferat să facă dânsul şi pe mama, şi pe bunica, şi pe bona, decât să aducă-n casă, la fetiţa orfană, o mamă vitregă. Se consola, deci, cu misterioasa frumuseţe din vizuinile preşedintelui, şi cu acea Circe în chip de larvă de la camera 16 a hotelului „Transilvania”.

Nu aş şti să vă spun cât de fericit era domnul Virgil în preajma lor, dar ele cu siguranţă că au trăit clipe de înstelată beatitudine în braţele lui vânjoase, triste… deoarece, eu socotesc că profesorul meu mergea acolo împins de-o implacabilă, nemiloasă amărăciune, dintr-o puternică sete de autodemolare, dintr-o nevoie surdă de a se răzbuna pentru ceea ce i se luase, de a se pedepsi, de-a uita.

Lumea-l condamna, fariseii-l cleveteau, adversarii politici îl boicotau acuzându-l de imoralitate, cei neputincioşi îl lăsau pe seama pedepsei lui Dumnezeu, dar toate acestea făceau bine sufletului său rănit, sporind pornirea împotriva sa însăşi, dând o apăsare-n plus sentimentului, sub aripa căruia se simţea foarte bine, de auto-osândire şi dărâmare de sine.

Doamna Virgil Ungureanu murise pe vremea când încă se mai întâmpla să moară câte cineva şi la Dumbrăveni. Do, fata ei, mărişoară de-acum, elevă la o şcoală din Blaj, care-mi devenise prietenă într-un târziu, mi-a povestit într-o seară, stând noi sub acoperişul unor ulmi plângători, ce se află spre mărturisiri de taină sădiţi în ocolul dinaintea catedralei din Cluj, despre moartea mamei sale. Era frumoasă, îngăima ea cu vocea tremurată, şi era tânără. Era toată numai supleţe; discretă, tăcută, răbdătoare şi cu un

zâmbet de-o dureroasă linişte, pe care-l adresa tuturora, zâmbet pe care-l au, de obicei, pe buze toţi oamenii frumoşi şi care ştiu că vor muri curând.

„Nu voi uita ziua înmormântării! Nu pot s-o uit. Canalia! Canalia!… Mergeam lângă tatăl meu, căruia îi ajungeam până la brâu, iar el mă ducea de mână ca pe-o jucărie, urmând cu umerii gârboviţi şi ochii-n pământ carul cu sicriul mamei într-însul…

Bătea toamna şi totul era trist. Cădeau, rătăcind ici-colo, frunze, unele chiar peste carul mortuar, peste umerii gârboviţi ai tatălui meu şi chiar peste marama neagră de pe capul meu, ca nişte mesaje din necunoscut, ultimele pe care ni le trimitea duhul, rătăcitor încă prin lume, al mamei. Ca un cântec negru se sălăşluise peste mine tristeţea. Simţeam cum picioarele zdravene ale tatii se înmoaie din genunchi şi dau să se încline la pământ. Iar roţile scârţâiau înaintând.

Deodată, ceva neobişnuit m-a silit să mă uit spre stânga drumului. Am văzut atunci ceva care m-a cutremurat. M-am lipit de tata tremurând. Tata a pus peste mine mâna, protejându-mă. El nu s-a uitat spre locul de unde se arătase chipul acela înfricoşător. Ar fi vrut – simţeam acest lucru limpede, cu sufletul – să se uite înspre acolo şi tata, dar nu ştiu ce anume în clipele acelea l-a oprit s-o facă.

Pe când totul şi toate în jur erau mohorâte, şi casele şi pomii, şi strada, şi trecătorii, la geamul ferestrei domnului preşedinte al vânătorilor, stăruia un chip de femeie cu faţa albă, iar faţa ei, privind cortegiul mortuar, râdea toată, stăpânită de-o deplină voluptate a fericirii. Parcă ar fi fost însuşi chipul morţii acolo, la fereastra aceea arătat, şi astfel întruchipat. Parcă era însăşi prezenţa cancerului înfăţişat acolo, în rama ferestrei, sub cea mai înfricoşătoare a ei iscoadă şi ispită. Era ea, şi se bucura de moartea mamei. Pusese ochii pe tata de mult; de îndată ce mama s-a îmbolnăvit fără vindecare şi durerile rupeau din fiinţa ei ca un mănunchi de şerpi întărâtaţi, ea a reuşit să pună şi mâinile pe tata, iar tata s-a dus după ea ca atras de o gravitaţie, precum corpurile şi conştiinţele în cădere, şi acuma, când ştia c-a scăpat definitiv de duşmanca ei care

era biata mama, se bucura şi râdea trivial, la fereastră, triumfătoare.

A trăit după aceea cu tatăl meu, s-a bucurat de bărbăţia lui, şi tata nu s-a mai însurat, nu m-a dat pe mâini de mamă vitregă. Pe neruşinata aceea frumoasă, mângâiere trecătoare – sau poate pasiune! – pentru bietul tata, aş fi strâns-o de gât şi-aş fi sfâşiat-o cu sete."

Deci domnul Virgil Ungureanu era nu atât de văduv cât un burlac. Aducea, ca figură şi comportare, mai mult a becher.

Pe cât de distant şi sever se purta cu elevii pe atâta de plăcut şi comunicativ, plin de umor şi delicată ironie în societate.

Primăvara, toamna şi iarna purta un fel de pardesiu-scurtă, dar nu îmbrăcat pe mâneci ci ţinut mereu peste umeri, peste umerii lui laţi, de templier sumbru.

Nu-l aşeza-n cuier decât acasă, dar nu sunt sigur nici de asta, pentru că n-am fost niciodată la dânsul, însă la şcoală, fie-n cancelarie, fie-n clasă, fie oriunde, Ungureanu purta pardesiul-scurtă pe umeri. (Era probabil un fel de modă-n liceul lui Timotei Cipariu, deoarece şi domnul director Negruţiu tot aşa-şi purta pardesiul-palton, gri cu carouri maro, pe umeri).

După ce suna de intrare şi se lăsa liniştea caracteristică şcolilor în timpul orelor, se auzeau pe coridorul pustiu paşii sihaştri, energic apăsaţi, ca husarii la paradă, venind spre clasă, ai lui Ungureanu. În clasă, Trifu glumeţul, făcea „ssst" către toţi din clasă ca să tacă. Şi toţi tăceau chitic. Nu li se auzea nici măcar respiraţia. Craja se aduna într-atâta-n gât cu capul, de emoţie, că la un moment dat capul şi trupul lui făceau una şi aceeaşi alcătuire.

Dar uşa nu se deschidea. Paşii domnului Ungureanu nu se mai auzeau. Şi uşa nu se deschidea nici după zece, nici după douăzeci, nici după o jumătate de oră, când, în sfârşit, se porneau iarăşi din loc paşii lui apăsaţi, drastici, dar uşa clasei tot nu se deschidea, căci domnul profesor Ungureanu pornea, dar nu înspre uşa clasei noastre, sau a oricărei clase unde trebuia să ţină oră, ci traversa îndărăt coridorul, lăsa catalogul în cancelarie, la locul lui, şi o tulea în oraş,

traversând piaţa, fie spre farmacistul ibsenian, fie spre restaurantul „Transilvania”, fie la chioşc ca să-şi cumpere tutun, fie ca să-şi cumpere jimblă cu salam de la magazinul de coloniale şi delicatese de vizavi, ori la librărie ca să răsfoiască ziarele, revistele şi, în gândurile sale de burlac mâhnit, s-o răsfoiască şi pe nostima vânzătoare, cu ochii verzi şi scuturată la trup, ori numai aşa, ca să fugă de cine ştie cine, de el însuşi poate, de umbra singurătăţii, de obsesia cine ştie cărei amintiri care durea, sau pur şi simplu ca să scape de plictiseala orelor de latină. Aveai impresia că stă-n perimetrul acestui orăşel, ca-ntr-o imensă cuşcă, un leu, care se plimbă agitat tot timpul, fără să ia seama la ce se petreee-n jur, de ici colo şi de colo iarăşi încoace.

Elevii îi prinseseră slăbiciunea şi când nu voiau să ţină oră, şi nu voiau deseori, căci nu era şagă să-ţi intre Ungureanu-n clasă şi să te poftească să răspunzi din: identificarea şi determinarea cuvintelor, morfologie, sintaxă, scandare, cunoştinţe generale din literatura latină, apoi traducere..., atunci stăteau într-o linişte desăvârşită, ca morţii-n mormânt, iar domnul Virgil Ungureanu, dacă vedea că băieţii stau cuminţi, îşi fuma la fereastră, care da spre curte, una sau două ţigări, pe care şi le răsucea singur din tutun a II-a şi foiţe, după care o lua din loc, lăsându-i pe elevi în plata domnului. Cât de uşuraţi respirau, săracii!

Dacă totuşi se întâmpla să intre-n clasă, asta se întâmpla în niciun caz la începutul orei, ci, spre marea înfricoşare a elevilor, cam cu un sfert înainte de a suna clopoţelul de ieşire.

Şi nu era glumă, căci Ungureanu în acest timp scurtisim asculta vreo patru-cinci elevi, – totul mergea pe bandă rulantă, rapid şi fără niciun fel de timpi morţi cum s-ar zice astăzi – umplea cele cinci rubrici ale chemaţilor la lecţie, în catalog, cu note puse una peste alta: 3, pe doi, pe patru, pe cinci, pe doi, adică: trei la cuvinte, doi la morfologie – declinări, conjugări, particularităţi – patru la sintaxă, (să zicem) doi la traducere, cinci la cunoştinţe generale, doi la scandat, dădea pentru mai departe lecţia, pe care trebuia să o explicăm, prin rotaţie, când eu, când Popovici, şi ieşea din

clasă cu câteva minute înainte de a suna de ieşire.

Şi să nu credeţi cumva că elevii nu erau pregătiţi la latină. Era, dimpotrivă, materia-supliciu; la ea se învăţa cel mai mult, deoarece Ungureanu folosea, ca şi colegul său mai tânăr Domnaru, nu numai nota ca instrument de încurajare la învăţătură ci chiar şi pâlniile, şi joarda. Aşa că, pas de nu-nvaţă la domnul Virgil Ungureanu. Era nesăbuit riscul.

Cu tot aspectul vestimentar neglijent, cu pardesiul-scurtă mereu pe umăr şi mereu acelaşi, cu şapca aceea soioasă, având clape şi cozoroc, de care nu se despărţea ca de cine ştie ce blestem, jegoasă cum era, (amintire? obişnuinţă? tic? sfidare? osmoză?) nu lăsa impresia unui dezordonat, a unui neîngrijit, ba dimpotrivă lăsa impresia unui ins care respecta normele unei igiene severe, şi-a unui pedant împătimit. Pantalonii îi erau întotdeauna călcaţi, pantofii lustruiţi, pantalonii albi şi tenişii, pe care-i purta primăvara târziu şi vara, şi sacoul albastru erau ca scoase atunci din cutie, numai şapca rămânea peste chelia sa de Cezar, aceeaşi, soioasă, ponosită, pocită. La fel pardesiul-scurtă.

Nu rareori purta cu sine şi-o cravaşă, obişnuinţă rămasă de pe vremea când era ofiţer de husari în armata imperiului.

Când se-ntâmpla să dai ochii cu el pe stradă – şi apărea de te miri unde, ca din pământ, la cele mai neverosimile ore – şi inima ţi se făcea cât un purice, mai ales când acest lucru se-ntâmpla peste orele permise şi când aveai alături şi o companie frumuşică, el te fura din coada ochilor şi din fundătura rictusului acela de om îngreţoşat de viaţă şi, dacă erai îmbrăcat decent, încheiat la nasturi, cu cravată şi pantofi lustruiţi, îţi răspundea cu vădită simpatie, chiar şi admiraţie, un „servus” grav şi din inimă rostit.

Să fi ferit însă sfântul să te observe că nu ai ţinută, că duci pe lângă tine fata fără să fii bărbierit, îmbrăcat cuviincios ori ţinând mâna-n buzunar, căci a doua zi nu întârzia să intre primul dintre profesori în clasă şi era vai şi-amar, fie de fălcile tale, fie de fundul tău, căci punea pe doi să te ţină aplecat de după cap, iar dânsul îţi croia cu joarda, acolo. „Ca să te-nveţi minte, mă! Dacă vrei să fii cavaler şi să faci curte la fete, atunci te poartă ca un cavaler adevărat şi nu ca

inaşii. No, asta să-ţi fie de-nvăţătură”. Apoi te mai şi asculta şi-ţi umfla nişte doi pe trei, pe doi pe doi, pe unu, de nu te mai scotea nici sfântul Sisoe de la corigenţă.

La limba elină aproape că nici nu venea deloc la ore în tot trimestrul, decât la încheierea mediilor. Orele de elină le ţineam, chipurile, eu, la care mă descurcam întrucâtva, dat fiind faptul că o deprinsesem la liceul din Grebena, în Grecia, unde limba greacă veche şi modernă, geografia şi istoria Greciei erau materii obligatorii în programa analitică.

Se proceda astfel: domnul Ungureanu intra-n clasă, la ultima oră a trimestrului, tot cu un sfert de oră înainte de a suna de ieşire, se aşeza în picioare, aşa cum îi era obiceiul întotdeauna, cu spatele spre clasă, aranjându-şi scurta pe umeri ca să nu-i cadă, – niciodată nu mi-aduc aminte să se fi aşezat pe scaun – deschidea catalogul şi începea cu Albu şi rând pe rând cu toţi, până la Tratner:

— Mihădaş, mă striga cu vocea lui gravă, cavernoasă, de bătrân comandant de oşti, cât merită Albu la elină?

— Nouă, dom’ profesor, răspundeam eu, nu fără teamă, dar şi cu o uşoară undă de ironie, care lui îi plăcea, dar nu arăta.

— Nouă pe dracu, replică el cu fermitate. Ce nouă, mă? Ce nouă?… Şi hotăra, apăsat: şapte.

— Bârsan!… Bârsan se ridica zâmbind onctuos, deşi Ungureanu stătea cu spatele. Lu’ ăsta cât îi dăm, Mihădaş!

— Eu: Şapte, dom’ profesor.

— El: Pe dracu, şapte, cinci.

— Bolovăneanu!… Bolovăneanu se ridică şi el în picioare, dar tot în pustiu.

— Asta cât merită, mă?

— Opt, dom’ profesor, eu de colo.

— Mă, Mihădaş (el îmi pronunţa numele totdeauna cu ă, ceea ce vrea să spună că strecura în acest amănunt o adiere de simpatie şi o nuanţă românească mai neaoşă) tu vrei să iau la tine joarda, mă?… Ce opt! Sau vrei să-i dau şase? Ei află că nu-i dau decât: cinci.

Şi astfel se încheiau mediile la limba elină, în ultima zi de trimestru, eu spunând cu două puncte mai mult, pentru că

ştiam că domnia-sa va scădea automat cel puţin două, şi nu propuneam niciodată, spre mânierea sa aparentă, şase, nici – ferit-a sfântul, cinci – deoarece asta însemna că le trecea la colegi media în catalog patru sau trei, sau chiar doi.

În orice caz, cu toate jongleriile mele, pe care el mi le tolera, având faţă de mine, ca şi Domnaru, ca şi Suciu, o anume slăbiciune, şi cu toată dărnicia, cei rămaşi corigenţi la latină rămâneau automat şi la elină.

În cancelarie era cu totul altul decât în clasă. Se lega de colegii săi şi-i tachina, ironizând latura rizibilă a felului lor de-a fi şi de-a se comporta. Ţinta obişnuită a atacurilor sale însă era mereu bietul Garda, atât profesorul, cât, mai ales, comandantul străjeriei. Garda devenea la tot pasul ridicol prin aceea că lua prea în serios totul, chiar şi fleacurile, chiar şi străjeria. Se pare că cea mai frapantă neseriozitate în viaţă rămâne seriozitatea excesivă.

Domnul Ungureanu obişnuia să-şi fumeze ţigara stând la fereastra de la etajul unu, care da spre curte, tocmai atunci când domnul Garda avea de lucru în curte cu cohortele străjereşti. Pantalonii scurţi (pentru un om trecut de patruzeci de ani!) cămaşa albă, cu cravată tricolor şi cu insigne multe pe dânsa, basca albă şi ea şi tot cu insigne-n frunte, modul foarte aferat, plin de zel cu care se-nvârtea încoace şi-ncolo, dând tot felul de indicaţii, îl făceau şi mai ridicol decât era menit să fie din naştere.

Ungureanu se amuza copios, urmărindu-l în tot ce făcea extrem de învăluit de tot soiul de griji şi nimicuri, pe sărmanul comandant străjer.

Într-o zi, pe când domnul Garda făcea exerciţii legate de ceremonia ridicării drapelului, în lipsa profesorului de muzică, Traian Felea, care trebuia să ordone: „cu cântec, pentru onor înainte”, şi-apoi să dirijeze imnul regal şi cântecul tricolorului, Garda, disperat de lipsa dirijorului, a întrebat, cu naivitatea sa funciară, „Cine ştie, măi, să ordone şi să dirijeze, măi, dintre străjeri?”

Păcătoşii de elevi au răspuns în unison: „Brebu, Brebu”.

Brebu acesta era un tip adunat în umeri, moldovean şugubăţ, bufonul liceului.

Purta ochelari cu lentile groase şi, orice vorbă pe care o articula, aşa cum numai dânsul ştia s-o facă, în stilul genialei idioţenii a lui Stan, era izvor de râs.

— Brebu, Brebu, au răspuns deci elevii în cor, strânşi în careu.

— Ieşi afară din rând, măi, Brebule, şi dă tonul şi dirijează cântecul, îl pofteşte domnul Garda pe vicleanul măscărici.

Brebu înaintează, păşind aidoma lui Stan, spre râsul tuturora, (el nu râdea nici să-l fi gâdilat cu lumânarea) se instalează în faţa careului şi, în loc să spună: „Pentru onor, cu cântec, înainte!" el, în mod voit, mimând tâmpenia, a ordonat: „Pentru onor, înainte, marş!", iar cohortele aranjate în careu atunci s-au pus în mişcare, fiecare în direcţia înainte, de s-a creat o încâlceală diavolească, amestecându-se cohortele unele-ntr-altele, exact ca-n încurcăturile create de Stan, de a răguşit strigând în zadar domnul Garda, în timp ce Brebu, învârtindu-se cu multă seriozitate printre străjerii care mărşăluiau alandala, poruncea stăruitor, cu mare sârg: „un, doi, un, doi, stâng, drept, stâng, drept". De disperare, bietului Garda mai că nu i-au căzut pantalonii pe vine şi nu i-a luat basca albă vântul.

Cel care râdea însă mai cu hohote decât toţi era domnul Ungureanu de la etaj, la fereastră, de unde viziona spectacolul.

Apoi, în cancelarie, către colegul său de-o vârstă: „Nu ţi-e ruşine, mă, Eugene, om bătrân, să umbli-n pantaloni scurţi şi să te faci de minune-n faţa elevilor? Lasă-te, mă, Garda, de străjeria asta, că numai te faci de minune". Iar pe Brebu l-a chemat la dânsul. Brebu a îngheţat. „Ştii ori nu ştii, la latină eşti trecut", i-a zis, bătându-l pe umăr.

Altă dată iarăşi s-a amuzat domnul Ungureanu, stând tot acolo, la fereastră, de unde privea activităţile străjereşti ale colegului său Garda Eugen.

Curtea era pustie de data aceasta. Doar elevul Craja, cel foarte silitor şi ascultător la geografie şi la străjerie, la fel ca Sandu Ionel, stătea pe stiva de lemne, repetând de zor nişte date despre bogăţiile de subsol ale României, fără a neglija însă ferestrele de la şcoala de fete de unde-i veneau nişte

mesaje deloc neglijabile, de la una Marioara Drenţea.

În această linişte, caracteristică unui fort din deşert la ora amiezii, păzită de numai doi străjeri: domnul Ungureanu la fereastră şi Craja Vasile pe stiva de lemne, apare la fereastra din faţa biroului comandantului străjer, care da tot înspre curte, cu braţele ridicate în aer, disperat, cu glasul răguşit, gâtuit de emoţie ori de mânie, strigând, domnul Garda. Era-mbrăcat în costum de comandant străjer, cu bască albă, bluză albă, pantaloni scurţi, pantofi cu limbă peste şireturi, cu fluier legat ştrengăreşte peste piept, cu şnur, şi cu ceas la buzunărelul de la pantalonaşi.

Ce striga, cu atâta amarnică deznădejde domnul profesor Garda?... îl striga pe Craja: „Măi, Cràjà! Măi Cràjà! Vino-ncòace, măi, rèpedè măi, cât poţi de rèpedè, măi, că-i nènòrocire, măi!”

Craja a urcat, zburând, treptele până la etajul doi, la fereastra de unde striga domnul comandant. Domnul comandant atunci l-a poftit în biroul domniei sale, care sta aşternut cu tot felul de hărţi, aceleaşi de fapt dar sub douăzeci de nume diferite – erau hărţile pe care, în cursul trimestrului, au fost solicitaţi să le execute toţi elevii clasei din care făceam şi eu parte – şi, cu braţele deschise a dezolare, arătând spre câmpul aşternut cu hărţile colegilor mei, ordonate precum trupele pe câmpul de luptă, sau înainte de paradă, i-a vorbit lui Craja cu jale mare, aproape plângând: „Ia ùită-te, măi, Cràjà, măi, şi caută cu atenţie, màre, măi, să vezi unde se află hărţile lui Mihadaş, măi... căci eu le tòt caut, măi, şi nu le găsesc deloc, măi!... Unde pot, măi, să fie, măi? Aşa este măi, Craja, că nu se văd, măi, nicăieri?!”

Lui Craja nu i-a fost deloc anevoie să descopere că eu nu figuram cu nicio hartă din cele peste douăzeci câte ne ceruse domnia sa să facem. Din prima aruncătură de ochi – de altfel, dânsul ştia acest lucru dinainte, numai că acum, de hatârul domnului profesor, în ale cărui graţii se afla prin sârguinţă şi supunere, se făcea chipurile că le căuta – a înţeles că eu nu făcusem niciuna. S-a speriat, dar pizmaş cum era din fire, s-a şi bucurat în sinea lui.

Întorcându-se către domnul profesor, mângâindu-l cu nişte priviri mari, mieroase, surâzătoare, i-a zis: „nu, nu, se află aici… dom' comandant".

— Aşa e că nu se află, măi, Cràjà, măi…? Ba chiar nu se află nici măcar una, măi, de leac, măi. Ce facem, măi Cràjà, măi, cu acest om sau Mihadaş, măi? Aşa e că-l vom lăsa corigent, măi… chiar dacă scrie, măi, versuri, măi?

— Păi, aşa ar trebui, dom' profesor, a aprobat colegul meu, pe bună dreptate.

În fond se fericea la gândul că trecerea mea la fete, de care mă bucuram tot mai mult în ultimul timp, şi care, nu numai pe dânsul îl cam incomoda, o să se destrame de îndată ce ele vor afla că am rămas corigent. Nu pricepea bietul meu coleg că fetele se îndrăgostesc mai repede şi mai mult de cei care sfidează viaţa nu de cei care i se supun cuminte, chiar dacă mai târziu, când ajung soţii şi mame – cu excepţia celor deosebite – judecata lor se răstoarnă radical.

Răutăcioasele colege ale lui Raa, iubirea mea de-atunci, cea mai înalt tulburătoare şi niciodată împlinită, au necăjit-o pe ea şi-au încercat să-i umilească dragostea pentru mine, dar Raa le zâmbea cu discretă semeţie şi superbă indiferenţă.

Un singur necaz mare am avut eu cu domnul profesor Virgil Ungureanu, necaz frumos de altfel, din care s-a împărtăşit la fel de bine şi Nelu Popovici, dar şi sărmanul Moraru.

De la un timp, atât eu cât şi Popovici consideram că acasă la Tori, în camera mare de oaspeţi, noaptea mai ales, era fără doar şi poate mai bine decât la liceu, ori în sihăstria din internat.

Toţi, năbădăioasa, cea cu miezuri de jăratec în fiinţa ei, mai avea două surori: una subţirică şi bălaie, cu ochi cenuşii, căreia îi făcea curte un fel de pedagog al liceului, cealaltă, femeie îndurerată frumos, având un copil, văduvă şi bolnavă de ftizie, cu trup alb, suferind, mai arzător decât cel sănătos şi ascunzând într-însul nu ştiu ce fel de strigăte mute, păr negru, buze şi pomeţi trandafirii şi un zâmbet şi-un fel de a-ţi vorbi aidoma unor adieri de trandafir sălbatic, se numea

Maria şi era curtată de Vasile Bârsan, cel care credea cu stăruinţă că toate femeile frumoase din oraş – chiar şi din lume – trebuiau să fie iubitele lui şi numai ale lui, născute ca să-l iubească numai pe el.

Se făceau în acea casă clăci, iar la cele de joi seara, dar mai ales la cele de sâmbătă, duminică, luni şi miercuri seara, eu şi cu Popovici eram nelipsiţi. Ne recomandase cordial (şi s-a aprobat cu bucurie participarea noastră la acele nedeie nocturne) Vasile Bârsan. Oricum, Popovici era premiantul clasei, iar eu, mă rog, preşedintele societăţii literare şi, pe deasupra, poet consacrat în Băşcăleţ. Se ascundea aici şi niţică intrigă ţesută iscusit de către Tori împotriva lui Raa, colega ei, căreia îi pizmuia dragostea pentru mine şi a mea pentru ea, şi voia s-o strice. Iar eu, canalie şi nesocotit cum sunt din fire, fără să mă gândesc cât de mult pot s-o rănesc pe Raa, prin acele participări la clăci străine de sentimentele mele, dar nu şi de plăcerea mea, acceptam invitaţia şi mă purtam acolo cu deosebit sârg. Era într-asta niţel sadism adolescentin. Doream eu cu tot dinadinsul să pun degetul pe rana piroanelor prin care ea mă răstignise în trupul şi inima ei, să mă conving că într-adevăr mă iubeşte şi nu-i numai o legendă sau vanitate feciorelnică iubirea ei pentru spulberatul din mine. Era prea mult ceea ce, nesăbuit, pretindeam eu, era mai presus decât firea omenească poate să accepte şi să tolereze, dar iubirea adevărată trăieşte din ea însăşi, iar ceea ce este menit s-o rănească şi s-o învenineze, s-o jignească şi s-o umilească se preschimbă până la urmă într-o sursă din care ea–şi trage puterea de sacrificiu, prisosuri de înţelepciune, măreţie şi frumuseţe. Iubirea stă mai presus decât toate adevărurile, dobânzile şi drepturile omeneşti. Nu sunt vrednic să aduc aici cuvânt de mulţumire nici lui Raa nici lui Zoe pentru fericirea de a-mi fi relevat acest celălalt adevăr al lumii, Iubirea.

Aşadar, după-masă, şi după odihna de după-masă, feciorii mi se spălau, mi se dichiseau întrucâtva şi, discret, pe poarta internatului, sub pretextul că se duc până la poştă sau la nişte colegi externi ca să procure te miri ce caiete ori manuale fictive, se înfăţişau la Tori, unde trona demult deja

Vasile Bârsan, în chip de staroste. Dacă cumva ieşirea noastră pe poartă era jenată de te miri ce neprevăzute sau de către portar – deşi cu octavanii portarul se purta ca şi cu nişte oameni împliniţi – aşteptam căderea nopţii, aşteptam mai ales să treacă vizita drastică a lui Domnaru prin internat şi, binişor, călcând peste scoabele care legau burlanele de scurgere a apei, ataşate de-a lungul clădirii, săream peste zid, în stradă, şi iarăşi ne înfăţişam la claca de la Tori, unde eram primiţi cu urale.

Nu se poate spune că nu era bine acolo. M-ar bate Dumnezeu. Era chiar nespus de bine şi de frumos. Masa stătea în permanenţă încărcată cu bunătăţi, cu prăjituri făcute de îndurerata mereu Maria şi frumoasa peste celelalte toate, ca şi de alte mâini – căci participau acolo nu numai surorile Puşcaşu… aşa cum dintre băieţi nu eram numai noi trei, ci şi alţi, externişti – şi vin chihlimbariu, având în el gustul şi ameţirea sărutului celui dintâi.

Dar bucatele cele mai dulci erau cele ce stăteau lângă noi, şi ne învăpăiau, şi-şi risipeau în lăcomia noastră feciorelnică farmecul şi tulburarea miezului lor atunci scos din cuptoarele saturnale, erau ochii şi râsul lor, prin care se revărsau clocotitor în noi, în stihia noastră amarnică la acea oră, şi, mai ales, erau acele atingeri ascunse, cald catifelate, dintre picioarele noastre şi cele ale lor, atingeri care se făceau – ca din greşeală mereu, şi mereu – acolo, în întunericul de sub pănuşile de păpuşoi, ori de sub păstăile eliberate de greutatea boabelor (pentru că aceasta era munca ce se făcea la aceste clăci: se desfăcea porumb sau păstăioase până dimineaţa) întuneric miraculos, în care mişunau demonii dulci ai păcatului, întuneric în care alţi demoni chemau apropierea, genunea, prăbuşită dăruire.

Din vălmăşagul snoavelor, al vorbelor de duh şi-al aluziilor, al jocurilor de-a oarba (cel mai dorit joc de-a oarba era de fapt cel al atingerilor dintre noi, sub întunericul de sub pănuşi) şi-al altor jocuri, ca de pildă gajurile, se trecea la o scurtă tăcere vestitoare, după care, din mijlocul acelei tăceri, se ridica glasul lui Vasile Bârsan, cel cu faţa înroşită, părul aspru blond, căzut peste fruntea lui foame strâmtă, cu

nasul mare (de aceea şi cânta nazal) şi care, îndoind mâna din braţ şi mişcând-o în ritmul cântecului, ca şi cum ar fi vrut să sugereze nu ştiu ce formă de cerc, sau un fel de nostalgie ovoidală, vrând să accentueze parcă prin acel acompaniament sentimentul de jale de care era cuprins sufletul său, ne zicea doina românului din America:

„Când eram în sat la mine,
Măicuţa mă-ngrijea bine,
Cu toţi fraţii lângă mine.
Dar de când m-am străinat,
De multe rele am dat.
Acasă n-aveam dolaru,
Dar aveam boii şi caru,
Şi-aşa îmi duceam amarul…
O fi el, măre, dolaru.
De-ai muncesc, bată-l amaru…”

Apoi mai zicea el o cântare în limbă englezească, dar pe care nu voi transcrie-o aici, fiindu-mi cu neputinţă a memoriza ortografia cuvintelor acestei prea strecurate limbi dar şi prea criptică în grafie, căci, scrii, să zicem, fisch, dar pronunţi good, sau, şi mai şi: scrii un cuvânt de vreo treisprezece litere dar nu-l citeşti deloc.

Numai cei cu memorie prodigioasă, meniţi a se face medici, statisticieni, geografi ca domnul profesor Garda, ori şahişti au şansa de a deprinde ortografia engleză, dar pe aceştia îi paşte o altă primejdie, anume aceea că nu prea au – şi chiar nu au – ureche muzicală, şi-atunci iar au încurcat-o, neştiind cum să articuleze fonetica ei. Aşa încât limba aceasta, fiind cu neputinţă a o deprinde cineva până la capăt, ajunge a fi vorbită de oricine, iar dacă mai adăugăm aici spiritul de gentlemani – adică lipsa de pedanterie a englezului care nu se supără deloc, ba chiar se amuză civilizat de felul cum îi pronunţi (adică-i stâlceşti) limba, aşa cum s-ar supăra foc italianul într-o aceiaşi situaţie, ne lămurim pe deplin de ce limba engleză s-a impus cu atâta uşurinţă, în ciuda dificultăţilor pe care le prezintă, unor

suprafeţe pământeşti atât de întinse. Era, în tot cazul, în acel cântec foarte frumos ca melos, vorba de o poveste galantă şi se pomenea într-însul despre o lună şi despre o fereastră care se deschidea fermecată, într-o seară, la o casă, în ochii unui tânăr care tânjea minunat, şi care fereastră dădea direct în lună, fereastră prin care se intra în universul vrăjit al palidului satelit... Aici Bârsan nu numai că amplifica gestul magicului oval făcut cu mâna, dar înclina, pierdut în melancolie, capul pe spate. Îmi sună şi-acum în memorie lunara aceea melodie. Marioara şi cu mine eram cei care-l acompaniam, evoluând pe glasul al doilea, pe Bârsan, ceilalţi, dar mai cu seamă Popovici, fiind afoni, se mulţumeau să asculte frumosul cântec. Popovici intervenea uneori furios peste Bârsan şi brutaliza voit melodia, pentru că-l deranja prea multă melancolie, şi-ar fi dorit să se treacă la lucruri mai sănătoase, mai de râs, intervenţie care-i reuşea mai întotdeauna.

Uneori se întâmpla ca Popovici, mătăhală leneşă de om ce era, să adoarmă, fie de plictiseala cântecelor lui Bârsan, fie pentru că ceva nu-i ieşea la socoteală, fie pur şi simplu pentru că-l apuca somnul, iar el nu se silea să-i reziste. Ce interes ar fi avut? Comoditatea lui dispreţuia orice etichetă şi se desfăşura cu atâta firesc, încât îl preferai oricărui fante al etichetelor, oricărui domnişor bine crescut, arbitru al bunelor maniere.

Era însă trezit din somn în timpul jocurilor de-a gajurile, când una dintre fete venea să-l sărute, iar el se burzuluia, înjurând chiar, de „ceardaşii tăi”.

Doamna Marioara, cea care pronunţa sentinţele în jocul de-a gajurile, avea pentru mine o simpatie aparte şi nu pierdea ocazia de-a mi-o arăta ori de câte ori îi venea la îndemână. Când de pildă Suzi punea mâna pe un obiect de-al meu din căciula cu gajuri, Marioara ghicea că-i al meu – sau avea un semn discret prin care se înţelegea cu soră-sa în acea clipă – şi în loc să mă pedepsească superficial, obligându-mă să mă sui pe masă şi de-acolo să cânt cucurigu, sau să mă dau peste cap, ori să strig în gura mare, sub prestare de jurământ că sunt „prost”, dânsa îmi aplica o

pedeapsă mult mai severă, anume: căderea în puţ. Te retrăgeai atunci în tindă – ăsta fiind puţul – şi, ca să mai poţi vedea lumina zilei, adică să scapi din gheena puţului, trebuia să promiţi acelora care veneau să te scoată, nu câte una, ci câte zece – douăsprezece sărutări, şi nu oricum date, căci atunci salvatorii te împingeau din nou în adâncul afurisitei fântâni, şi astfel, erai obligat să dai sărutările aşa cum se cuvenea.

Nu ştiu cum se făcea, dar, peste voia mea, împotriva buneii mele intenţii şi-a hotărârii de-a nu greşi, greşeam iară şi iară…

Nu ştiu cum să vă spun, dar cel mai dulce săruta doamna Maria;… uneori simţeai că-i plâng ochii – că-i plânge sufletul – şi că i se preling lacrimile peste obraji, până peste buzele unite prin sărut.

Tori spunea – de-al dracului – a doua zi, la şcoală, toate acestea, în aşa fel ca să audă Raa. Şi Raa auzea, mima indiferenţa, dar numaidecât căuta un loc întunecat şi ferit, şi-acolo plângea cu amar, iar în ziua aceea refuza să mănânce, căci nu putea înghiţi nimic de atâta întristare câtă i-o pricinuiam eu, nemernicul.

Dar după fiecare noapte ca acelea, îmi dădeam seama, cu durere, că o iubesc tot mai mult, şi ea simţea această minune. A doua zi, când mă strecuram până-n colţul liceului ca s-o văd venind de la şcoală, traversând piaţa ca cel mai frumos cântec din lume pentru mine, de îndată ce apărea de după magazinul domnului Verteş, eu mă retrăgeam din nou în zidurile liceului, căci îmi era ruşine să mă vadă. Aşa judecam eu, că nu merit să primesc în inima mea vinovată, cu grave dâre de-ntuneric mişcător în adâncuri, raza preacurată care ar fi venit din ochii ei albastru dojenitori. Mi se înmuiau picioarele… şi mă retrăgeam din calea ei.

…Când să se crape de ziuă, aşadar, eu şi cu Popovici ne întorceam la internat, cu oboseala-n trupuri, cu sufletul tulbure mişcător ca un limb dantesc, dar cu gustul buzelor acelora încă pe buzele noastre ca şi cu înfiorarea de sub pănuşi care stăruia încă-n mădulare a mângâietoare furnicare.

Escaladam zidul hoţeşte, ne strecuram în dormitor, aţipeam pentru nişte minute, ne trezeam bolborosind cine ştie ce la adresa colegilor care încercau să ne tachineze, aluziv, ne sorbeam ceaşca aceea mare plină cu lapte, înghiţeam lăcomos codrul enorm de pâine moale, braşoveană şi, ţesălându-ne chicile cu degetele, aşa ca şi cum ai grebla miriştea, ne îndreptam clătinându-ne spre clasă.

Acel aşa-zis pedagog care o curta pe Suzi, om pizmaş şi răzbunător, ne-a umblat pe urme, a aflat unde ne pierdem noi nopţile (ar fi vrut el să fie dânsul în locul nostru, dar înghiţea numai în sec şi-şi intensifica lucrarea pizmaşă) şi-a sesizat direcţiunea.

Între timp nici domnilor profesori nu le-a fost greu să observe că premiantul clasei, Popovici, şi Mihadaş cel cuminte, care citea până şi reviste străine, par foarte obosiţi în timpul orelor, neatenţi, şi răspund leneş, părând ei în ultima vreme cam nervoşi, irascibili şi chiar cinici.

Domnul Leonte Opriş, care ne trata ca un tată, s-a temut să nu ne fi umplut cumva de boli lumeşti şi de aceia suntem palizi şi mâhniţi, şi impulsivi!… A atras atenţia doctorului liceului, domnul Samoilă, discret, să nu se afle, şi domnul Samoilă examinându-ne la locurile vinovate a zis că nu avem nimic, şi că ne-ar trebui numai nişte…

Văzând milostivul Opriş-Lorenzzo că nu din cauza vreunei boli ruşinoase suferim noi de tristeţe şi restrişti, dojenindu-ne duios în clasă, a ridicat glas şi-n cancelarie, înaintea tuturor profesorilor, zicând: „Dragii mei, în doi dintre cei mai buni elevi ai noştri, Mihàdas (aşa-mi pronunţa domnul Opriş numele, cu sonorităţi elino-spaniole) cel cuminte până ieri ca o fată mare, şi Popovici, cel aplicat la studiu şi premiant, a intrat spiritul necurăţiei. (Şi aici domnul Leonte spunea, ca şi atunci când slujea la altar, „spirit” şi nu duh). Daimonul desfrânării a pus stăpânire peste sufletele lor fecioreşti. Nu trebuie să-l lăsăm pe Satana să-şi ducă până la capăt lucrarea asupra lor. Viribus unitis, să acţionăm pentru a-i salva la timp. Eu am să mă rog cu stăruinţă la Dumnezeu ca să se-ndure de ei şi să nu-i lase să cadă-n rătăcire. Viribus

unitis, viribus unitis (cu puterile unite, cu puterile unite) cât mai repede, şi s-a uitat când la domnul Garda, care mustăţea din gură iritat, când spre furtunosul Domnaru, când către tenebrosul Virgil Ungureanu.

Lui Garda i-a părut bine că i se confirmă părerile ce le avea despre mine, ca despre un ins deplorabil, dar nu îndrăznea să ceară pedeapsă, deoarece pedepsindu-mă l-ar fi pus în aceeaşi ciorbă cu mine şi pe Popovici, şi nu-i convenea. Deci a tăcut. Domnaru cătrănindu-se, arunca vina pe „stricatele alea trei" ca şi pe pasărea aceea de noapte ce se numea Bârsan şi pe care-l aştepta la cotitură…

Acesta din urmă însă, adică Ungureanu, n-a zis nimic, decât şi-a mişcat mai accentuat rictusul dispreţuitor al buzelor, apoi, după ce l-a ciufulit pe Garda pe seama pantalonilor scurţi şi l-a mai necăjit pe Domnaru pe tema scurtei lui şederi pe scaunul de primar, între Crăciun şi imediat după Bobotează, pe timpul scurtisimei guvernări a lui Octavian Goga, a repezit catalogul la subţioară şi, nici n-a terminat bine de sunat blestematul clopoţel, că s-a şi arătat în uşa clasei. Clasa a îngheţat. Mai tare am îngheţat eu şi Popovici.

Vreo inspecţie, mi-am zis. Ori domnul Manciulea ori domnul Ovidiu Hulea se află aici şi, cum profesorul nostru nu lucra decât cu noi doi în asemenea ocazii, m-a cuprins – îngrijorarea, să nu-l fac cumva de ruşine. Dar n-a fost aşa. Domnul Ungureanu s-a instalat, după obicei, înaintea Catedrei, în picioare, cu şapca soioasă-n cap şi pardesiul pe umeri, cu spatele la clasă şi, cu vocea-i gravă, tenebroasă, a poruncit: „Mihădaş, Popovici, la lecţie".

Spăsiţi, ne-am înfăţişat în faţa tablei, gata să ne primim osânda. Nu era mare lucru pentru noi să facem faţă unei lecţii, să determinăm cuvintele, să scandăm versurile lui Horaţiu, să traducem, să lămurim nişte probleme de gramatică, dar acest lucru, atunci când erai chemat să răspunzi şi nu să explici în locul domniei-sale lecţia care urma, aşa cum făceam de obicei, trebuia să decurgă electronic, fără nicio opintire sau întârziere, darămite ezitare, mai cu seamă când era vorba de aşii clasei: Popovici

premiantul şi cu mine, latinistul orgolios de această sorginte a mea latină.

Desigur că, obosiţi cum eram şi pe deasupra şi cu musca pe căcilulă, spusul lecţiei mergea, dar mergea cam anevoie, ceea ce domnul Ungureanu nu accepta.

— „Vides ut alta stet nive candidum.
Soracte nec i-am susţineant onus”…

etc., cam aşa începea oda lui Horaţiu.

Eu eram primul şi încep să spun cuvintele: „vides”: verb de a treia, video, vidare, vidi, visum, imperativ, persoana a II-a, singular… Le spuneam datele personale ale verbului cu o anume frică, deci cu mare băgare de seamă, să nu care cumva să greşesc, dar această rostire cu încetinitorul şi cu mare grijă era semn vădit că nu studiasem acasă lecţia, ceea ce era, de altfel, perfect adevărat.

Urma Popovici: *„ut”* co… con… conjuncţie…

— Ce fel de conjuncţie, mă, urlă spre dânsul Ungureanu.

— Co… con…

— Spune, că de nu, te *con*vertesc eu numaidecât. Spune mă, repede!

Popovici: — Consecutivă!…

— Ia scandează!

Bietul Popovici, afon din naştere, începe să se încurce printre hârtoapele metrice, atât de jalnic, încât, deşi nu l-am văzut, căci stătea cu spatele spre noi, Ungureanu a zâmbit a râde, amuzat şi dânsul.

În sfârşit, ce s-o mai lungim, am mai tradus noi cu chiu cu vai textul horaţian, cu poticniri, chiar dacă fără prea mare importanţă, ne-am descurcat oarecum şi la chestiunile de gramatică, dar cum aceasta nu era comportarea unor elevi de primă linie, domnul Ungureanu ne-a trimis la loc (ce fericire pentru noi că nu ne-a alduit!) cerând cu voce mânioasă, neagră, să aducem carnetele.

Şi ne-a trecut în carnet, spre hazul şi bucuria multora din clasă, aşa cum obişnuia, mai multe note, una peste cealaltă: 1 pe 2, pe 3 pe 2, lui Popovici, iar mie: 1 pe 4, pe 3, pe 2, adică 4 la scandat, deoarece eu m-am descurcat mai uşor la accentuarea silabelor ca şi la aplicarea accentului tonic.

După ce ne-a abţiguit astfel, a strâns catalogul şi-a ieşit să se plimbe prin piaţă. Bineînţeles că s-au cam legat de noi şi ceilalţi profesori, dar fără urmări dezastruoase-n catalog, numai cu aluzii usturătoare.

La prânz, am mâncat noi foarte bine, chiar şi cu niţică amărăciune-n suflet. În sala de silenţiu – aşa se chemau sălile de pregătire a lecţiilor – am răsfoit noi, cam în silă, manualele, fuşărind lecţiile pentru a doua zi, dar mai ales spionându-ne unul pe altul, dibuindu-ne unul altuia gândurile. De fapt eram gând în gând, numai că fiecare aştepta ca celălalt să arunce vorba.

Până la urmă, Popovici, dându-şi smucit degetele prin claia de păr netuns şi nepieptănat (noi octavanii eram scutiţi de tunsoare, dar nu mult lipsea să ne facă domnul Ungureanu căpăţâna curcubetă) s-a descărcat: „Mă Mihadaş, mă… tu-i ceardaşii ei de viaţă, eu zic că dacă Gilu a venit astăzi aşa de repede la ore şi a stat atât de mult, asta înseamnă că de-acum încolo nu mai vine niciodată până la terminaarea şcolii. Hai, tu-i ceardaşii ei, la Turica!”

— Că bine zici, subliniez eu părerea lui Popovax, cum îl porecleau colegii.

Şi ne-am dus. Nici n-am aşteptat măcar să se-ntunece. Pe la cinci şi ceva eram primiţi cu osanale de bucurie în tinda casei cu cele trei fete, „fetele! stricatele-acelea”, cum le considera Domnaru, când se lăsa cuprins de misoginism.

În noaptea care a urmat ne-am comportat mai pârdalnici decât până atunci cu fetele. Era tupeul lotrilor, obrăznicia celor fără linişte sufletească, îndrăzneala osândiţilor, sau bucuria celor care au scăpat uşor de la o mare strâmtoare. Popovici a şi cântat, solo, ca la Scala din Milano, iar noi ceilalţi am râs de el, cu hohote, fapt care-l încuraja şi-l îndemna – dintr-o nevoie de plăcută auto-ironizare – să cânte în continuare şi mai dezlănţuit. Apoi, după ce Tori l-a scos din fântâna cu bucluc, era să-i rupă buzele de atâta sărutare înverşunată, lui, timidul, lui, cumintele, lui, indiferentul, lui, comodul, lui, somnorosul şi papă-laptele de până atunci la nedeile noastre.

La cinci dimineaţa, escaladam din nou zidul internatului şi

ne strecuram sub pături, ca să furăm vreo oră, două de somn. Sub pătură ne urmăreau încă ecourile cântecelor, ale râsetelor, precum şi freamătul amar al sărutărilor care ne învenina stăruitor şi frumos, în surdină, fiinţa ostenită.

La opt fără un sfert ne aflam în clasă, la locurile noastre, dar, înainte de împlinirea orei, se mai afla, în aceeaşi clasă, şi domnul profesor Virgil Ungureanu. Am îngheţat deodată amândoi, şi brusc, ne-a trecut oboseala.

Cu spatele spre clasă, cu umerii laţi, ce păreau de gâde la acea oră, domnul Uungureanu strigă grav, oracolar, a primejdie mare: „Mihădaş, Popovici, la răspuns. Lui Vasile Bârsan spuneţi-i că poate să nu mai vie deloc la ore, decât numai la toamnă, dacă nu cumva atunci va trebui să se înfăţişeze altundeva să-şi treacă corigenţa la latină şi greacă… No, zi, cuvintele”.

Zic eu sărmanul ce zic, dar mai bine n-aş fi zis nimic ci mi-aş fi primit de la bun început osânda. Zic mai mult ca să amân declanşarea furtunii împotriva noastră, a urgiei iminente. Zice ceva şi bietul Popovici, cu capul ascuns între umeri, ca şi cum l-ar fi ferit de mâniile cerului, ai cărui nouri stau gata să se rupă-n averse. Domnul Ungureanu tăcea la fel ca marea înainte de izbucnirea furtunii. Nu mai lipsea altceva decât să se-ntoarcă spre noi şi să dea drumul fulgerelor şi talazului mâniei. Şi s-a răsucit lent, greu, ameninţător. Cu rictusul acela de scârbă adâncit din cale-afară de mult, a pironit privirea asupra noastră (noi am închis în mod reflex ochii) şi-a strigat molcom, tenebros:

— Mihădaş?!…

Eu: — …!

El: — Recunoşti că eşti măgar?

Eu: — Da, dom’ profesor.

El: — Popovici?!

Popovici: — …!

El: — Recunoşti că eşti bou?

Popovici: — Da, dom’ profesor.

Către mine, arătând cu degetul: — Rinocer?

Eu: — Da, dom’ profesor.

Către Popovici: — Hipopotam?

Popovici: — Da, dom’ profesor.

El, arătând consecutiv cu degetul când înspre pieptul meu, când înspre cel al colegului meu:

— Cal de apă?

— Da, dom’ profesor.

— Hienă?

— Da, dom’ profesor.

— Câne de gunoaie?

— Da, dom’ profesor.

— Porci?

Noi, în cor: — Da, dom’ profesor.

El, atunci: — La loc, măgarilor. Carnetele.

Într-o stare de euforie, c-am scăpat(?) de năprasnă, am adus în grabă carnetele. Ne-a măsurat pe sub sprâncene cu privirea scârbită, a făcut o pauză înfricoşătoare, apoi… a trecut notele-n catalog şi şi-n carnetele noastre: 1 pe 1 pe 1 pe 1. Şi după ce ne-a expediat în băncile noastre cu un „la loc, măgarilor”, s-a adresat lui Moraru, la modul cel mai serios cu putinţă. O seriozitate la fel de mare pe cât de mare era neîndemânarea la învăţătură a lui Moraru: „Mă, Moraru, fă bine, mă, şi adu pe mâine aveam zilnic ore cu domnul Ungureanu, chiar şi câte două, aşa cum aveau ore de matematici cei de la real) o joardă. Auzi, mă, să fie din corn, cu noduri. Ai înţeles?

— Da, dom’ profesor, răspunde sfios ca o mireasă, zâmbind galeş Moraru.

— No, fă bine, şi-a ieşit din clasă lăsându-i pe colegii noştri amuzaţi, dar pe mine şi Popovici de-a dreptul fericiţi.

După-masă, bineînţeles că am fost cei mai cuminţi dintre toţi elevii internişti. Ne-am făcut conştiincios lecţiile toate (eu chiar şi la geografie), le-am repetat pe cele precedente, la care lipsiserăm, am sondat prin cele ce urmau, noaptea am dormit tun, cu vagi fulgerări şi chemare de ispită la rare răstimpuri, cu suspinuri scuturătoare venind din adâncuri viscerale, prin somn, dimineaţa ne-am spălat, aşa cum ne învăţase domnul profesor de gimnastică, Bartha, pe faţă, pe gât şi pe piept, am servit micul dejun în linişte şi tihneală şi ne-am arătat în clasă, gata pentru orice confruntare, la

locurile noastre.

Scaraoţchi acela de clopoţel n-a terminat bine de ţingălit, că domnul Virgil a apărut, cu şapca soioasă pe cap, pardesiul, soios şi acesta, pe umeri, s-a instalat ca o umbră a întunericului la catedră, cu spatele la noi, şi-a chemat:

— Mihădaş, Popovici… Moraru, la lecţie.

Moraru se uita încoace şi-ncolo, cerând milă, căutând parcă loc unde să se ascundă, cuprins de frică, precum o fiinţă încolţită de moarte. Mai că nu întindea mâinile spre cei din jur ca să le implore sprijinul, ajutorul, salvarea.

S-a îndemnat totuşi (n-avea încotro) şi-a ieşit la tablă, tras de nevoie ca de belciug un tăuraş.

Ceea ce-a urmat nu-i nevoie să fie spus. Destul că lui Popovici şi mie ne-a trecut nişte note de zece şi nouă, lui Moraru nişte de unu, iar după ce a isprăvit cu această operaţie, a zis către Moraru:

— Mă, Morarule, ai adus, mă, joarda aceea?…

Moraru, abia mişcând din buze: Mda… dom'… pro…

Ungureanu: „Păi, fă bine şi adă-o-ncoa'."

Ce era să facă bietul Moraru? A adus joarda. Atunci Ungureanu i-a pus palma stângă-n ceafă, l-a aplecat paralel cu podeaua şi i-a croit peste fund, cu joarda, vreo opt lovituri. Noroc că Moraru, din solidaritate şi milă faţă de mine şi Popovici, n-a adus una zdravănă, noduroasă, aşa cum o ceruse domnul profesor, ci una mai fragilă care, la a opta pleasnă, s-a rupt în bucăţi ce-au zburat prin clasă care-ncotro.

Mi-am zis atunci: cu milă gândeşti despre semenii tăi, milă primeşti de la Dumnezeu, şi de-atunci, m-am hotărât să practic în viaţă, şi eu, mila şi iubirea faţă de oameni.

Iar profesorul meu, singur mai departe în viaţă, amăgindu-se din când în când cu câte o femeie, îngropându-şi amărăciunea în trupul ei cald, alb, tremurat în adâncuri, târziu de tot, tot singur, fără a-i lumina cineva cu lumină aprinsă, după datini, trecerea-n lumea cealaltă, într-o noapte, când treaz fiind, a văzut că-i apare chipul soţiei sale la fereastră – afară ningea, ningea, ningea… – chemându-l cu voce stinsă, prelung săgetată-n beznă, spre ea, cu

nemărginită sete şi depărtare, el, oprind lectura nu ştiu cărei istorisiri, s-a dus către dânsa, şi s-a tot dus, şi dus a fost.

Aşa a murit profesorul meu Virgil Ungureanu, Gilu cum îl porecliserăm din simpatie, cu cartea deschisă la pagina 13, în mâini, şi cu ochii îndreptaţi spre fereastra de unde se arătase chipul acela depărtat, şi de unde venea minunata chemare.

Cel mai amarnic au plâns după dânsul cele două nepoate, cărora le-a fost şi bonă, şi servitoare, şi bucătărească, şi învăţător, şi profesor, şi mamă, şi bunică, şi cari, după pierderea lui, s-au pierdut aproape pe jumătate, dacă nu pe deplin, de ele înşile.

Cine ştie în care noapte, cu ninsori necontenite, îşi va arăta el, bunicul, chipul, la cine ştie care fereastră, ca să le cheme, acolo, să fie împreună.

Alte ore, alți profesori

„Toate ramurile unui pom participă la frumuseţea coroanei sale”.

Cei despre care vom aminti aici nu ocupau poziţii de prim rang, nu făceau parte dintre generali, ci erau ofiţeri de câmp, reprezentanţi ai comportării rezervate, mai expuşi intemperiilor.

Dintre toţi, Segal, profesorul de fizică şi chimie, era însăşi întruparea modestiei, dusă până la frica de orişice, chiar şi de propria-i umbră. Se speria până şi de o biată frunză moartă care zbura pe lângă el toamna, şi se ferea de ea aşa cum te-ai feri de-un câine.

Segal nu umbla ca toţi oamenii, pe mijlocul străzii, ci mergea în zigzag, cu mâinile-n buzunarele-i imense, pe marginea străzii, pe bordură, călcând cu mare grijă, ca nu cumva să atingă pe cineva şi să-l deranjeze. Era tânăr, dar cu siguranţă că fecior a rămas până la capătul vieţii, pentru că aşa sfielnic şi înţelept cum era de la maică-sa, (poate că şi de la o istorie plină de spaime, umilinţe şi loviri) el nu putea să moară decât virgin.

Era micuţ de statură, sau aşa îmi părea mie din cauză că mergea adunat în umeri, adus din spate. Avea ceva de profet pe figura lui prelungită neverosimil în bărbia triunghiulară, lunguiaţă şi ea şi împinsă înainte, dar, mai cu seamă, în zâmbetul acela interiorizat, ca pentru el numai, răsărind din cine ştie ce tainiţe înţelepte, a căror bucurie numai dânsul o trăia, o cunoştea şi nu o arăta, de teamă să nu se facă interesant, ori, poate, dintr-o feciorelnică decenţă. Aducea la bărbie cu Dante,

şi trecea prin oraş tot aşa de urgisit, precum marele florentin prin cetatea Ravena.

Sfios ca un călugăr tânăr era acel profesor al meu Segal şi nu mai ştiu cum. La Sfântul Munte i-ar fi stat infinit mai bine şi s-ar fi simţit mai la adăpost de răutatea semenilor şi-a lumii, decât aici la Dumbrăveni, chiar dacă orăşelul acesta nu avea, ca altele, faima răutăţii agresive.

Dacă-l jigneai, el zâmbea; dacă-l loveai chiar, el iarăşi îţi zâmbea; dacă spuneai o vorbă de duh, zâmbea; dacă făceai aluzii la curăţia lui trupească, iarăşi zâmbea şi îşi zâmbea; numai atunci când îi vesteai un rău întâmplat cuiva, se întrista, colţurile buzelor se scoborau şi mai jalnic decât erau de obicei, bărbia se alungea şi mai mult, a plângere, şi zicea, ridicând spre tine ochii miloşi, aidoma actorului de cinema Stan, aidoma genialului mim al idioţeniei, îndoind totodată mâinile din braţ, ca un fel de gardă la box, şi lipindu-le aşa îndoite de piept: „Ce să faci?… ce să faci?… săracul!”

Avea pantofi mult prea mari faţă de trupul său şi chiar aduşi în sus puţin din vârf, ca la Chaplin, călca drept înainte cu dânşii, fără nici cea mai insignifiantă deviaţie spre stânga, dreapta, ori ce ştiu eu cum, iar din genunchi se mişca mereu îndoindu-i înainte.

În cap purta gambetă, pe care o scotea grăbit înaintea tuturor a, ca nu cumva să-l salute ei înainte. Şi ştia fizică şi chimie mai mult decât trei profesori universitari laolaltă, avea mult tact pedagogic şi-o metodă de-a preda materia din cale-afară de simplă şi limpede. Dacă erai atent la explicaţiile dânsului – ceea ce era o imposibilitate, şi vom vedea mai departe de ce – nu mai trebuia să deschizi cartea decât doar ca să te verifici cât de cât.

Elevii erau răi cu el, din cauza bunătăţii lui şi pentru că nu ţinea să se impună. De altfel nici n-ar fi reuşit, ba

din contră şi-ar fi agravat situaţia de om necăjit, la discreţia puşlamalelor.

De pildă, în timp ce săracul Segal umbla cu eprubetele ca să ne explice nu mai ştiu ce anume fenomene şi reacţii, cu atenţie mare şi cu acelaşi surâs îmbietor, Bolovăneanu deschidea fereastra şi cocheta ca frumoasa armeancă de la fereastra de vizavi, iar când profesorul nostru observa această tandreţe astfel purtată şi-l interpela pe Bolovăneanu cu vorbele: „Ci faci tu acolo, Bolovăneanu, ci faci tu acolo?" şi punea mâna ameninţător pe catalog ca să-l, chipurile, abţiguiască pentru neatenţie la lecţie, bătrânul Bolovăneanu – avea vreo 24 de ani – îi răspundea, uneori chiar lovindu-l amical cu cotul: „Aa, nimic, o femeie, dom' profesor, o femeie".

„Cum, ci femeie, ci vorbeşti tu Bolovăneanu? ci femeie?" relua Segal, şi când se lămurea pe deplin că într-adevăr despre o femeie era vorba şi se hotăra să-i puie un trei în catalog, Bolovăneanu adăuga – repetând gestul familiar cu cotul: „Dă-o-n… dom' profesor, oameni suntem, lasă dracului nota, nu-mi băga cioara-n suflet".

La celălalt geam din amfiteatrul de fizică, amfiteatru dotat cu un laborator impresionat, unde se făceau de fapt experienţele – lecţiile teoretice se ţineau în clasă – Bârsan executa o serenadă, mişcând în felul său sugestiv mâna dreaptă, pentru o altă doamnă tânără care deretica prin curtea, tot de vizavi, iar pe bordura ultimei ferestre, Popovici sta tolănit ca un ghibol, făcând băi de soare, bineînţeles dezbrăcat până la chiloţi.

— Ci faci tu acolo, Popovici, ci faci matale acolo?

— Plajă, plajă, dom' profesor, răspundea deloc deranjat Popovici. Iar bietul Segal surâdea cu seninătate şi cu o dulce resemnare.

Se lăsa anume dus de nas. Găsea în această batjocură, pe care oamenii o făceau cu el, un prilej de a-i dispreţui cu multă discreţie şi de a-i compătimi în acelaşi timp.

Ştia o frică teribilă de părintele Albu. Când auzea de numele acesta se simţea brusc dezarmat, deşi niciodată părintele Albu nu l-a bruscat, nu a strigat la el, nu l-a ameninţat…

Pe tema aceasta păcătosul de Trifu însă, acel bufon mucalit al clasei, descoperise o figură prin care noi, înainte de Crăciun şi după cu o săptămână, înainte cu o săptămână şi după sărbătorile de Paşti, sau ori de câte ori îi căşuna lui ca să nu facem oră de fizică, de îndată ce intra domnul Segal în clasă, iar noi ne ridicam în picioare, el se apuca să spună „tatăl nostru”, rar de tot, după „tatăl nostru” spunea, tot rar de tot, „credeul”, apoi „născătoarea”, şi pentru că nu mai ştia alte rugăciuni pe de rost, se aşeza frumos în bancă – lăsându-ne pe noi în picioare – trăgea cartea de rugăciuni din pupitru şi nu înceta de citit dintr-însa decât târziu, când clopoţelul suna de ieşire.

Îşi râdea astfel şi de domnul Segal, dar şi de noi. Uneori ne făcea să râdem cu hohote, dar, al dracului, el nici nu se sinchisea.

— Ci aşa multe rogăcioni, prea molte rogăcioni, ci-i asta? se mira surâzând bietul Segal. Trifu însă, cu o mutră extrem de serioasă, de preot adevărat, răspundea: „Dom’ profesor, vă rugăm să nu vă amestecaţi în treburile noastre religioase. Ne aflăm în perioada de exerciţii spirituale în vederea purificării dinaintea Paştilor şi vă rugăm să nu ne conturbaţi…

— Io înţeleg, dragă Trif, dar trebuie să facem şi fizică la ora de fizică… nu numai rogăcioni, îndrăznea a interveni domnul Segal.

— Avem poruncă severă din partea părintelui Albu să

ne pregătim sufleteşte pentru a primi sfânta împărtăşanie a sărbătorilor noastre, completa pe ton sacerdotal Trifu, cel care, cu siguranţă că niciodată nu s-a dus la vreo biserică, la vreun popă, nici chiar la vajnicul părinte Albu, să se împărtăşească în viaţa lui de cinic rudimentar, indiferent faţă de orice practică a vreunei credinţe.

Când auzea acestea, timidul şi înţeleptul Segal se resemna, arbora acelaşi zâmbet compătimitor şi auto-compătimitor şi asista în picioare, cu braţele aduse la piept ca-ntr-o gardă de apărare la boxeri, până ce Trif termina de lecturat cartea de rugăciuni, adică la sunatul clopoţelului-Scaraoţchi de terminarea orei.

Profesorul era atâta de curat la inimă şi de cinstit, atâta de paşnic şi inofensiv, atâta de înţelept în imensa toleranţă pe care o acorda tuturor a şi orişicui, încât îl ocoleau şi-l detestau râzând de dânsul toate fetele din Băşcăleţ, inclusiv cele din seminţia sa.

Nu ştiu care a fost sfârşitul acestui sărman om, bănuiesc însă că, aşa bun şi neajutorat cum era, a avut un sfârşit amarnic şi trist.

Când urgia cea mare a căzut peste neamul său – ca şi peste alte neamuri – gealaţii năimiţi ai puterii politice n-au avut probleme cu Segal. N-a trebuit să-l caute, deoarece el nu s-a ascuns, nu ştia să se ascunză. N-a fost nevoie să-l fileze şi să-l detecteze deoarece el nu ştia – dar nici nu concepea aşa ceva – să se deghizeze, ori să comploteze. Era discret din cale-afară, din pudoare şi respect faţă de persoana umană, dar nu, deloc subversiv.

L-au ridicat deci foarte simplu, fără probleme, de-acasă, cu: „Hai, hai”, şi cu fluierături din buze: „Fiu, fiu”, şi l-au dus cine ştie unde.

El le zâmbea exact aşa cum îi zâmbea lui Bolovăneanu când acesta îi spunea: „Dă-o-n… mă-sii, dom’ profesor,

nu-mi arunca cioara-n suflet, oameni suntem”, ori lui Trif, când acesta citea toată ora de fizică rogăcioni, sau lui Popovici când făcea plajă pe bordura ferestrii, în laboratorul de fizică. Sau poate că a murit pe un câmp de luptă, cu o mină-n braţe, purtată ca pe-un copil, cu mare grijă, să nu-l scape cumva pe un câmp de luptă, pe care, împreună cu alţi „nemernici”, era obligat să-l demineze, adică să se cureţe curăţindu-l de minele instalate acolo de inamic. Aşa va fi murit acel om orfan Segal şi, fără nicio îndoială, că pe locul unde a căzut şi-n locul în care s-a mistuit trupul său firav şi sufletu-i duios, se va fi auzind la răstimpuri, un fel de cântec lin, ca o rugăciune, şi creşte poate acolo floarea pustiei şi, de ce nu, cea care se cheamă „Nu mă uita”. Genunchii lui, îndoindu-se mereu în mers, i-am simţit uneori în îndoirea propriilor mei genunchi.

Domnul Leonte Opriş era înalt şi avea legănare liniştită în mers, semn al mulţămirii de sine. Era profesor de istorie şi convins preot greco-catolic.

Era spân, cu vocea femeiască şi manifesta faţă de elevi o înţelegere părintească şi-o protecţie de arhiereu. Era bun, pentru ca îl născuse maică-sa bun. Rămăsese văduv de timpuriu, nu s-a mai căsătorit, pentru că-l oprea legea bisericii pe care o slujea cu credinţă şi supunere, şi avea un băiat cu dracul în el, căci, deşi îşi pierduse amândouă mâinile într-un accident, îi copia pe absolut toţi profesorii, inclusiv pe Garda, şi nimeni n-a putut să afle vreodată cum anume îi copia. Răsfoia cartea şi caietele cu buzele şi cu degetele de la picioare cu o dexteritate de diavol. Scăpa astfel de corigenţe, dar nu şi la istorie, unde-l avea ca profesor pe taică-su, care-l lăsa nu numai corigent ci, o dată, pare-mi-se, chiar repetent, şi care-i zicea: „Opriş Liviu, du-te şi spune lu’ taică-tu că profesorul de istorie te-a lăsat corigent” (sau repetent).

Intra foarte des la librărie şi zăbovea acolo îndelung, răsfoind reviste şi cărţi, arătând un susţinut interes pentru informare, dar interesul domnului Opriş, sărmanul, se îndrepta nu atât spre informare cât, mai ales, înspre trupeşa librăroaică ce-i dădea nelinişti, supărări dulci şi chiar insomnii, cu suspinuri încete.

Când drăcoaia de la librărie închidea prăvălia şi se îndrepta spre casă, domnul Leonte Opriş o urmărea şi o urma de la o oarecare distanţă, ţinând ziarul în mâini şi, ca să o poată vedea, ridicându-l când deasupra ochilor, când coborându-l sub aceştia.

Păcătosul de Bok însă, atunci când îl imita pe Opriş urmărind-o cu ochii pe dolofana aceea de papetăreasă, când ridicând ziarul, când coborându-l, de-al dracului, dând semne de nervozitate cum că l-ar deranja mişcarea în sus şi în jos a revistei sau ziarului, făcea două găuri mici prin hârtia cotidianului şi astfel putea s-o urmărească în linişte şi tihnă pe frumoasa păcătoasă.

Opriş avea un fel cantabil de a istorisi lecţia, iar după ce termina, ne punea pe noi s-o mai spunem o dată, dar nu pe unul singur ci, pentru a ne ţine atenţia trează, pe rând, fiecare câte un fragment. Când trebuia să-l oprească pe cel ce povestea lecţia şi să-i dea cuvântul următorului, domnul Opriş folosea, la răstimpuri şi ziceri latineşti, surâzând cu satisfacţie pentru această virtute a sa.

Zicea, de pildă, când voia să te oprească, cu glas suitor, subţire: „satis est”, adică: destul, iar când îl invita pe următorul să continue zicea, tot cu vocea suitoare, ascuţită: „procul vicinus”, sau „procul Mihadasius”, sau „Popovicius, Sandus”, etc. Adică: mai departe, vecinul, mai departe cutare…

Expunea lecţia plimbându-se cu o uşoară legănare a trupului mlădios şi ţinând palmele împreunate întocmai cum le ţine preotul catolic atunci când slujeşte spunând

„Dominus vobiscum”, şi începea, cu mereu aceeaşi voce suitoare, călugărească sau feciorelnică, femeiuşcă: „Să-m cum că şi Grecii făceau comerciu pe mare…” iar eu nici până astăzi n-am priceput ce putea să-nsemne acea locuţiune cu oare îşi începea invariabil lecţia: „Să-m cum că…”

Era bun la inimă, săritor şi avea vocaţie de misionar. Pe noi, toţi cei veniţi de prin coclaurile Pindului şi de pe valea Timocului a încercat să ne organizeze într-un fel de confrerie (Timocenii au refuzat să adere, din cauză că ei aderaseră deja de mult la cauza comunismului) în scopul de a ne trimite înapoi la locurile de unde veniserăm, pentru a converti populaţia românească de-acolo la catolicism, „singura salvare de la pieire”, considera dânsul.

(N-ar fi fost rău, dar cu condiţia ca acest eveniment să fi avut loc măcar cu nouă secole în urmă.) Aromânii, sau românii-macedoneni, sau vlahii, sau Ţânţarii (adică sântzarii, fiii Cezarului) stăteau pe cale de a fi asimilaţi total de către naţiunile majoritare de aici, de limbă greacă sau slavă. Şi nu exista salvare decât prin ei înşişi, dar, inteligenţa lor, talentul în comerţ, renunţarea la oierit şi rapida adaptare la condiţiile civilizaţiei, ale culturii, prinşi între Scyla şi Caribda, fără speranţa vreunui ajutor real, le-au grăbit drumul spre pieire, exact într-o vreme când triburi obscure şi grupuri etnice nu mai numeroase decât ei îşi cereau şi-şi dobândeau dreptul de-a fi.)

Odată l-am supărat şi l-am amărât de moarte pe domnul profesor Opriş, care mă preţuia şi mă proteja aşa precum o făceau şi domnul Domnaru şi domnul Ungureanu. Ne-a dat să scriem, la teza de la istorie, în clasa a VII-a despre: *Socialismul şi rezolvarea lui cea mai fericită prin Biserică,* la care teză eu am persiflat o asemenea soluţie cam „naivă şi perimată”, şi-am

combătut, cu tupeu şi tulburescenţă rebarbativă, pentru rezolvarea problemelor sociale şi politice prin aplicarea unor metode drastice, fundamentate ştiinţific, pozitive, realiste şi cu adevărat eficiente… Realitatea nu se poate schimba spre bine decât numai dacă o supui unor lovituri ce vin din partea unor legi izvorând din raţiune, din realitate, şi nu din fantezie ori extaze mistice. Cam aşa combăteam, după câte mi-aduc aminte acuma, în cuprinsul acelei teze.

Disperat, domnul Opriş s-a dus repede şi l-a consultat şi pe Domnaru în această cauză, apoi au venit amândoi la mine, m-au luat de-o parte şi mi-au reproşat fiecare în felul său. Domnul Opriş: „Frate Mihàdas, tu cel cuminte ca o fată mare, cum ai putut să te comporţi ca un comunist la teza de istorie?! Atitudinea ta mă sperie. Te-ai dat cu Satana. Ce-i de făcut? Să-m cum că şi tu ai rătăcit…?”

Domnul Domnaru: „Ce-i cu tine, jupâne Mihadaş? Te-ai făcut, mă, bolşevic? Cine ţi-a băgat în cap asemenea idei, domnul profesor Suciu?”…

— Iertaţi-mă, am răspuns, dar nu ştiu care dintre noi greşeşte… A considera că preocupându-te de rezolvarea logică şi obiectivă a problemelor de dreptate socială dai apă la moară comuniştilor, înseamnă că domniile voastre aduceţi nu ocară ci un elogiu acestei doctrine şi politicii ei. A considera iarăşi că înţelegerea şi soluţionarea ştiinţifică a aceloraşi probleme înseamnă a acţiona ca un comunist, atunci înseamnă iarăşi că dumneavoastră gândiţi în favoarea lor. Eu cred că ştiinţa nu este monopolul nimănui, nici chiar al oamenilor de ştiinţa, şi de aceea nu mă consider că sunt ceea ce spuneţi c-aş fi fiind. Cel mult sunt un om sincer, am perorat eu.

— Cred că ai înnebunit, că ţi-ai pierdut minţile… Mihadaşule, a zis Domnaru.

— Este o criză a sufletului, o încercare de la Dumnezeu, a încheiat discuţia domnul Opriş. Dar nu au adus la cunoştinţa direcţiunii, nici a cancelariei profesorale cazul acesta, cu atât mai puţin la cunoştinţa poliţiei, secţia siguranţa statului. M-au urmărit îndeaproape în evoluţia comportării mele, dar cu o anume amărăciune domnul Opriş, cu o încredere, mai presus decât înţelegerea, în mine, domnul Domnaru.

Bunul şi grijuliul meu profesor Leonte Opriş, originar din Alba-Iulia, şi-a sfârşit zilele singur, ca un fel de Francisc d'Assisi, ducând cu sine de funie o vacă costelivă, ca s-o pască de-a lungul căii ferate.

Vorbea cu ea, cu florile, cu vânturile anotimpurilor şi cu păsările cerului.

Aşa a murit, vorbind cu păsările şi cu stelele serii.

Părintele Albu, cel care se interesa nu numai de mântuirea sufletelor noastre, expuse la acea vârstă, dar şi de hrana noastră trupească, fiind el şi custodele internatului, era om tare vrednic, înalt, cu burtă de arhimandrit, părul alb, puţin, şi bărbuţa tot albă. În familia lor se albea probabil de timpuriu, de aici şi numele de Albu. Un alb imaterial, misterios, de colilie, cu miros de iconostas.

Îşi iubea familia şi se îngrijea de ea, precum o cloşcă îşi iubeşte şi-şi îngrijeşte puii. Avea două fete şi-un băiat – pe Nelu, colegul meu de bancă – şi-i iubea pe toţi trei cu fervoare, uneori disperată, de panteră. „Am o fată, măi, mânca-i-aş sufletul, frumoasă, Dumnezeule! cum nu se mai află", zicea el oamenilor, indiferent cine ar fi fost ei şi în ce împrejurare, indiferent dacă era sau nu cazul s-o spună. Ileana nu era măritată încă, urma în particular cursurile liceului, nu prea strălucea la învăţătură, era nu chiar frumoasă, dar avea ochi cu deochi, pizmaşi, se îmbrăca foarte curat, se ţinea cam

semeaţă pe stradă, privea de jos în sus la oameni (nu la toţi, bineînţeles) şi nu se dădea pe niciuna din oraş… Dacă se întâmpla să ochească părintele Albu pe câte cineva, avocat ori doctor, ca să-l facă ginere, iar dacă acesta se hotăra pentru altă fată şi nu pentru „Ileana mea!”, atunci să nu te fi apropiat de dânsul. Repezea foc şi pucioasă, flacără şi clocot de catran din fiinţa sa rănită. Arunca anateme şi ocări, şi blesteme infernale asupra ingratului, pehlivanului, netrebnicului, ajunsului, om de nimica şi tâlhar ce era el!

Exista în Dumbrăveni un avocăţel, frumuşel al naibii, abil, ager, fără scrupule, care-şi însuşise, peste noapte, de minune apucăturile marilor domni şi boieri, care ştia să dispreţuiască tot ce nu reprezenta vreo putere şi să se pună bine, lingând chiar pe jos, cu cei tari, chiar dacă el provenea din ţărani săraci, distant şi plin de sine, şi care, în loc să se căsătorească cu Ileana domnului părinte Albu, lucru ce l-ar fi fericit din cale-afară de mult pe acesta, dar şi pe Ileana, el, netrebnicul, s-a căsătorit cu urâta lui Golomb, pentru că Golomb avea avere şi poziţie în partidul liberalilor. Într-adevăr, una din fetele marelui liberal, cea care devenise soţia lui Maciu, era nu urâtă, săraca, ci hidoasă. Ochi mari, exoftalmici, inegali ca aşezare sub frunte, umblând adusă din umeri şi pe nişte picioroange parcă de păianjen, ca pe catalige, ţi se făcea milă şi spaimă când o vedeai, darămite să-noptezi între patru pereţi cu ea şi să trebuiască să o şi drăgosteşti!… Poate că numai acoperită cu pătura şi cu gândul la alta, de pildă chiar la Ileana.

Dar avocăţelul acela frumuşel şi cretinel, avea veleităţi mari. Voia să se căpătuiască şi să ajungă… şi cred că a şi ajuns. Avea toate virtuţile şi toate semnele, şi avea strategie.

Ce i-a făcut odată părintele Albu, să nu fi fost nici tu

şi nici duşmanul tău în pielea domnului Maciu: eu îi meditasem avocatului acela pe un nepot timp de un an şcolar şi nu-mi plătise nimic pentru aceasta. I-am trimis eu vorbă prin nepotu-su, m-am înfăţişat în persoană la dânsul ca să-mi cer drepturile, dar dânsul, cu abilitate de avocat, ocolea problema, pleca şi mă lăsa ca vorba ceea,-n ploaie. Eram indignat, nu ştiam ce să mai fac. Lui nu-i păsa. Considera că dacă dă unui nenorocit ca mine vreo haină uzată de-a lui era plătită şi răsplătită munca, a unui nimeni la urma urmei cum eram eu.

Nu ştiu prin ce împrejurare – probabil că m-oi fi plâns eu colegului meu de bancă, Nelu – că povestea aceasta cu plata orelor a ajuns la urechile părintelui Albu, care i-o cocea de mult abilului avocăţel, îl aştepta de mult la cotitură, ca să-l plătească pentru o veche răfuială: refuzul de a o lua-n căsătorie pe Ileana. L-a prins, cu ocazia nu ştiu cărei adunări festive, şi acolo, în auzul şi vederea tuturor celor de faţă stătători, l-a judecat amarnic, ce zic? l-a făcut troacă de porci, l-a tăvălit prin noroaiele care se revărsau torenţial din inima-i urgisită atunci, de s-a făcut mic şi pipernicit şi jigărit bietul avocat, ca un şoarece lovit de ciuma, de ciuma care ţâşnea şi-l acoperea neîndurător, ca o lavă a iadului, din mânia părintelui Albu, ale cărei jgheaburi se rupseseră-n sfârşit:

„Păi bine, măi porcule, şi porc de câine ce eşti tu, neam de traistă-n băţ şi traistă goală, netrebnic şi nemernic, jigodie de gunoaie, de ce nu plăteşti mă, râie porcească, copilului care ţi l-a salvat de la repetenţie pe hăbăucul de nepotu-tu?! Ha, mă? spune, de ce? De ce nu-i dai banii care i-i datorezi, tâlhar şi neom ce eşti! Batjocorăşti şi furi dreptul unui copil sărman, venit de departe, fără apărare, fără părinţi? No bine! Iată, eu sunt tatăl acelui copil, şi te poftesc ca mintenaş să dai, să pui aici, în mâna mea banii, acuşi, că de nu, o-ntorc

peste obrazul tău cel fără de ruşine... Ni mă, la el, coţoflendura".

Uite-aşa mi l-a pedepsit, fără milă, de s-a uşurat părintele Albu pe toată viaţa şi pentru tot necazul ce i-i făcuse avocatul, doctorul în jură. L-a făcut praf nu altceva, iar domnişorul Maciu n-a zis nimic. Atâta-i trebuia.

A dat banii frumuşel, domnul părinte Albu mi i-a dat mie, iar eu i-am risipit cu prietenii şi fetele de la localul căruia i se zicea „Ca la mama acasă".

De ciudă, i-am prăpădit pe toţi, până la ultima leţcaie, ciudă că în sfârşit am reuşit să-i obţin, dar, mai ales, fiindcă eram aşa de îndrăgostit, încât aveam impresia că se destramă odată cu mine întreg universul, mă clătinam parcă peste prăpăstii, cu desăvârşire dezorientat şi fără niciun reazim, nici vreo busolă.

Îi cheltuieşti ori ba atunci? Şi încă cum!

Părintele Albu explica cu mare căldură şi dragoste la orele de religie, mai ales la cele de apologie a bisericii ortodoxe, cu aceeaşi vervă cu care face Châteaubriand apologia religiei creştine în *Le génie du Christianisme,* atâta doar că Châteaubriand gândea ca un bonapartist, în timp ce părintele Albu numai ca un urmaş de-al lui Şaguna. Picturile dinlăuntrul bisericilor ortodoxe, zicea dânsul, odăjdiile, tiarele şi cârjele archiereşti, apoi corul care dă răspunsurile de sus, din catapeteasma unde se ascund îngerii cerului, coborârea preotului în timpul slujbei printre credincioşi, toate aceste virtuţi ale bisericii ortodoxe o făceau să stea mult deasupra celei catolice şi s-o apropie mai mult de misterul divinităţii, ca să nu mai vorbim de biserica reformată, laicizată complet şi dezbrăcată de orice fior mistic, de parcă s-ar aduna acolo, în biserica lor, să stabilească preţurile la cârnaţi şi brânzeturi, nu să-l preamărească pe Dumnezeu credincioşii... Cam aşa sunau gândurile

părintelui Albu, a cărui barbă colilie avea mireasmă de păr de fată orfană şi de iconostas.

În momentul din serviciul divin, de pildă, care se oficia în capela liceului, când se cânta heruvicul iar părintele Albu, trecând printre noi şi cădelniţând rostea psalmul lui David rar şi cucernic: „Miluieşte – Dumnezeule după mare atunci când ajungea în faţa lui Bleahu, intercala această paranteză: „Frate Bleahule, n-ai adus taxa pe trimestrul trei, fă bine, juncule, şi-adu-o", după care relua psalmul: „mila ta şi după...„ etc.

(Căci părintele era şi casierul liceului).

Altă dată, tot lui Bleahu, care era cam indolent, şi tot în timpul heruvicului, cum Bleahu nu îngenunchea, aşa cum făceau ceilalţi, bunul părinte Albu iarăşi îl apostrofa discret: „Bleahu, juncule, fă bine, frate, şi-n genunche". Iar când acelaşi Bleahu l-a întrebat într-o zi – spre lămurire – că dacă fiul şi duhul sfânt sunt născuţi din Dumnezeu, atunci pe Dumnezeu cine l-a născut, în sufletul blândului părinte se arătă mâniejprofetică.

Aşa îmbrăcat în odăjdii cum se afla, căta cu ochii-n toate părţile întrebând: „Unde-i joarda, unde-i joarda să-l croim pe juncul acesta".

Dar părintele şi profesorul meu avea daruri miraculoase-n fiinţa sa, date lui de Domnul: era destul să se uite-n ochii copiilor răi care exasperau pe părinţi cu plânsetul lor continuu şi nărăvaş că aceştia încetau numaidecât din plâns, se linişteau şi-i zâmbeau. Aşa încât nu de puţine ori îl vedeai plimbând căruciorul cu copil într-însul al cine ştie cărui enoriaş (sau enoriaşe) pe stradă, conversând drăgălaş cu viitorul june, spre marea linişte şi voie bună a acestuia, vreme îndelungă, până ce părinţii fătului îşi terminau de făcut cumpărăturile, după care, luându-şi căruciorul cu pruncul, acesta începea din nou a plânge cu îndărătnicie.

Nu ştiu când, unde şi cum va fi sfârşit părintele Albu; ştiu însă cu certitudine că, înainte de a-şi răsturna ochii dincolo, pentru a da faţă cu Dumnezeu, a îngăimat din adânc: „Copiii mei, copiii mei”.

Mai erau doi preoţi ortodocşi în Dumbrăveni: *profesorul Munteanu,* care slujea de obicei la capela liceului şi-a şcolii de fete, şi *părintele Dragolea,* figură complet cenuşie şi absolut inofensivă; deasupra tuturora, ca statură fizică, dar mai cu seamă ca statură morală şi intelectuală, se ridica impunător *părintele Simu,* discipol al Blajului şi, deci, catolic fervent, nedogmatic însă.

Când apărea pe stradă, de fapt, nu trecea, nu umbla ci *venea*, venea parcă luptându-se cu o mâzgă imaginară, venea biruitor, cu pieptul răsucit puţin în aer, ca să-şi facă vânt, cu ochii mari, sferici, halucinant inegali, scrutând ameninţător văzduhurile, cu toiag apostolic în mâna-i viguroasă, aidoma unui profet al luminii.

Deşi eram din ţara ortodoxiei, adică din Grecia, deşi eram prin născare şi botez ortodox, mergeam să ascult slujba părintelui Simu, la biserica greco-catolică. Mă spovedeam eu şi mă cuminecam – nu tocmai cu plăcere – dar din obligaţie, la părintele Albu, căci nu-l puteam supăra, deoarece el se interesa de noi cei de peste hotare dar, pentru împăcarea sufletului cu Dumnezeu, pentru găsirea acelui sentiment forte al comunicării cu infinitul, cu ceea ce incende şi transcende, mergeam să-l aud slujind pe titanicul părinte Simu, şi mai ales, să-l ascult cum predică. Când apărea în amvon, parcă un vultur îşi arăta chipul fanatic şi aripile întinse sub bolţi, acolo. Cred că Bossuet l-ar fi pizmuit. Pe lângă verbul adânc răscolitor, cu fulminaţii profetice la răstimpuri, ca la Bossuet, părintele Simu mai avea ceva mai presus

decât slăvitul vlădică frânc: statura înaltă, ameţitor deşirată, glasul tunător, boiul osos şi ascetic, cerebral pur şi gigantic, vibrând de-o sinceritate în afara oricărei retorici de amvon. Nu avea în schimb interioruri vaste şi înalte, somptuozităţi grave, de catedrală în care să se desfăşoare... ci doar o biată biserică românească.

Mi-aduc aminte şi astăzi de duminica aceea ploioasă, când părintele Simu, apărând parcă din limburile iadului, deodată, la amvon (tocmai atunci atacaseră trupele hitleriste Cehoslovacia şi o îngenunchează) a fulgerat cu vocea-i ieşită parcă dintr-un mare glob de aramă izbit cu o rangă, două propoziţii-dicton, una rostită vertical, cealaltă în orizontală, aşa fel ca să descrie un imens şi înfricoşător crucifix: „Dum Romam deliberant, Seguntum perit" („În timp ce la Roma se vorbeşte, Saguntul piere.) Aluzie la scleroza flască a puterilor occidentale, care, în loc să sară în ajutorul Cehoslovaciei invadate, parlamentau interminabil şi duceau tratative. Leit bătrânul Cato îmi părea părintele Simu, un Cato îmbrăcat în odăjdii, ori un Savonarola uriaş.

Era făcut nu să slujească la o bisericuţă dintr-un orăşel din Transilvania, ci să calce, îmbrăcat în rasă legată cu sfoară la mijloc, încălţat, în sandale, deşerturile lumii. Nu sărman preot, ci misionar al pustiului era a fi părintele Simu.

Atracţia mea înspre această personalitate a oraşului venea însă şi de altundeva, din nişte straturi ancestrale, comune. Oasele mele se simţeau aparţinând aceloraşi locuri, provenind din aceleaşi calcaruri ca oasele vajnicului preot, iar magma sângelui meu era aceeaşi cu a sângelui care şuvoia prin vinele acestui Simu de aici.

Străbunii lui, la fel ca străbunii domnului inspector *Ştefan Manciulea,* altă personalitate dominantă în perimetrul cultural al Târnavelor, veniseră, cu avutul

încărcat pe cai şi catâri, din Macedonia, ca să fugă de primejdiile ce-i pândeau acolo atât din partea autorităţilor turceşti cât, mai ales, din partea naţiunilor majoritare care-i ameninţau cu deznaţionalizarea.

Prinşi între două tampoane, îşi căutau adăpost la fraţii lor de-o limbă şi la o legislaţie mai statornică, mai sigură.

Inocențiu Micu Clain, care era nu numai un mare luminător al neamului dar şi un gospodar iscusit şi departe-văzător, îi apradunase pe aceşti fugari aromâni şi îi aşezase la Blaj, cu scopul de a crea aici o burghezie românească, ştiută fiind aplicaţia spre comerţ a acestei spiţe a romanităţii.

Cu timpul însă, acei cuţo-vlahi, atraşi de dulceaţa şi dărnicia neasemuită în vinuri a pământului din hotarele Blajului, au abandonat negustoria şi-au devenit ţărani, ridicând din rândul lor cărturari de seamă, ca şi aceştia doi pe care-i amintim cu smerenie aici, părintele Simu şi domnul profesor Ştefan Manciulea, ca să nu vorbim de alţii, ridicaţi în alte părţi ale Ardealului ca: Gojdu, Şaguna, Meşota, Şina, Muceană, Boiagi şi alţii.

Părintele Simu a murit la Cluj, şi-a murit numai aşa cum putea să moară un om de măreţia sa sufletească, fericit, în braţele unicului său fiu, doctor dintre cei rari ca ţinută şi frumuseţe morală. Totul s-a petrecut foarte simplu şi firesc: şi-au zâmbit unul altuia. Atât.

Domnul Niculiţă Pop, al doilea director al liceului „Timotei Cipariu” din Dumbrăveni avea, ca şi domnul Negruţiu, predecesorul său, aceeaşi calitate esenţială: toleranţa împinsă până la slăbiciune, dar şi aceeaşi debilitate a voinţei, virtute remarcabilă a mai tuturor preşedinţilor din statele din Occident. Ar fi fost un eminent preşedinte.

Dacă cumva el ar fi fost să zicem directorul unui

magazin uriaş de vase de cristal de Boemia, şi, din întâmplare, ar fi intrat în acel magazin un taur buiac şi taurul, nărăvit la exercitarea delirantă a puterii sale ar fi început să izbească cu coamele şi copitele în dreapta şi-n stânga, sfărâmând vasele într-un iureş mesianic, domnul Niculiţă, în loc să-i fi dat cu ranga-ntre coarne şi să-l îngenunche, dânsul ar fi stat liniştit la masă, bându-şi paharul de vin şi lăsându-l pe taur să-şi facă poftele până la capăt, să nu care cumva să-l deranjeze, să-l supere, să-l necăjească, să-l conturbe din manifestarea măreţelor sale dezlănţuiri taurine.

Domnul director Niculiţă vorbea prea puţin, în schimb bea, destul de mult, vinuri alese, producţie proprie, din pivniţele personale, de aceea era aşa de bun şi îngăduitor cu oamenii, de aceea avea faţa, şi la supărare şi la bucurie, învăpăiată, vânăt-rozacee, mereu.

Preda ştiinţele naturii, dar nu se omora cu firea deloc în această calitate. Premianţilor clasei le dădea din oficiu nota zece, celorlalţi elevi, originari din Dumbrăveni, le dădea nouă şi opt, elevilor din alte părţi, dar de mai mulţi ani aici, la acest liceu, le dădea şapte şi şase, iar celor noi sosiţi de te miri unde, le dădea – puteau să fie ei Buffon sau Racoviţă – invariabil şi indiferent dacă ştiau ori ba, nota cinci, din oficiu.

La teză ne spunea cu o oră înainte ce anume are să ne dea, aşa încât noi scriam lecţia respectivă pe un caiet, acasă, iar în timpul tezei, pe alt caiet ne prefăceam că scriem; atunci când domnul Niculiţă începea să adune caietele, noi strecuram nu cel pe care ne jucaserăm până atuncea ci pe cel cu lecţia scrisă gata de-acasă. În caietul de teză simulat, scria fiecare ce-i trăsnea prin cap.

Trifu de pildă, după ce făcea o singură frază introductivă în legătură cu tema dată de domnul profesor, şi aceasta copiată din celălalt caiet, înşira pe

două, trei pagini tatăl nostru, credeul, născătoarea sau chiar vreo pricează.

Tezele toate erau aşadar copiate cuvânt de cuvânt, punct cu punct, virgulă cu virgulă din manual, deci ar fi însemnat să ne dea la toată clasa nota zece. Nu. Domnul Niculiţă dădea lui Popovici şi lui Nelu Albu nota zece, la cei din Dumbrăveni nota nouă şi opt – după notele de la celelalte materii – la cei veniţi mai demult, din alte părţi, şapte şi şase, iar mie şi la încă vreo doi venetici, proaspăt debarcaţi la Dumbrăveni, cinci. Drept aceea eu n-am deschis niciodată cartea nici la botanică, nici la zoologie, nici la geologie – şi regret profund acest lucru – şi m-am dus la bacalaureat cu o cutezanţă fără precedent, fără să ştiu nicio altă lecţie decât doar două, învăţate la Grebena, în clasa a II-a, de la excelentul profesor Niculescu: asimilaţia şi dezasimilaţia clorofiliană şi funcţiunile şi produsele pielii, şi… exact din acestea două am şi răspuns. De ce şi cum, vom vedea în alt capitol.

Domnul Niculiţă călca egal şi liniştit, cu grijă, să nu care cumva să zăhăiască în vreun fel scoarţa pământului ori podeaua clasei ori betonul de pe coridoare şi, de îndată ce intra în clasă, se îndrepta direct la cuier, unde îşi anina, vara pălăria iar iarna căciula de astrahan, cu exact acelaşi gest, fără nici cea mai insignifiantă schimbare.

Apoi îl punea fie pe Popovici, fie pe Albu, fie pe Sandu să citească lecţia care urma, de două, trei, patru ori, până ce suna de ieşire, când, cu aceleaşi mişcări liniştite, dar exact aceleaşi, îşi desprindea pălăria sau căciula din cuier şi se făcea nevăzut pe uşă afară, fără să ne spună nimic, de parcă o nălucă de ceaţă ar fi fost şi nu director.

Comoditatea sau indiferenţa ori, mai cinstit spus, bunătatea lui astfel mascată, ca să nu pară de fariseu,

erau semnele vădite ale unei filosofii devenite înţelepciune, aceea de a considera că cel mai neserios lucru în viaţa aceasta este tocmai să iei ceva prea în serios.

Atunci când a fost să fiu exmatriculat, prin forţa faptelor săvârşite de mine şi fără voia sa, căci se adunaseră prea multe iar domnul Garda mă pândea la cotitură, m-a chemat şi mi-a spus, cu o durere şi părere de rău seci, impersonale, „poţi să-ţi iei bagajele şi să pleci unde vrei”. Degeaba s-a opus dânsul, Ungureanu, Opriş şi Domnaru în cancelarie, exmatricularea mea s-a hotărât, iar acest lucru îl incomoda nespus de mult pe acest om de o comoditate incoruptibilă.

Mi-a spus să-mi iau bagajele şi să plec unde vreau, dar imediat după ce am părăsit biroul domniei sale, nu ştiu, dar cred că nu greşesc dacă afirm că şi-a şters ochii, a luat legătura telefonică numaidecât cu şeful gării şi l-a rugat să dispună funcţionarului de la casa de bilete ca să legitimeze pe toţi elevii câţi ar fi solicitat plecare, iar elevului Mihadaş Teohar să nu-i elibereze în niciun caz un asemenea bilet.

Era prima zi de vacanţă a Paştilor şi elevii plecau acasă. Eu am fost invitat să petrec sărbătorile la el, de către colegul meu, Acelenescu Pompiliu, din Jina Sibiului. Bietul Niculiţă şi-a închipuit că voi lua în serios spusa dânsului şi că voi dispare cine ştie pe ce drumuri, singur cum eram, şi-atunci, ca să oprească o asemenea nenorocire a rugat gara să nu mă lase să plec.

Dar eu tocmai de aceea am plecat, pentru că funcţionarul de la gară a refuzat să-mi elibereze bilet. Am crezut că mă aşteaptă altă nenorocire, altă lovitură… că planează şi-o altă năpastă peste capul meu.

Poate că ordinul este, îmi ziceam eu, de la poliţie… Poate că domnul Garda m-a dat şi pe mâna poliţiei…

mai ştii. Şi-am plecat pe-ascuns, pe „blat” cum se pune.

Amărâtă vacanţă. Dar nici a domnului Niculiţă Pop n-a fost mai tihnită. Se simţea de două ori vinovat faţă de mine: o dată pentru că nu s-a opus mai cu hotărâre la eliminarea mea din şcoală, a doua oară, pentru că, vrând să-mi facă un bine nelăsându-mă să plec din oraş, mi-a făcut un şi mai mare rău. A înghiţit, fără să se vază, cu noduri bunătăţile şi vinul pascal. La Jina, eu, în timp ce o sărutam pe Elena, mă simţeam străbătut fulgerător de un suspin ca de lama subţire a unei săbii reci: neliniştea viitorului meu.

În ultimul an directorul meu s-a accidendat grav la un picior, în timpul unor campanii electorale, şi-a trebuit să umble din acea clipă schiopătând, rezemându-se în baston. Din cauza acelui necaz elevii l-au poreclit Hefaistos.

Avea un băieţaş subţirel şi firav şi-o fată, dintre cele mai drăguţe ale oraşului. I-aş fi făcut curte, dar nu-ndrăzneam, pentru că era fata directorului, iar eu eram stângaci în ale obrăzniciei. Decât să se creadă că fac acest lucru pentru ca să mă pun bine cu directorul liceului, mai bine am renunţat, nu fără durere, la a-i face curte ochioasei şatene.

După ce-a ieşit la pensie, directorul Niculiţă s-a retras la Cluj, unde s-a făcut pălărier şi-a putut să fie astfel aproape de copiii săi până ce i-a văzut pe fiecare cu pâine bună-n mână.

Nu a rămas dator nimănui, cu nimic.

A murit ca oamenii blândul Niculiţă, înconjurat de toţi cei pe care i-a iubit şi l-au iubit.

Mai era la Dumbrăveni un profesor cu numele de *Pop,* dar nu Niculiţă ci, după poreclele pe care i le-au dat elevii, când Leliţa, când, şi mai sugestiv, Pişiflinghi. Făcea cu noi ore de muzică, dar, vorbă să fie…

Era rotofei şi la trup şi la faţă, iar când mergea, indiferent unde, mişca din cap şi din buci cu drăgălăşenie, ca leliţele.

Stătea la internat, unde, în schimbul cazării şi-al mesei, făcea slujbă de pedagog. Era foarte fricos dar se silea să facă pe autoritarul excesiv, până la ridicol, aşa cum se-ntâmplă de obicei totdeauna cu fricoşii. Umbla cu jordiţa-n mână şi, fie că era, fie că nu era cazul, la masă ori în dormitor, ori pe coridoare, ca să-şi demonstreze că-i investit cu putere, abţiguia pe toţi câţi îi ieşeau înainte, aiurea, trecând printre ei sau oprindu-se în faţa câte unuia, tam-nisam: „Ce, ce, ce-i cu tine, hai”, şi jap, jap cu jordiţa peste fund sau peste umeri.

În sala de mese era o trapeză alăturată unde serveau masa unii profesori, burlacii de regulă. Acolo se ospăta şi domnul Leliţa, sau Pişiflinghi, dar se ridica de la locul său în fiecare minut, ca să abţiguie pe unul sau pe altul de la mesele unde era niţică gălăgie. Mai simpatic era în zilele de miercuri şi vineri, când ni se servea supă de chimin urmată de porţii serioase de fasole frecată şi prăjeală multă cu ceapă pe deasupra.

Atunci era mai nervos ca în alte dăţi, se ridica mult mai des de la locul său, agitând jordiţa împotriva noastră sau peste spinările noastre, având întotdeauna două dâre de grăsime care i se prelingeau din colţul buzelor la vale, peste bărbie, întocmai ca nişte mustăţi mongole.

Din cauza lui am primit într-o duminică două pălmi năprasnice de la profesorul Domnaru, protectorul meu, spaima internatului şi-a liceului.

Sâmbăta seara cam întârziasem prin oraş, m-am cam consumat, din care cauză dimineaţă am prelungit somnul, peste limita permisă de regulament. Domnul Leliţa a intrat în dormitor, a venit ţintă la patul meu, a tras pătura de pe mine şi-a început să mă muşte cu

jordiţa: „Na, na, neruşinatule ce eşti, na”. Buimac şi întărâtat, îmi ies din fire, mă ridic, îl apuc de guler şi-l scot din dormitor afară, după care m-am încolăcit sub pătură şi mi-am continuat somnul. El s-a dus, zburând şi ţipând ca o gâscă-ndopată, speriată, de-a dreptul la domnul Domnaru, şi s-a plâns cu deznădejde mare, dând din aripi într-una şi făcând larmă disperată.

No, lasă, lasă, a zis domnul Domnaru, iar la ora mesei de prânz s-a înfăţişat, ca de obicei, în sala de sufragerie. M-au cam trecut răcori. Domnul Domnaru a mai înfipt mâna-n chica câte unuia, l-a izbit cu fruntea de colţul trapezei, s-a oprit la masa noastră (răcorile la mine deveniseră fiori de gheaţă) l-a tachinat niţel, cu amabilitate, pe Craja pentru felul său mercantil de a se comporta – precupeţ de note, cum îi spunea dânsul – apoi pe Popovici, pentru claia de păr nepieptănată-n veci, şi urma să se oprească şi la mine… Dar, spre uşurarea mea, nu s-a oprit, ci s-a dus, cu pieptul afară şi fruntea-n sus.

Eu am respirat adânc, relaxat, dar… n-am apucat să duc prima lingură de supă la gură, căci am rămas cu ea în dreptul buzelor, înfrigurat din nou. Când să-nchiză uşa după dânsul, domnul Domnaru a întors capu-i semeţ înspre masa unde stăteam şi eu şi-a zis, jovial aproape: „Jupân Mihadaş, ia-n pofteşte te rog…”

Profesorul meu n-a vrut să mă înjosească în faţa întregului internat, iar a doua zi în faţa liceului şi-a oraşului întreg, căci zvonul s-ar fi întins epidemic, dar nici nepedepsit nu înţelegea să mă lase.

Pe coridor, numai între noi doi, mi-a ridicat faţa spre cer, cu chica mea bogată şi vălurită strânsă zdravăn în pumnul stâng al dânsului şi: „zbang, trosc, jap, jap” câte două pălmi peste fiecare parte a obrazului meu. În surdină: „De la cine-ai învăţat tu mă, să-ţi baţi profesorii?” Apoi mi-a dat drumul: „Marş la masă!” „Vă

mulţumesc, dom' profesor" răspund eu, „m-am săturat" şi, în loc să reintru în sufragerie, urc în grabă mare scările spre dormitor, unde-am stat singur şi nici n-am ieşit în oraş după-masa, când era permisie generală; Cineva s-a supărat mai tare decât mine în după-amiaza aceea. Sărmanul Pişiflinghi, de-atunci încolo trecea pe lângă mine cu un aer victorios, parc-ar fi vrut să spună, ca leliţele: „Sâc, sâc, crapă de ciudă, na, ai văzut?"

Nu ştiu ce s-a mai întâmplat cu domnul Pop Leliţa, dar cred că numai bine, deoarece mai era pe deasupra şi doctor în jură, iar unor atari persoane nu li se poate întâmpla mare rău în viaţă. Cel mult, se-ntâmplă, de regulă, să moară singuri.

După dispariţia domnului Pop Leliţa din Dumbrăveni, a venit ca profesor de muzică fermecătorul *Traian Felea,* vrăjitor al baghetei, care a creat în oraşul acela, fără exagerare, cel mai frumos cor mixt din toate câte erau la liceele şi şcolile din ţară atunci.

Ne-a cucerit pe toţi cu acel zâmbet crepuscular, cantr-un „Ziurel de ziuă"…

Când dorea să obţină ceva de la noi, chiar imposibilul, se deschidea surâzător spre noi, ca atunci când se crapă de ziuă într-un loc de mare taină, de pildă pe creasta unui munte, şi aceasta era argumentul suprem, ce spun, argumentul miraculos, căci atuncea chiar şi elevii afoni căpătau voce muzicală ca prin minune şi corul întreg ca o explozie de îngeri din adâncul albastru al cerului.

Dar nu numai pe noi reuşea să ne farmece domnul Felea ci, mai cu osebire, pe tânăra profesoară de gimnastica de la şcoala de fete având într-însă jăratec de vatră din Eghipet. Înaintea adormitorului surâs al lui Traian, jeratecul acela se preschimba-n cântec, cântec închinat tremurător zeului Soare, iar negrul ochilor ei, în fumegare de jertfelnic. Vom reveni.

Limba franceză au predat-o doi: *domnul Coca* şi după dânsul, *domnul Podariu.*

Cu niciunul n-am dus-o bine, nu pentru că n-aș fi învăţat la această foarte îndrăgită materie, ci pentru că mă obrăzniceam şi-nvăţam mai mult decât pretindeau domniilelor sau programa analitică, lucru care pe dânşii îi vexa în autoritatea şi competenţa de care erau plini.

Coca acela era un tip micuţ, subţirel, foarte elegant îmbrăcat într-una, schimbând costumele de câte două, trei ori pe zi, avea un defect la bărbia şi-aşa mică, aproape simulată, încât, din cauza aceasta, vorbea cu gura cam strâmbată, cu vorba repezită; avea în schimb o soţie foarte frumoasă, cu ochi cenuşii, părul galben şi trupul ispititor, ca făptura serii, cu luciu viclean, de sidef viu, în miezuri.

Domnul Coca nu avea numai bărbia scobită cumva, ci şi falanga de la degetul arătător îi era răsucită, şi-mi părea foarte nostim atunci când umbla cu ea pe filele caietelor de teză, apostrofându-ne din gura asimetric mişcată, cu vocea în cvintă: „Hei, secătură, fire-ai a dracului să fii”.

Tip citadin, rasat şi foarte rafinat cum era, nu putea să simpatizeze cu o mutră de fiară, ca aceea pe care i-o ofeream eu, şi faţă de care, un om subţire ca dânsul era firesc să aibă un fel de repulsie amestecată cu ceva teamă: teama civilizatului faţă de barbar. De aceea tot striga la mine – dar fără nicio raţiune – „hei, puşlama, hei secătură”… Nu eram niciuna, nici alta. Putea să-mi spună, de-o pildă: „hei ciobane, hei tâlhar de codru, hei brută, hei fiară”, dar în niciun caz secătură sau puşlama. Nu aveam nici cea mai vagă tangenţă cu acele două categorii caracterologice în care fără noimă, nici haz, mă încadra domnul Coca.

Îi rămân însă recunoscător că m-a lecuit de o boală:

credinţa c-aş fi având talent la pictură!

Făcusem capul lui Traian şi-al lui Decebal şi le-am fixat pe peretele clasei, cu pioneze. Când le-a văzut, domnul Coca a sărit în sus ca muşcat de viespi: „Hei secătură, cine-a făcut idioţeniile-acelea de-acolo?… Jos, secăturilor, imediat jos de-acolo cu bulibaşii de şatră şi cu împăraţii romani”.

Umilit, de mi s-au înmuiat toate încheieturile de la mâini şi de la picioare, am desprins de pe perete pe cei doi făuritori ai neamului românesc, pictaţi de mâna mea nătângă, şi dracul să mă ia dacă am mai pus de-atunci degetele pe creion sau pensulă ca să desenez. Vindecarea a fost radicală.

Cu domnul Podariu, bărbat înalt şi legănat în mers, am avut un alt necaz: la o teză despre Leconte de Lisle şi anume analiza la poezia *Somnul Condorului,* în loc să scriu exact cele şapte fraze dictate de domnia-sa, şi care trebuiau învăţate pe dinafară, eu m-am apucat – după un tratat de istorie a literaturii franceze pe care mi-l dase spre consultare profesorul meu de filosofie Camil Suciu – să fac întâi o „dizertaţie” asupra atitudinii eului în lirica parnasiană, apoi un portret vibrant poetului, după care a urmat o analiză „exhaustivă”, cu citate, a excepţionalului poem.

La o săptămână după aceea, domnul Podariu ne-a adus tezele. La toţi cei care-au scris nici mai mult, nici mai puţin decât dictase – adică scrisese – domnia-sa pe tablă, şi fără greşeli de ortografie, le-a dat zece. La cei care greşiseră sau omiseseră câte ceva, după gravitatea omisiunilor sau a greşelilor, le-a dat nouă, opt, şapte şi chiar şase la vreo doi, mai neatenţi, mai neglijenţi. Nu dăduse niciun cinci, dar pe teza mea pusese, din tot sufletul, un patru cât scaunul pe care stătea la catedră de mare.

Adică, haşurase toate cele şase pagini scrise de mine,

apăsând cu patimă creionul roşu (restul tezelor nu ocupau mai mult decât trei sferturi de pagină) iar peste ultima, plesnise, pe toată suprafaţa, cu autoritate triumfătoare, impunătorul „patru”, în cifre şi litere.

— Domnule profesor, spun eu, nu fără indignare nici ironie, teza mea n-aţi binevoit a o citi… decât doar aţi haşurat-o. Atunci consider că nota patru este prea mare… Vă rog să-mi daţi zero pentru că atâta ar merita o teză pe care n-aţi citit-o deloc.

— Nu fi cinic, măi, nu face pe nebunul, răspunde domnia-sa ameninţător. Şi-n lucrarea scrisă ai făcut pe nebunul, ţi-ai dat aere, vrând să-mi arăţi mie cât de „deştept eşti”, dar află că nu-ţi merge cu mine. Trebuia să scrii ceea ce au scris şi colegii tăi, adică ceea ce v-am dictat eu şi nu să-mi faci paradă mie de baliverne… Ce, crezi că mă impresionezi? Ori vrei să te crezi mai ceva decât colegii tăi, şi (aici a pufnit pe nas) poate că şi decât mine… Nu-ţi strică să fii ceva mai modest. Ori vrei să faci excepţie, opinie de deştept deosebit?”

— Domnule profesor, îndrăznesc eu a relua, cele dictate de domnia-voastră le ştiu pe de rost şi vi le pot scrie pe tablă chiar acum, cu ochii închişi, şi dau să mă îndrept spre tablă…

— Ei bine, pentru că persişti în a fi cinic şi a face în continuare pe nebunul, te mai dăruiesc cu un trei în catalog. „Ca să nu se simtă prea stingher patrul de la teză”, completez eu, fapt care l-a scos din sărite şi s-a dus glonţ la domnul director, tunând şi fulgerând împotriva mea, cerând eliminarea pe o lună, „ca să-mi vină minţile la cap”.

Problemă grea pentru domnul Niculiţă Pop, a cărui bonomie, ca şi aceea a predecesorului său, Ion Negruţiu, putea fi invidiată de mulţi preşedinţi de state occidentale şi extremoccidentale.

N-a ieşit bine domnul Podariu din biroul direcţiunii că

am şi intrat eu.

Luasem cu mine istoria literaturii franceze, în care sublimasem, la capitolul respectiv, toate paragrafele de unde mă inspirasem în pregătirea tezei, am luat şi teza cu paginile haşurate şi cu patrul acela paranoic instalat pe ultima pagină şi, cu drămuită cuviinţă, am arătat domnului director Niculiţă, care tot îşi mototolea pălăria-n mâini, jenat şi încurcat, nedreptatea le mi se face, rugându-l totodată să dispună asupra domnului profesor Podariu să-mi corecteze nota, precum că… mă obrăznicesc eu, „am să mă duc cu teza şi cu istoria literaturii în mână la minister, să mă plâng domnului ministru, aşa precum am venit să mă plâng la dumneavoastră, dacă nu mi se face dreptate”.

— Nu putem pedepsi, perorez eu, interesul şi pasiunea pe care o manifestă unii elevi de-a se strădui să-nveţe mai mult decât cere limita pretenţiilor domnilor profesori şi nici limitele programei analitice… (începeam să mă obrăznicesc, iar domnul Niculiţă se stăpânea, autosurâzându-şi, jenându-se ca nu cumva să pară autoritar faţă de mine, faţă de sine, ceea ce l-ar fi înstrăinat de firea sa minunată şi l-ar fi făcut neom, caraghios. Dânsul prefera celălalt mod de a fi caraghios: bunătatea nemărginită. Nu putea să-i urmeze altcineva dacă ar fi trebuit să plece, decât celălalt om de mare omenie, care-l precedase, domnul Ioan Negruţiu).

„Bine, bine, a zis domnia-sa cu înţelepciune ascunsă, du-te numa-n clasă şi vezi-ţi de treabă”.

Nota s-a schimbat din patru în zece, iar la câteva luni după cele întâmplate, domnul Podariu a părăsit învăţământul, obţinând un post de inspector la Ministerul Muncii. În timpul studenţiei mele, ne-am întâlnit prin Bucureşti şi-am fost prieteni. La Ministerul Muncii nu avea probleme de genul aceleia pe care a avut-o în liceu cu mine. Acolo oamenii puteau lucra cât

de mult peste dispoziţiile inspectoratului şi-ale inspectorilor, era cu atât mai bine.

— M-am prezentat cu teza buclucaşă şi la domnul profesor Camil Suciu, care ne preda filosofia şi care, cu totul opus domnului Podariu, se bucura atunci când sentâmpla ca vreunul din noi să ştie altceva decât ceea ce conţinea manualul, sau mai mult… şi, domnia sa, ascultându-mă, şi-a prins nasul proeminent între policar şi arătător – aşa cum îi era obiceiul când avea o stare de spirit deosebită – şi frecându-l uşor, a râs înfundat, cu plăcere ironică.

Am mai spus că profesorul meu de filosofie semăna cu Carol al XII-lea, la faţă şi la statură, având aceeaşi frunte înaltă şi lată din cale-afară, aceeaşi ochi departe-săgetători, puţin adus din spate, cum stă bine filosofilor; avea o gândire sceptică şi sâcâitoare, de voltairian comunist în ilegalitate, şi nu era câtuşi de puţin dispus să împingă curajul până la temeritate, aşa cum făcea uriaşul rege suedez. Făcea pe profesorul de nevoie, în silă, deşi avea calităţi neobişnuite în această direcţie, mai ales de pedagog. Era licenţiat în drept şi filosofie, cu supra-studii la Paris, de unde se întorsese cu idei democratice puternic avansate spre comunism. Domnul Domnaru era gelos când mă vedea stând de vorbă cu consul, făcea crize de indignare şi-l făcea pe el vinovat de devierile mele spre stânga, ca-n exemplul cu teza de la istorie despre socialism şi rezolvarea lui cea mai fericită prin… „Ştiu eu cine-ţi vâră-n cap idei dintr-astea”, îmi reproşa protectorul meu.

Domnul Suciu îmi dădea să citesc cărţi în (limba franceză şi-mi dirija lecturile în materie de literatură şi filosofie scrisă-n limba română. Îmi dădea chiar şi pachete de ţigări, mai ales când rămâneam singur în internat, în zilele de vacanţă, şi-şi permitea afrontul de a se plimba cu mine prin oraş, îmi vorbea despre fete,

despre femei şi grija de a nu mă-mbolnăvi cumva, ba mai mult, m-a rugat să o pregătesc pe Hilde, logodnica sa, frumoasa teutonă a oraşului, la limba latină şi limba română, ea urmând în particular cursurile liceului. Dumnezeule, cât erau de frumoase acele ore! Dumnezeule, cât de tulburător ningea afară! Ce somptuos stătea-n colţul camerei, şi-n ce tăcere sacerdotală învăluit, ceţosul pom de Crăciun! Iar eu îi traduceam frumoasei Hilde, din Tacit ori din Tit Liviu, pierdut, făceam rătăcitoare incursiuni în lumea poeziei lui Eminescu, iar profesorul meu, în cealaltă cameră, tolănit pe divan, lângă sobă, îşi fuma precum un sfinx, ţigara, răsfoind alene o carte ori reviste franţuzeşti cumpărate de la chioşc. Când se împlineau exact 45 de minute, adică ora oficială de lucru la clasă, Camil striga la Hilde: „Hilde, dă-i drumul la băiat. S-a terminat ora. Dacă nu, te voi obliga să plăteşti timp suplimentar de muncă”. Hotărât lucru, domnul Suciu era de-a binelea bolnav de boala occidentului.

Hilde-mi dădea degrabă drumul de la oră, dar nu şi din casa ei, căci treceam în camera cealaltă, acolo ne aşezam la masă toţi trei, serveam prăjituri făcute de mâinile ei dalbe, beam vinuri regeşti, de Târnave, discutând între timp, fie lucruri serioase, fie hazlii, cu aluzii răutăcioase.

În clasă domnul Suciu vorbea cu noi prieteneşte, considerându-ne nişte *copains* (termen franţuzesc pentru a denumi prietenia fără pretenţii) şi, plictisit cum era de munca pe care o făcea, nu de puţine ori se scăpa în clasă, ca între amici, cu vorba: „M-am săturat de şcoală ca ţiganul de… mă-sii”.

Intuia în profunzime oamenii, îi persifla şi-i punea uneori la surprinzătoare probe, ca de pildă aceea de la teza de logică, despre figurile silogistice, când eu, prins într-o atare cursă vicleană, am descoperit, fără să-mi fi

pomenit cineva vreodată despre ele, încă două figuri silogistice, peste cele cinci câte figurau în manualul de logică al lui Valeriu, pentru clasa a, VII-a de liceu, dintr-o simplă punere la încercare din partea şiretului meu profesor de filosofie. Elev de zece la dânsul, fără probleme, am scris la repezeală în caiet care erau cele cinci figuri ale silogismului de la Aristoteles cetire, şi-acuma îmi reciteam textul pentru a-i face ultima corectare. Nu trecuse nici jumătate de oră. Domnul Suciu s-a postat în spatele meu şi, râzând în felul său, cu nasul între cele două degete, policarul şi arătătorul, râzând ca şi cum ar fi cetit tot ceea ce scrisesem eu, m-a avertizat: „Bagă de seamă, Teohari, că nu sunt cinci figuri silogistice ci şapte. Pentru cât ai scris nu primeşti mai mult decât nota şase. Colegii mei s-au speriat, dar nu s-au sinchisit. Ei nu le cunoşteau nici pe cele cinci, ce să-şi mai bată capul şi cu altele. Or, mai perspicace decât mine naivul, care poate fi dus până la capătul lumii, – dar nu în orice problemă –, cu un bob de porumb legat de-o sfoară şi trasă încet dinaintea lui, au priceput subtextul intervenţiei lui Suciu prin care el voia să mă întărite. Eu însă am intrat în panică.

Demnul Suciu a observat starea mea şi şi-a înteţit instigarea: „Ai cam trecut superficial peste lecţia asta, amice; se vede că erai grăbit sau te gândeai la vreo Turică şi-ai uitat să consulţi şi indicaţiile de la subsolul paginii… acelea (iarăşi a râs înfundat) scrise cu litere mărunţele”.

M-am cătrănit şi m-au trecut sudorile. Era într-adevăr ruşine; s-ar fi aflat nu numai în cancelarie ci şi la şcoala de fete că eu, cel care mă ţin filosof, n-am ştiut la logică și n-am obţinut decât, ca oricare altul, nota şase. Colegii mei nu se gândeau că dânşii nu erau singuri nici pe cele cinci, dar jubilau în sinea lor pentru neştiinţa mea, şi sperau că aerele pe care, probabil, mi le dădeam, se vor

cam risipi de-acuma.

Mai aveam aproape un sfert de oră. M-am înverşunat. Nu se poate. Trebuie să le ştiu. Ia să vedem cam cum ar arăta. Trebuie că sunt nişte alte ipostaze ale celor dintâi cinci. Le vin eu de hac. Şi sudorile mă trecuseră de-a binelea.

Domnul Suciu jubila şi dânsul, dar îndemnat de cu totul alte sentimente decât pizma colegilor mei.

Da' ce? Nu tot minte de om a fost aceea care le-a descoperit? Şi mi-am răsucit creierii, i-am biciuit, i-am canonit, i-am stors, i-am frământat, le-am cravaşat inerţia şi, până la urmă, de unde neunde – în orice caz după ce le descoperise înaintea mea filosoful francez Gobleau – am dat şi peste celelalte două figuri silogistice!

Nu eram sigur, dar erau fără cusur ca structură logică şi nu erau identice cu niciuna din celelalte. Şi mai satisfăcut, – parcă ştia că aşa va fi – profesorul meu, frecându-şi mai departe nasul, cu acelaşi tic, a zis râzând înfundat, cu mândrie ironică: „Ehei, ce nu face omul când îi cade zăvorul pe gât!" Nu m-a lăudat în faţa clasei (considera c-ar fi fost indecent, şi bine-a făcut) în schimb, pe coridor m-a prins pe după umeri şi mi-a zis: „bravo". Apoi, tot râzând: „Tu ştii că nu figurează-n manual cele două figuri pe care le-ai descoperit, forţat, în ora de teză?" Apoi, în glumă, bucuros, cu ironie mărinimoasă: „Dar dacă n-ai ştiut că nu erau trecute-n manual, înseamnă, totuşi, că n-ai ştiut lecţia, că n-ai cetit-o cu atenţie, deci am avut dreptate când ţi-am spus că n-ai învăţat". M-a mai bătut odată cu drag pe umeri şi-a intrat în cancelarie, ţinând în stânga catalogul şi caietele de teză, iar cu dreapta frecându-şi nasul.

L-am reîntâlnit peste vreo şase ani, la Bucureşti, când m-a invitat stăruitor, de data asta nu să o meditez pe frumoasa Hilde ci să-mi încredinţeze, în cadrul

Departamentului Naţionalităţilor, al cărui secretar general era, un post de referent de presă cu două gradaţii dintr-odată. „Am nevoie de un om de încredere”, stăruia dânsul. Şi, nu ştiu de ce, am preferat postul oferit de profesorul meu din liceu, în locul aceluia oferit de profesorul meu din universitate, Mihai Ralea, post de inspector al teatrelor. Am considerat, probabil, că-i mult mai bărbăteşte să ai de lucru cu naţiunile, decât cu actorii şi actriţele. Până la urmă însă tot a trebuit să lucrez şi cu aceştia.

Când, după nu multe luni, a trebuit, din motive pe care le vom relata în altă parte, într-o altă povestire, să părăsesc postul, profesorul meu, în loc să se supere pe mine, a strigat, impulsiv şi nesocotit cum era uneori: „Am avut un singur om cinstit aici, şi-acela mi-a plecat!”

Îmi mai aduc aminte de încă un profesor de matematici, unul *Cervenca* şi nu ştiu cum, care mi-a rămas în amintire prin aceea că, în timpul recreaţiei, ca şi-n timpul liber, îi urmărea pe elevi, prin subsolul internatului, pe după zidul care înconjura liceul, ca să-i prindă fumând şi apoi să-i pedepsească cu tăierea părului, sau îi urmărea, deghizat în fel şi chip, ca să-i prindă la cinematograf sau altundeva… şi iarăşi să-i pedepsească. Era mic, ursuz şi-mbrăcat mereu în maro.

Fiind diriginte la clasa VIII-a, i-a tuns pe octavani până la piele, cu douăzeci de zile înainte de încheierea cursurilor, pentru că i-a prins fumând. Altfel, era foarte citit.

De la domnul profesor *Bartha,* cu care făceam educaţie fizică, am deprins lucruri sănătoase: să mă dezbrac până la piele şi să fac băi reci pe tot corpul, în fiecare dimineaţă, să nu zăbovesc în pat după ce m-am trezit din somn ci să sar imediat, să fac mişcări şi apoi

să mă spăl, să mă frecţionez, de preferinţă cu prosop din cânepă, să nu-mi încarc stomacul cu prea multă mâncare, de fapt mie nu mi-a fost dat să fac atari greşeli, ba din contră!... – să nu-mi pun minţile niciodată cu vrerea femeii, căci n-au capăt, să nu-mi irosesc vigoarea trupului stând la cârciumă şi bând, să nu fumez, sau să fumez cu grijă şi măsură.

Vedea în mine un viitor mare fotbalist. Mi-a spus odată: „Dacă aş şti că nu s-ar supăra domnul Domnaru – cu care n-ar fi vrut să aibă de-a face –, m-aş ocupa intens şi-aş scoate din dumneata un fotbalist de talie mare. Ai un fizic anume făcut pentru aşa ceva, ai o vitalitate explozivă şi continuă, ai start şi detentă, ai simţul plasamentului pe teren şi-al mingii şi, mai ales, ai... cum să spun... ceva... adică nu laşi nici mort să treacă adversarul".

M-a introdus în selecţionată liceului, în mare taină, ca să nu afle domnul Domnaru şi rezultatul a fost că, din cauza înverşunării cu care jucam pe post de apărător dreapta, şi-a durităţii cu care întâmpinam pe adversarul care îndrăznea să mă depăşească, într-o zi s-a dezlănţuit o mare busculadă pe teren, cu serioase contuzii şi tumefieri de ambele părţi. S-a aflat, bineînţeles, la direcţiune, în cancelarie (cum să nu se afle când mai toţi eram cu urme pe faţă) şi ce perdaf am primit eu atunci de la domnul Domnaru, numai eu ştiu.

— Ce-i, jupân Mihadaş?... Doar nu intenţionezi să te faci fotbalist. Îmi este mie ruşine mai mult decât ar trebui să-ţi fie ţie. Bravo! Frumos îţi stă, n-am ce zice. Apoi s-a legat de domnul Bartha atât de vehement, că bietul de dânsul n-a ştiut unde anume să se ascunză de gura lui. Imediat, a doua zi, la ora de română, Domnaru a citit în clasă, în batjocură, şi-o epigramă împotriva acestui sport, şi-a mea, pe care dânsul îl considera odios. Iată epigrama:

Ai fost favorizat de soartă.
Aplauzele zburau în stoluri…
Când ai intrat cu capu-n poartă.
Băgaşi, deodată, două goluri.

Aşa m-am lecuit eu de pasiunea fotbalului. Nu ştiu dacă a fost bine sau rău pentru mine. Mai mult decât intervenţia domnului Domnaru însă m-a lecuit de jocul cu mingea, boala aceea cumplită, pleurezia purulentă contractată în iarna clasei a VI-a.

Era om chipeş şi fain domnul Bartha, dar avea unele mici cusururi, lua totul foarte în serios, împingea ambiţia până la absurd şi nu l-am văzut zâmbimd niciodată, decât târziu, la Cluj, când bătrân fiind şi plimbându-şi nostima nepoţică, zâmbea acesteia cu iubire mare şi ungureşti vorbe de alint.

Am lăsat la urmă pomenirea unui alt profesor de ştiinţe ale naturii, domnul *Traian Trăsneu,* zis Paratrăsnetul, nu pentru că ar fi fost ultimul, ci dimpotrivă, tocmai pentru că era un ins cu totul aparte. Era originar din graniţa ţării Năsăudului, din Comuna Ragla, mic de statură, cu început de chelie, deşi tânăr, cu un tic ciudat, de savant, pe care-l executa discret, din umăr şi gât, mai ales atunci când nu-i convenea un lucru, ori când voia să-ţi dovedească că nu-i tocmai aşa cum spuneai; umbla mereu cu cartea-n buzunar, şi fusese, înainte de-a fi profesor de liceu, învăţător.

Era de-o exigenţă excesivă, dar şi de-o acurateţe şi stăruinţă în predare, fără egal. Ajunsese proverbial, iar atunci când un candidat la examenul de admitere la medicină ieşea la tablă să răspundă, cu cutia de crete colorate subţioară, şi-ncepea să descrie organul şi funcţiile lui, marcând cu creta colorată totul,

preşedintele comisiei de examinare îl întrerupea: „Dumneata ai făcut anatomia cu domnul Trăsneu, nu-i aşa?” „Da”, răspundea cu încredere-n el candidatul.

„Mulţumim, destul, ne-am lămurit. Zece”. Şi aceasta nu-i poveste. Aşa se întâmpla şi la examenele de admitere la medicină şi la ştiinţe naturale, geologie, cu elevii care-au pătimit amarnic la Dumbrăveni, la liceul „Timotei Cipariu”, unde au trebuit să studieze acele discipline cu domnul Trăsneu, zis Paratrăsnetul.

Îşi ieşea repede din fire în faţa indolenţei şi-a relei voinţe. Atunci muşca fulgerător, ca vipera, din pălmi.

Cum pe Bok nu-l putea ajunge, deoarece acesta avea peste doi metri statură, iar Trăsneu numai unu şi şaizeci, zburând, se suia pe bancă şi de-acolo: „Hei, mişelule!”… şi jap, jap, peste faţa mişelului.

Pentru mine avea slăbiciune, căci lui Traian Trăsneu îi plăcea poezia şi auzise el cum că eu scriu versuri. Nu mă supunea la eforturile la care erau supuşi restul: „Hei, mişeilor, cu Mihadaş e altceva. Poeţii au alt statut de viaţă. Pe voi ceilalţi însă, las pe mine, mişeilor!”

Se uita cu simpatie şi chiar admiraţie la mine şi-mi dădea şase din oficiu, lăsându-mă să-nvăţ atâta cât îmi „tihnea”. Nici nu mă provoca măcar la răspuns, de teamă să nu mă facă de râs, şi într-adevăr, m-ar fi făcut.

În societate era un om minunat. Ştia să glumească într-un mod plăcut, cânta cu mult patos doine, şi-avea pleaznă şoadă-n vorba dulce muşcătoare, de ţăran din Ragla. Era un adevărat basm să umbli cu dânsul prin munţi. Eu am avut această fericire. Am călcat cu Trăienică tot masivul Rodnei, când s-a-ntâmplat să fim colegi de cancelarie la Bistriţa. Din fenomenele tectonice făcea adevărate pasaje epice, de roman, ca să nu mai spun cu câtă înfiorare şi gingăşie vorbea despre florile de pe Ineu, iar din restul specimenelor de floră realiza adevărate personaje de povestire fantastică.

Despre faună îţi vorbea ca despre societatea omenească, fiecare neam de animal reprezentând o anumită categorie de oameni. Manifesta însă, în mod vădit, un plus de simpatie şi preţuire faţă de animale decât faţă de oameni. „De când cunosc oamenii, am început să iubesc animalele” sau „sunt mizantrop fiindcă mă cunosc”…

Apoi a plecat pe front, căci era şi ofiţer de rezervă, locotenent, – de unde s-a întors purtând în suflet o, mare tristeţe şi-un icter negru care a degenerat cu timpul în cancer – deoarece lui Trăienică îi plăcea, mai ales atunci când cânta doine, să bea şi pălincă.

A stat la datorie ca un adevărat soldat al menirii sale de profesor, n-a vrut să se pensioneze şi s-a dus acasă ca să moară cu numai două ore înainte de a intra în comă, acea stare neutră, între viaţă şi moarte, stare intermediară, un fel de purgatoriu, în care muribundul aude totul, şi ceea ce vine din adâncul memoriei şi ce vine dinafară, dar nu poate răspunde, în niciun fel, nimănui.

Îl duceau doi elevi de braţ spre casă. La jumătatea drumului, Trăsneu s-a oprit brusc: „Hei, mişelul de mine, trebuie să mă întorc înapoi în cancelarie… Lui Cocişiu nu i-am calculat exact media. I-am dat cinci, dar trebuia – acuma îmi dau seama – să-i dau şase, căci ştie cam de cinci şi optzeci. Mă-ntorc să-i mai dau cele douăzeci de procente. Sunt ale lui. E dreptul lui. Haideţi înapoi”.

— Domnule profesor, au protestat cu blândeţe şi condescendenţă Doroftei şi Bicsak, elevii care-l duceau spre casă, lăsaţi acuma, nu-i nimica, ori cinci, ori şase, tot acolo-i. Nu-i niciun bai.

— Hei, mişeilor, nu-i aşa. Nu mă duceţi în ispită. Nu vreau să duc cu mine, dincolo, această remuşcare pe conştiinţă… (şi în şoaptă aproape): căci nu se ştie ce ne

aşteaptă după asta. Înapoi.

Şi Ionel Doroftei şi cu Atila Bicsak au fost nevoiţi să-l aducă înapoi în cancelarie ca să modifice nota lui Cocişiu. După aceea, agăţat de braţul celor doi elevi, s-a îndreptat spre casă, silindu-se într-una să zâmbească, nu cumva să se arate mâhnit în ochii lumii înainte de moarte.

Ajuns acasă, a glumit cu soţia şi cu Nicuşor, un frate paralitic al ei, a surâs elevilor şi, lent, crepuscular, a intrat în comă, iar din acest purgatoriu despre care nimic nu ştim, nici vom şti vreodată, după zece ore, a trecut în moarte.

Bietul meu profesor şi coleg totodată, după ce trăise cu soţia sa doar câţiva ani, o fată orfană şi care l-a iubit aşa cum numai cei care au cunoscut lipsa părinţilor ştiu s-o facă, s-a prăpădit de timpuriu. Cu alţi elevi, dintre cei de mai târziu ai domniei sale, l-am dus pe umeri spre locul de veci.

Când îl duceau spre „comoară” – aşa se spune în ţara Năsăudului la cimitir – era toamnă, şi dinspre hotarele Raglei plutea deasupra-n văzduhurile toamnei, un triunghi de cocori, sfâşiind tăcerea tomnatică a cerului cu strigătele lor. Nu ştiu cum să spun, luaţi-o cum vreţi, dar strigătul unuia dintre acei cocori, vătaful, care vâsleau în triunghi deasupra noastră spre cine ştie unde, parcă suna aievea cu strigătul vocii lui Traian Trăsneu atunci când spunea: „Hei, mişeilor”.

Colegi și prieteni

„Tălmăciţi-mi, taina cărui faur
V-a-ncrustat în seara cu năluci…

Nu cred c-am fost un bun coleg, aşa cum nici tovarăş bun n-am fost să fiu.

Nu pot spune, în schimb, că n-am din născare, vocaţia prieteniei. Când n-am avut prieteni, am suferit. Când i-am avut, eram în stare să dau totul pentru ei. Doamne, ziceam uneori, abate asupra prietenului meu un rău mare, ca să-i pot dovedi cât de mult îl iubesc…

Această înclinaţie a firii mele se datorează, cred eu, întâi şi-ntâi straturilor tracice ale plămădirilor mele. Tracii aveau patima haiduciei, iar aceasta se bizuie, până la moarte, pe libertate şi prietenie. Aveau virtutea afirmării extraordinare prin merite personale excepţionale, iar această afirmare presupune iubirea şi preţuirea, nemijlocite, din partea semenilor, deci prietenia. Tracii trăiau exclusiv în dimensiunea libertăţii, iar în acest climat moral şi natural se face în mod necesar cea mai eugenică selecţie a forţelor, deci şi-a prieteniei, relaţie profundă, solidaritate genetică, sacră între două destine, două iubiri, două singurătăţi, două morţi. Ei refuzau structurile extravertite, deci istoricitatea, temporalitatea existenţei. Iubeau însă afirmarea dincolo de timp, în legendă şi poveste.

Aşa se explică marile, sfidătoarele lor explozii în istorie, unice, şi numai pe merite ieşite din comun, irezistibile, de la sine impunătoare, dimensionând-o în basm şi magnificenţă: Alexandru, Spartacus, Etius, Burebista, Ioniţă, Justinian, Mihai, Belizariu şi alţii, ca oameni de acţiune, iar Orfeu, Tamiris, Dionisos, Aristotel, Zamolxe ca oameni de gândire şi fantezie creatoare, neobişnuite, uluitoare şi acestea.

…N-am fost un bun coleg, fapt pentru care nici colegii nu se omorau după mine. Ei mă repudiau discret, iar eu tot

discret, îi cam dispreţuiam. Ei vedeau în silinţa mea şi neliniştea mea pentru poezie o infatuare, iar eu, în suficienţa lor, jalea.

Cu timpul, acel dispreţ devenise compătimire, tot discretă.

Mă simţeam un privilegiat – deşi ridicol – şi aceasta mă deranja oarecum.

Nu cred că erau mai inteligenţi cu mult decât mine, dar fără îndoială că mă depăşeau până la anulare totală în ce priveşte agerimea. Erau, toţi, mult mai abili şi mai descurcăreţi. Chiar şi Moraru, a cărui nepricepere la învăţătură aproxima cretinismul, mă ducea de nas cu uşurinţă ca pe-un miel mănar. De pildă, când avea nevoie de mine ca să-i traduc un text de limba latină, să-i lămuresc o chestiune de literatură română, de gramatică a limbii franceze ori de logică, se apropia în mare taină, mă învăluia-n nişte vorbe spuse-n surdină misterioasă, punea mâna-n buzunar, scotea câteva seminţe de dovleac de-acolo, tot în taină, şi-mi spunea că mi-a adus ceva. Şi-mi strecura acel ceva, cu discreţie mare, ca să nu mă jignească, ori să nu-l vadă alţii, ceea ce ar fi însemnat o jignire şi mai mare, în mâna mea. Întocmai aşa cum făcea mătuşa Timina de la Tauria când, întâlnindu-mă-n cale ori la biserică, mă săruta mult şi-mi strecura un bănuţ de bacâr în mână.

Eu, surprins de dărnicia lui Moraru îmi însuşeam cele vreo şase, şapte – nu erau mai multe – seminţe prăjite de dovleac, după care, copleşit de obligaţie, îi traduceam lecţia la latină, chinuindu-mă amarnic şi inutil să-l lămuresc cum devine cazul cu ablativul absolut şi acuzativul cu infinitiv. Bineînţeles că după aceea, aruncam fără să fiu văzut – ca să nu-l jignesc nici eu pe dânsul – seminţele-n coşul de gunoaie.

Nu pot să spun că nu mi-erau dragi. Uneori mă hârjoneam cu ei până a mă pierde cu firea. La Ioşka, acolo unde făceam chefurile nocturne, mă manifestam zgomotos, cântând felurite cântece şi grave şi deocheate, râzând clocotitor, jucând până la strivirea tuturor tristeţilor din mine, prins de după umerii lui Popovax (aşa-i spuneam lui Popovici), ai lui Sandu sau Man şi recitam versuri din Eminescu, Esenin, Goga, Blaga urcat pe scaun ori chiar pe masă, ca-n poezia

Împărat şi proletar. Ceea ce aveam, faţă de ei, cu deosebire mai mult, mai mult decât ar fi însumat ei toţi laolaltă, era teribila mea vitalitate, care, atunci când se dezlănţuia, stârnea în jurul ei focuri mari, vâlvăitoare. Alteori însă, aceeaşi vitalitate se retrăgea sub cortul sumbru al celor mai nemişcătoare întunecimi ale singurătăţii şi tristeţii. Deveneam atunci ursuz, irascibil, intolerabil, odios chiar, gata să o rănesc chiar şi pe mama mea dacă ar fi fost ea cea care-mi tulbura starea de sub blestemul în care mă aflam.

Uneori intram în conflicte declarate cu ei, toţi. Îmi manifestam faţă de dânşii revoltele, şi ca să mă eliberez de sub povara lor, dar şi dintr-o tendinţă diavolească de a-i provoca, de a le strivi prejudecăţile şi de a le deranja placida, prosteasca linişte şi-mpacare de sine în care trăiau ca-n paradisul din Eden.

Într-o seară – era în clasa a opta – în dormitorul nostru, al octavanilor, în care se aflau şi câţiva externişti, eu am atacat cu o satanică pornire nestăvilită, biserica şi pe cei – mai ales – care o slujesc.

O făceam vinovată de toate relele câte muncesc societatea omenească: mizeria, inechitatea, nedreptatea, înşelăciunea, escrocheria, menţinerea omului într-o permanentă stare de decrepitudine, lăcomia, lenea, murdăria, păducheria, făţărnicia, menţinerea omului, prin frica de pedeapsa de apoi, în poziţia prosternării patrupede, acefale… etc. etc.

De fapt făcusem din ea cenuşăreasa mâniilor mele nesăbuite, sfruntătoare, dar totodată mă exersam în ştiinţa oratoriei şi-mi încercam tăişurile gândirii personale şi mă eliberam de lava din abisuri care-şi căuta craterul, iar terenul peste care se revărsa acum acea lavă, îl constituia ţarina gândirii lor suficiente, neghioabe.

După ce au încercat să mă înfrunte zadarnic, au dat curs şi ei indignării, m-au taxat de bolşevic, eu i-am taxat de imbecili, ei de nebun, eu de nenorociţi, ei de ingrat, eu de milogi, ei de venetic, eu de idioţi cu seu în loc de creier în ţeastă, şi-au sărit asupra mea, cu toţii, să mă arunce peste geam nu altceva.

Am făcut faţă în mod strălucit, atât cu pumnii cât şi cu

picioarele, s-au ales cu nişte vânătăi – cei mai îndrăzneţi şi mai porniţi – iar eu, după aplanarea luptei, mi-am luat pătura-n cap şi-am stat încolăcit sub ea fără să pot să adorm, până dimineaţa. Îmi părea rău. Îi umilisem. Ei au fost cinstiţi şi buni şi nu m-au pârât la direcţiune, nici chiar la poliţie… Dar m-au supus, timp de câteva luni la un regim de embargo, fără să scoată în tot acest timp niciunul nicio vorbă cu mine, până când, ajunşi în preajma bacalaureatului, să-şi aducă brusc aminte – mai ales cei de la uman – că le sunt coleg şi că nu-i frumos să se poarte astfel cu mine… Istoria de mai târziu însă a făcut între mine şi ei rocadele de rigoare, folositoare lor, de onoare mie.

Să facem un fel de apel: *Acelenescu Pompiliu,* zis Pomniluc, era trecut de douăzeci de ani, repetase nişte clase la alte licee, era jinărean, avea ten măsliniu şi lucios, păr puţin şi castaniu, cu luciu, micuţ de statură, prietenos, iubitor de fete, îngrijit îmbrăcat, cu bani asupra lui totdeauna, o iubea pe Turica Puşcaş şi era fiu de popă. Avea întotdeauna ţigări la el, încă de cele alese, şi bucuros mă ţinea şi pe mine cu ele, oferindu-mi cu drag ori de câte ori şi-o aprindea pe-a lui. Eu îl ajutam la limba latină, română şi franceză. Taică-su îl dase pe mâna lui dom’ Domnaru, şi acesta tot sibian, dar nu din Jina ci din Poplaca, şi nu era dat pe mână slabă. Era lege: ori se strămuta la alt liceu ori devenea elev de-adevăratelea. Domnaru făcea minuni. A făcut şi cu Pompiluc.

Nemulţumit de hrana şi în genere de regimul de internat, neplăcându-i să doarmă-n devălmăşie cu noi ci – mai degrabă-n devălmăşie cu vreo femeie frumoasă, şi Dumbrăvenii nu duceau lipsă de aşa ceva – Pompiluc s-a retras din internat, s-a instalat la o femeie bătrână şi bună la suflet ca alifia tămăduitoare, pe strada Crişan, şi m-a convins şi pe mine să merg să stau cu el, pe cheltuiala lui, el suportând chiria, ceea ce am şi făcut.

Era totdeauna calm, nu se supăra, nu-şi ieşea dintr-ale sale orice i-ai fi făcut, îi plăcea vorba de duh, iată de ce atunci când, după douăzeci de ani l-am reîntâlnit, nu mi-a fost a mirare să văd că nu se schimbase deloc, decât doar că

i se mai rărise părul, încolo aceeaşi faţă lucie, fără riduri, aceeaşi dispoziţie spre femei frumoase şi prietenie cu vorbe vesele şi vinuri alese. N-a avut nici copii. Tot din comoditate şi respect faţă de sine.

Odată l-am pedepsit drastic. Cum taică-su m-a rugat să-l ţin sub supraveghere şi cum el lipsea aproape în fiecare seară de-acasă, lăsându-mă singur cu biata bătrână, gazda noastră, mâniindu-mă pe el cu mânie mare, într-o noapte, pe un ger cumplit, de jucau iepurii prin grădinile oamenilor, am zăvorât uşa pe dinăuntru, l-am ţinut afară, gata, gata să degere, şi nu i-am dat drumul în casă până n-a spus de zece ori tatăl nostru, de alte zece ori născătoarea, de încă zece ori crezul şi până ce n-a luat jurământ că nu se va mai duce la Turica fără mine. El, pehlivanul, zicea că merge numai până citea, după nişte ţigări, şi când colo aţă la Turica, unde stătea până după miezul nopţii. Dar jinăreanul sau mai bine zis acileanul, căci era de baştină din Aciliu, comună despre care umblă şi-un cântec cătunesc care zice aşa:

„O, săracu' Aciliu.
C-o rămas iară pustiu!…

Dar-ar Dumnezeu un focu,
Să arză Sighiu totu.
Să rămâie numa parii.
Să se-nţepe ghenărarii.
Ghenărarii şi maiorii.
Care-or cătunit feciorii”,

şi pe care-l cântam noi la petrecere, prinşi de după umeri, nu s-a lăsat ci, mai în glumă, mai în serios, într-o dimineaţă, când eu soseam extrem de obosit de la Erjike şi m-am culcat numaidecât şi-am adormit ca înviatul din morţi, el, cu grijă mare dar şi cu dibăcie ciobănească, a adus nişte funii de la bătrâna, s-a prefăcut că mă acoperă, dar de fapt mă lega, mă lega cu viclenie, atenţie mare şi meşteşug, ca pe Gruia lui Novac, şi m-a lăsat aşa legat, până târziu, când a binevoit să se-ntoarcă dânsul din oraş iar eu am scăpat într-acea

duminică, fiindcă ziua a şaptea era, ocazia de a-l asculta pe părintele Simu vorbind despre devoţiunea lui Petru care a refuzat să fie răstignit cu capul în sus, el nefiind vrednic de o asemenea moarte, ci să-l bată-n cuie, cu capul în jos.

După terminarea liceului Pompiluc s-a făcut şofer, apoi ofiţer de infanterie, iar la urmă popă.

Şi-a sărutat, şi-a-mbrăţişat Pompiluc în viaţa lui, femei multe şi drăguţe, şi-a băut vinuri multe şi alese, şi-a avut totdeauna tot ce i-a trebuit, neducând grijă de nimic, bucurându-se de rodul muncii lui, nepurtând nici măcar grija copiilor pe care, ca să-i fie bine lui şi să trăiască ani mulţi şi fericiţi pe pământ, nu i-a avut.

Albu Ionel, zis Nelu, era o fire drăgălaşă, bucuros întotdeauna când i se accepta prietenia, pe care el o oferea cu acea deschidere caracteristică băiatului singur la părinţi, era frumuşel, dar, îmbinată frumuseţea lui cu drăgălăşenia şi cuviinţa, dădea o impresie de feminitate pe care o respingeau, mai întotdeauna, îndeosebi femeile, adică fetele.

Avea memorie de viitor doctor – căci doctor s-a făcut – era ambiţios, avea avantajul de-a fi protejat de către domnii profesori şi pentru că era fiul părintelui Albu şi îşi disputa premiul întâi cu un alt Nelu, Popovici, dar care-l depăşea lejer şi degajat la învăţătură, chiar leneş cum era, în ciuda discretelor sau făţişelor protecţii ce i se acordau lui Nelu Albu.

Când vorbea, îşi arăta în aşa fel limba, lăţind-o cumva între dinţi, ca pelticii, încât credeai că vrea să fluiere, aşa cum fluieră păcurarii când vor să abată oile.

Era copil adorat şi voia mereu să pună la încercare dragostea celor care-l iubeau. Se complăcea în acest joc al alintului, necăjindu-şi părinţii, surorile, dar se alegea cu daune grave atunci când făcea la fel cu prietenii, mai ales cu fetele. Căci amândouă fetele pe care le-a iubit Nelu cel frumos, şi Ioki şi Gema, nu l-au iubit şi ele la rândul lor, ci l-au tratat: Ioki camaradereşte, ca să nu-l jignească, Gema, fata colonelului, tranşant, abandonându-l pur şi simplu şi preferând curtea altuia…, chiar a secretarului liceului.

Iată ce făcea el: ieşind la plimbare, de pildă, cu păcătos de frumoasa Gema, blonda aceea de tip aheic, în loc să-i vorbească despre veşnicele idioţenii ale unor atari situaţii de îndrăgostiţi, s-o sărute şi s-o strângă-n braţe, acest nou tânăr Werther se prefăcea că are o criză mare de inimă, sau la alt organ: ficat, stomac, plămâni, rinichi, devenea palid, dădea ochii peste cap ca-n faţa morţii şi aştepta, pândind de după gene, să vază cum reacţionează iubita… Îl iubeşte sau nu? va dispera, se va tângui, îşi va smulge părul din cap strigând după ajutor, sau nu? Dacă îi reuşea jocul, pe care-l juca excelent, atunci el era fericit, încredinţat că Gema-l iubeşte şi, abia după ce se consuma tragica scenă, o săruta lin pe obraji, în semn de recunoştinţă.

Gemă însă rămânea nu numai indiferentă, dar îi făcea puţină silă teatrul acela şi-l invita în clipa imediată să meargă acasă, c-a trecut ora de plimbare, c-o aşteaptă părinţii, care de fapt nu o aşteptau niciodată, chiar dacă n-ar fi venit la cuib decât după nişte zile de absenţă. Atunci Nelu suferea exact ca atunci când i se părea că maică-sa a dat bucata cea mai mare şi mai frumoasă de prăjitură, de tort, surorilor lui, plângând şi făcând scene de om nenorocit, părăsit, prigonit.

Cu toate aceste apucături de copil dezmierdat, în ciuda plămădelii lui cam feminine, era totuşi, mai ales la săniuş, cel mai temerar dintre toţi.

Sărea, zburând peste grămezile de fân, cu sania, peste hârtoape, ocolea cu abilităţi de veveriţă pomii şi stâlpii, iar odată şi-a spart capul, într-o cădere, de-a trebuit să-l coasă doctorii şi să-l abţiguiască taică-su.

Bârsan Vasile. Despre el am mai vorbit. Vom mai adăuga atâta doar că, născut fiind el în America, manifesta – dar numai în privinţa fetelor – tendinţe de acaparare şi dominare monopolistă a acestora. El considera şi trăia ca pe un fenomen natural această consideraţiune, că toate femeile trebuie să-l iubească numai pe el, iar el să le iubească la rându-i pe toate, în exclusivitate.

Şi, având el nas viguros (deşi nu se remarca decât prin contractarea unor guturaiuri dese şi îngrozitoare) având păr

aspru, care începea să-i crească de la numai un deget distanţă de la sprânceană, fiind şi mai în vârstă, atunci când ceilalţi elevi se legau de vreo elevă şi-ncepeau să facă frumos în jurul ei, precum cocoşeii, se arăta deodată, de te miri unde, din colţuri, din neunde şi oriunde, bătrânul cocoş Bârsan, îi înlătura înfoiat pe toţi, izbindu-i din aripi şi din ciocul bătrânesc, înfoindu-se apoi el singur şi sumeţindu-se din pinteni în jurul puicuţei căreia nu-i displăcea că feciorii, indiferent, mai tineri sau mai tomnatici, se bat pentru graţiile ei.

Alteori, se repezea la bieţii pretendenţi, vajnic, precum dulăul la căţei, scuturându-i de umeri şi risipindu-i cât vezi cu ochii, cu coada între picioare, schelălăind, iar el, învârtoşindu-şi coada-n sus, sumeţindu-se din ea-n văzduh, zburlindu-şi părul pe spinare de bucurie şi falâ, şi de ceea ce ar fi urmat, ciulindu-şi urechile şi dilatându-şi nările mari ca să o adulmece mai profund, rămânea singurul stăpân tutelar al paşnicei căţeluşe – dar nu lipsită de viclenie, căci căta din coada ochiului şi către sărmanii risipiţi prin colţuri şi tânjind de-acolo la ospăţul marelui dulău-tartor –, dând ocoluri, cabrându-se, alintând-o în fel şi chip, şoldiu aşa cum era din mers, deoarece, într-adevăr, avea un tic la piciorul drept, mereu repezit în afară şi, concomitent cu această smucire-n afară a piciorului drept, repezea, smucind tot în afară, şi din şoldul stâng.

După mărimea nasului ar fi trebuit să fie şi-un bariton ori chiar un bas teribil aşa ca la ruşi, dar nu. Cutia de rezonanţă a glasului său era gâtul, de aceea vorbea şi cânta stins, cu vocea obturată de cenuşa şi nicotina ţigărilor pe care le fuma cu nemiluita, până la capăt, până i se pârleau degetele. Primele fumuri le inhala atâta de adânc încât totul rămânea acolo-n plămâni, iar fumul care venea înapoi Bârsan nu-l lăsa nici mort să se piardă, ci şi pe acesta-l prindea din nări şi din gât în gură şi-l înghiţea-n stomac.

Nu era curvar, deşi era afemeiat. Respecta o anumită curăţenie a trupului, pe care majoritatea colegilor lui nu o respectau: nu mergea la fetele nopţii. Îşi rezolva problemele de acest gen cu femei cinstite.

Bolovemeanu Lică: Ăsta venise de la Găieşti şi era vesel, modest, versatil, frivol-inteligent, simpatic şi de omenie, întocmai ca un găieştean. Înainte de a fi elevul liceului „Timotei Cipariu”, a fost notar într-o comună de lângă Găieşti unde deprinsese obiceiul de-a mânca bine, de-a bea bine, de-a fuma, de-a juca cărţi pe bani şi de-a se culca cu soţiile altora, ca orice notăraş ce se respectă, obiceiuri pe care le onora şi în această nouă a sa calitate, de elev.

Avea o însuşire simpatică, chiar dacă niţel ciudată: când se întorcea noaptea târziu din oraş, unde juca poker şi se culca cu soţii străine, fie că pierduse fie că câştigase, el era vesel în continuare şi-i ardea de glume. (Îl caracteriza un veşnic prisos de voie bună). Atunci, intrând în dormitor, unde noi ceilalţi dormeam ca după scaldă, se ducea la Popovici, care ţinea întotdeauna picioarele afară din pătură, şi-i punea poştă: hârtie împăturită mărunt, aprinsă şi aşezată între degetele de la picior. Sau venea la patul meu, se aşeza pe bordura lui, la picioare, mă lovea cu buricul degetelor încet şi mereu până ce mă trezeam, iar dacă deschideam ochii şi-i fixam întrebători asupra lui, el îmi zâmbea binevoitor şi, după ce-mi spunea, cu aer filosofic mimat: „Grele vremuri, măi Mihadaş”, îşi lua coada între picioare, se ascundea sub pătură, în patul său, şi acolo rumega el timp îndelungat până adormea, cine ştie ce gânduri, poate că amare. Ne era drag tuturor a şi nimeni nu se supăra pe el pentru şotiile la care se deda. De altfel, avea, datorită vârstei, mai înaintate decât chiar a lui Acelenescu, un ascendent firesc asupra noastră a tuturora. Îl respectam.

Fuma foarte mult şi numai ţigări „Naţionale” şi, ca tot omul care joacă banii-n cărţi de joc, nu prea avea bani. Se-ntâmpla ca într-o noapte să câştige două, trei mii de lei, dar în noaptea următoare, ca şi cum ar fi avut furnici sub fund, fugea, ca apucat, din nou, la o altă masă de poker, unde pierdea tot şi încă ceva pe deasupra. Era în stare să dea oricât, să facă orice pentru o ţigară atunci când îi trebuia şi nu o avea. Tenul feţei lui era de nuanţă turco-tătară, dar trăsăturile erau, aş cuteza să spun, de sicilian.

O chelie evolutivă îi încadra boiereşte fruntea cu două

arcuri perfect simetrice, întocmai ca un camilaf boieresc. Nu era înalt, dar nici mic, era ager în mişcări, bun pentru a juca dansul căluşarii.

Pentru dormit, adusese cu el, de-acasă, o cămaşă minunată, iar când o îmbrăca, lungă şi albă cum era, din in făcută şi nu cu multe cusături, – aş zice că era lucrată dintr-o singură cusătură, de mâinile mamei lui –, în picioarele goale, părea un Crist născut la Găeşti.

Se instaurase un regim sever în internat, cu pază straşnică. Nu se putea ieşi, iar Bolovăneanu rămăsese, într-o seară de sâmbătă, fără ţigări. Nu puteam nici să dormim, deoarece în casa de peste drum era nuntă mare, iar pe noi acest eveniment ne zgândărea şi ne dădea tulburări cu insomnie. Bolovăneanu era cel mai necăjit. Nu avea ţigări şi se plimba nervos, în cămaşă de Crist, prin dormitor, de la un colţ la altul.

Păcătosul de Cornel Medrea atunci, inspirat de diavol, a zis: „Măi Bolovănene vere, eu îţi dau ţie o roată mare de o sută de pachete de ţigări „Naţionale" dacă tu mergi, în cămaşa asta de noapte a ta, la nuntă, peste drum, intri-n sala de ospăţ şi săruţi mâna miresei. Te prinzi?…"

„Mă prind, mă, de ce să nu mă prind, dar cum dracu să ies de-aici, că Domnaru ăsta ne-a blocat aici ca-ntr-un cavou".

„Asta nu-i treaba ta, răspunde Medrea. În două minute te-am şi trimis în stradă. Spune-mi numai dacă te legi cu jurământ că te duci şi săruţi mâna miresei".

„Mă duc, mă duc. Ţi-am spus că mă duc, ce naiba". Şi târgul s-a făcut, rămăşagul s-a prins. Cornel Medrea, zis „vărul", a legat cu nişte cearşafuri un alt cearşaf de cele patru colţuri, l-a aşezat fain frumos pe Bolovăneanu, în cămaşă albă de în înăuntru, şi-n câteva secunde, cu băgare de seamă, strecurat pe fereastră-n jos, colegul nostru se afla debarcat în stradă, şi desculţ.

A trecut el lin strada, călcând ca pe ape, a intrat în curtea oamenilor, a deschis încet uşa, şi-a apărut, ca din morminte, în sală, înaintea nuntaşilor.

A ridicat mâinile-n sus ca şi cum ar fi vrut să spună: „Pace vouă", de fapt ca să lămurească pe comeseni asupra

prezenţei lui neanunţate acolo, dar n-a apucat să facă acest lucru, deoarece ţiganii au încetat brusc să cânte din instrumente, – unora le-au căzut chiar viorile din mână de frică – mirele, mireasa, naşul şi nuna s-au aplecat până la pământ ca să primească binecuvântarea Domnului Iisus care le-a făcut dumnezeiască cinste de-a coborî între ei, la nunta lor, restul nuntaşilor au rămas şi ei cu gura căscată, uimiţi şi înfioraţi peste măsură, şi-n toată sala ospăţului se lăsase ca un fel de har venit de altundeva, dintr-o altă lume, din cer.

Bolovăneanu, care era om întreg la minte, înzestrat cu umor şi indiferenţă faţă de arătările neobişnuite ca la Maglavit, a înaintat – spre şi mai marea înfiorare a nuntaşilor – până la locul unde stătea, palidă de emoţie, mireasa, i-a apucat cu gingăşie mâna şi i-a sărutat-o. Noi am văzut, prin fereastra de la dormitorul internatului, gestul. Nu încăpea îndoială. Pariul era câştigat de Bolovăneanu. După care, ridicând iarăşi mâinile-n văzduh şi odată cu ele şi glasul, – când a ridicat mâinile-n sus se arătară picioarele goale! – a zis lor: „Doamnelor şi domnilor, cinstite mire şi mireasă, cinstit nun şi nună mare, de fapt eu nu sunt ceea ce credeţi. N-are rost să vă amăgiţi. Eu nu sunt Domnul Iisus, ci elevul din clasa a VIII-a, zis Bolovăneanu Lică (hiii!, s-a auzit atunci un sunet de uşurare-n sala) şi mă aflu aici din cauza unui afurisit de pariu făcut cu colegii mei de acolo, uitaţi-i. (A arătat spre fereastra de unde noi, îngrămădiţi ciucure, urmăream scena biblică). Îmi cer în genunchi iertare dacă v-am deranjat de la petrecere. (Şi s-a lăsat în genunchi). Pariul aşa s-a pus, ca eu să apar aici în cămaşa aceasta, pe care mi-a făcut-o biata mama mea, şi să-i sărut mâna miresei”.

„Ba să o şi dansaţi atunci”, a ridicat glas un mucalit de la masă.

Bolovăneanu nu s-a lăsat invitat a doua oară, s-a uitat spre nănaşi, apoi spre mire, în semn că le cere încuviinţarea, aceia au zâmbit a râde spre el, i-au spus: „Poftiţi, poftiţi” şi păcătoşenia de găieştean, în aplauzele şi strigătele de bucurie şi haz ale mesenilor, a dansat cu mireasa un tango şi o polcă în sunetele vijelioase ale instrumentelor mânuite acum de ţigani cu sârg mare, bucuroşi c-au scăpat de frica

nălucirii.

Apoi l-au dăruit pe Bolovăneanu cu tot felul de bunătăţi: colaci, prăjituri, fructe, caş, chiar şi bucăţi de friptură şi sarmale, puse-n sufertaşe şi crătiţi căpăcite; au făcut, dintr-o faţă de masă o legătură mare, iar Bolovăneanu aruncând-o pe umeri, s-a întors la noi, desculţ şi-mbrăcat în alb, şi-ncărcat de bunătăţi, ca un adevărat Moş-Crăciun. Fireşte că l-au încărcat şi cu ţigări, dar nici la roata de o sută de pachete de „Naţionale" promisă de Medrea nu a renunţat.

Cum l-am tras la deal, în cearşaf şi-n văzul nuntaşilor care hohoteau de râs, pe fostul notar de la Găieşti, numai noi ştim. Dar ne-am petrecut după aceea, la fel de bine ca cei de la nuntă, căci, uitasem a spune că-n legătura aceea se aflau şi numeroase sticle cu rachiu şi vin, şi unele şi celelalte de foarte bun soi. Către dimineaţă, unii dintre noi, nărăviţi la femei, am coborât, tot în cearşaf, şi ne-am dus la localul „Ca la mama acasă".

O altă ispravă, demnă de amintit aici, a acestui soi de Păcală de Găeşti este şi următoarea: ne-am dus, într-o iarnă cu geruri agatârze, un grup de octavani, invitaţi de nişte admiratoare, eleve la şcoala de menaj, la o nuntă în Geacăş. Nuntă mare, cu puhoi de lume, nuntă-mbelşugată ca pe Târnavele cele dăruite de Domnul cu bucate din belşug, femei dureros de frumoase în strălucirea lor, dar mai ales, cu vinuri duhovniceşti de culoarea chihlimbarului diavolesc (şi eu cred că acel vin le făcea să fie dureroase în strălucirea lor) şi cu zăpezi necontenind afară iama.

Cum Bolovăneanu a obosit pe la miez de noapte de atâta voie bună şi cum nu avea unde să-şi aşeze trupul spre odihnă, casa oamenilor fiind ticsită, s-a strecurat el cu viclenie afară, s-a pripăşit în grajdul învecinat şi, după ce a adresat cuvinte de drăgălăşenie oilor ce sălăşluiau acolo, s-a întins în iesle şi-a adormit îndată.

Oile, mirate de un asemenea oaspe la o asemenea oră şi care ştia şi să le băsnească frumos, de la inimă, aşa cum le place deosebi oilor, s-au strâns buluc la căpătâiul lui Bolovăneanu, care dormea bolovan, şi-au început a-l descânta şi a-i cânta pe glasul lor: beaaa, beaaa, beaaa… cu

insistenţă.

Trezindu-se brusc, Bolovăneanu s-a uitat la corul de oi care nu contenea a-i cânta la ureche cântecul: beaaa, beaaa, a răspuns tot brusc: „Nu beau, nu mai beau”, şi, răsucindu-se, tot brusc şi burzuluit pe cealaltă parte, a adormit, mai departe, odihnindu-se-n pace până dimineaţa, când l-au descoperit fetele, într-o incursiune ordonată de un joc al gajurilor, cum se numeşte în Ardeal.

Drept pedeapsă pentru absenţa sa la dansuri – şi la alte bunătăţi – şi conform cu regulile acelui joc al gajurilor, Bolovăneanu a trebuit – şi nu i-a fost uşor – să sărute tot muieretul, de la octogenare la colegele noastre, de la nănaşă la mireasă, de la preutească la socăciţă şi de la nevasta primarelui la aceea a boahtărului din sat, de faţă stătător şi el la această slăvită nuntă.

— Măi, fire-aţi ai dracului de pehlivani, tot a fost bine şi-aşa. Putea fi mai rău... de pildă, să-mi cereţi să mă sui în turla bisericii şi să le chem acolo pe toate, pe rând la sărutat. Acolo nu se ştie ce se putea întâmpla, ne-a avertizat el.

Craja Vasile. Era cel mai scund din clasă, dar avea un cap mare şi juca cel mai bine volei. O iubea pe Marioara Drenţea, prietena bună a lui Raa, iubita mea.

Bunicii lui Craja, dacă nu cumva părinţii, veniseră din Macedonia, ca aromâni. El însă se născuse la Bucureşti şi venea de la Bucureşti la Dumbrăveni. Beneficia de bursă ca şi ceilalţi elevi originari din Macedonia, mai ales cei veniţi direct de-acolo. Statul român acorda cu generozitate burse elevilor români de peste hotare, iar Craja, care avea talent de comerciant, s-a prevalat cu iscusinţă de originea bunicilor săi şi-a obţinut bursă, ca şi noi ceilalţi, veniţi de-a dreptul de peste hotare, cu familiile rămase acolo. Controalele asupra investiţiilor, indiferent de ce gen erau acele investiţii, nu funcţionau pe vremea aceea nici cu prea multă rigoare şi nici cu zgârcenie prea mare. Craja era harnic, egoist, abil, invidios, dar nu canalie. Se ştia controla. „Tot secretul în viaţă, spunea chiar el, este să ştii să tenvârţi”. Odată a scris chiar acasă în termenii aceştia: „M-am învârtit astăzi de-un

şapte la latină”… dar scrisoarea a fost interceptată de domnul Domnaru, care a citit-o nu numai pentru dânsul ci şi-n faţa întregii cancelarii, iar de-atunci, o parte dintre profesori, ori de câte ori li se ivea ocazia, îl cam purtau pe bietul Craja în vârful peniţei cu ironia, îndeosebi domnul Domnaru şi cu domnul Suciu.

„Iar te-ai învârtit de-un şapte”, ori „de-un patru”, îi zicea râzând în felul său înfundat şi frecându-şi nasul, domnul Suciu, în timp ce consulta catalogul, iar Craja îşi lăsa capul în jos, rotind în acelaşi timp ochii mari, verzi-gălbui, a vinovăţie acceptată autoironie, înspre profesor.

Ştia să solicite şi să obţină, cu mult tact, fără să rămână cât decât cu sentimentul vreunei obligaţii faţă de cineva. Considera că i se cuvine de drept, sau că este meritul său exclusiv faptul că a reuşit să obţină, indiferent cât şi de la cine. Când voiam să-l necăjesc (pentru că şi el mă necăjea, ba chiar mă otrăvea cu invidia sa iscoditoare, ca atunci când mi-a cotrobăit în sertarul pe care eu îl ţineam deschis, nu ca el, care-l închidea cu două rânduri de cuietori, şi-a dat peste nenorocita aceea de carte de versuri idioate pe care eu le-am cetit la şedinţa societăţii literare, dându-le drept ale mele, şi când m-am făcut de râsul lumii) îi spuneam: „Mă Vasile, tu nu eşti aromân de-al meu, tu eşti ovrei…” „Păi aşa şi este”, îmi răspundea dânsul, flatat, nu jignit. Nu ni se spune nouă aromânilor, evreii Balcanilor? N-a spus rabinul Tudella în broşura sa despre noi că suntem evrei la origine? Numai tu eşti străin de firea noastră”.

Mereu în stare de veghe, cumpătat şi prudent, s-a făcut inginer, şi-a făcut familie, pe care niciodată n-ar fi fost în stare s-o trădeze, şi-a trăit ca un om corect faţă de sine, prin urmare şi faţă de societate. Dacă mi-ar plăcea cât de cât să vorbesc în categorii politice, aş zice că era un *mic burghez* exemplar, ca francezii după ce trec de patruzeci de ani.

Dragolea Ion: Acesta a ajuns protopop la Sighişoara. Era şi firesc: umbla mereu, mai bine decât alţii – care-au ajuns numai preoţi, sau părinţi protosingheli – cu duhul blândeţii, căci ştiut este, că dacă ştii să umbli pe căile acestui duh al blândeţii, ai tot ce-ţi trebuie, fără să te supui la eforturi prea

mari sau la neplăceri. O confirmă şi proverbele din bătrâni.

Anevoie îşi promova clasa, tare anevoie, dar nu se sinchisea prea mult de acest neajuns, căci, în gândul său: „Numai proştii-s buni la-nvăţătură”, îşi zicea, şi zâmbea cu înţeleaptă mulţumire de sine.

Gheorghe Ştefan: A murit pe front. Era prea blând şi prea cinstit ca să nu se fi întâmplat aşa cu acest frumos călărăşean. Era întruparea buneicuviinţe de pe câmpia românească.

Man Ştefan: Cel mai jucăuş dintre noi. Tatăl său era ţăran înstărit şi prieten bun cu domnul senator, profesor, preot şi catihet Aurel Munteanu, căci făceau amândoi politică liberală. Ştefan s-a angajat în securitate mai târziu şi nu ştiu în ce împrejurări şi-a smintit de-a binelea ochiul drept. A avut o viaţă tristă şi amară. Pe front a pătimit şi de-abia a scăpat cu viaţă – mai bine nu scăpa, săracul. Soţia sa, mamă a doi copii, casieriţă fiind nu ştiu unde, s-a lăsat antrenată într-un joc amoros cu un fante şmecher de Bucureşti care a jucat, cum numai bucureştenii ştiu să joace, rolul de îndrăgostit, a zăpăcit-o pehlivanul de cap, a împins-o să delapideze sume mari de bani, ca să le fie bine, ea a furat cu candoare şi bucurie pentru bucuria iubitului, apoi a fost descoperit furtul, şmecherul a scăpat basma curată, iar soţia lui Ştefan, sărmanul, şi-a sfârşit zilele în temniţă. Sper să-şi fi refăcut viaţa. Îmi sună-n urechi şi acuma sprinţarele chiuituri pe care el le repezea, în ritmul dansului, atunci când îşi învârtea partenera, încântată foarte şi întărâtată plăcut de iscusinţa cu care chiuia Ştefan, fiul primarului.

Medrea Cornel: zis „vărul”, zis „dacul”, era de prin Ţara Haţegului, avea părul aspru, ţepos, roşu la culoare, barba înghesuită şi sârmoasă, bărbia răsucită pătimaş înainte şi trepida într-una de vitalitate. Când i se pomenea de vreo fată, de vreo femeie, detuna fulgerător strigăte de durere, sfâşiindu-se parcă, apuca în mâini tot ce-i ieşea-n cale, şi strângea: bancă, sobă, catedră, stâlp, pom sau coleg, la piept, cu dezlănţuită patimă, ca şi cum un războinic şi-ar fi strâns femeia, după o îndelungă şi greu încercată absenţă.

Era poreclit „vărul” pentru că oricărei fete îi spunea

„văruica”. La chefuri era portdrapelul. Nu se îmbăta, se ameţea doar, atâta cât să poată apoi să cânte de să trăsnească, şi să urle ca lupul la lună, acolo, în cârciuma lui Ioşka, ori pe uliţele oraşului, ori sub zidurile castelului, mai ales pe vreme de ger, la miez de noapte.

A ajuns gestionar de magazin alimentar, după ce a lucrat la contractări de vite, a făcut bani mulţi şi copii, tot mulţi.

Mirea Ion: era pictorul clasei. Bucureştean de fel. Era paşnic, blajin, darnic şi tolerant din cale-afară. Era urât la faţă, cu gura şi ochii cam strâmbi, dar avea un suflet foarte bun. Nu-l puteai supăra orice i-ai fi făcut, dar nici el nu ştia ce-i aceea să supere pe cineva. Când primea de-acasă, de la părinţi, vreun pachet cu alimente, prăjituri şi fructe, împărţea totul la colegi, şi bucuria lui cea mai mare era să-i vază pe ei că se bucură şi că le place.

Avea pe faţă, întotdeauna, chiar şi la supărare, un zâmbet iertător, deschis cu o caldă bonomie tuturora. Cred că i-ar fi putut urma ca director la liceul „Timotei Cipariu” atât lui Niculiţă Pop, cât, mai ales, lui Negruţiu. Era miruit de la Domnul, Mirea.

Moldovan Zeno: Era din Dumbrăveni. După tată român, după mamă sas. Familie cu vază în oraş. Era o combinaţie reuşită a celor două participări etnice: avea ceva din fineţea şi rafinamentul românilor, fericit împletite cu onestitatea şi disciplina germană-n muncă şi relaţiile cu oamenii. Inteligenţa lui era şi intuitivă şi impresionistă şi circumspectă, ca la român, dar avea ceva şi din rigoarea, sobrietatea şi înţelegerea constructivă a lucrurilor, ca la saxoni. Era cutezător, chiar puţin „tâlhar”, ca daco-romanii, dar în acelaşi timp naiv şi credul ca cimbrii şi alemanii. Din cauza îndrăznelii româneşti şi-a naivităţii nemţeşti, mai târziu avea să pice victimă unei infracţiuni. Era frumuşel, dar fără prea mare succes la fete. Nu-i creştea barbă sau îi creştea foarte încet, puhavă şi rară, era blond, cu ochii albaştri spălăciţi şi răspândea-n preajmă un nu ştiu ce, plăcut, femeiesc. De aceea, cu toată frumuseţea lui, fetele nu se simţeau atrase spre el. Era bun la învăţătură, urmând imediat după Popovici, Albu şi Tratner la medie. Dar tocea în

mod stăruitor, ca şi Albu.

Oblu Paul: Era tocmai cum îl arată numele, la caracter, dar nu cum pronumele, la intelect.

Panga Niculae: Fiu de cârciumar din Turnişorul Sibiului, aşezare foarte veche, datând din vremea marilor regi ai Daciei, avea un caracter de-o frumuseţe morală fără egal printre noi, dar şi printre oricare alţii s-ar fi aflat.

Nu era nici prea aplicat nici prea silitor la învăţătură, dar aceste două deficienţe constituiau în felul lor o interesantă accentuare a trăsăturilor forte ale profilului său moral. Dacă s-ar fi potrivit să trăiască-n evul mediu, ar fi fost, fără-ndoială, unul dintre cei mai străluciţi ai săi cavaleri. Unul, fără teamă nici cusur, precum frâncul Bayard. Se poate să fi fost chiar o reîncarnare a aceluia în evul nostru incompatibil cu atari vrednicii, de aici, cred eu, o anume tristeţe care-l învăluia mereu ca-ntr-o mantie de cavaler rătăcit într-o lume de pehlivani. Pe vremea lui Mihai Bravul ar fi fost căpitan de oaste. Judeca oamenii cu demnitate şi acţiona, atunci când era cazul, cu promptitudine şi curaj. Îi repudiau josniciile şi fugea de ele cu mândrie decentă şi scârbă ascunsă pudic. Nu ştia a minţi. L-ar fi iubit multe fete, dar el, iubind frumuseţea mai presus decât frumuseţile, rămânea în aşteptare… mereu, încât ai fi zis că este un mofturos, un mereu nemulţumit, un îndrăgostit de idealitatea absolută.

Era cel mai muşchiulos dintre noi, având bust de halterofil aproape, şi, în sala de gimnastică, la aparate, nu-l egala nimeni. El nu executa precum noi ceilalţi, el se juca. Nu se sumeţea pe seama calităţilor cu care-l dăruiseră părinţii. Nu le sublinia, nu le afişa, ca nu cumva să-i afecteze pe cei care nu le aveau. Era chiar ruşinos, din puritate, ca fecioarele. Conştient de forţa sa, şi cea muşchiulară, dar şi cea morală, n-ar fi fost în stare să vatăme pe careva, nici să-l lovească, oricât de peste măsură s-ar fi obrăznicit vreunul.

Cel mult, când ajungea la capătul răbdării, îl prindea de încheietura mâinii şi, după ce-l ţinea aşa, prins ca-ntr-o menghină, vreo câteva secunde, adversarului îi pierea pofta de a mai fi obraznic. Odată, un oarecare, mic, pizmaş şi cam smintit la minte, slab şi jigărit, i-a repezit chiar un pumn în

faţă lui Niculae, dar Niculae a zâmbit şi l-a făcut doar cu mâna mai încolo. Atât. Şi cum pe oamenii ca Panga Niculae nu prea-i agreează pământul, a trebuit să plece de timpuriu – ca şi colegul său Ştefan – de pe spinarea lui. Atârna într-adevăr greu şi incomod de bătrâna ghebă a pământului acesta, colegul Panga.

Încercase dreptul, dar cum în lumea dreptăţii n-are ce căuta un om drept, a abandonat această disciplină şi s-a făcut ofiţer. Şi, întorcându-se într-o zi de pe câmpul de instrucţie, mergând alături de plutonul său, cu mersu-i bărbătesc, liniştit şi ferm, un plutonier comandant de tanc a venit peste sublocotenentul Panga Niculae şi l-a strivit sub şenilele monstruosului agent al civilizaţiei, în mijlocul Sibiului, pe bulevard.

Apoi l-au îngropat în afara cetăţii, „extramuros”, făcându-i mormânt pe câmp, lângă nişte răchite, nu în cimitir, cu oamenii de omenie, căci el „murise nu de moarte bună”, aşa au zis popii şi legile lor, ci de „moarte năprasnică”.

Dar cum el era mai presus decât oamenii de omenie şi în afara lor cu mult prin frumuseţea sa morală, îi şade, cred eu, mai bine să odihnească şi după moarte, în afara cercului morţii celorlalţi, şi mult departe de ei, în frumuseţea lui, singur.

Am fost de două ori la mormântul lui. Şi cum stam cu gândul la el, deodată, fără să fi adiat nici măcar cu o părere vântul, s-a stârnit freamăt în frunzele răchitelor şi-n iarba de la picioarele mele…

Popovici Ionel: Noi colegii îi ziceam Popovax. Era leneş până la ataraxie şi puturos de inteligent. Nu numai că memoriza uşor dar şi înţelegea ceva din miezul lucrurilor. Când cădea în somn puteai să baţi toba peste el, sau să tai lemne, că tot nu s-ar fi trezit. Înjurătura lui preferată era: „tu-ţi ceardaşii tăi de…” Comoditatea lui întrecea lenea, dar întrecea şi inteligenţa, deoarece ea se ridicase la un fel de nivel filosofic, se făcuse îndreptarul unei înţelepciuni.

Mişcările lente ale acestei comodităţi se transformau pe nesimţite şi firesc în principii filosofice. Odată a venit sora lui la el – era o frumoasă învăţătoare măritată după un preot

– şi la ceilalţi doi fraţi ai lui, şi le-a cumpărat la fiecare câte o pereche de pantofi. Popovici i-a purtat în după-amiaza acelei zile şi şi-a dat seama repede că-l cam strâng. Şi-a dat seama că-l strâng şi a doua zi dimineaţă, observaţie care a deranjat grav imperturbabila lui comoditate. Atunci, la prânz, a luat un cuţit de la bucătărie, de la lelea Ana, şi simplu de tot şi cu un aer foarte firesc, i-a tăiat la spate, despicându-i până la călcâi, şi i-a purtat mai departe aşa, ca pe nişte galenţi, saboţi ori pantofi de casă. Dar nu l-au mai deranjat, nici chiar când mergea prin oraş cu ei, sau alături de vreo fată.

Nu ştiu cu ce l-am vexat, pe el, impasibilul, cu ceva foarte dur în orice caz, căci într-un moment dat – ne aflam în sala de mese – s-a înroşit la faţă şi, scos din apatia lui, de beşniţă-filozof, s-a răstit la mine cu vorba: „Nenorocitule”. Cuvântul a căzut asupra mea ca un bulgăre de murdărie, ca o lopată de catran, şi-i simt şi astăzi, când mi-aduc aminte, otrava. Numai el ştie de ce a văzut în mine atunci un nenorocit. Numai el.

Eram, el şi cu mine, cei mai buni discoboli din liceu, mai buni chiar şi decât muşchiulosul Panga, dar, deşi el învăţa mult mai bine decât mine, căci era premiantul clasei, la aruncatul discului îl întreceam, adică aruncam mai bine şi mai departe. În această competiţie, care avea loc de regulă în curtea internatului, cam în pauzele dintre masa de prânz şi intrarea la pregătirea lecţiilor, o singură dată m-a întrecut, când, furios că de *zece* ori la rând am dat cu jumătate de metru mai departe ca el, a înjurat de ceardaşi cu mânie aprinsă, a luat discul peste umeri, aşa cum apucă ciobanii bâta, şi-a azvârlit cu el, din toate puterile, cu toată mânia urnită-ntr-însul, dar direct în geamurile mari de la sala de gimnastică. „No, aşa, ceardaşii ei…” a zis, şi s-a dus mormăind în dormitor unde s-a culcat şi-a dormit până la ora când şi noi ne-am dus să ne culcăm la rândul nostru. A continuat să doarmă, a plătit geamurile şi n-a mai fost ispitit să arunce cu discul de-atunci încolo.

Se mai afla printre noi unul *Rădulescu* şi nu mai ţin minte cum, căruia Graja, care era coleg de cartier din Bucureşti cu el, îi spunea *Raşpel,* şi care a stat doar vreo două trimestre

la Dumbrăveni, după care a dispărut nu ştiu unde.

Avea ceva din ceea ce au actorii de comedie ai Bucureştilor. Era orfan de tată, iar mama lui, o femeie impunător de frumoasă, îl vizita foarte des, aducându-i de toate pentru că era singurul ei copil. Era bun, prietenos ca mai toţi orfanii, dornic de prietenie, ca toţi copiii singuri la părinţi, singur la mamă în cazul lui, şi nu suporta să vază pe cineva trist. Imediat punea în scenă simpatica lui mutră de comediant şi reuşea să ne descreţească inimile. Iar dacă omul continua totuşi să fie trist, el se îmbufna înduioşat şi se ruga: „Hai mă, ce naiba, am făcut tot ce ştiu şi tot ce pot, m-am dat peste cap, m-am strâmbat, ce mai vrei… să mă arunc pe geam?”… şi scuipa în pălmi, şi-şi făcea vânt către geam, ca să se azvârle afară, aşa cum îşi fac vânt Stan şi Bran. Nu puteai să nu-l iubeşti. Iar mama lui era frumoasă. Era frumoasă!

A plecat din cauza severităţii lui Ungureanu, a durităţilor lui Domnaru, a absurdităţii lui Garda sau, mai degrabă, pentru că nu putea să rabde mai mult decât trei zile absenţa frumoasei şi singuraticei lui mame.

Sandu Ion: Cel mai frumos dintre noi toţi, dacă nu chiar din tot liceul, irezistibilul femeilor (adică fetelor). Ştia că este frumos şi era plin de sine atunci când trecea prin faţa ta, ori când se plimba-n oraş. Era fiu de C.F.R.–ist din Prahova, iar maică-sa, căreia-i semăna la frumuseţe, când venea, rareori, la el să-l vadă, se topea toată de bucurie că are băiat atâta de mândru şi şcolar pe deasupra. Era silitor, supus, dar nu tocmai inteligent, ceea ce nu înseamnă că nu era deştept. Era chiar foarte descurcăreţ. Purta părul şaten pieptănat lin şi lucios şi avea trăsături fine pe faţa într-una îmbujorată. Era sănătos şi plin de voie bună şi-i plăcea să copieze pe profesori în ticurile şi atitudinile lor. Îşi manifesta de pildă voioşia lovind tam-nisam cu pumnul, precum Munteanu, călca sacadat ca Garda, ţinând în mână un băţ, îl imita în felul de-a vorbi, presărat cu cacofonii, tot pe Garda: „Ia spune-mi măi, că cât petrol se extrage zilnic din regiunea Prahovei, că care sunt foloasele lui, că cum şi că când se vor epuiza rezervele conţinute-n subsol scria şi versuri, pe care

însă domnul Domnaru, la o şedinţă a societăţii literare, le-a considerat a fi un fel de „mihadaşisme” dar pe care profesorul Dumitru Scurtu, om înalt şi falnic ca un ofiţer de dorobanţi, profesor de română la alte clase, şi care avea o fată nostimă, Lavinia, sensibilizată de frumuseţea lui Sandu, le-a găsit foarte frumoase, „atestând un veritabil talent”; şi era Sandu angajat în vreo cinci, şase acţiuni galante, chiar şi cu Lieze, frumoasa fecioară alemană, născută parcă dintr-o iubire a stelelor cu azurul, a soarelui cu zăpezile, a zăpezilor cu un câmp de smirnă, şi pentru care a trebuit să purtăm război, noi, colegii lui, cu cetele de feciori saşi, care se opuneau cu violenţă organizată împotriva acelei neîngăduite iubiri dintre valah şi minunata săscuţă.

Ne-am organizat şi noi în cete de războinici, alcătuind avangărzi şi ariergărzi, ca să-l protejăm pe Sandu, atunci când o aducea acasă, după o plimbare, în decursul căreia o săruta (şi acest fapt îi mânia pe feciorii saşi, dar nici pe noi nu ne încânta), ori când o conducea cine ştie unde, şi nu de puţine ori ne-am izbit cu cetele saxone pe uliţele cetăţii, noaptea târziu, lovind şi ei şi noi înfundat, fără vorbire, în timp ce pehlivanul de Sandu îşi continua liniştit drumul şi sărutările, la adăpost de primejdie, lângă amarnic de frumoasa Lieze, susţinut şi apărat de braţele noastre. Oare cine dintre noi n-ar fi dorit să fie în locul lui? Ah!… Doamne…

Pe fata aceea, pe Lieze, aş fi putut s-o salvez de la o nenorocire, dar n-am făcut-o pentru că nu s-a putut, pentru că alte forţe au fost mai tari decât voinţa mea de a o ajuta, iar eu, în împrejurările acelea, m-am arătat slab.

Pe când eram referent de presă la Departamentul Naţionalităţilor iar Camil Suciu, căsătorit cu Hilde, era secretarul general acolo, ea a solicitat un certificat de naţionalitate română, ca să scape de deportare. Entuziast din fire, fără cumpăt când e vorba de nevinovăţie, am stăruit pe lângă profesorul meu să elibereze acel certificat pentru că ar fi o crimă dacă nu-l eliberează. Suciu m-a înţeles, m-a admirat ca şi-n alte dăţi pentru atitudinea mea, dar a spus că nu-şi poate pune-n pericol propria sa persoană. Iar dacă eu

ţin neapărat s-o salvez, n-am decât să mă căsătoresc cu ea… a zis el, zâmbind înfundat şi frecându-şi nasul ca pe vremea când îmi era profesor.

Am încercat să sustrag ştampila şi să iscălesc eu, în fals, certificatul acela de care depindea viaţa şi libertatea unui om nevinovat, dar atât ştampila cât şi hârtiile cu antet fuseseră dosite cu străşnicie.

„N-ai decât să te-nsori cu ea. E simplu”. Aşa mi-a răspuns, încheind discuţia, domnul Suciu. Dar când i-am spus Matildei că trebuie să mă însor cu Lieze, ca s-o salvez de la o nenorocire pentru care este cu desăvârşire nevinovată, Matilda a luat foc, a făcut pârjol în jurul ei, de era să ard nu numai eu, dar şi hotelul tot în care ne aflam ascunşi frumos, într-o cameră, amândoi, de nişte săptămâni.

Dar nu numai pe Lieze a tulburat-o Sandu Ion, ci şi pe fata morarului dinspre marginea de către Hoghilag a oraşului, albă la trup ca un caş din lapte de mioare, din ierburi de luncă adunat, curat îmbrăcată şi curată peste tot şi-ntotdeauna, ca scoasă atunci din sipeturi sau din scăldători cu apă de izvor, cam şoldie în mers, dar această particularitate, în ochii noştri, ai celor flămânzi de dorul fetelor, arăta ca un fel de vino-ncca; pieptănată lins, când purta cu sine vreo carte, părea c-ar fi fiind o tânără călugăriţă care merge la rugăciune. La fel a tulburat-o Sandu şi pe Lavinia, fata profesorului cu figură de dorobanţ, Dumitru Scurtu, cu faţa mică şi nişte ochi mici ca nişte pureci, fragilă ca a floare de seră, în ciuda staturii impunătoare, de Peneş Curcanul a tatălui său, ca şi pe fata colonelului Stănescu, prietena Laviniei, cu care ea se plimba prin oraş ţinându-se strâns de braţe, fata aceea tuciurie la faţă, suflată parcă cu funingine şi cu ochii mari, cenuşii, cu margini viclene, şi pe Turica, şi pe Ioki şi pe cine n-a tulburat el… păcătosul acela.

Era străjerul cel mai convins, cel mai iubit de comandantul Garda, împrumutase de la acesta corectitudinea de-a executa ordine până-n pânzele albe, drept care, mai târziu, în viaţă, a ajuns un foarte meticulos şef de cadre, într-un minister central.

Tratner Francisc: făcea parte din categoria evreilor înţelepţi, pe care o reprezenta aici, cu strălucire, bietul profesor Segal. Profilat pe ştiinţele pozitive: matematici şi fizică, ştia din aceste materii mai mult decât cuprindea manualul dar nu ar fi făcut caz de aceasta obrăznicindu-se faţă de profesori cu prisosul cunoştinţelor sale. Era modest şi cuviincios, nu atât prin educaţia primită de la părinţi, cât prin experienţa de mii de ani a unei seminţii încercate, în zâmbetul lui superior indulgent, orgolios jenat, circumspect cuviincios, vorbeau principii de viaţă devenite acte reflexe: surâsuri, dări din umeri, privire întrebătoare, zâmbet iertător, plat, şi radia din fiinţa sa o învăţătură acumulată şi filtrată de veacuri şi milenii. Nu participa la manifestările noastre zgomotoase, dar nici nu ne dispreţuia pentru ele, ci zâmbea admirativ, chiar cu niţică gelozie aş spune. Redus ca vitalitate, o compensa printr-un intelect mai ascuţit, mai atent, mai comprehensiv.

Era cast şi fidel partenerei unice, ovreica aceea discret pistruiată, care, atunci când mergea lângă el, pe stradă, lângă omul acesta care căta cu ochii fie-n pământ, ca Segal, fie drept înainte, ea săgeta din coada ochilor ei negri înspre noi ceilalţi, cu vinovată complicitate spre ceva foarte obscur, dar care-i plăcea al dracului.

A scăpat din ghearele lui Hitler şi astăzi este cetăţean american.

Szabo Pius: Înalt şi curbat din spate, părea o hahaleră hazlie şi simpatică. Nu prea strălucea la-nvăţătură dar nici nu prea dorea el acest lucru. Avea un fel de-a vorbi botos, ca franţujii, iar când se bosumfla de vreo supărare devenea şi mai botos, expus atenţiei sâcâitoare a lui Craja, căruia îi riposta, cu umor, deşi amărât: „A, mă, lasă-mă-n pace”.

Ca şi Rădulescu-Raşpel, era orfan de tată, cu o sensibilitate aparte, deşi părea indolent, şi cu o dragoste sporită faţă de maică-sa, care venea des de la Mediaş ca să-l vadă. Îi plăcea să mănânce mult şi bine iar maică-sa ştia acest lucru. Fiind singurul copil, era explicabil să fie aşa, mâncăcios. În dulapul lui stăteau morocănoase bucăţi de slană, numeroase borcane de gem, cutii cu prăjituri, pui

fripţi, portocale, cârnaţi şi vinuri tonice, dar mânca din ele stând cu spatele la noi, cu spatele acela lat şi curbat, ca o umbră spăimântătoare sau ca ursul asupra stupului cu miere.

Munteanu, ca să-l necăjească, îi spunea Sabău, lucru care pe Pius îl lăsa rece, iar domnul Suciu, care se amuza mult de felul lui de-a fi, striga spre el, cu voioasă simpatie, apă sunt prelung pe i: Piius! iar Pius se ridică-n picioare agale, gata să răspundă ca un filosof, la filosofie, unde dădea mereu cu bâta-n baltă, dându-şi în acelaşi timp, la modul serios, aere. Nu prea-l interesau fetele, manifestare caracteristică aproape la toţi băieţii singuri la mame, fără tată, ca şi Rădulescu.

Pe ceilalţi trei colegi: *Bok Carol,* cel de peste doi metri înălţime, care-i imita în mod genial pe toţi profesorii, de ne prăpădeam de râs, *Trifu,* cel care citea rugăciuni în toată ora de fizică, spre mirarea surâzătoare a domnului Segal, şi fărşerotul *Jaca Leonida,* cel care râdea în hohote mereu, chiar şi atunci când nu era cazul sau când tocmai el era obiectul derâderii, i-am pierdut pe drum, reuşind ei să rămâie repetenţi.

Prieteni am avut patru: pe *Teodor Floruţiu,* care când eram în clasa a V-a era într-a VII-a, om ager la minţe ca o mangustă, diabolic şi iubitor de stricăciuni, dar în egală măsură şi de poezie, din a cărui vină m-am îmbolnăvit în clasa a VI-a, de era să mor (de fapt murisem dar m-au reanimat) care m-a-nvăţat să sar noaptea gardurile şi zidurile spre locuri „de perdiţie”, care juca cărţi pe bani, dispreţuia fetele dar era un curvar ahtiat, care-şi dispreţuia colegii iar aceştia-l urau şi detestau, cu toate că era elev de zece pe flanc, alături de care citeam, la miezul nopţii, pe nişte geruri cumplite, pe sub sălciile Târnavei, cam ameţiţi de vin, sub lumina lanternei, pe Bacovia şi Esenin… care cânta la vioară doine, precum ar fi cântat aşa ceva Mefisto, care m-a despărţit de Stela, şi căruia, cred, eu i-am fost unicul prieten în viaţă, pe care l-a iubit cu gelozie, de-adevăratelea.

Vedea în mine nu ştiu ce! Eram într-adevăr, când am sosit

din Macedonia mea, curat ca o azimă la suflet şi trup, iar el prea de timpuriu muncit de păcatele lumii. Poate că tocmai această curăţenie a mea o iubea el cu nostalgia omului întinat. Şi cu durerea aceluiaşi om.

Al doilea al meu prieten era *Florea,* omul acela blegit de tuberculoză osoasă, alături de care am sosit la Dumbrăveni, al doilea al meu loc de naştere, omul care nu cerea de la nimeni nimic, dar care suferea că nu poate da el oamenilor, neluat în seamă de semeni, nici de vecini şi nici chiar de ai săi din casa părintească, rămas fecior, aşa cum a şi murit, căci nicio femeie nu l-a dorit de soţ, dar nici el n-a dorit… sau a ştiut să-şi transforme o asemenea dorinţă-ntr-un zâmbet de-o neţărmurită bunătate, cel care râdea din toată fiinţa, cu faţa câţ o lună plină, atunci când mă vedea, ori când îl vedea lumea că stă cu mine de vorbă, care se mândrea când auzea de la frumoasele lui surori cuvinte de laudă despre mine, care, dac-ar fi vrut soarta să ajungă, de pildă, medic, biserica l-ar fi canonizat de sfânt…

Al treilea era doctorul acela nebun, *Rihter,* care purta barbă roşie, avea ochi albaştri mici şi scânteietori, era părăsit de nevastă şi trăia singur, ducând la păscut două capre pe răzoarele şi prin luncile Dumbrăvenilor, şi care scrisese pe frontispiciul casei sale, cu litere de-un metru, următoarea înscripţie: „Casă blestemată pentru speculanţi”.

A fost primul cetăţean al acestei ţări care a avut ideea, „dar şi curajul de a o pune-n practică, a autoservirii. La poarta lui puteai să observi, dimineaţa mai ales, pungi cu prune aranjate grijuliu, ca-n rafturi, cu mere, pere ori chiar coarne, culese de el însuşi de pe răzoare şi pe care scria citeţ: „un leu”, „cincizeci de bani”, „un leu, doşcinci” etc., iar alături de aceste pungi de hârtie – nu de nylon – cu mere, pere, corcoduşe, coame, dude etc., stăteau sticle înşiruite perfect, de un kilogram sau de jumătate kilogram, cu lapte de capră, pe care iarăşi scria citeţ: „un kilogram, doi lei”, sau „o jumătate de kilogram, un leu”.

Alături, pe-un panou la-ndemâna oricui, un fel de gazetă de poartă se puteau citi avertismente magice ca: „Hoţului să-i sece mâna”, „Nu fura, ţigane”, „Aici nu este W.C.

(closet)”, „Mergeţi la primar şi cereţi budă publică” sau, cu litere de-o schioapă, apelaţiunea: „ANALFABEŢIVAŞILOR!”

Lumea râdea de dânsul, golanii şi neruşinaţii îşi băteau joc în fel şi chip de el, dar el nu renunţa la principiile sale, nici nu se enerva. Continua să-şi expună marfa rânduită cu grijă-n faţa porţii, continua să-şi alimenteze gazeta de poartă cu ziceri, avertismente, apostrofări, sfaturi şi îndrumări, continua să consulte pe bolnavi – cei care mai aveau încredere-n el – fără să primească nici bani (ferit-a sfântul!), nici nimic altceva, stăruia în a recomanda ca unic medicament apa de la un anumit izvor, de unde el bea în exclusivitate, şi nu s-a-ntâmplat să fie niciodată bolnav; mai spunea că el nu este doctor – doctor este „numai Sfânta Natură”, – şi te ruga să nu-i spui domnule doctor ci „bade medic…”

Deşi se numea Rihter şi era german la origine, el se considera dac get-beget şi se mâhnea şi te dojenea dacă-i contestai această descendenţă.

Avea şi-o bicicletă cu care se deplasa la distanţe ceva mai lungi. Cu aceeaşi bicicletă l-am văzut trecând prin oraş şi acum un an, îmbrăcat în aceeaşi cămaşă de dac, scoasă peste pantaloni (iţari), cu aceeaşi saboţi în picioare, cu aceeaşi viteză şi agerime, deşi acum era trecut de optzeci de ani.

Ca să nu se lege cineva de barba lui roşie, de ciudat preot aleman din vechime, şi să i-o taie – barbă la care ţinea ca la viaţa sa, şi-n taina căreia rezida, după dânsul, ca la Samson din Biblie, forţa lui morală, – purta arborata pe piept, în perioada democraţiei populare, o imensă insignă a lui Lenin.

Avea ceva de copil în ochii şi pe faţa lui mereu aureolată de-un zâmbet solar, egal şi continuu, ziua, noaptea, chiar cred şi când dormea. Aceştia sunt oamenii care mi-au impresionat în mod deosebit în viaţă, care ştiu să zâmbească mereu, care-au ştiut sau au avut norocul să concentreze şi să reducă toată durerea, crisparea, supărările şi grijile şi neliniştile vieţii într-un surâs nimbat, înţelepciunea supremă. Zâmbetul: cheia tuturor durerilor. Nobil dureroasă cheie.

Era un fel de Nastratin al liniştitului oraş, frumos pierdut

într-o stătătoare bineţe, un Nastratin fără fes, umblând în capul gol şi cu pletele-i blonde revărsate pe umeri aidoma unui Crist. Mă duceam după el ca un miel supus, iar caprele lui îmi aminteau de caprele mele de la Tauria, şi-mi era dor, şi-mi trecea de dor…

Avea un fel naiv de-a explica lucrurile, dar el credea în ceea ce spunea cu candoare de poet, şi era frumos. Cuvântul „Ardeal” de pildă, venea de la „Are dealuri”, sau de la „Arhi-ideal” pentru că în el se vorbeşte româneşte, ungureşte, nemţeşte: „bărbat” de la „are barbă”; „Târnave” de la „turnarea navelor”, adică răsturnarea navelor celţilor de către băştinaşii daci etc. Da, era un Nastratin, dar deloc pezevenghi, ci unul curat, bun şi prost. Nebun. Nebun bun şi blând, omenos şi fericit.

Ultimul prieten al meu era frizerul sas, a cărui prăvălie se afla chiar lângă liceu şi-n care intrai urcând nişte trepte şi dând la o parte nişte baiere de mărgele care ţineau loc de draperie. Era foarte cinstit şi din cauza aceasta părea prostalău.

Când râdea îşi deschidea tot sufletul, precum o uriaşă plantă carnivoră spre tine şi te-nvăluia într-însul ca-ntr-o arătare nordică a soarelui. Era osos, chel şi urât la faţă, şi suferea cu demnitate, de sihăstrie. Mă bărbierea, îmi pieptăna şi-mi aranja părul cu o grijă ca aceea cu care găteşti pe un mire, fără să bănuiască – dar chiar dac-ar fi bănuit tot aşa m-ar fi aranjat – că eu veneam de la o noapte petrecută cu miresele nopţilor de pierzanie. Ba mai mult, îmi făcea cu sinceritate simplă, complimente, atunci când îi spuneam că am fost acolo, cum că, după o asemenea noapte pierdută arăt mai bine, că mi-e faţa mai frumoasă, pretindea el.

Dacă treceau zile şi nu-l vizitam, se mâhnea, suferea, şi ieşind în uşa prăvăliei, aştepta acolo să mă vază apărând de undeva. Iar dacă apăream, se însenina de tot, cu faţa lui bălană bucurându-se cu bucurie mare.

Aceştia au fost colegii şi prietenii mei de-atunci, iar dacă am greşit cu ceva faţă de ei aici, îi rog să mă ierte. Eu am vorbit despre cei din memoria şi din sufletul meu – deci

despre mine – nu despre ei cei adevăraţi.

Frumoasele risipei

„Iubirea de-atunci,
mormânt năpădit e de ierburi şi ceaţă.

Cum aş începe? Care-i cuvântul? Şi de unde? Cum să aduni în cuvânt ceea ce nu-i sortit rostirii? Putea-voi să cuprind şi să preschimb în vocabule miile de semne ale mirării care-mi luminează noaptea de-acum a sufletului, cum cerul înstelat luminează cealaltă noapte? Erinii purtând în mâini, precum nişte lumânări aprinse într-o noapte a răstignirii, înalte, misterioase semne ale mirării, procesiuni de asemenea semne, tăcute-n orizonturile nemişcătoare ale celor mai adânci şi depărtate întunecimi, mă cutreieră.

Iată, mă prostern povârnit sub greutatea binecuvântătoare a căinţelor precum Poetul la porţile Paradisului, înaintea uriaşului crucifix de stele – al sufletelor curate – din cea mai înaltă culme a Edenului, pisc Everest arătat în chip de cruce foşnitor fosforescentă a Raiului din care se desprinde, sublim dojenitor spre mine acum, steaua lui Beatrice!

Aici, locul cuvântului îl ia plângerea; lacrima şi surâsul, vinovăţiei care imploră iertarea. Aici, tăcerea este strigătul cel mai grăitor şi muzica de dincolo de armoniile sonore; strigătul sărutului pecetluit adânc şi definitiv, ca al Morţii, starea pură şi despovărată de orice cerere, a rugăciunii, identitate dincolo de orice pământ, ca-ntr-un orgasm, orfic împlinită, între cel care cere şi Cel de la care cerem, în marginile miraculoasei acestea clipe.

O, fericiţi ochii mei! Fericite buzele mele! Ochii mei care plâng cu lumini şi buzele mele care nu mai ştiu să vorbească, decât numai să adaste întredeschise ca pentru a primi sărutul Pâinii şi-al Vinului!

Strigăt în care-a-ncremenit, ca peste-o înserare pe Muntele Căpăţânii, strigătul: „Elly, Elly, Lama Sabahtani!”

Iată, mă năpădesc şi mă acoperă adânc, adânc liniştitor,

zăpezile, ninsorile grăbite ca peste-un deşert care demult nu ştie să vorbească. În ultimele abisuri ale acestor căderi albe, în ultimele aşternuturi ale aşteptării ne vom reafla, cu certitudine, pentru că nimic nu se petrece la voia întâmplării şi-a hazardului în marea noastră neştiinţă ci totul şi toate răspund unei chemări, unor limanuri şi raţiuni pe care, din fericire pentru noi, nu ni-i dat să le cunoaştem niciodată, nicicum.

Iată, lucrurile se depărtează şi intră-n Frumuseţe. Ca-ntr-o asfinţire, tristeţea noastră se arată soarelui. Această lume a tristeţii nu-i altceva decât o asfinţire de jur-împrejurul apelor şi-a pământului. O asfinţire ca un ultim, somptuos a-Dio.

Fericită zi de Unu Decembrie! De două ori fericită! O dată pentru că ne-ai descoperit Unirea, şi-a doua oară pentru că mi-ai descoperit mie Iubirea! Din acea zi, soarele n-a mai răsărit pentru mine din cer, ci direct din inimă, şi nu asfinţeşte după orizont, ci dincolo de sufletul meu.

Trecuse un an de zile şi ceva de singurătate de când sosisem la Dumbrăveni şi domnul Domnaru mi-a dat să-nvăţ o poezie ca s-o spun la serbarea de Unu Decembrie. Era o poezie oarecare, de Ovidiu Hulea, străbătută de-un suflu patriotic de toate zilele. Îmi aduc şi azi aminte de primul vers: „Măria ta, pe vremuri, poetul plânsu-mi-sa…” şi aşa mai departe, iar eu, în acea seară a zilei sărbătorite, în sala de spectacole „Transilvania”, făcând uz de nişte tertipuri actoriceşti şi insuflând textului o anume vibraţie, care era a participării mele afective la idee, am obţinut un mare succes, fiind îndelung aplaudat de spectatori, dar mai ales de elevii liceului şi, în mod deosebit, de către elevele şcolii de menaj de la castel.

Am avut atunci revelaţia să mă fac actor, dar nu m-am făcut, şi nici nu-mi pare rău. Mi-a fost peste cap teatrul propriu-zis pe care l-am jucat în viaţă, nu era nevoie şi de unul derivat. Şi încă pe ce scene şi-n ce roluri! Şi le-am jucat bine pe toate, fără aplauze, nici titluri, nici onoruri decât nişte pumni şi mai multe ciomege pe spate. Textul, decorul şi regia aparţineau unor Shakespeari, unor Fellini, unor Breugheli şi unor sufleuri în faţa cărora adevăraţii

Shakespeare, Fellini, Breughel şi toţi sufleurii câţi i-a cunoscut teatrul de la origini şi până astăzi n-ar fi fost decât nişte bagatele jalnice…

A doua zi, un elev dintr-a patra, care şedea în gazdă la Ioki, frumoasa, veşnic spălata şi primenita Ioki, desăvârşita prietenă a tuturora, rotundă la locurile frumos rotunde şi roşie-n miezuri ca harbujii, mi-a înmânat în mare taină un plic roz. M-am cutremurat tot, ca un pom încărcat de rouă, pradă unei rafale de vânt stârnită din pământ, brusc. Nu ştiam unde s-o ascund. Arzând de emoţie, febril, am vârât plicul magic undeva-n sân, între cămaşă şi căldura trupului. De la ora următoare – parcă de ştiinţele naturale – am fugit. M-am retras în dormitor şi, făcând pe bolnavul – căci aveam într-adevăr frisoane şi ardea carnea pe mine, oricine putea vedea acest lucru – m-am ascuns sub pătură, am deschis tremurând plicul, am tras afară cu grijă dintr-însul scrisoarea şi-am citit conţinutul, gâtuit de emoţie şi inundat de răcoare. Apoi, fără gând, am dus scrisoarea la buze şi-am sărutat-o lin, de mai multe ori. În josul ei un nume: Elly. Elly îmi făcea nişte complimente stângace în subtextul cărora însă pulsa ceva tulburător, o pasăre stranie care se pregătea cu grijă şi sfială să-şi ia zborul. Circulau acolo nişte seve vegetale care căutau a se face cântec, freamăt întunecat şi foşnire de ape şi de codri.

Oare cum va fi arătând? Cine să fie? Litera E, începutul numelui, cei doi de l încinşi la mijloc, şi cu y-grecul de la urmă mă făceau să mi-o închipui ca pe-o fecioară blondă din Sumer. E –ul vestea albastrul cerurilor din ochii ei, dublul l îmi străbătea alintător stihia precum doi şerpi înaripaţi ai celor două voluptăţi: voluptatea zilei şi-a nopţii, precum o înlănţuire a doi şerpi cu o singură faţă, iar y-ul grecesc mă săgeta precum strigătul dulce al primei dureri, al celei dintâi întru-îmbrăţişări.

O indiferenţă eroică faţă de îndatoririle mele a pus stăpânire peste mine.

Nu mă interesa nimic şi nu aşteptam altceva decât s-o văd! Singurul loc unde îmi era îngăduit acest lucru era bisericuţa ortodoxă unde fetele erau aduse ca să asculte

slujba în fiecare duminică. Iar eu, răzvrătitul ateu, duşman al preoţimii, (un fel de oaste a întunericului) m-am pomenit deodată credincios fervent, devotat bisericii şi supus oamenilor negri şi, duminică, de abia aşteptam să sosească clipa începerii liturghiei ca să mă înfăţişez printre cei dintâi, poate că deodată cu popa şi cântăreţul din strană, în incinta ei, într-un colţ ferit, ca orice drept-credincios cu inima vinovată şi evlavioasă.

Între timp se lăţise zvon printre colegi că una cu păr roşcat îmi poartă apele sâmbetii. Mă cam irita acel fel de-a vorbi, în parabole, şi-a fost cât pe-aci să mă-ncaier cu ei, dar tăceam, deoarece mă interesa să ascult şi să aflu cât mai multe despre frumoasa din vis care-mi tulburase până-n adânc, nu numai somnul ci şi starea de veghe, încât umblam ca un lunatec ziua-n amiaza mare.

Duminică dimineaţa, când să mergem la liturghie, m-am arătat foarte activ în a-i încolona în curte pe elevii mai mici din internat şi-a porni cât mai repede ca să nu pierdem cumva citirea evangheliei. Când să ieşim pe strada principală, de după castel, iată, coloana fetelor se îndrepta deja către biserică. Un clopot mărunţel, ca de schit, atârnat de-o bârnă de lemn prinsă între alte două, bătute vertical, le zorea parcă să iuţească pasul, într-atâta de limbut se agita clopoţelul acela, risipind sunete limpezi şi subţiri, prin văzduhul rece adiind a zăpadă.

— Uite-o, aceea este, îmi atrage atenţia Sandu, atotştiutor în materie de fete, aceea voinică, uite-o, care se uită-ncoa. Aia, bre, cu păr roşu, bogat şi inelat, care tot ţine capul încoa… ce naiba, ai orbul găinilor? şi-mi da un ghiont.

Am ridicat ochii spre ai ei. Se afla cam la şase metri distanţă de mine.

Ne-am chemat din priviri. Când mi-a întâlnit vederea, brusc, s-a făcut parcă strălucitor de frumoasă – era toată numai lumină şi fericire – mult mai frumoasă decât era, şi, Doamne, cât putea fi de frumoasă! Parcă venea spre mine direct din soare şi se revărsa ca o lavă fluidă, înecându-mă. Broboane de sudoare mi-au năpădit fruntea, genunchii mi s-au înmuiat şi simţeam că mi-am pierdut culoarea feţei

devenind palid. Şi-am început să tremur, bântuit de năluca ei solară, ca o casă nouă cu odăile goale.

Am intrat în biserică. Ele se aranjaseră deja pe treptele modeste, dispuse-n amfiteatru, la dreapta şi la stânga uşii, în spatele bărbaţilor după datina ortodoxă. Noi trebuia să ocupăm loc în faţa lor, între iconostas şi ele. Elly stătea pe banca a doua, la limita ei dinspre culoarul de ieşire. Când m-am aflat alături de ea, o pânză ţesută din miresme sonore m-a înfăşurat în vălurile ei mirifice, ca-ntr-o iluminare. Se împlântase-n trupul şi fiinţa mea întreagă, şi de-atuncea aşa o port, împlântată, ca pe-o răstignire, pe cel mai înalt pisc al singurătăţii.

Simţeam cum mă sfredeleşte din ochi – parcă mă ţinea încleştat în braţele, în trupul ei – şi nu ştiam ce ţinută să iau, cum anume să stau, cum să-mi ţin braţele, capul, umerii ca să nu par caraghios, să fie mândră de tot de mine.

Să n-aibă ce cârti colegele ei.

Îmi simţea deruta, stângăciile, vedea limpede că mă pierdusem din cauza ei, şi râdea înăuntru-i, stăpânită de un deplin sentiment al triumfului. Mă avea în mână. Eram al ei, şi trupul i se iluminase de-o bucurie mare. Când corul a cântat „Cari pre heruvimi”, cântecul era parcă forţa sonoră, sacră a trupului ei biruitor, şi toate drumurile din mine începeau să urce spre pământul ei, încărcate de poveri solare şi-acoperite de pulberi fluorescente.

Iluminata biserică de la ora aceea, cu icoanele, cântările, odăjdiile şi toate obiectele sfânte dintr-însa nu era altceva decât trupul ei alb, iluminat de bucuria iubirii, cu icoane, cântări şi catapetesme înstelate într-însul, iar eu urcam spre el pe toate drumurile din mine, ducându-mă pe mine însumi în spate ca pe-o imensă cruce de lumină, ca să mă răstignesc în adâncile ei întunecate cerimi.

Fetele au ieşit din biserică înaintea noastră. La colţul unde noi trebuia să cotim pe după castelul-şcoală, ea şi-a mai întors o dată capul spre mine acoperindu-mă de lumini, precum soarele inundă, dimineaţa, piscurile cu toate prăpăstiile lor, apoi pădurile şi răcoroasele văi adânci.

Mergeam, dar parcă nu mergeam. Unul mergea spre

internat, în rând cu ceilalţi elevi, iar altul, ca un meteor luminos, ca o cometă, cădea în împărăţiile ei.

— Fii atent, îmi vârâ-n suflet veninoasa săgeată Sandu de lângă mine, care observase tulburarea şi zăpăceala-n care naufragiam. Se amuza de nepriceperea mea, de lipsa mea totală de pragmatism şi pozitivism în iubire. „Fii atent, că-i încurcată cu Mihăiescu, ăl dintr-a şaptea”.

Nu mi-a trebuit altă vorbă, că m-am şi prăbuşit în întunericul dezolării şi-al spaimei, cu impresia că m-aş fi fost angajat într-un joc din care-am ieşit ridicol. Eram naiv, până la idioţenie, dar infernal de orgolios. De unde înainte ma simţeam tot numai lumină, acum mă transformasem brusc într-un heleşteu de catran.

„Să ştii, îmi ziceam, că se foloseşte de tine ca să-l facă gelos pe celălalt. Nu sunt decât un joker în jocul ei cu Mihăiescu”, şi m-a cuprins crâncenă mânie asupră-mi. Mă vedeam urât şi urgisit şi umilit. N-am mâncat nici la prânz şi nici la cină, decât câteva dumicaturi seci şi amare, înghiţite-n noduri.

Toată noaptea m-am prigonit: cine sunt eu ca să se îndrăgostească de mine dintr-odată o fată atât de frumoasă? Mihăiescu este frumos, îmi ziceam eu, (deşi târşâia niţel tălpile după el şi avea urme uşoare de vărsat pe obraji, pe care le ascundea sub straturi dese de pudră) este septiman, este bine îmbrăcat şi are buze anume făcute de la Dumnezeu ca să sărute cu ele, nu ca mine, cu mutra ursuză, cu fălci de fiară, bărbia smucită brutal şi retezată la mijloc, cu fruntea boltită înalt şi dispreţuitor, neomenească, şi cu nasul acela care, având nişte nări încordate, fiind mic şi niţel teşit la rădăcină, parc-ar fi de silen, dacă nu – chiar de maimuţă. „Fugi de-aici că-şi râde de tine”, îmi repetam. Şi cu gura aceea care nu-i decât o linie trasă fioros între bărbia răzvrătită şi nasul plebeu şi impulsiv.

M-am dus şi m-am mărturisit lui Floruţiu, dracul, căruia, dacă-i umblai bine prin păr, cu siguranţă că dădeai de vârful coamelor. A-i fi mărturisit atari treburi lui Dodi Floruţiu însemna să mergi să te spovedeşti la diavolul.

Am spus tot ce mi s-a întâmplat. Aşteptam de la el o

încurajare, o înţelegere, o redresare morală, căci eram totalmente descumpănit, dar ţi-ai găsit omul. Dodi a râs de mine cu cinism, dar a râs, mai ales de ea, misoginul din el, lucru care m-a cătrănit şi-a fost cât p-aci să-l apuc de gât.

— Dacă eşti prietenul meu, atunci te rog să iei în serios ceea ce-ţi spun, că dacă nu, te părăsesc şi nu mai vin cu tine, noaptea, la petreceri. Şi te mai şi bat la urma urmei, l-am ameninţat.

— Hî! ştii că eşti bine! Cred că ţi-ai pierdut minţile. Nu-ţi cunoşti rostul vieţii tale, nu-ţi cunoşti menirea. Du-te, iubeşte-o pe lăţoasa, pierde-te-n treburi ordinare, ca oricare individ, şi risipeşte-te, şi-ngroapă-ţi talentul şi chemarea în încâlceala capriciilor femeieşti. Ştii ce-a spus Napoleon: Femeia este mormântul gloriei. Du-te şi culcă-ţi gloria de pe-acum în ponoarele blondei. Adică, pardon, nu e blondă e roşcovană şi se ştie că toate curtezanele vestite ale împăraţilor au fost roşcate. Iubind o roşcată poate că ajungi împărat, mai ştii? hi, hi, îşi încheie Floruţiu aserţiunea.

A doua zi, eleviil poştaş, ştafeta lui Ioky, adevăratul poştaş, m-a întrebat dacă n-am a trimite ceva prin domnişoara Ioky la…

— Nu, am răspuns răspicat, cu mânie apăsată. N-am de trimis nimic, la nimeni.

Băiatul, fiind suflet delicat, n-a transmis întocmai riposta mea nesăbuită.

O fi spus el cine ştie ce, pentru că ghicise că nu din indiferenţă sau dispreţ am vorbit astfel, ci dintr-o pornire, din care, în loc să se observe că nu m-ar interesa persoana ei, dimpotrivă, se vedea limpede că mi-e dureros de dragă. Într-adevăr, îmi era atâta de dragă încât, după o zicere a păstorilor valahi din Pind – i-aş fi tăiat capul. Capul din care se revărsau flăcări şerpeşti peste superbia ei de liniştită fecioară a joimariţelor de pe Negoiul.

Căci era din ţara Făgăraşului. După ce băieţaşul dintr-a patra şi-a luat codiţa-ntre picioare şi s-a îndepărtat cu grijă şi sfială de mine, m-am îndreptat spre pivniţa internatului, ca să trag acolo din ţigară. Acolo însă, printre alţi fumători se afla şi Mihăilescu – sau Mihăiescu – septimanul care, plin

de sine, sorbea liniştit, cu buzele lui răsfrânte şi roze, de nevastă tânără, din ţigara R.M.S.

Cum era să aprind eu ţigara mea „naţională” în faţa lui, care fuma ţigări R.M.S? Ar fi însemnat că de la prima confruntare eu să mă pun într-o postură de umilinţă, de învins. Am privit în dreapta şi-n stânga, precum sălbăticiunea, încolţit de propriile-mi gânduri şi, cu toate că bunul Capsali şi tot atât de bunul Ciunga, compatrioţii mei, s-au bucurat când m-au văzut şi-au vrut să mă cheme să stau între ei, eu am întors umerii mânioşi şi-am ieşit din beciul internatului din care ieşeau la acea oră tulumbe de fum prin ferestruici, ca dintr-o afumătorie.

Ajuns în clasă, din te miri ce, din absolut nimica, din senin, era să mă apuc la bătaie cu Medrea. A făcut el nu ştiu ce anume aluzie la o „văruică” iar eu, crezând că la Elly se referă, m-am înviforat spre el: „Dacă mai vorbeşti, te izbesc”, i-am spus. Numai intrarea-n clasă a domnului Domnaru a aplanat lucrurile, altminteri dacul lui Burebista şi cu tracul lui Spartacus şi-ar fi măsurat cu încrâncenare puterile.

Domnul Domnaru, după ce i-a ascultat pe vreo doi, bătându-şi joc de ei, a explicat lecţia care urma: despre elegie, şi după ce a ajuns la formularea definiţiei despre gingaşa specie a genului liric, spre exemplificare, ne-a cetit poezia „Peste vârfuri” de Eminescu. Vai, cum ştie frumoasa frumoaselor să amplifice şi să ridice sentimentele în zona piscurilor, preschimbându-le în altceva, de pildă în reverberări stelare. Iubirea atunci devine rugăciune şi împăcare sublimă, iar fiinţa iubită, obiect sacru. Tristeţea îţi este preluată parcă de mişcarea aştrilor, de elementele naturii, ale lumii şi devine fenomen cosmic… durerea devine stare sacerdotală a întregului univers.

Şi domnul Domnaru a început să citească deci:

„Peste vârfuri trece lună.
Codru-şi bate frunza lin.
Dintre ramuri de arin.
Melancolic cornul sună…”

A doua zi, acelaşi băieţaş milostiv mi-a strecurat în mână

un alt plic.

I-am pus mâna pe umeri, prieteneşte, – el se arăta foarte mândru înaintea colegilor săi că este dus de după umeri de mine – l-am cinstit cu jimblă şi şuncă şi, la despărţire, îmi venea să-l sărut.

În ora următoare – oră de elină, la care domnul Ungureanu nu venea deloc, eu fiind cel care-l suplinea, – l-am rugat pe Popovici să aibă grijă de liniştea din clasă, i-am spus ce anume minciună să spună dacă, totuşi, îşi vârâ dracul coada şi vine la oră domnul Ungureanu, după care am întins pasul către apa Târnavei, peste scarpă, peste drumul acoperit de zăpadă, şi-acolo, sub sălciile pustii, desfoliate, pe malul apei cu marginile prinse de uşoare sloiuri de gheaţă, am cetit scrisoarea.

Scrisoarea, de la prima vedere, m-a făcut să mă simt mai rece decât sloiul de la picioarele mele. Nu începea nici cu „Dragul meu”, nici cu „Dragă, nu ştiu cum”, nici cu „Prietene”, ci ataca direct în text. Zicea cam aşa: „Nu ştiu cu ce am putut să te supăr aşa de tare încât să ajung să fiu dispreţuită. Nu o merit, să ştii. Mă rog lui Dumnezeu să-ţi dea har ca să te poţi convinge de aceasta. Ori cineva nu vede cu ochi buni… prietenia dintre noi şi pune zâzănii. Cam ştiu cine poate fi, şi nu mă-nşel. Simţul meu de femeie mi-o spune limpede. Pentru că nu mi-este indiferent ce faci şi cu cine te aduni, cui oferi prietenia frumosului tău suflet… Să nu crezi că nu mă dor cele ce aud despre tine, cu atât mai mult cu cât binevoitoarele care mi le spun, mi le spun cu bunăvoinţă răutăcioasă. Vei înţelege oare cu ce gânduri şi sentimente vin spre tine eu? şi că-ţi vreau numai binele? *Dragul meu,* (aici m-am iluminat dintr-odată şi m-am simţit cuprins de flăcări înălţătoare) îmi eşti dator cu câteva nopţi nedormite. Din cauza ta. Cel care-l crezi că ţi-ar fi prieten, îţi este de fapt un duşman. El te duce în prăpastie, ştiu amarnic de bine, şi va trebui să curmi primejdioasa amiciţie cu acel om. Şi dacă crezi că merit să-mi răspunzi, răspunde-mi cât mai repede. Aştept cu nerăbdare. O, de-ai şti cu câtă…! Sunt uşor bolnavă, am nişte afurisite dureri de cap, şi câteva rânduri de la tine m-ar linişti. Pot să-ţi spun că m-ar face

chiar fericită? Mâniosule! Urâciosule! Eşti un neştiutor. Nu pricepi nimic, cu toată deşteptăciunea din capul tău. Elly”.

Aveam aproape optsprezece ani, ea avea şaptesprezece, dar înţelegea infinit mai mult din lume şi viaţă decât creierul meu de orbete. Atâta doar, poate, că cu mă tulburam mai zgomotos şi mai adânc. Ea avea forţa şi siguranţa de sine a liniştitelor statui greceşti, în timp ce eu arătam ca o pădure barbară, bântuită de furtuni şi de înfricoşate solitudini.

I-am răspuns. Nu mai ţiu minte ce. Era ceva fără de noimă, dar care vibra şi răscolea.

Discursul meu amoros era foarte incoerent dar cu neregularităţi de relief ameţitoare, cu abrupţii tenebroase şi neaşteptate izbucniri de lumină şi izvoare. Mândria ei, după ce citise scrisoarea, devenise superbie.

Nu o mai durea nimic decât sentimentul că nu poate ceti ceea ce-i scrisesem eu, de pe o înălţime mare ca să o audă şi s-o fericească toată lumea. Înflorise brusc, covârşitor, iar frumuseţea ei arătată în toată orgolioasa splendoare, colegele ei o resimţeau cu admiraţie şi pizmă totodată.

Pe Floruţiu l-am refuzat în două rânduri de-a ieşi după orele de la miezul nopţii, peste ziduri, în oraş, la cârciumile de la periferii şi gară: „Ca la mama acasă”, „La Mielul alb”, „La fraţii veseli”, „Călăreţul voios”, „La Ionică haraminul”, şi altele. Aşteptam să se liniştească tot internatul, să mă pot retrage-n sala de silenţiu ca să-i răspund, să vorbesc cu Elly. Dodi m-a urmărit şi l-a pălit gelozia. Devenea agitat, capricios, sfruntător, insidios, şi dispreţuia noua mea postură, de îndrăgostit.

A treia oară, când iarăşi a venit la căpătâiul patului meu, după miezul nopţii, ca să mă invite-n şoaptă să mă scol şi să ne ducem, eu iarăşi l-am refuzat. Atunci Floruţiu a plâns peste pătura mea, ca un ins nefericit, şi mi s-a făcut milă de el. Cu atâta jale şi singurătate plângea, încât te speriai.

M-am ridicat, m-am îmbrăcat în sumarele mele veşminte de elev – palton nu aveam, nici chipiu, iar pantofii erau cam găuriţi în tălpi, ciorapii traşi pe talpă cam pe la etajul al treilea – şi l-am urmat. Ca să fiu drept, nu numai mila faţă de el m-a mânat să mă duc ci şi un îndemn personal de-a mă

duce. Am escaladat zidurile, ne-am strecurat hoţeşte pe sub ele, până ce-am dat de cărarea care ducea spre scarpă, apoi de-a lungul scarpei – ca atunci când mi-am pierdut chipiul – până ce-am ajuns la „Fraţii veseli”.

Cârciumele de pe lângă gară, pe timpurile acelea, stăteau deschise până foarte târziu, iar dacă închiseseră, băteai în geam şi ţi se deschidea. Dacă nu-ţi deschideau cârciumarii, îţi deschideau, cu siguranţă, uşa, fetele din camerele sau chiliile din dosul cârciumei.

Înăuntru, la tejghea, stăteau în picioare doi călători şi-un plutonier, care-şi beau „ataşul cu rom”, cam obosiţi.

Noi am tras ca de obicei în camera de-alături, unde un alt Ioşka ne-a servit o papară din nu ştiu câte ouă – o mulţime – cu slănină, şi ne-a adus de băut vin roşu, fiert, dres cu scorţişoară şi piper. S-au înfăţişat şi cele două fete ale tuturora, care s-au aşezat pe genunchii noştri, iar apoi ne-au condus, fericite de asemenea pradă, în camerele şi aşternuturile lor. Iar mai târziu, când cerul îşi povârnea galaxiile peste dumbrăvile Saroşului, la lumina lanternei, călcând încet pe sub sălcii, ca grecii vechi pe sub măslini, citeam versuri din Bacovia, Blaga, Esenin. Către dimineaţă, mă-ncolăceam – eu aproape degerat, Dodi nu, pentru că avea pardesiu îmblănit, şi chipiu, şi încălţări zdravene – sub pătură, în căldura zăcută a dormitorului, şi dormeam butuc până ce suna deşteptarea.

Bine, dar Elly avea semne; avea telescoapele ei nevăzute, antene miraculoase, şi prindea în raza undelor telepatice, ca pe-un ecran dintre cele mai fine, toate mişcările mele. Nu trebuia s-o informeze nimeni căci ea mă vedea oriunde m-aş fi aflat, mă vedea cum stau în cumpănă întâi, întins în pat şi cu Floruţiu alături implorându-mă să mă scol şi să-l urmez, mă vedea, cu săgetată amărăciune cum mă ridic, apoi cum mă furişez pe coridoare şi uşi, codiţă după Floruţiu, mă vedea cum sar peste ziduri şi cum mă strecor de-a lungul lor tâlhăreşte, izbucnea în plâns, în somn, iar colegele ei credeau că visează cine ştie ce vis urât, dar ea vedea, nu visa, mă vedea cum intru cam zgribulit în cârciuma lui Ioşka, cum mă pun la masă, cum înfulec şi beau şi glumesc ca

proştii cu prietenul, apoi vedea cum apar cele două fete ale oricui şi cum – aici izbucnea în hohote, strigând *„nu, nu!”* – ni se aşază pe genunchi, şi cum ne conduc apoi de braţ în culcuşurile lor… Şi-a doua zi, iarăşi îmi scria scrisoarea de tânguire şi de dojană, cerându-mi disperată să mă despart de Floruţiu căci m-a tras deja pe jumătate-n prăpastia cea mare. „Dragul meu, (aşa mi se adresa de-acum) nici nu ştii cât de mult mă chinuieşti, şi-aş suferi pentru tine oricât de mult, aş face ultimul sacrificiu, dar să ştiu că fac acest lucru pentru ceva nobil şi frumos, să ştiu că te-ai angajat într-o luptă pentru ceva măreţ, dar nu să-mi irosesc nopţile-n plâns iar zilele-n umilinţa şi jignirile pe care mi le-aduc ceilalţi. Eu aş vrea să fiu mândră de suferinţele tale şi s-o port şi pe-a mea suferinţă cu mândrie şi demnitate. Hary, bunul meu drag, nu mă neferici aducându-mă-n situaţia de-a renunţa la dragostea mea pentru tine. Va trebui să te hotărăşti: ori eu, ori Floruţiu acela. Dac-ai şti… ce visuri îmi fac despre noi! A ta, care te iartă, Elly”.

M-am dus la Floruţiu. Stătea singur, ca o umbră, la masa de lucru, în camera aceea micuţă, unde făceau „meditaţia elevii dintr-a opta, căci Tazar (aşa îi ziceam din simpatie, iar el mie Tamar) era într-a opta, iar eu într-a şasea, hotărât să-i spun că am curmat-o definitiv cu dânsul. El stătea în faţă cu nişte reviste franţuzeşti, altele româneşti, părea foarte concentrat asupra conţinutului lor şi aproape că nici nu m-a luat în seamă, nici n-a auzit ceea ce i-am spus:

— Ascultă, Tamar, îmi zice el, ascultă aici:

„Au vuit prelung ca vântul păsările migratoare.
Peste casa părintească unde ieri m-am regăsit.
Singur, cu lumina care galbenă venea din soare,
În odaia de-altădată, să-mi ureze bun sosit”.

Apoi, după ce m-a cântărit din privirile lui iscoditoare de diavol, a continuat:

„Toamnă, iată-ne-mpreună, gospodină ce porţi cheia
Ruginită ca o frunză a trecutului meu mort.

Toamnă, lasă-mă să-ţi mângâi părul tău de frunze moarte,
Părul tău de aur roşu şi de soare întrupat”.

La ultimele două versuri îşi îndrepta insidios spre mine colţul ochilor lui de Mefisto. „Hi, hi, îţi place, nu? Încă nu te-ai ridicat deasupra realului, nu te-ai eliberat de lumesc. Tu vezi în aceste minunate versuri ale lui Pillat, părul ăleia de la Făgăraş, în loc să vezi şi să simţi culorile şi mireasma părului poeziei. Du-te la ea, că-ţi va face plăcinte cu brânză şi magiun, veţi face copii, te va trimite după cumpărături, îţi va spune mai târziu că eşti un fleţ şi-un tras-împins, că cel mai din urmă ins este mai capabil să poarte o casă şi să se-ngrijească de ea decât tine – şi nici n-ar greşi la urma urmei – te va duce cu ea în America, la taică-su… şi uite-aşa, ai s-ajungi tu yankeu, hi, hi, hi, poet yankeu, şi-o să închei în apoteoză o strălucită carieră de intelectual. Ascultă, Tamar, dragul meu, tu eşti legat de limba românească şi de neamul care-o vorbeşte şi-a creat-o cu putere de blestem; eşti legat cu blestem de moarte de această limbă, sau nu eşti nimic şi nimeni. Vrei să fii nimeni şi nimic, adică mare yankeu? Du-te după roşcovana”. Apoi deschizând o altă carte, ce-i sta alături, „Plumb şi scântei galbene” a lui Bacovia, a intercalat în discuţie:

„… Din turn, pe câmp, văd voievozi cu plete.
Străbunii trec în pâlcuri violete…”

„… Du-te cu roşcovana, că te va face american. Iar copiii voştri, dintr-unul cu păr negru ca tine, adică un trac din Pind, şi dintr-una cu păr focos ca al ei, adică traca din Carpaţi, vor rezulta, hi, hi, hi, nişte veritabili irlandezi, hi, hi, hi… Tu crezi că te iubeşte, dar ea îşi face nişte calcule precise, de muiere care ştie ce vrea, socoteli pragmatice… Ştii ce-i aia pragmatic cred, nu?…”

Îmi venea să-l strâng de gât, dar găseam o plăcere stranie în a mă lăsa cravaşat astfel de inteligenţa satanică a lui Floruţiu.

— Ce, parcă nu ştiu eu ce gânduri îşi face ea cu tine?

Mi le-a spus aia, cum îi spune, Suzy, căreia îi face curte caraghiosul acela de Atanasiu, care va fi un excelent funcţionar în viaţa lui, poate chiar şi un foarte simpatic purtător de geantă a vreunui profesor universitar. Hi, hi, hi! Am întrebat-o aşa, într-o doară, ce face colega ei, pe jumătate U.S.A.–istă, care-i trage clopotele lui… prietenul meu… şi mi-a răspuns, nu fără ironie şi cu niţică invidie, că făgărăşeanca şi-a făcut planuri mari cu tine: Cum tu eşti singur pe lume, iar ea tot singură la părinţi, cum eşti naiv şi curat la suflet, ca un prost, iar ea tocmai de un asemenea fraier are nevoie să-i fie soţ, cum nu arăţi deloc rău ca bărbat, dimpotrivă, cu statura ta înaltă, atletică, cu mutra-ţi beethoveniană, cu mersul tău când vijelios, când mândru şi grav, şi cu talentul… hi, hi, hi! pe care l-a simţit că-l ai, dar fără să-nţeleagă totodată ce-nseamnă talentul, cu patetismul tău frenetic şi-acea revărsare stihială din anumite clipe… hi, hi, hi! deci cu un asemenea om, lipsit de orice rude care să i se vâre-n suflet şi-n casa ei mai târziu, şi cu atari virtuţi, a văzut, fireşte o partidă ideală. Să n-ai tu nici soacră! Bună afacere, straşnic bisnis!”

— Ai grijă, răspund, să nu mergi prea departe. Nu uita că dacă, să zicem, pentru cea care-mi va fi soţie, faptul că nu va avea soacră va constitui o mulţumire, deşi nu-i întotdeauna aşa, pentru mine însă, prietene, această absenţă, adică mama, va însemna o mereu prezentă şi mare durere. Aşa că măsoară-ţi cuvintele torenţialei tale deşteptăciuni satanaelice… Parcă vorbeai de o anume vitalitate la mine… Vezi să nu o simţi dezlănţuită, cu toate mâniile haiduceşti din ea, pe propria-ţi piele de drac, chiar acum!

— A, cu Mihăilescu ăla, nu zic ba, reia el, va face casă fericită. Hi, hi, hi! Moldoveanul acela, care mi-e coleg şi-l cunosc foarte bine, poate, la un moment dat să ajungă chiar ministru de externe acolo. Zău. Hi, hi, hi! (Dacă Bârsan a ajuns profesor universitar, de ce n-ar fi ajuns Mihăilescu şef la Departamentul de Stat)!

— Măi Tazar, prietenul meu canalie, ce-ai cu fiinţa aceasta nevinovată, de ce o urăşti? Ce ţi-a făcut?… Chiar dacă gândeşte aşa cum spui tu, cu ce a greşit în faţa ta şi-a lui

Dumnezeu? N-are ea, ca toate fetele, dreptul să se gândească la viitorul ei, să şi-l dorească soţ pe cel care-l iubeşte? De ce dracul te-ai pornit cu atâta otravă şi înverşunare împotriva ei?

— O urăsc tocmai de aceea, pentru că te iubeşte pe tine, şi pentru că tu te-ai pierdut după ea. M-ai înţeles? Şi pierdut ai să rămâi, dacă nu renunţi la ea.

— Ori la ea, ori la tine, răspund eu.

— Bineînţeles! Cum îţi aşterni, aşa vei dormi.

Între timp, în gândul meu: Cu Mihăilescu s-au limpezit lucrurile, în ziua aceea, când cârdul de fete a venit la liceul nostru, ca să participe la un ştiu ce serbare. Eu, şi Mihăilescu mai încolo niţel, stăteam în aşteptare, pe coridor, la fereastră, arătând ca şi cum ne-am fi aflat acolo doar din întâmplare, dar aflându-ne de fapt ca să o vedem pe ea – pentru câteva clipe, iar clipele acelea preţuiau infinit mai mult decât dacă-am fi stat ore întregi alături. Când ea a ajuns în dreptul ferestrei, – la care, din întâmplare, ne aflam atât eu cât şi Mihăilescu – Elly s-a uitat direct la mine, cu faţa inundată de bucurie, toată numai lumină şi surâs, iar către celălalt nici măcar coada ochiului, din curiozitate, n-a îndreptat. L-am văzut atunci pe moldovean cătrănit. S-a ascuns în beci unde a fumat mai multe ţigări la rând. Până la urmă s-a mulţumit cu Ileana, fata lelei Ana de la bucătărie care, deşi scundă la trup şi urâţică la faţă, era nostimă şi-avea o fire veselă şi-un suflet bun.

Seara târziu, am vorbit cu Elly prin morse, ea de la fereastra castelului, eu de la fereastra micii săli în care făceau meditaţie octavanii. Era sâmbătă şi elevii dintr-a opta se cam risipiseră prin oraş, în diverse locuri. Floruţiu se afla la cinematograf, deghizat în detectiv, cu ochelari negri pe ochi şi-o şapcă împlântată leninist în cap, gulerul de la palton tras până peste urechi.

Vorbeam cu nişte ştergare albe-n mână descriind prin ele literele ce compuneau cuvintele. (Tot era bună la ceva şi străjeria: ne învăţa să vorbim de la distanţă, prin semne). Ea–mi spunea că a doua zi, duminică, va ieşi cu bilet de voie în oraş şi se va duce la familia prietenului meu cu care-am

venit împreună din Bucureşti, la surorile lui, una colegă de clasă, cealaltă un fel de secretară la şcoala de fete. Şi că mă va aştepta acolo. Trecuse amar de vreme de când începuse istoria vrerii noastre, iar noi nu reuşiserăm să stăm alături, să vorbim împreună sau, aşa cum făceau mai toţi colegii ceilalţi, să ne sărutăm şi să ne strângem în braţe. Ne-am trimis doar scrisori şi ne-am mulţumit să ne uităm unul la altul, fericiţi, fie la biserică, fie la serbările ce aveau loc în sala de gimnastică a liceului, fie în cine ştie ce alte împrejurări, fie – şi atunci ne simţeam mai bine, deoarece puteam să ne uităm unul la altul timp mai îndelungat şi mai de aproape – la repetiţiile de cor. Aceste apropieri însemnau mult mai aproape decât orice apropiere. Mă-ntorceam acasă cântând şi toată noaptea somnul meu nu era decât un cântec, cântecul fiinţei şi iubirii ei.

Odată m-a dojenit din priviri, speriată. Domnul Traian Felea, profesorul de muzica, avea un fel viclean de a ne prinde că fumăm. În pauzele de la repetiţii punea febril mâna-n buzunar, scotea pachetul de ţigări, apoi, şi mai febril, căuta cutia de chibrituri pe care, nu ştiu cum se făcea, nu o găsea deloc, şi enervat ni se adresa nouă: „Care-aveţi, măi, un chibrit”, la care întrebare, noi aproape toţi, ne repezeam cu chibriturile aprinse să-i oferim foc. După ce aprindea ţigara, uitându-se iscoditor printre gene şi sprâncene, se răstea brusc, în glumă către noi: „Mă, voi fumaţi fire-aţi să fiţi”.

Noi: „Nuuu, dom’ profesor, da’ de unde!”

El: „Lasă, lasă, ştrengarilor, ştiu eu. În fine: başii şi baritonii pot să fumeze, pe tenori însă dacă-i prind fumând îi dau pe mâna lu’ dom’ Domnaru”.

Printre cei care s-au înghesuit să-l servească cu foc pe şiretul muzician Traian Felea, mă îmbulzisem şi eu. Elly m-a observat. (Cum să nu mă observe când era cu ochii tot timpul asupra mea, simţeam acest lucru chiar şi atunci când se-ntâmpla să stau cu spatele, ca pe-un jet de lumini şi raze ale sufletului ei care mă pătrundeau, în asalt, mereu, neîncetat. Şi mă simţeam fericit, şi-mi venea să strig). Îmi observa toate mişcările, toate gesturile. S-a îngrozit când şi-

a dat seama că eu fumez, iar a doua zi îmi reproşa într-o scrisoare că i-am apărut ca un golan, „iar ţie nu-ţi stă bine ca golan… stă bine, chiar foarte bine, ştiu eu cui, unul care-i născut pentru aşa ceva”. Aşa a scris.

La sfârşitul conversaţiei noastre, noaptea, de la o fereastră la alta, cu prosoapele albe (al meu nu era chiar atât de alb), conversaţie aranjată-n complicitate cu sora prietenului meu, tebecistul, secretară la şcoală, conversaţie protejată chiar în timpul desfăşurării, de către supla, ca o trestie, secretară, – căci era şi ea de faţă, în spatele lui Elly şi se amuza – mi-a spus: „te sărut”.

Zăpăcit, luat prin surprindere, am răspuns la fel. Atunci ea a reluat zicând: „eu te sărut mult, mult de tot”, după care eu n-am mai avut ce spune.

Floruţiu s-a întors târziu de la film. A mai stat să răsfoiască reviste în mica sală a octavanilor şi, pe la miezul nopţii, aşa cum îi era năravul, s-a aşezat ca un oaspe misterios, ca o nălucă, pe marginea patului meu, lângă capul meu, şi-a încercat discret să mă trezească. Eu de fapt eram treaz. Cum să poţi dormi când fiinţa iubită îţi spune, chiar şi prin morse şi de la distanţă, că te sărută mult, mult de tot!

„Tamar, Tamar, Tamar, mă auzi?”… insista el cu voce stinsă, venind din adânc şi de departe. Hai! Scoală-te. Te implor. Hai, prietene Tamar!”

Cum nu puteam nicicum să adorm, m-am supus chemării, m-am ridicat şi ne-am făcut iarăşi nevăzuţi peste ziduri şi pe după străzi. Pe fata aceea a nimănui şi-a tuturor a am strecurat-o-n noaptea aceea de tot în sărutări, timp îndelungat, orbeşte, tâlhăreşte. Apoi, târziu, când stelele coborau peste dumbrăvile de pe dealurile Saroşului şi când le auzeai cum crapă de ger, noi prietenii nopţii, citeam la lumina lanternei:

Tu tot mai trăieşti, bătrână mamă.
Ţie cu supunere mă-nchin.
Casa-ţi albă, scara de aramă
Lumineze-o paşnic şi senin.
Mi se spune că eşti tulburată.

Că ţi-i dor de mine ne-ncetat…
Că ades baţi drumul supărată,
În paltonul vechi şi demodat…

Sau:

Ah, voi sănii, sănii, şi voi cai, voi cai.
Numai dracul v-a scornit, mişelul!
Peste stepe-n goană, cu alai.
Râde până-n lacrimi clopoţelul…

Prin limpezi depărtări.
Aud din pieptul unui turn.
Cum bate ca o inimă un clopot.
Şi-n zvonuri dulci îmi pare
Că stropi de linişte îmi curg prin vine
Nu de sânge…

Sau:

Un corb adânc visează pe-o piatră de cetate.
Mijesc aromitoare tăjrâmuri de vechi domn…

Sau:

O brad frumos, o brad frumos.
Ce-nalt şi uriaş îmi creşti coşciugul,
În trupul tău cu-mbălsămat miros
Să-ncap cu neamul tot şi-ntreg belşugul

Sau:

Amurg de iarnă, sumbru de metal.
Câmpia albă, un imens rotund,
Încet, un corb tăcut vine din fund.
Tăind orizontul diametral…

Sau:

Cântau amar, era delir.
Plângea clavirul trist şi violină.
Făcliile îşi tremurau lumina.
Clavirul catafalc părea şi un clavir…

Sau:

Niciodată toamna nu fu mai frumoasă
Sufletului nostru bucuros de moarte…

Sau:

Fecioară vrăjitoare şi curată.
Nu te-am oprit s-aştepţi şi să suspini.
Ci te-am lăsat să-l împleteşti în spini
Fuiorul vieţii tale de mătase.

Sau: (Şi aici Tazar marca insidios cuvintele)

Mi-am stăpânit pornirea idolatră
Cu o voinţă orâncenă şi rece.
Căci somnul tău nu trebuia să-nece
Sufletul meu de piscuri mari de piatră…

Sau:

Veniţi după mine tovarăşi, e toamnă.
Se coace pelinul în boabe de struguri
Şi-n guşe de viperi veninul…

Şi uitându-ne la lună:

„Ha, Ha! ce străluceşte-aşa straniu pe cer?
e cornul de lună? sau poate un ciob
din cupa de aur ce-am spart-o de boltă
cu braţul de fier?”

Iar când luceafărul de dimineaţă îşi făcea apariţia dinspre

tărâmurile Derneşului:

„Porni luceafărul… creşteau

În cer a lui aripe.
Şi căi de mii de ani treceau
În tot atâtea clipe…”

Apoi, automat, fără să-mi dau seama că nu sunt un om viu ci sloi de gheaţă aproape, îmi îndreptam paşii, târâţi după mine, pe zăpada scârţâitoare, sub un cer cu stelele tremurător îngheţate-n el, cu Floruţiu adunat în paltonul îmblănit lângă mine, tăcuţi, ca după o istovitoare poveste, către internat.

Mergând noi aşa prin desăvârşita singurătate a orei, eram întâmpinaţi de cântatul cocoşilor, de pretutindeni, care-şi prelungea răscolitor ecourile în memorie:

Cocoşi apocaliptici tot strigă
Tot strigă-n sate româneşti…
…Iar Petru şi-a adus aminte
de cuvântul lui Iisus, care zisese:
Mai înainte de a cânta cocoşul, de trei ori
te vei lepăda de Mine…
Şi ieşind afară, a plâns cu amar”.

Toropit de căldura din dormitor, am aţipit îndată, dar după ce m-am încălzit, am revenit la starea de trezie şi m-am tot gândit cum are să fie după-masă la cinci, când urma să mă întâlnesc cu Elly.

M-am sculat din pat, m-am spălat bine cu apă rece, aşa cum m-a învăţat domnul Bartha, m-am frecţionat cu un prosop de cânepă, insistent, până când mi s-a înroşit pielea, încât aproape că nu simţeam oboseala de peste noapte.

M-am dus la drăcoaica Anuţa, nepoata lelei Ana de la bucătărie, am rugat-o să-mi dea fierul de călcat, ca să-mi calc pantalonii – singura pereche, deşi puteam avea mai multe, pentru că câştigam destui bani pe pregătirea la lecţii

a puştilor dintr-a I-a şi-a doua, şi chiar a unora dintr-a opta la limba latină, dar îi risipeam nemilos cu Floruţiu, în escapadele noastre nocturne – şi ea mi-a spus, cu vocea ei strigată, metalică: „Du-te la dracu' şi adă-mi-i mie să ţi-i calc, că nu eşti bun de nimic, şi-ai să-i arzi", m-am bărbierit, dând cu lama în toate direcţiile, aşa fel ca să nu întâmpine mâna, când o treceam pe faţă, niciun fel de asperitate, m-am dat apoi cu cremă Nivea, şi numai eu ştiu cât de greu se urnea din loc timpul până ce s-a făcut aproape de ora cinci.

Palton n-aveam, şi nici pardesiu, iar ca să cer de la altcineva într-o atare situaţie era ruşinos, degradant, însemna să calc de la bun început cu stângul.

De altfel casa prietenului meu nu era departe, chiar după zidul internatului, ultima casă înainte de-a apuca cărarea dintre ţarini către scarpă. Puteam merge-n talie, liniştit, arătam chiar mai zvelt, mai sportiv.

După masa de prânz, colegii au cam „roit-o" prin târg, fiecare la câte o „văruică", vorba lui Medrea, dacul. Eu m-am întins în pat, pe spate, ca pe tarlalele de la Tauria mea, la umbra pinilor descântători de pe măgurile de la Climări, şi mă lăsam, întocmai ca atuncea, să mă poarte-n voie gândurile şi visul…

Oare cum va fi? îmi ziceam stăruitor. Ne vom strânge mâinile, am să cuprind în mâna mea aceasta, mâna de catifea albă, caldă a ei, ea are să se scurgă-n sângele meu toată, ca un şuvoi freatic, şi-are să-mi împânzească tot trupul, am să mă uit în ochii ei adânc, cutremurat, iar colegele ei, înţelegând taina clipei aceleia, se vor retrage binişor, lăsându-ne singuri, şi-atunci, simţindu-ne singuri, vom cădea unul în braţele celuilalt, ne vom cuprinde cu sete, setea mai multor luni de aşteptare! şi ne vom săruta, devorându-ne, mistuindu-ne, cu fiinţa întreagă inundată de fericire şi lacrimi, ne vom oglindi unul în ochii celuilalt adânc, ea într-ai mei dojenitor iar eu într-ai ei zâmbind cu vinovăţie, şi iarăşi ne vom cuprinde, şi iarăşi vom arde unul întru celălalt şi-n una şi aceeaşi stihie, şi vom sta aşa îmbrăţişaţi, şi vom râde, şi vom plânge. N-am să ştiu ce să mai fac cu ea de dragă ce-mi va fi, şi-am să-i spun: eşti atât

de frumoasă, atât de caldă bunătatea fiinţei tale, încât „ţi-aş tăia capul”, vorba păcurarilor valahi din Pind. Ea atunci se va preface că se sperie, apoi va exploda în râs, şi din nou îmi va cădea în braţe, şi mă va săruta, mult, mult de tot.

Vor urma apoi clipe mai dificile, când ea va insinua la adresa purtării mele, a nesăbuinţelor mele, a neruşinii mele, a desfrânării mele, la adresa lui Floruţiu, omul care mă duce-n prăpastie, eu voi apleca capul a vinovăţie, şi-a iertare, sau voi căuta să bravez complăcându-mă oarecum în acest rol de erou al perdiţiei, ca să-i întărât şi mai mult dragostea pentru mine, să văd până unde poate ajunge; la plecare, bunele ei colege şi înţeleptele gazde ne vor mai lăsa pentru câteva clipe singuri, când ne vom săruta ca doi inşi a căror iubire s-a pecetluit pe vecie, făgăduindu-ne noi întâlniri, luând, mai ales eu, jurământ că nu voi mai face rele, „blăstămăţii”.

Mi-am văcsuit până şi pantofii. Nu ştiu de ce, dar patul meu, mereu în neorânduială – despre care domnul Domnaru zicea, atunci când intra în dormitor şi-l vedea: „pe acest pat stă scrisă toată istoria Macedoniei” – acum l-am întins şi aranjat ca pentru o retragere nupţială. Nu puteam, din moment ce mergeam să mă întâlnesc cu o fată, şi încă una de care eram îndrăgostit până-n oase, să-l las în dezordine. L-aş fi simţit cum mă deranjează şi mă ruşinează în timpul cât aş fi stat lângă Ea. N-aş fi avut curajul s-o mângâi, s-o sărut, din moment ce vedeam în închipuire cum patul este devălmăşit, pătura şi cearşafurile fiind una şi aceeaşi hărmălaie, ca un mototol de râze. Parcă patul acela aş fi fost eu însumi.

La cinci fără un sfert, după ce mi-am controlat încă o dată ţinuta, cu atenţie scrupuloasă, am pornit.

Am ieşit din incinta liceului şi-am apucat liniştit la dreapta, pe lângă zidul pe care-l escaladam tâlhăreşte, noaptea. Un fel de furnicături molcome au purces a umbla prin picioarele mele şi a se instala pe la încheieturi, înmuindu-le. Pe măsură ce înaintam, picioarele îşi pierdeau puterea din ce în ce mai tare, încheieturile slăbeau, în inimă se strecurau adieri reci şi faţa îmi devenea palidă. Încerc să

mă controlez, să-mi revin, să pun stăpânire pe gândurile, simţămintele şi gesturile mele. Pe măsură ce mă îndemnam să-mi poruncesc, mă pomeneam că devin tot mai slab, iar starea aceea de destrămare sporea. Când am atins colţul de unde se zărea deja casa unde Ea mă aştepta, a fost cât pe-aci să mă-ndoi din genunchi şi să cad. Inima bătea zvâcnind, gata gata s-o zbughească afară şi să fugă spre cine ştie unde. Tâmplele stau şi ele să plesnească. Sudori de gheaţă m-au năpădit. Fruntea devenise albă ca varul şi broboane de sudoare rece o acopereau aburind.

De undeva, din adâncul întunericului din mine, auzeam chichotirile lui Floruţiu: „Hi, hi, hi! Aşa-ţi trebuie. Unde te duci? Ce cauţi acolo? Hai, du-te, nu şovăi, nu te clătina, nu-ţi fie frică, nu-ţi fie ruşine… Te aşteaptă. Ai să-i faci mare plăcere când te va vedea în ce hal arăţi. Iar tu ai să te simţi minunat: plouat, jigărit, cătând cu privirea prin colţuri, căutând o ieşire, jalnic de nătâng, trezindu-i mila şi dezgust. Tu, orgoliosul, sfruntătorul, ulcerat tot de vanitate, stând pe susceptibilităţi ca pe spini, tare frumos o să-ţi stea, şi-o să fii obiect de milă şi deriziune. Hai înaintează! Nu sta-n cumpănă. Opinteşte-te şi du-te. Cineva te-a vrăjit. Uite, nu mai poţi mişca. Reazemă-te de zid. De zidul pe care cu atâta agilitate-l sari noaptea când te duci la fetele de la gară, sau când vii, stors, înspre dimineaţă, de la ele”.

Nici nu mi-am dat seama când şi cum m-am întors cu spatele înspre direcţia drumului meu şi-am pornit a bâjbâi, împleticit, de-a lungul zidului, înapoi, spre internat. Nemernicul de mine! Cum aş fi putut să stau aproape de frumuseţea ei curată, toată numai ardere pentru mine şi cântec de nuntă?…

Aş fi duhnit încă a fum de ţigări proaste, intrat în hainele mele din plămânii urgisiţilor clienţi nocturni ai făgădaielor! Aş fi mirosit a mirosul trupurilor femeilor nimănui de la „Fraţii veseli”, a rujul de pe buzele lor intrate-n putrefacţie, ar fi zărit petele de ruj rămase încă neşterse, ca nişte păcate, pe buzele şi faţa mea, le-ar fi simţit gustul acru-cleios atunci când m-ar fi sărutat cu buzele ei nesărutate până atunci decât de raza soarelui, de picurul ploii şi de

albul fulgilor de nea, şi în vis, de visul buzelor mele,… iar toată fiinţa mea i s-ar fi arătat ca o hidoasă arătare a păcatului, risipind duhoare de iad, răspândind întuneric putred şi un fel de cântare neagră, ca de moarte, de urâciune. Ar fi simţit cum se mişcă-n aşezămintele din mine, şarpele neîndestulat, deşi istovit de neodihnă, al desfrânării, cum urlă şacalul morţii în trupul meu, cum ţipă, peste apele mele tulburate de demon, pasărea neagră, iar singurătăţile din mine cum urlă la lună precum mii de guri de lupi, răscoliţi de nu ştiu ce duh care-i cheamă spre o altă lume, spre un ştiu ce planetă rătăcită într-o altă galaxie.

Nu o merit! Nu sunt vrednic de o fericire ca aceasta, nedemn sunt de acest prinos, de această preacurată ofrandă. Nemernic sunt! Nu am dreptul să mă adăpostesc sub acelaşi cort cu ea, sub acelaşi sărut; nu mi se cuvine bucuria de-a întinde mâna în acelaşi blid, fie şi numai cu linte, cu Ea, să stau la masa celor curaţi şi drepţi… Elly!… Elly!

(Câţiva ani mai târziu, citind eu cartea „Spaimă şi cutremur” a marelui şi cel mai trist dintre danezi, Soren Kirkegaard – cu siguranţă cel mai trist dintre filosofi – am înţeles deplin de ce Soren a refuzat să se prezinte la biserică pentru a primi taina căsătoriei cu Regine, iubita lui. Nici Regine n-a înţeles de ce iubitul ei a făcut neiertata, vinovata lui nebunie, şi nici Elly n-a priceput de ce eu m-am întors din drum şi nu m-am prezentat la prima şi mult aşteptata noastră întâlnire. N-au înţeles nimic, dar au stăruit în a iubi.)

Femeile nu ştiu mai mult. Iubirea este steaua lor pe cer, legea pe pământ, tragicul şi saorul blestem în viaţă.

Dar nici eu n-am înţeles nimic, nici până astăzi. S-o înţeleagă Dumnezeu… şi psihologii…

„Dragul meu Harry, îmi scria a doua zi, cu toate că m-ai rănit şi m-ai jignit, că nu mai ştiu cum să mă uit la cele care se bucură de nefericirea mea şi se uită batjocoritor la mine, eu nu voi înceta să te iubesc. Oricât de mult nu ţi-ar conveni, eu te voi iubi mai mult chiar ca până acum. Nu vreau să te pierd. Nu! Nu pretind explicaţii, dar aştept scrisoarea de la tine, ca deşertul ploile. A ta, Elly”.

Desigur că i-am scris, şi numai eu ştiu cum. Dar din ce-i

scriam nu se înţelegea mare lucru. Făceam la tot pasul evaziuni stilistice de la ceea ce trebuia să lămuresc. Aruncam plasa în apele nămoloase ale eului şi nu scoteam de-acolo decât nişte ambiguităţi, nişte confuzii, exprimate şi suprarealistic pe deasupra. De ce nu m-am prezentat? Poate, nu atât criza de conştiinţă a vinovăţiei, a nedemnităţii, ci o temere a orgoliului de a nu se pune într-o postură ridicolă m-a întors din drum. Poate o abulie care m-a lovit brusc, paralizându-mi toate energiile, anulându-mi toate dorinţele, pulverizându-mi toate bucuroasele intenţii. Dar ce anume a declanşat-o? Nu cumva nehotărârea unui ins lipsit totalmente de încredere-n el, de orice încredere, care se credea incapabil de a se face agreat – cu atât mai puţin iubit – de-o fiinţă frumoasă, stând faţă-n faţă, obraz lângă obraz cu el?… De la distanţă e altceva. Poţi să faci pe grozavul, poţi să te închipui erou, poţi să-ţi dai aere şi să bravezi, poţi să scrii scrisori pehlivăneşte şi tulburător ticluite, dar când te afli lângă ea, când îi simţi căldura, respiraţia, parfumul ei de femeie curată, când auzi cum îi bate inima ca şi cum în inima ta ar bate, atunci să te văd pe unde scoţi cămaşa, cât eşti de priceput şi de stăpân pe tine. Dar eu m-aş fi zăpăcit, m-aş fi pierdut, aş fi devenit jalnic, caraghios, şi-n loc să-i sporesc dragostea pentru mine, i-aş fi întors-o-n dezgust şi dispreţuire. O astfel de neîncredere-n tine nu-i decât o dezgustătoare mască în dosul căreia se ascunde trufia, dispreţul faţă de ceilalţi, orgoliul – păcat luciferic. Sau… cine ştie, poate că una pe care n-am îngăduinţa s-o cunosc ar fi fost cauza adevărată.

…Şi Elly mi se plângea cochet, mereu, că nu prea înţelege ce anume vreau să spun în scrisori. De altfel nici nu prea avea ce. Întărâtat, recâştigându-mi obrăznicia şi ingratitudinea, clătinate cumva în urma greşelii comise, încep să-mi bat joc de sărăcia duhului ei. Să persiflez cu aroganţă de om cetit, erudit, savant, filosof, modestul ei perimetru lexical, modesta ei intelectualitate, vezi doamne.

Deci, la ultima ei epistolă în care din nou mărturisea, drăgălaş, că nu pricepe ce-i scriu, i-am răspuns cam astfel: (ţin minte fraza de-nceput şi pe cea cu care terminam) „Buna

şi draga mea Elly, întrucât te plângi mereu că nu înţelegi cele ce-ţi scriu, iată, azi mă voi strădui să fiu cât se poate de limpede cu tine, amarnic de limpede: aşadar, multilateralitatea investigaţiunilor riguros preferate-n domeniul scripturisticei cotidiene, m-a adaptabilizat cu introspecţia acerbă acută şi uneori inerentă a paradigmiilor, iar ca o concluzie, opinia-mi nu poate fi luată ca antagonism, între diversitatea afabilă a controverselor ce s-au filat sub sclerotica de bună seamă albă a văzului imaterializat”… Şi încheiam cam astfel: „Inadaptabilitatea expresiei mele abrupte, radicalism poate exagerat în expresii: cumpănă-n mijloc de Sahara, pahar negolit până la fund. Te sărută mult, mult de tot, şi pentru atunci când n-a venit să te sărute, Harry”.

(În gândul meu, cu găunoasă superbie: „Păstrează-ţi sărutarea ca florile otrava, / Ca să o dăm ţărânii, întreagă, înapoi”).

Citind un astfel de text, ea a rămas convinsă, cu o mândrie aproape sfidătoare, că eu sunt cel mai profund filosof din toţi pe câţi ea nu-i citise. Şi nu numai ea a fost convinsă de acest adevăr, ci şi toate colegele ei, căci Elly a cetit-o la toate, ca să le arate cine-i Harry al ei! Cine-i ca ea! Iar colegele atunci s-au simţit săgetate de mare admiraţie pentru mine, dar şi de invidie pentru ea.

* * *

Totul are o limită, toate cu reversul lor şi nimic nu rămâne nepedepsit. (Nu ştiu dacă şi nerăsplătit, mai ales aici, în imperiul şi-n casa lui Avizuna).

Căci a venit ceea ce voi numi „Lupta cu demonul”, dintre demonul care s-a strecurat în mine, venind din apele Târnavei, ieşind din nămolurile ei, de sub rădăcinile sălciilor pe sub care citeam versuri (sub cerul îngheţat, la miezul nopţii) ori adus pe vântul care bătea dinspre Ormeniş şi Lepindea, sau mai degrabă, ivindu-se de sub Masa Dracului, în continuarea cimitirului, la stânga drumului spre Prad –

nişte spinări de pământ stranii, formate cine ştie când, în ce diluviu şi cu ce scop anume, cărora băştinaşii le-au zis „Masa Dracului”, ori chiar de sub Crucea de la marginea oraşului unde oamenii sărmani făceau pelerinaj, pe latura drumului care duce la Sântioana, sau din turnul vechii biserici luterane din Biertan, între acel demon pedepsitor şi îngerul dat eului meu ca să-l apere, să-l protejeze. Ca Iacob s-a luptat îngerul meu păzitor cu celălalt, iazma născută din misterioasele locuri mai sus arătate.

Lupta s-a dus la început surdă, în întunericul din interstiţii, şi-a durat multe nopţi, fără să se decidă sorţii. De-a surda s-au luptat cei doi. Apoi încăierarea s-a arătat la lumina zilei. Ai putut să-i vezi aievea pe vrăjmaşi, cu câtă înverşunare îşi încleştează unul asupra celuilalt braţele, ca doi şerpi de apocalipsă prinşi într-o luptă pe viaţă şi moarte. Cu oarbă ură şi mânie se izbeau. Unul parcă era Gerul, iar celălalt vâlvătaia Focului.

Din nopţile pierdute prin casele pustiei de pe lângă gară, mai degrabă de-acolo a ieşit demonul.

…Îmi aduc aminte: era ziua de 28 februar. Dădeam teză la astronomie, cu bunul şi înţeleptul Negruţiu, directorul liceului. După ce am rezolvat cumva şi ultima chestiune, vederea mi s-a întunecat, beznă grea s-a depus peste creierii mei, genunchii mi s-au prăbuşit, toate puterile din mine au înclinat flamurile, iar colegii au fost nevoiţi să mă care târându-mă după ei, şi să mă arunce-ntr-un pat din infirmeria internatului.

O oră şi ceva m-au scuturat şi zguduit frisoanele iadului. Apoi lent, ca la intrarea în moarte, am alunecat în nişte genuni fierbinţi, după care n-am mai ştiut nimic de mine. Zvon de îngrijorare în tot liceul, panică şi deznădejde-n inima Ei, căci s-a auzit şi la şcoala fetelor, imediat în ora următoare despre năprasna care mă lovise. Ştirea s-a lăţit degrabă şi-n micul oraş: un elev de la liceu, un elev foarte cuminte şi care n-are pe nimeni în lume, (o aveam de fapt pe Elly) şi care scrie şi poezii, trage să moară la internatul liceului!

Îndată s-a pornit spre locul suferinţei mele un adevărat

pelerinaj, mai mare decât cel care se făcea la Crucea dinspre Sântioana. Toate femeile milostive ale blândului Dumbrăveni au purces să vină la patul meu, aducând cu ele tot felul de bunătăţi: prăjitură, portocale, mere, compoturi şi siropuri tămăduitoare, vorbe dulci, apeluri spre Dumnezeu, iar la plecare toate îşi ştergeau ochii de lacrimi după mine. Nu trebuia mult şi-ar fi venit şi cu mir. Eu nici nu le-am văzut măcar, nici pe milostivele care-au venit să mă vadă, nici nimic din ce aduseseră ele, căci eram deja plecat pe jumătate dincolo, iar trupul şi viaţa mea se aflau pe pragul dintre aici şi acolo, la jumătatea apelor de la râul Styx.

Domnul doctor Samoilă, după ce m-a examinat sumar a zis să aşteptăm până ce trece faza critică, puseul acut. „S-ar putea să scape... Are inimă foarte bună. Îi bate ca la un tăuraş. A făcut o dublă pneumonie zdravănă". A indicat apoi să mi se pună comprese, tot timpul, cu apă stătută.

Domnul Domnaru se plimba abătut, întunecat, pe coridor, în faţa uşii de la infirmerie, zicând din când în când: „Mi-am pierdut flamura liceului". Iar domnul Leonte Opriş a rânduit gărzi de veghe la căpătâiul meu formate din câte doi elevi, cu durata de câte două ceasuri, ziua, noaptea. Pentru unii era o bucurie această gardă, în special cea de zi, deoarece scăpau de la ore, şi-apoi se mai înfruptau din bunătăţile care curgeau spre infirmerie din toate părţile, ca la un hram, şi pe care eu nici măcar nu le bănuiam.

Fiinţa care-a suferit însă din cale-afară pentru mine în acele zile, atât cât mama, dacă ar fi trăit şi s-ar fi aflat de faţă, deoarece mama ţi-a dat viaţa iar femeia vrea s-o creeze mai departe prin tine, a fost Ea. Avea coşmaruri şi, de-ndată ce aţipea, tresărea ca muşcată de şerpi, se sfâşia plângând, suspina din senin şi din toată fiinţa; udase mulţime de batiste, şi faţa perinii, şi toate acestea pentru mine năucul şi nemernicul. (Dacă cineva i-ar fi spus despre mine că sunt un nemernic ar fi fost în stare să-l sfâşie-n bucăţi).

Eu, din adâncul nopţii-n care căzusem, de pe hotarele întunericului acela, nu mai ştiam nimic. Doar atâta: fiinţa mea, înecată-n acel nomol canicular, îngăima la răstimpuri dese, doar aceste două cuvinte: „Mamă" şi „Elly"! Numai

atât. Ultimele legături cu viaţa şi lumea, ultimele pâlpâiri.

Într-o după-amiază a venit din nou domnul Samoilă şi, după ce mi-a luat temperatura – peste patruzeci şi unu de grade – a zis: „Dacă nu moare până mâine dimineaţa, are şanse de scăpare. Vorba aceasta s-a auzit la internatul fetelor, căci Elly era la curent clipă de clipă cu starea nenorocirii mele, şi-a ei, iar a doua zi dimineaţă, cum fetele se aflau la ora de brodat, au început a trage clopotele la biserici, şi fetele toate au tresărit cu spaimă, Elly a ţipat şi-a căzut peste bancă, deoarece a crezut că pentru mine trag clopotele.

Nici vorbă. N-am murit. Domnul Domnaru auzindu-mă că o strig mereu pe Elly, i-a întrebat pe cei care stăteau de veghe cine este aceea Elly, şi colegii mei i-au spus că este o fată de la şcoala de menaj.

Atunci, bunul domn Domnaru, al doilea al meu tată, cel care m-a înviat din morţi, a luat-o într-o seară pe Ea de la internatul unde conducea ca directoare doamna Domnaru, şi-a adus-o de mână la mine, la căpătâiul meu. Dar eu n-am cunoscut-o, ci continuam şi faţă de Ea s-o strig pe mama şi pe Elly, iar Ea atunci şi-a acoperit ochii cu mâinile şi-a-nceput a plânge cu jale mare. Domnul Domnaru a cuprins-o cu grijă miloasă de după umeri şi-a dus-o de-acolo, de pe pragul morţii, înapoi acasă.

Într-adevăr, cu începere de-a doua zi febra a început să cedeze, iar ochii mei acoperiţi până-atunci de pânze roşii, au purces a desluşi, încetul cu încetul, vag de tot, conturul lucrurilor din preajmă. Plafonam, cum se spune-n termenii medicinii. Reviriment general. Elly a mijit a surâdere, de-o bucurie lină cuprinsă lent. Eu ceream colegilor mei să-mi cânte. Nu o mai chemam pe mama, nici pe Elly, dar mă rugam cu voce îngăimată să-mi cânte. S-a format atunci cor, dintre elevii cu voce frumoasă, şi se dădeau concerte de muzică vocală, în infirmerie, la căpătâiul meu. Italianul acela uriaş, cu spate şi pumni de Carnera, elev într-a şaptea, ajuns nu ştiu cum la Dumbrăveni, şi cu Perceli, aromânul din Munţii Rodope, prieteni nedespărţiţi, mi-au cântat cel mai mult şi cele mai frumoase cântări, în limba română, în cea

italiană, şi chiar şi-n cea germană, „Am Brunen for dem Tore”, de pildă.

Pe măsură însă ce temperatura scădea, o altă umbră, neagră, începea să mă cuprindă-n tentaculele ei. Înnegream văzând cu ochii, tot, deodată. A, nu-i nimic, e bine, au zis unii. Răul este aruncat afară. A venit din nou domnul Samoilă şi, de data aceasta a spus ferm: „Acum se curăţă. Până mâine o ia din loc. Pregătiţi-l”.

(La început s-a crezut că este vorba de-o pneumonie. Pneumonia s-a transformat, probabil şi din cauza neîntreruptelor comprese cu apă, în pleurezie, iar agentul patogen: streptococ sau stafilococ, a invadat sângele, pleurezia a degenerat în pleurezie purulentă, iar eu am trecut într-o stare de septicemie generală din care nu te mai putea salva atunci, pe vremea aceea, lipsită de antibiotice, decât numai, şi fără nicio îndoială, moartea).

Părintele Albu a venit şi m-a cuminecat. Ciudat: m-am repezit spre linguriţa cu trupul acela misterios ca după o dulce mântuire. Îmi amintesc limpede şi astăzi cum am deschis gura, iluminat parcă, spre clipa euharistică. Apoi am căzut în comă. S-a cumpărat lumânarea, cutia cu chibrituri şi s-au pitit undeva prin apropiere ca nu cumva, cine ştie cum, să le văd eu, mi s-a cumpărat giulgiul, domnul Opriş a marcat în curte locul pentru desfăşurarea ceremoniei de doliu, fiecare clasă având careul ei, a trasat sarcini despre felul cum trebuia să pornească cortegiul de înmormântare, cu sicriul meu purtat pe umeri de colegi şi prieteni. Marcel Oniceanu, noul meu coleg de bancă, fiu de comandor din Bucureşti, dar originar din Brăila, mi-a ticluit şi discursul funebru, chinuindu-se o noapte întreagă aproape; toate au fost gătite şi aranjate în bună rânduială, numai că eu nu prea muream. A trecut noaptea aceea, a trecut şi ziua care i-a urmat, a trecut şi cealaltă noapte, dar nici vorbă să mă adaug neamului meu. Elly nu mai avea lacrimi să plângă, se uscase-n sufletul ei orice izvor, secaseră toate albiile peste care curgeau înainte cântătoarele râuri ale iubirii, se înveşmântase discret în negru şi aştepta resemnată. Domnul Domnaru a mai îngăimat o dată ca pentru sine: „S-a dus

flamura liceului”. Din după-amiaza celeilalte zile, am început să bolborosesc ca prin ceaţă: „Cât e ceasul?” Colegii s-au speriat. Au bănuit ei de ce întreb cât e ceasul… şi mă amăgeau de fiecare dată, dându-mi răspunsuri mincinoase. Dacă, de pildă, ceasul arăta la şapte seara ei îmi spuneau că-i cinci, iar dacă el arăta către miezul nopţii ei mă amăgeau spunând că-i şapte.

Ca să deruteze moartea.

Aceste trucaje asupra scurgerii timpului pentru mine au devenit mai alarmante pentru colegii mei şi mai febrile, de când, în cea de-a doua seară, întrebând eu din nou cât e ceasul, Ciunga Vanghele, aromânul meu, tot din Munţii Rodope ai lui Spartacus, elev într-a opta, de-o mare şi liniştită frumuseţe morală, care suferea amarnic şi tăcut pentru soarta mea, m-a întrebat la rândul său, aplecându-se la ureche, cu grijă mare, de ce vreau să ştiu cât e ceasul? iar eu am îngăimat, vag de tot, ca dintr-o zare ceţoasă: „Atunci va veni mama să mă ia”.

Şi într-adevăr, exact când limba ornicului arăta miezul nopţii, eu am avut, acolo, în întunecimea-n care am căzut, un vis: „şarpe, dintr-aceia care-n cărţile vechi se cheamă vasilisci, cu ochi fermecători, care când se uită la tine te ucid, s-a ridicat încet de sub patul meu, tremurător s-a ridicat pe verticală, a aplecat capul teşit asupră-mi, şi-a îndreptat privirea-i funesta drept în inima mea şi când, mânios, se pregătea să atace cu muşcătura, eu am stricat cu înfricoşare: „Şarpele!”, apoi am deschis încet ochii, i-am rotit a mirare în jur, – mare lucru n-am desluşit din ceea ce se afla în jurul meu – i-am închis din nou… şi-am adormit lin.

Colegii s-au repezit la chibrituri şi lumânare, ca să nu mor fără lumină, dar iscusitul Capsali, alt aromân, în a cărui ochi puteai vedea mărinimoasa linişte din ochii cărăvănarilor şi-a păcurarilor din Pind, şi-a aşezat degetele peste pulsul meu şi, cu nespusă bucurie a constatat că el bătea, şi încă într-o mare tihnă. „Ssst, a şoptit el. Nu mişcaţi, doarme. Să-l lăsăm să doarmă”. Şi-ntr-adevăr, am dormit până dimineaţa, ca după scaldă. Oştirile demonului începeau să se retragă-n râpi şi văgăuni, în frunte cu El, să se vâre-n ponoare de

balauri şi-n găuri de şarpe, în timp ce îngerul cel bun, apărător al vieţii, îşi chema istovit, acoperit de pulberi şi de sudori, cu pieptul însângerat, lancea ruptă, oastea lui albă, istovită şi ea de puteri, la puţină merinde şi odihnă.

Între timp, uitasem să spun, domnul Leonte Opriş mi-a schimbat şi numele, tot în scopul de-a deruta moartea, de-a o înşela, aşa cum făceau colegii cu înşelarea timpului. A propus să nu mi se mai spună Teohar ci Toader, iar când Elly a aflat de această rebotezare a mea, a plâns mai amarnic decât dacă-aş fi murit.

Gând, înainte de-a cânta cocoşii, domnul Domnaru a venit să vadă ce-i cu mine, am murit sau ba, şi când a văzut că dorm, a alergat într-un suflet la domnul Samoilă, doctorul liceului şi l-a rugat să vină de-ndată la infirmerie. El a venit, şi văzând cum dorm de liniştit a zis, dând din umeri: „Asta nu-i om, e altceva. Până-acum, oricare altul ar fi fost demult în pământ, iar el doarme, ca după chef”.

— Şi ce-i de făcut? a întrebat fericit dar îngrijorat, aproape zâmbind, domnul Domnaru. Domnul Samoilă a dat atunci din umeri. Ieşind pe uşă a zis totuşi: „La Sighişoara, la spital cu el”. Domnul Domnaru a alergat din nou la castel (adică la şcoala de fete), a înştiinţat-o pe Elly că n-am murit şi că dorm numai, a luat bani de-acasă, a angajat o maşină mică, m-a înfăşurat în pături, m-a aşezat în ea, şi-ntr-o jumătate de oră eu mă aflam instalat într-un pat din dormitorul mare al spitalului din Sighişoara, lângă un alt bolnav, care a şi murit atunci, lângă mine, iar domnul Domnaru cu pălăria-n mână, mototolind-o mereu, îl implora pe doctorul Căpăţână şi pe directorul spitalului, domnul Onaca, să facă tot ce ştiu ei şi cât mai repede cu putinţă cu mine, ca să mă scape… Iar domnul părinte Albu, care-l însoţise pe domnul Domnaru, se ruga şi el împreunând mâinile ca la biserică înaintea lui Dumnezeu, de domnii doctori, să facă bine şi să se ocupe urgent de mine, căci aceasta este „voia Domnului Dumnezeu”.

După o foarte sumară examinare, domnul Onaca a dat ordin să se facă pregătirile pentru operaţie. Eram pe jumătate mort şi de-abia desluşeam figurile din jurul meu.

Toate lui se păreau nişte nebuloase în continuă, haotică mişcare. M-au aşezat pe masa de operaţie. „Îl adormim?” a întrebat domnul Căpăţână. „Dacă-l adormim nu se mai scoală”, a răspuns domnul Onaca.

Au făcut atunci numai anestezie locală, au tăiat din coaste, au pătruns în iadul dintre pleură şi plămâni şi îndată a pornit a ţâşni afară băltoaca de puroi acolo zăcând de săptămâni. Nu simţeam decât o plăcută râcâială pe oase, dar pe măsură ce infecţia se scurgea afară, privirile mele se limpezeau, oamenii şi obiectele din jur se conturau desluşit, o senzaţie de despovărare mă cuprindea, de eliberare, ca de sub un perete de pământ sub care-am fost prins într-un cutremur.

Marele demon, care-şi instalase tabăra oştirilor sale în viaţa mea şi care între timp şi le înmulţise peste măsură, a pornit a se retrage în grozavă neorânduială, având în mână doar un ciot, desfigurat de ura neputinţii, cercând a azvârli cu el în îngerul meu care, căzut în genunchi, pentru că nu se mai putea ţine pe picioare de atâta amar de neodihnă, suna, ţinând-o în mâna stângă, deoarece dreapta îi era de tot strivită, din trâmbiţă, ca să-şi adune la numărătoare oastea albă, care răspundea la chemare şi se arăta abia venind din toate părţile, zdrenţuită şi clătinându-se de istovire.

Căpcăunii se înghesuiau în bortele din râpi, la întunecatele şi ceţoasele intrări în ponoare, în găurile şerpilor, în toate văgăunile pământului, cârâind, scâncind, schelălăind, grohăind, mieunând, hârâind, lătrând ca şacalii, şuierând ca viperele, întorcând, cu mânie, şi ură, capetele hidoase către îngerii albei oştiri care stau într-o rână, în jurul căpeteniei lor, ca să-şi mai tragă sufletul şi să aţipească puţin dacă le va fi îngăduit.

Eram un ins complet sănătos, doar lipsit de putere. La numai o săptămână după aceea, când părintele Albu a venit să mă vadă, încărcat cu pachete de tot felul, pline de bunătăţi, şi a deschis uşa şi m-a văzut stând în capul oaselor, turceşte, glumind cu ceilalţi bolnavi şi înfulecând dintr-un picior de pui – căci era ora mesei – a lăsat să-i pice din mâini toate pachetele peste prag, a ridicat mâinile spre cer, apoi le-a împreunat a rugăciune la piept şi a exclamat, cu ochii

larg deschişi către bolţile cerului: „Apăi, asta-i minunea lui Dumnezeu, mă copile!” şi a venit la mine şi m-a cuprins la piept – barba îi mirosea a aghiazmă, tămâie, a icoane vechi şi-a colilii – şi m-a sărutat pe frunte.

Cât am stat în spital, până s-a scurs toată otrava lăsată-n mine de armatele lui Avizuha acela, am fost dat în sean/a unei fiinţe din altă lume, soră lui Iisus Hristos, pe nume Elilia.

Cât de mult a însemnat pentru mine grija ce mi-a purtati-o zi şi noapte, mereu, sora aceea a lui Iisus Hristos, nu se poate spune-n cuvinte. Alunga ultimele stoluri de căpcăuni şi anticrişti din mine cu un singur surâs. Surâsul acelei surori a lui Iisus Hristos făcea mai mult decât o grindina de săbii îndreptate asupra Răului.

Ea destrăma întunecimea, cu toate iazmele dintr-însă, alunga urâtul, cu toate vasiliscile şi aspidele dintr-însul, mâhnirea, cu toţi vârcolacii colcăind într-însa, şi însenina lumea, cerurile, limpezea apele, cu un simplu surâs. Când ea abia mijea numai să zâmbească, toţi norii plumburii şi cei metalici, şi cei care anunţă seceta – afară numai de cei care vestesc zăpada – se risipeau şi părăseau cerul, limpezind totul şi toate până-n cele mai adânci abisuri ale lor.

La Dumbrăveni, cât am stat cu boala-n infirmerie, m-a îngrijit o altă soră a lui Iisus Hristos, o bătrână văduvă şi sărmană, care locuia într-o căsuţă de lemn, la dreapta drumului către Hoghilag, şi care tot lelea Ana se chema, ca buna şi mult îngăduitoarea femeie de la bucătărie şi ca altele, şi pe care conducerea liceului a angajat-o anume pentru a face pe infirmiera mea.

Nu mi-am putut închipui că un om este în stare să îndure atât de mult fără să zică nimic, decât să-şi vadă de treabă mai departe şi să-şi zâmbească în sinea sa ca şi-n ochii celorlalţi. Sunt vinovat şi mă voi simţi vinovat cât voi trăi, mereu, faţă de sărmana lelea Ana care a răbdat multe din partea mea, fire impulsivă, agresiv pretenţioasă, care m-am purtat faţă de ea – poate că şi din cauza că eram bolnav şi nu aveam putere de autostăpânire – ca şi cum ar fi fost nu chemată să mă îngrijească, ci obligată prin blestem să-mi

suporte toate capriciile şi violenţele. Mai rău decât dacă ar fi fost mama mea am chinuit-o pe biata lelea Ana.

Lele Ană, nu ştiu unde vei fi fiind şi *ce* anume, dar oriunde te vei fi aflând, indiferent în ce anume stare sau formă în acest univers infinit, unde nimic nu se pierde cu desăvârşire, eu trimit tot sufletul meu, cât mi-a mai rămas, spre tine, şi te rog să-mi zâmbeşti şi să mă ierţi.

Toţi colegii mei au stat de strajă la căpătâiul meu, cu schimbul, tot astfel au făcut şi elevii dintr-a şaptea şi-a opta, cei dintr-a cincea au venit şi ei să mă vadă în perioada cât a durat lupta mea cu Demonul, unul singur însă, nu numai că n-a venit la mine dar, când trecea prin faţa infirmeriei, îşi ridica gulerul şi grăbea nervos pasul… Acela era Floruţiu. Stătea tot timpul la locul său de lângă fereastră, în sala de lectură a clasei a opta, ca un urgisit, urât şi dispreţuit de toţi colegii, pe care el, la rându-i, îi dispreţuia.

Săracul Floruţiu! (În ciuda derutantei lui inteligenţe – se vede că a avea o inteligenţă ieşită din comun nu înseamnă neapărat că poţi să şi însemni ceva în viaţa aceasta – ba aş zice că-i chiar dimpotrivă uneori) prin mijlocirea căreia putea foarte uşor să ajungă medic, demagog al cine ştie cărei cauze politice, savant, chiar şi profesor universitar – ceea ce, nu-i vorbă, n-ar fi însemnat cine ştie ce – el nu s-a făcut decât popă, pentru ca să fie răspopit, nu de altceva. După ce a risipit la jocuri de cărţi banii din zestrea soţiei, după ce n-a lăsat nealduită nicio credincioasă din parohiile câte i-au fost încredinţate lui spre dreapta păstorire, indiferent bătrână ori tânără, nevastă sau văduvă, servitoare sau doamnă, soţia l-a părăsit, plecând de la el cu copii cu tot, arhiereul l-a alungat de la sânul bisericii, şi a rămas el singur, să-şi ducă viaţa între locul de muncă al te miri cărei slujbe şi arena de fotbal, dezbrăcat, flămând, dar nu şi nebăut…

Doctorii principali ai spitalului: domnul Onaca şi domnul Căpăţână erau două naturi diferite. Onaca era prea sever ca doctor. Era în schimb mult mai bun ca director. În ziua când făcea dânsul de serviciu, la absolut toţi bolnavii se ridica temperatura cu cel puţin un grad. Îl aşteptau bolnavii ca pe

general în inspecţie la cazarmă batalioanele. Cum să nu ţi se urce temperatura! Însă a făcut avere, şi era impunător.

Căpăţână în schimb, cel care de când i-a murit soţia nu şi-a mai tăiat barba şi-şi făcuse din a îngriji pe bolnavi şi din a-i înveseli, un scop în viaţă, dacă ar fi avut norocul să se nască italian de pildă, să-şi disciplineze şi să exploateze acele două înclinaţii ale sale: grija pentru bolnavi şi silinţa de a-i înveseli mereu, într-un spital condus de vreun ordin călugăresc, ar fi putut fi canonizat ca sfânt de către biserica Sfântului Petru, pe bună dreptate.

Căci în ziua când era dânsul de serviciu, chiar şi la bolnavii cu temperatura ridicată, aceasta cobora la normal, ca şi cum nu într-o clinică ne-am fi aflat ci într-un locaş al voioşiei. Pe cât de priceput şi de atent era ca medic, pe atâta de bun şi înţelept ca măscărici.

Casa lui nu era alta – cel puţin atunci – decât camera, cu o masă şi-un scaun din incinta spitalului, dată lui spre folosinţă, la cerere.

Într-o zi a sosit la spital o fată de la Dumbrăveni, colegă cu Elly, ca să se opereze de apendicită. Domnul Căpăţână a lăsat repede totul baltă când a aflat de acest lucru şi-a venit, foarte vesel să mă bucure, spunându-mi că „a venit cineva… care întreabă de… tine. Hai numai, că te duc să staţi şi să povestiţi… dar nu mult. Repede”.

La întoarcere acasă, adică la şcoală, când să mă dau jos din tren, eram aşteptat pe peron de Capsali, compatriotul meu, acel tânăr în ochii căruia, când priveam, mi se arăta, şi-mi trecea de dor, acea largă şi liniştită deschidere spre depărtări a păstorilor şi cărăvănarilor aromâni din plaiurile Pindului, care m-a luat în braţe şi m-a sărutat frăţeşte, fericit. Dar când să ieşim din gară, în piaţeta din spatele ei, era trăsură cu birjar pe capră, iar în trăsură, înfăşurată la gât cu un şal de mătase ca la cucoanele cele mari de la oraş, ce-i flutura a săgetătoare chemare-n vântul lui april, Elly. (Capsali a aranjat această surpriză pentru mine!) Era toată numai soare şi surâs solar! „O fugă de oi tunse dintâi ei, / Ieşind în zori de zi din scăldătoare…” Cât eram de palid, acum m-am făcut alb ca varul. De frică, o frică a fericirii,

sângele meu s-a retras dinaintea ei, să se ascundă-n adâncurile unde se reîntâlnesc poate, cândva, după moarte, oamenii care s-au iubit. M-am aşezat supus lângă ea, cu capul aplecat de vinovăţie, cu ochii coborâţi în pământ. Aşa trebuie că arăta Dante înaintea lut Beatrice, când i-a apărut înainte, dojenitor zâmbitoare, la intrarea în Rai, desprinsă din milioanele de stele care pâlpâiau licărind pe imensa cruce a fericiţilor, crucea aceea mişcătoare de stele mărunte şi nenumărate.

Simţeam cum mă acoperă starea ei de bucurie că mă are alături şi cum mă-nvăluie-n mătăsurile solare ale surâsului ei cântător acum ca o primăvară peste locuri pustii din ţara mea. Iată fericirea, coborâtă aievea peste sufletul meu, îmi ziceam, ca o cântare lină, ca un har ce ninge himnic peste mine şi mă pătrunde din adâncuri precum o iluminare. Doamne, ce bucurie ţi-am adus ca să mă dăruieşti cu această mare clipă a darurilor tale, sau cu ce fi-voi cândva vrednic să te bucur?

Iar ea îmi cuprinse-n mâinile ei alb-catifelate, calde ca locul perinii unde a stat obraz de fecioară, mâna mea, şi mi-o ţinea acolo strâns, ca să nu mă scape. A fost prima şi ultima oară când ne-am strâns mâinile stând unul lângă celălalt. Căci eu m-am arătat şi în continuare încâlcit şi îndărătnic, sfruntător şi plecându-mi să-i chinuiesc pe cei care mă iubesc, iar ea atunci, văzând că nu-i chip să facă om din mine, să mă-nsor cu ea şi să plecăm împreună în America, la tatăl ei, unde: „Voi face din tine om însemnat”, după cum ea, cu propriile-i cuvinte spunea, a plecat acolo, în anul următor, şi nu s-a mai întors la mine.

„Sunt legat, Elly, de limba românească, cu blestem de moarte, şi de oropsita această seminţie română, şi nu pot pleca. Aici e rostul meu, şi fericirea, şi blestemul şi rădăcina”.

…Ajuns în curtea internatului, am fost înconjurat de colegi şi de ceilalţi elevi cu gălăgie şi bucurie mare, iar când am intrat în sala de mese, unde m-a poftit cu hotărâre baba Vişa ca să mă hrănesc, lelea Ana m-a chemat în taină mare la dânsa, mi-a întins un fel de boccea, un fel de mototol alb, şi

m-a-ndemnat să stau cu spatele la focul care ardea cu vâlvătaie-n cuptor şi să arunc mogâldeaţa aceea albă înăuntru, în flăcările cuptorului, stând cu spatele spre el.

Ce era? Era moartea mea făcută mototol şi-aruncată la spate, în cuptorul cu foc, ca să ardă. Era acolo-n legătura aceea albă, giulgiul în care trebuia să fie învelit trupul meu, lumânarea care trebuia aprinsă în clipa când aş fi dat ochii peste cap, şi cutia de chibrituri din care s-ar fi aprins lumânarea. Căci fuseseră pregătite toate cele de cuviinţă pentru petrecerea mea din această lume.

— No, aşa, dragul meu. Să mai poftească a-ţi da târcoale de-acum cumătra. Te va găsi acolo unde-a înţărcat dracu' pruncii. No, aşa.

Şi am făcut întocmai cum mi-a poruncit în taină lelea Ana, şi uite-aşa am devenit eu nemuritor. Cum nu se moare decât o singură dată în lumea asta, aşa cum tot o singură dată te şi naşti, şi cum eu mi-am ars în foc moartea făcută mototol, am toate şansele de-a nu mai muri niciodată, de-a rămâne imortel.

Discursul funebru însă, pe care mi-l ticluise colegul de bancă Oniceanu, n-a putut fi ars acum, ci numai după ce l-am ascultat eu însumi, acolo, la poalele Dumbrăvilor de pe dealul Saroşului, duminică, după ce am făcut foc noi elevii dintr-a şasea, am fript slănină, am băut vin roşu, şi Oniceanu s-a ridicat cu mare şi caraghioasă solemnitate şi l-a rostit ca la înmormântare.

Profesorii mei, toţi, chiar şi infernal de conformistul Garda, tenebros de corectul şi inuman de cinstitul Garda, s-au purtat cu mare înţelegere faţă de mine şi mi-au dat aproape toţi note din oficiu, oral şi teze, pentru încheierea trimestrului doi şi pentru aducerea la zi a celorlalte zile ale mele lipsă la cursuri.

Elly mi-a spus într-o scrisoare: „Sper că de-acum încolo vei rupe definitiv cu Floruţiu acela, ori poate că vrei să mă chinuieşti mai departe, şi să te ruinezi până la capăt cu felul tău nechibzuit de-a fi. Nu-ţi dai seama cine eşti şi ce vreau să fac cu tine! Şi nu mă asculţi. Cred că tot aşa ai chinuit-o şi pe biata maică-ta. (Şi nu greşea Elly). Dar nu voi renunţa la

tine. Nu vreau să te pierd. Ascultă-mă şi pe mine. Dacă aflu că-ţi pierzi nopţile pe un ştiu unde cu diavolul acela, să ştii că voi face o mare nebunie, şi-ai să fii răspunzător de viaţa mea, şi-ai să te căieşti amarnic, şi-ai să suferi fără milă, pentru că-ţi cunosc sufletul, bun, bun, dragul meu Harry, în ciuda răutăţilor tale şi-a urâciunii ce te stăpâneşte uneori". Aşa mi-a scris Elly. Apoi a plecat în America.

Iar compatrioţii mei, gând în gând cu Ea, Perceli, Caramihai, Craja, Ciunga, Zechiu, Stilu, Barza, Jaca, Capsali, la care s-a adăugat şi italianul acela uriaş, cu spate lat de luptător roman şi cu pumni de Carnera, s-au strâns la adunare cu sfat, şi-au hotărât să nu mă mai lase să mă alipesc de Floruţiu. Înţeleptul Ciunga însă a ridicat cuvânt şi-a spus că nu-i drept să desfacem o prietenie ca aceasta pentru că este legare de suflet şi n-avem voie s-o smintim, dar să păzim să nu-l mai poarte după dânsul prin locuri damnate, asta trebuie s-o facem, cu jurământ.

Pe Jaca l-au însărcinat cu paza mea îndeaproape, să-mi urmărească toate mişcările, mai ales cele nocturne, şi m-au chemat şi pe mine-n faţa adunării şi mi-au pus în vedere că dacă mă vor prinde că intru-n localuri infecte dus de Floruţiu şi că-mi degradez acolo trupul şi sufletul, după ce Dumnezeu m-a scăpat de la moarte, (pentru că te va întreba într-o zi: „Ce-ai făcut tu cu zilele pe care ţi le-am dăruit în plus, din dragoste pentru tine şi pentru cei care te-au iubit?) să ştiu că vor veni, constituiţi în ceată, şi mă vor bate acolo, pe mine şi pe celălalt, ca să mă ruşineze şi să mă facă om.

Şi aşa ar fi fost. Nu-ncape nicio îndoială. De aceea m-am cam cuminţit. Cea mai fericită însă pe acest motiv era Elly. Dar Elly, fără să mă poată convinge să o urmez – în calitate de soţ – a plecat. A plecat la tatăl ei, în America, continent zdravăn păzit de oceane şi cercuri arctice… din care cauză este foarte prosper şi… foarte generos, urât de cei cărora le dă din belşug, mai mult chiar decât de către aceia pe care-i dă.

Dar atunci, când şi ea se va îmbolnăvi cândva, cine ştie când, acolo-n America, şi din depărtările memoriei va fi strigând după un nume drag, aşa cum am strigat eu după

Ea, strigătul ei va răsuna într-un deşert desăvârşit, iar domnul Domnaru nu se va afla acolo ca să-l aducă pe omul purtător al acelui mune strigat de Ea, de mână, până la căpătâiul suferinţei ei, şi-al singurătăţii din urmă.

* * *

De-abia după ce am pierdut-o mi-am dat seama cât de mult o iubeam. Acuma numai mă dumiream cât de mult a însemnat prezenţa ei în viaţa mea şi, numai acuma, când ea se afla peste mări şi munţi, peste continente şi oceane înţelegeam cum anume şi cât de frumos trebuia să mă port cu ea.

Dar Elly de-acuma nu mai era decât amintire şi chemare zadarnică. Era paradisul pierdut. Nostalgia unei fericiri de care n-am ştiut să mă bucur, tristeţea unei lumi pierdute, dragă şi pătrunsă de vrajă, precum stihia copilăriei. Nostalgia după Elly lua în mine proporţiile unor goluri vertiginoase, ale unor abisuri. Umblam fără noimă, indiferent unde: pe coridoarele şcolii sau ale internatului, pe străzile oraşului, de-a lungul Târnavei Mari, singur pe scarpă sau pe dealurile năpădite de răzoare dinspre Alrna, Geacăş şi Lepindea… Nu vedeam înaintea ochilor şi pe-ntreg cuprinsul singurătăţii mele decât chipul ei, şi nu auzeam nimic altceva, nici şoptitul ierbii, nici foşnirea pinilor de la coliba lui Vereş, nici dulcea fremătare a dumbrăvilor de pe spinările dealurilor ce se rostogolesc înspre cealaltă Târnavă, nici bătaia clopotelor la ora reculegerii şi-a suspinării, decât numai chemarea ei de peste tot, venind înspre mine cu deznădejde înfricoşată, strigând de pretutindeni, ca un ocean de unde fluide, stinse, sfâşietoare, iar toate ierburile şi plantele şi florile dealurilor nu miroseau decât a părut şi-a sufletul ei.

Pronia însă – care niciodată nu m-a părăsit de tot ci m-a pus numai la încercare, s-a-ndurat de mine şi data aceasta şi mi-a scos-o-n cale pe cea al cărei nume înseamnă revărsarea

molatecă a soarelui peste grelele şi liniştitele grânare ale unei ţări foarte vechi, pe Raa!

Raa aceea nu era fiinţă reală. Nu părea a fi aşa ceva. Pentru că, atunci când apărea, trecea mai departe plutind parcă uşor pe deasupra pământului, mai mult semănând a ceva nălucă de icoană desprinsă din chenarul ei, din colţul de casă veche, decât a om.

Parcă ar fi fost o minunată vedenie de ceaţă aurie, cu largi aureole azurii încercuind-o până departe. Un lujer de pulbere solară. Uite-aşa trecea pe stradă, pe lângă tine, prin inima tinerilor, dar mai ales prin albiile bântuite de secetă şi peste platourile aztece ale inimii mele, ca o icoană plutind albă cu chenare de aur şi aureole de azur deasupra ei, peste fluviul sângelui meu care niciunde nu se varsă decât doar în propriu-i deşert.

Era atâta de mlădioasă, încât uneori se preschimba în cântec, şi uite-aşa trecea prin lumina zilei sau prin taina înserării ca un molcom lied din cine ştie ce depărtate timpuri ale bătrânei şi fabuloasei aceste ţări de dincolo de codri.

Aur curgător întrupat era părul ei! Arătare de abur, stâlp de ceaţă lunară, dâră de nor rătăcind pe întinderile cerului ca o chemare spre limanuri pierdute; cântec şi poveste era, şi săgetătoare ispită.

Şi pentru ca impresia de icoană vie să fie perfectă, să se încheie cu un ultim şi grăitor semn ortografic, îşi purta capul superb în frumuseţea-i neverosimilă, lin înclinat, a nevinovăţie, spre dreapta, ca o madonă tânără când îşi apleacă ochii şi faţa lin asupra pruncului imaginar din braţe.

Cum putea să fie atât de frumoasă?! Ce înţelepciune înrăită a putut să dăruiască ochilor mei atâta armonie câtă ascundea fiinţa ei? Era ceea ce se cheamă o lucrare desăvârşită, indiferent din care unghi, al oricărei şcoli despre frumuseţe ai fi privit-o. Actriţele cele mari de nu ştiu unde, şi foarte strălucitor lăudate, precum şi toate cele care, amante ale cine ştie căror monarhi sau nababi fiind, sunt declarate modele ultime ale frumuseţii, puteau să-i întindă la picioare somptuoasele lor rochii înstelate cu pietre scumpe, ca să treacă Raa peste ele.

Negreşit, Raa făcea parte din acea parte a seminţiei omeneşti care se trage din căprioară şi nu din maimuţă. Aşa îmi explic şi cealaltă minune, a fratelui ei, pe care nu-l întrecea nimeni în lume la alergat, căci fugea ca cerbii Carpaţilor şi i-a biruit pe toţi concurenţii din toate colţurile lumii, veniţi să se ia la întrecere cu el.

Această fecioară, cu nume de zeitate egipteană, croită la înfăţişare aidoma fetelor de la curtea faraonilor, cunoscute nouă din picturile vechi, fără trufie însă (aici sfiala ţinea loc de trufie şi discreţia religios şoptitoare, aroganţei regeşti) era menită de sus să poarte-n suflet minunata osândă de-a fi muză bărbatului şi nu muiere. Tremurătoare obsesie, departe, sângelui meu, siderale insomnii ochilor mei, nălucă de foc rătăcind călăuzitor prin noianul zăpezilor ce nici acum nu contenesc să cadă asupra mea, asupra solitudinilor interzise, din deşertul de dincolo de cuvânt, Raa!

Iată de ce, timp de doi ani cât am locuit amândoi în acelaşi orăşel, nu ne-am apropiat unul de celălalt nici măcar la un metru distanţă, ci doar ne furam, atâta cât era îngăduit de zei, din coada ochilor, eu când ea nu se uita la mine, iar Ea atunci când eu nu mă uitam la ea, dar niciodată faţă-n faţă, privire către privire, dorinţă către dorinţă. Nu ne-am spus nici măcar bună ziua vreodată, ci treceam grăbind pasul, unul pe lângă celălalt, săgetaţi de-o frică parcă, frumos suitoare-n trupurile noastre, până la obraji. Şi nici scrisori nu ne-am scris. Poate că, în modestia şi cuminţenia ei, ea considera că nu e vrednică de iubirea mea, iar eu eram pe deplin convins că nu merit eu iubirea ei. Că nevrednic sunt de un asemenea dar. Ne puteam întâlni zilnic, deoarece nu stătea precum Elly la internat, ci în târg, la un unchi şi, totuşi, totul se petrecea în zarea undelor telepatice, şi eram liniştiţi şi împăcaţi amândoi, deoarece ştiam (şi numai noi, cât de adevărat şi de mult) că ne iubim. Ştiau şi colegele şi colegii mei dar n-aveau prilej să comenteze acest mister al nostru, iar când fetele, totuşi, făceau trimiteri şi aluzii la adresa povestei noastre, Raa tăcea undeva departe şi sus de tot, încât nu auzea nimic din ceea ce se petrecea sau se comenta pe seama sărbătorii în care se desfăta sufletul ei şi-

al meu. Colegii mei, pe de altă parte, când aduceau despre „Marlene Dietrich” vorba, se mulţumeau să se uite unul la altul. Cu invidioasă complicitate, dar atâta doar şi nimic mai mult, căci dacă ar fi cutezat să-mpingă mai departe, în profan, gluma, se puteau trezi fulgeraţi de pumnul meu, mult mai năprasnic decât era de fapt, atunci când trebuia s-o apere pe Raa.

Şi ei îl cunoşteau. Şi cunoşteau şi iuţimea mâniei mele, mai ales acum…

Totul se petrecea cuminte şi frumos. Nu i-am adus nici necazuri nici supărări, ca celeilalte, pentru că ea era apărată de candoarea ei intangibilă, tabu, aproape străină de viaţă, şi de-un anume fel de a părea că nu o interesează nimic, că nimic n-ar tulbura-o, orice i s-ar fi întâmplat. Elly, fire dinamică, impunătoare sieşi şi altora, ştia ce voia, Raa în schimb părea că nu ambiţionează nimic, decât să aştepte, curată şi nevinovată, aşteptarea anilor şaisprezece.

Odată numai – greşeală a docilităţii şi imaculării – s-a arătat ochilor mei, răscolind în mine întunecimi şi mari înfricoşări. Ea, aşa cum am spus, stătea la un unchi al ei, neguţător de brânzeturi, care unchi avea un asociat, tot neguţător, dar om destul de tânăr şi holtei, cu arătare de dihanie mare, tăcută şi umblând cu capul în pământ.

Cum s-a întâmplat, nu ştiu; probabil că asociatul, mergând într-o duminică – nu fără încă un interes pe lângă acela al negustoriei ce-o făceau împreună – la unchiul ei, a cerut-o, după ce au terminat de prânzit, pe Raa, ca s-o scoată niţel la plimbare, iar ea nu a avut tăria, nici necuviinţa să-l refuze, şi l-a urmat supusă.

Eu îmi pregăteam lecţiile pentru a doua zi în sala mică de meditaţie, a octavanilor – căci eram şi eu, ca şi Floruţiu altă dată, octavan, şi stam exact pe locul de lângă fereastră unde stătea şi el, la fel de ursuz –, şi se mai aflau acolo încă vreo doi.

La un moment dat s-a deschis uşa, a apărut în uşorii ei Craja, iscoditorul şi pizmaşul, şi le-a şoptit ceva la ureche lui Medrea şi Popovici. Aceştia s-au ridicat de îndată şi-au dispărut, ca să reapară apoi împreună şi cu alţii şi să mă

poftească-n dormitor, ca să-mi arate cine anume este fiinţa la care eu visez cu atâta ardoare, pe care o socotesc a face parte din lumea îngerilor, la care mă uit ca Hyperion la fata de-mpărat şi-i dedic versuri... pentru care sufăr. Să fac bine să merg numai... ca să mă lămuresc cu cine am de-a face... S-o văd pe Marlene Dietrich, cum o porecliseră ei cu invidioasă admiraţie pe Raa, plimbându-se în tandreţe mare cu brânzarul.

Nu m-am putut înfrâna. M-am năpustit ca furtuna. Nu m-am putut ascunde ci, spre hazul colegilor, am fugit ca din gură de tun. Din fereastra dormitorului nostru se vedea limpede dosita stradă umbrită de tei, pe sub care se mai vedea, tot limpede, cum Raa mergea supusă, cuminte, sfielnic, lângă bărbatul tomnatic de la stânga ei, aproape lipită de el, – ori aşa vedeam eu la acea oră amarnică.

Dintr-odată, s-au urnit din mine spinări, negre, clocotitoare, de lavă, clocot surd de furtună, spulber mare de pantere şi zimbri mugind spre prăpastie, torente tulburi s-au pornit cu urlete şi strigăte şi m-am încruntat tot, ca muntele din ţara părinţilor când năvăleau asupră-i întunecatele neguri cu tempeste.

Într-o clipă am albit la faţă ca un mort, sângele s-a retras în tenebre ori a îngheţat în mine, nemaivrând să curgă, am stat câteva clipe cumpănindu-mă peste genune, apoi m-am iluminat ca de sunetul a mii de trompete şi de tulnice, am adunat cu mare iuţeală sul plocada cea frumoasă, de mâinile mamei ţesută şi descântată în culoarea galbenului liturgic, plocada ale cărei miţe dese adiau încă a cerurile şi plaiurile şi apele şi poveştile Tauriei mele, a tristeţile şi bruma lacrimilor mamei într-însă rămase ca un murmur depărtat şi rece, m-am repezit cu un bolid în ţigănie, am vândut-o pe loc, la primul balaoacheş care mi-a ieşit în cale, pe un preţ de ruşine (ruşinea cea mai mare era însăşi vânzarea ei) destul însă pentru a-mi petrece o noapte cum îmi place, pe săturate, cu colegii, ca să-mi potolesc mâniile şi să risipesc turma de demoni care juca tontoroiul şi toate jocurile satanei în inima şi creierii mei, ca să uit de înfricoşata pierdere ce mi se arăta.

„Veniţi după mine, tovarăşi, să bem!” Aşa am strigat către colegii mei, întors din ţigănie, cu bani grei în buzunar. Iar ei au venit cu toţii, şi ei mânioşi, ca la o acţiune de răzbunare.

Am intrat în cârciuma lui Ioşka, cea dinspre Hoghilag, mai încolo puţin de bisericuţa ortodoxă, Bârsan a trimis pe un oarecare să cumpere vin roşu de la chiar directorul liceului, domnul Niculiţă Pop, vreo zece chile, am băut întâi ataş cu rom, apoi vin dintr-al lui Ioşka, apoi vinul roşu de la domnul Niculiţă, am mâncat câteva tigăi pline cu jumări cu slănină şi murături, apoi slănină cu ceapă roşie, brânză de burduf şi iarăşi jumări cu slănină prăjită, am mântuit tot vinul roşu, am hotărât să trimitem să se aducă încă, dar domnul Ioşka, înţelegând situaţia, ne-a spus că are şi dânsul vin ca acela, şi fără apă, ni l-a adus spre convingere, după care noi l-am rugat să ne servească din plin, apoi ne-am prins de după umeri, cu cămăşile ieşite-afară din curele şi piepturile tot afară, ca la războinicii din vechime, şi-am jucat, şi-am frământat podelele cu patimă dezlănţuită, până când a fost gata gata să fărâmăm din temelii biata cârciumă a lui Ioşka.

Către dimineaţă ne târam cu toţii, într-o mare descumpănire, către culcuşuri, nici astăzi nu ştiu cum naiba am escaladat zidul, probabil ca melcii târâş ori ca şopârlele lovite-n cap, ştiu doar atâta, că de îndată ce-am intrat în dormitor, izbit de căldura stătută dintr-însul, am căzut ca trăsnit peste prag, abia m-am prelins până-n spălător, unde m-am pornit a revărsa din mine toate triburile de demoni şi vârcolaci aţâţaţi care mă munciseră până atunci, făcând vraişte-n inima mea, în toate ungherele, mânuind încoa şi-ncolo vătraiele lor infernale.

Pentru prima dată m-am îmbătat în viaţa mea, în halul acesta, şi asta din cauza candidei Raa.

Nu m-am mai uitat spre ea, (decât doar în mare, în foarte mare taină, cu grijă) ca nu cumva să observe, n-am mai apărut în colţul liceului ca s-o văd, atunci omd mergea ori venea de la şcoală, ea s-a mirat foarte, şi foarte s-a întristat observând indiferenţa mea (probabil că nu-şi închipuia că pot fi atât de gogoman) şi văzând că nu-i chip să mă înduplec şi să reintru-n circuitul frumoasei noastre poveşti, a aranjat

cu sfială îndurerată o întâlnire cu mine, prin Marioara Drenţa, drăguţa lui Craja şi prietena ei bună. Peste văzduhurile albastre ale sufletului ei dinainte s-au pogorât burniţi veninoase, suferea, nu ştia ce să creadă, bucuria i se destrăma şi ceva ciudat, ca o clepsidră, o consuma şi o sfârşea. Era toată numai suspin. Suspinând se culca, suspinând se trezea, suspinând se aşeza la masă, în suspinuri îşi pregătea lecţiile şi parcă uitase gustul surâsului, nu mai ştia ce înseamnă a râde.

Cum eu mă mutasem din internat la o gazdă în oraş (ca să mă pregătesc mai în tihnă, vezi doamne, pentru bacalaureat) într-o seară a venit Craja la mine însoţit de Marioara lui şi mi-a spus, cu bucurie, crezând că mă bucură (şi într-adevăr m-am bucurat, dar la modul satanic) cum că cineva… aşteaptă afară, şi… că doreşte să stea de vorbă cu mine…

— Cine? întreb eu, deşi ştiam bine cine era.

— Vrea să-ţi explice ceva.

— N-are ce să-mi explice, zvâcnesc eu.

— Nu fi măgar şi nu face pe cinicul, mi-a răspuns cu dreaptă indignare Craja. Ştiu că aştepţi de mult această clipă. Hai, îmbracă-te şi să mergem.

— Nu cunosc pe această fiinţă, n-am stat niciodată de vorbă cu ea, nu ne-am dat nici măcar bună-ziua pe stradă… nu o cunosc şi nici nu doresc…

— Nu fi bestie! a strigat Craja, iar Marioara a început să plângă.

— Nu o cunosc, îţi spun, şi… nu doresc s-o cunosc. Ce mai vrei! Nu mă interesează deloc persoana ei, şi nici n-are de ce să mă intereseze. Nu o cunosc. Nu vreau s-o cunosc… Nu ştiu cine este şi nici nu doresc să ştiu. E bine? Nici n-am auzit măcar de ea vreodată.

— Du-te dracului, a replicat mânios Craja, şi-a plecat târând-o aproape după el pe Marioara, îngrozită de reacţia mea de vasilisc.

Nu ştiu ce-i vor fi spus sărmanei Raa, care-aştepta legănându-se pe stradă ca o trestie galbenă adiată de briza unei nelinişti şi de adierea unui sentiment de umilinţă, ştiu însă, şi-mi amintesc mereu, că după ce-au plecat ei, m-am

trântit peste pat cu faţa îngropată-n perină, şi n-am plâns, ci am gemut ca fiara pădurii lovită de o grindină de plumbi. Aş fi vrut să se întoarcă şi să insiste. Să mă vadă cum clocotesc de plâns şi-atunci, chiar dacă iarăşi nu m-aş fi dus, i-ar fi spus măcar despre starea în care mă aflu din cauza ei, şi ea s-ar fi convins cât de mult o iubesc, şi-ar fi fost fericită, şi cu siguranţă ar fi prins curaj, ori s-ar fi milostivit şi-ar fi suit la mine-n cameră, mi-ar fi aşezat mâna pe păr şi mi-ar fi şoptit: „dragul meu prostuţ drag, sunt aici lângă tine, cu toată dragostea mea, mai mare acum când mi-ai umilit-o”, şi ne-am fi cuprins în braţe, eu plin de lacrimile căinţei, ea cu ochii plini de lacrimile fericirii că m-a regăsit, şi ne-am fi sărutat, cum nu s-au sărutat vreodată, în vreo poveste de dragoste, alţii.

Iată de ce nu voi muri curând, şi nici uşor.

Apoi, eu am apucat pe alte drumuri, iar când a fost rupt Ardealul de Nord, cuprins de disperare că s-ar fi putut întâmpla să rămână acolo capturată, i-am scris prima scrisoare, în care o rugam să vie la mine. Înţeleaptă, nu mi-a răspuns, iar eu am scris atunci, pentru ea, o legendă:

Aici, în ţara de odinioară.
Lucrurile-s grele.
Oamenii tăcuţi.
Iar apele tihnite, ca după răscoală.
Ori încotro îmi aţintesc privirea.
Apar încet eu însumi de oriunde.
Oriunde urechea mi-aplec
Pe mine m-aud cântând.
Ca-ntr-o străveche legendă.
Sub pământ, sau în vânt.
Când cutez a vorbi.
Pământul revarsă-n cuvânt.
Apele nopţii, oseminte, stihii!
Prin vinele mele, filoane de aur!
Fire relicve din părul tău oare?
Şi-acum luminează…
Era o amiază.

Ca un clopot de ghips cu vuiete caniculare.
Când tu ţi-tai dezvelit agale
Trupul tău alb lângă mâne.
Ca o supremă cântare!

S-au arătat atunci conchistadorii:

Sub braţul stâng, ca pe o stemă-nsângerată te-am adunat.

Iar cu cel drept.

Cum m-am bătut! Cu zece dintr-odată.

Apoi.

Fluvii ştiute ne-au dus pe-amândoi.
Prin noapte, prin ceaţă, departe…
Pământul îşi trimitea cântecul în noi.
Acelaşi pământ stăruind înapoi…

Eu m-am mai născut în lume, undeva.
Dar trăiesc în ţara aceasta
De când lumea nu era.

…Raa! Oare, vreodată, mă vei ierta?…

De pe cele mai înalte piscuri ale nerostirii, roiesc înspre mine, aceleaşi zăpezi… şi ne acoperă, şi ne acoperă, şi ne apropie, tot mai aproape, până la regăsirea noastră în statornicia albă.

Moartea mamei

Din tărâmurile
nopţii
străpunse de
teamă.
Prin vămile serii,
pe săbiile
vântului,
Cine mă cheamă?
...

La două luni de la sosirea mea în Dumbrăveni, mama a murit. De fapt ea murise în clipa-n care m-am desprins de ea, din braţele ei – cu oarecare ostentaţie, deoarece momentul acela mi se părea penibil – acolo, peste pietroaiele punţii lui Maţangani, râul de la marginea Tauriei.

Cu o uşoară smucire m-am desprins, ca-ntr-un îndemn de silă, am întors spatele şi-am pornit, am grăbit pasul, până unde drumul coteşte înspre Pietrele Albe, fără să mă-ndur a privi înapoi, să fac măcar un semn ochilor ei deschişi a deznădejde mare după mine, semn pe care ei îl aşteptau, dar eu nu m-am întors ca să li-l dau. N-am întors nici capul. Iar ea aştepta, măcar înainte de-a dispărea după pintenul dealului de gresii, o ultimă privire, un ultim semn de la unicul ei fiu, marea ei iubire.

A rămas acolo, peste pietroaiele podului, ea însăşi stană de piatră, şi fără doar şi poate stă şi-acum acolo privind înspre cotitura drumului după care m-am mistuit, ca să apar din nou şi să-i spun adio, să-i fac un ultim semn măcar.

Chiar dacă nimeni nu o vede stând acolo, dintre călătorii străini sau de-ai locului, eu însă o văd necontenit, şi noaptea-n vis şi ziua-n amiaza mare, acolo.

Cealaltă parte a ei se reîntorcea cu greu către casă, aşa

cum te-ai duce singur către mormântul tău, ca să moară acolo. Ducea în mâini smocuri de ierburi smulse de la locul despărţirii, ca să le arunce, după datina păstorilor valahi din acele locuri, peste acoperişul casei, semn magic că eu va să mă întorc odată şi-odată la cuib. Magie de chemare la matcă.

Pe jumătate era demult moartă, de la vârsta de douăzeci şi opt de ani, când născuse pe-o soră a mea, Vae, într-un februarie geros, statornic în înverşunarea lui. Frigul, hrana puţină şi slabă, singurătatea, au făcut să se sălăşluiască-n pieptul ei o tuse afurisită care n-a mai părăsit-o. O îngăduia doar în timpul verii, iar de la apariţia primei zăpezi peste vârfurile muntelui Bălţilor – care semăna leit cu Himalaya în închipuirea mea – şi până ce ultimele ei urme se spulberau, ea tuşea într-una.

Mai apoi şi-au arătat gheara nişte dureri surde şi nemiloase, bâjbâind aiurea prin fiinţa ei, ca să-şi facă loc. Durerile au pricinuit repetate vărsări de sânge, din alte părţi, după care mama nu s-a ridicat din pat, timp de aproape doi ani, fără numai în ziua plecării mele când, îndemnată de-o putere ascunsă, s-a ridicat ameninţând parcă moartea, sfidând-o, deşi ea, sărmana, nu mai era decât o dărâmătură mişcătoare, şi-a venit, învăluită-ntr-o teribilă solemnitate tristă să mă petreacă, până acolo, la locul unde s-a preschimbat, privind după mine îndelung, stană de piatră, laolaltă cu pietroaiele de la marginea punţii lui Maţangani. Unde şi-acum se poate vedea stând în aşteptare.

Tata, sărmanul, a purtat-o cu mare grijă pe calul nostru ţintat, la doctorii de la Aminciu, ori la cei de la Grebena, dând parale multe din sărăcia lui, dar doctorii, după ce au examinat-o, au zis să meargă acasă pentru că nu are nimic. Ei ştiau foarte bine ce avea şi de aceea o trimiteau acasă… zicând anume că „nu are nimic”, căci ea avea ceea ce eu nu pricepeam ce-nseamnă, dar despre care era să aflu, cu înfricoşare, mai târziu în viaţa mea, când mi-a murit a doua oară, a doua mamă, şi soră, şi prieten, şi iubită, şi mireasă, şi spadă de foc veghetoare asupra mea…

Se apropia Crăciunul şi neliniştea care rodea necontenit în mine eu o atribuiam vrăjii pe care o răspândeşte această

sărbătoare, îndeosebi când eşti departe de locurile copilăriei, unde ţi-a fost dat să o petreci pentru prima oară, departe de casa părintească, cea care-ţi aminteşte de ieslea din Betleem, şi o mai atribuiam vrăjii în care mi-au învăluit stihia adierile primei iubiri.

Nu ma puteam concentra, oricât de mult m-aş fi silit, iar atenţia nu mi-o puteam ţine fixată la nimica, nici măcar o clipită. Ceva mă fura mereu aiurea, cineva mă chema fără-ncetare, dar şi fără glas, spre nu ştiu unde. Acea lume a lui nu ştiu unde eu o ştiam foarte bine dar nu mi se desluşea, îşi lărgea în schimb deschiderile înspre mine, iar fuga mea înspre acele misterioase deschideri, era mai mult decât nestăvilită, era dorită cu voluptate mută, sfâşietoare.

Devenisem insuportabil colegilor, irascibil şi agresiv ca năpârca. Ursuz şi impulsiv totodată, nu izbutea să mă ogoaie nici Floruţiu, nici versurile poeziei, nici cele mai fabuloase spectacole ce mi s-ar fi oferit.

În seara zilei de 19 decembrie, irascibilitatea mea devenise panică, nelinişte biciuitoare. Nicăieri nu-mi găseam şederea. Nu era chip să stau în acelaşi loc nici măcar o frântură de secundă. Parcă creşteau deodată ghimpi pe scaun şi jeratic se stârnea sub tălpi. Dam să deschid cartea şi-o închideam numaidecât. La fel se-ntâmpla şi cu caietele. Am cerut voie de la pedagogul Atanasiu să mă lase să ies până-afară. El, observând starea mea agitată, a crezut cine ştie ce, şi mi-a dat voie să ies. Ieşind, eu nu m-am dus la loc anumit, ci am tulit-o afară, ca la chemare strigătoare de ajutor. Am trecut pe lângă portar ca năluca şi ca o vijelie am cotit la dreapta, către scarpă şi către Târnave, singur, ca un corb, prin zăpada fără pârtie. Peste adâncurile inimii mele vâslea într-adevăr un corb, chemând în felul său, a mare spaimă, spre nu ştiu unde, spre nu ştiu ce. Cràa! Cràa!... înaintea ochilor mei mergea, parcă făcându-mi semn să mă duc după ea, stana aceea de piatră în care-a încremenit mama, în ziua smulgerii mele din braţele ei, la puntea lui Maţangani.

A vedenie plutea stana aceea prin zăpada fără pârtie, înaintea mea... Glas pedepsitor mă dojenea suind din

adâncuri: „Te bucurai că pleci. Că te eliberezi. Te bucurai că nu vei mai fi martorul suferinţelor ei, dar mai ales, că nu vei fi de faţă atunci când îi va veni sfârşitul… când nu va mai geme, nu va mai îngăima, nu va scânci, nu te va striga ci va sta mută, teribil de liniştită şi de tăcută faţă de strigătele tale în pustie, faţă de urletele adâncului, faţă de chemările de a se întoarce înapoi, indiferent cât de mare i-ar fi pe mai departe suferinţa, să deschidă cât de cât ochii către voi şi să se uite cu ei deschişi, nu cu ei căzuţi în înfricoşata genune de-acum… Laşule! Nemernicule! Ai fugit de lângă ea tocmai atunci când ea te dorea mai mult şi mai dureros, aproape, când ar fi vrut să nu mai pleci, să rămâi cu ea, lângă ea, căci atunci sfârşitul, despărţirea, totul ar fi fost mai frumos, mai uşor, iar ea s-ar fi dus mai împăcată cu sine, mai mulţumită, mai curajoasă, sau cu sentimentul că fiind tu alături cu ea, nu vei lăsa-o să moară”… Şi vedenia aceea care mergea înaintea mea plutind transparentă, stana aceea de piatră mişcătoare mă tot chema amenințător să mă tot duc după ea. Şi m-am tot dus.

Am ajuns la Târnava. Ea curgea impasibilă, rece, drept care părea şi mai limpede, iar sălciile de pe malul ei îşi oglindeau în ea, înfiorate, crengile plângătoare, acoperite de zăpadă şi de stelele serii.

Brusc, ceva mi-a atras atenţia. Sângele mi-a îngheţat, şi-arătam alb, ca arătarea din albia râului. Albia în clipa aceea nu era un drum de prundiş şi nomoluri peste care trecea apa, ci era leit chipul mamei acolo întins şi îmbrăcat în alb, prelung şi hieratic, care trecea şi tot venea liniştit, zâmbitor, cu o chemare mută, adânc grăitoare pe buze, pentru mine. Şi parcă se bucura c-am venit s-o văd, s-o petrec…

— Aaaa!… Strigătul a tăiat cu atâta năprasnă văzduhul, încât salcia de deasupra mea şi-a scuturat neaua de pe braţe peste umerii mei şi peste capul meu descoperit. Sau poate-a fost o mână din necunoscut!… M-am speriat din cale-afară şi-am fugit înapoi spre internat. O pasăre cenuşie, a zăpezilor şi-a pustiei, se ţinea după mine, zburând când la dreapta, când la stânga, când înainte, când venind după mine, uneori gata-gata să mi se aşeze pe umăr, săgetând

prin singurătatea orei şi prin aceea din fiinţa mea, cu ascuţite, sfâşietoare strigăte, când de chemare, când de vestire, când de mustrare.

Parcă nu era pasăre din locurile acestea. Parcă era străină de aceste locuri, venită de cine ştie unde… Nu ştiu, dar semăna aievea la chip şi glas cu pasărea aceea ciudată care cântă numai în pădurile de brazi de la Climările Ţauriei şi căreia i se spune de către valahii locului pasărea *ghion;* ea nu cântă oricând, decât numai atunci când vesteşte fie o moarte, fie venirea zăpezilor.

Ea era! Pasărea ghion care cântă-n întunecimile pustii din pădurile Climărilor, numai atunci când va să moară oareva, sau când vesteşte venirea ninsorilor, a nălucilor.

Din cealaltă zare a lumii, din întunecatul meu neant, cealaltă voce stăruia pedepsitor şi oracolar totodată: „Ai fugit ca un laş, aşa cum şi-acum fugi dinaintea chipului ce ţi s-a arătat în albia apelor râului… Du-te şi stai acolo, dacă eşti om şi fiu adevărat, şi veghează, şi nu-i meni singurătăţii pe cei ce se duc. Ai fugit şi fugi mereu… Astfel ai fugit din faţa disperării mamei, înaintea morţii, tot astfel vei fugi dinaintea iubirii celei care vine spre tine, frumoasă, şi tot aşa ai să fugi şi dinaintea nevinovăţiei celei care-ţi va veni cu iubire a doua oară, Raa”.

Răvăşit, cu ochii şiroind de lacrimi peste faţa albă m-am întors prin zăpada fără pârtie, acasă. Colegii mei dormeau duşi. M-am ascuns grăbit sub pătură, m-am încolăcit sub ea, ca şarpele, cu faţa înspre perete, căci patul meu se afla instalat lângă fereastră.

Încercam să adorm, dar nici n-am apucat să alung coşmarul ce mă urmărea, că am şi fost inundat deodată de mii de torente care-au pornit să curgă de peste tot peste mine, cu strigăte felurite, unele tulburi, altele înspumate, altele întunecate, iar altele purtând pe grăbitele lor talazuri cristaline fiinţe strigătoare, ca nişte iele.

Din adâncul acestor torente ce se revărsau clevetitor asupra mea, ca peste o adâncă pâlnie, din locul unde se întâmpla confluenţa lor, de-acolo de jos, parcă striga numele meu vocea stinsă şi foarte depărtată a mamei.

De-acolo, simţeam cum sufletul ei urcă spre mine, împotriva torenţilor care-l întorceau înapoi, luptând împotriva strigătoarei lor iuţimi, strigând mereu prin tumultul din strigăte felurite ale torenţilor, numele meu, şi iarăşi încercând să suie înspre mine, înfruntând curentul gâlcevitor al torenţilor care-l mânau spre confluenţe, în adâncul pâlniei, de unde apele se preschimbă iarăşi în izvoare.

Până către dimineaţă a durat lupta cu îngerii torenţilor. Iar eu, încolăcit în amărăciune ca şarpele în ascunzătoarea de sub pământ, plângeam, chinuindu-mă să-mi înăbuş plânsul, ca nu cumva să-l audă alţii.

Apoi m-a scuturat un suspin din toate zăvoarele şi brâiele, m-au acoperit de tot nişte sudori reci, am oftat a liniştire mare şi-am adormit oarecum.

În somnul acela derizoriu, pe muchia dintre uitare şi veghe, le-am văzut pe surorile mele cum se sfâşie în disperare pe prispa casei, chemând în ajutor oamenii, pe vecini, pe nimeni.

Apoi am văzut nişte umbre de femei apărute de după colţul casei care s-au strecurat pe scări înăuntru şi-au făcut acolo nu ştiu ce cu trupul mort al mamei.

Un licăr de lumină tremura ca o ultimă stea în zenitul unui cer străin, în casă.

Un alt mugure de lumină, palid săgetător, se zărea licărind înaintea icoanei lui Sfânt-Dumitru, cel călare pe cal roşu, patronul casei noastre. Nimic totuşi nu era mai grăitor în cameră decât tăcerea care zăcea aşternută peste tot şi peste toate, până şi-n taina dinlăuntrul lăicerelor unde, nu ştiu care duh, tresărea şi înfiora greul plocăzilor de mâna ei ţesute şi descântate.

Mai pe urmă a venit, poticnindu-se prin nămeţi, cu cruce şi busuioc în mâna dreaptă şi cu o carte cu coperţi negre ca negrul hainelor, al pletelor şi-al potcapului său, un preot, care s-a strecurat şi el acolo, unde mama nu mai era, rostind cuvinte mângâietoare, făcând semne ciudate şi risipind mireasmă de moarte dintr-un potir fumegator, atârnând de lanţuri de argint vechi.

Şi l-am văzut şi pe tâmplarul Mişoni, cel singur mereu şi îngheboşat, cum apare ca din neunde în curtea noastră, ţinând în mână un fel de firez şi-un fel de teslă, a cotrobăit prin cutar (un fel de magazie de lemne), a scos de-acolo nişte scânduri vechi de brad, le-a tăiat, le-a geluit cu un fel de rindea mică pe care-a scos-o din buzunar, le-a potrivit şi le-a bătut în cuie, obţinând până la urmă un fel de ladă scundă şi prelungă pe care a rezemat-o de peretele casei noastre şi-apoi a dispărut pe unde a venit.

Am văzut apoi cei patru prieteni buni ai tatii cum ridică pe umerii lor lădiţa aceea, care nu pricep de ce părea atât de grea pe umerii lor de bărbaţi de munte, şi cum pornesc ei, şi-n urma lor, cernite, surorile… şi încă vreo trei-patru inşi, dar ceea ce m-a cutremurat şi-am izbucnit în plâns fără să-mi fie ruşine că mă aud colegii, a fost arătarea aceea a tatălui meu, cu capul ascuns sub maramă neagră, cu maramă neagră peste capul lui superb altă dată, peste părul lui încă des, arămiu şi inelat, peste sprâncenele-i negre şi stufoase, peste bărbia şi fălcile lui de haiduc, cum se duce gârbovit, cum se târăşte aproape în neştire, cu faţa-n pământ, umbră blestemată în urma acelei blestemate lădiţe în care se afla un lucru înfricoşător de greu.

Apoi am pierdut din ochi această tristă vedenie şi s-a arătat ochilor mei dintr-odată o altă privelişte, de zare mirifică, sub un soare oprit din mersul său pe cer, acolo, peste crestele muntelui Bălţilor, care în închipuirea mea îmi părea o Himalaye: întreg pământul, cât era cuprins între hotarele Tauriei, de la Niramză până pe vârful Toaca, de la întunecaţii munţi mănăstireşti dinspre apus, până la stejerişurile pustii de la Viloni, din coastele viilor de la Miciulă şi Serghi până-n grohotişurile şi prăpăstiile de la Buluvar, de la Corbu la Climări şi de la Codrii-Mari la Apa-Bună şi Muntele Catara, tot acest pământ cuprins între hotarele Tauriei semăna aievea cu chipul mamei, era însăşi arătarea chipului mamei, nu era altceva decât moartea mamei mele astfel arătată… O, hieratică identitate! Dumnezeiască odihnă! Sublimă împăcare! Toate acele pământuri închipuiau o uriaşă mumie cu braţele întinse, ca o

răstignire, un alb şi uriaş coşciug din care surâdea precum soarele oprit peste piscuri, în cer, chipul, devenit divinitate, al mamei cu ochii ei albaştri.

M-am sculat din pat zâmbind colegilor mei enigmatic, cu faţa brăzdată de albiile lacrimilor secate acum. De pe ele mai abureau unele nestinse încă deplin.

— Ce, ce-i cu tine? Ce s-a întâmplat? m-au întrebat colegii crezând despre mine te miri ce…

— Nimic. Aşa am răspuns, şi-am umblat toată ziua clătinându-mă din toate încheieturile trupului şi ale sufletului. Parcă nu eram întreg. Într-o clipă m-am gândit să-mi lipesc pe braţ doliul. Să merg la lelea Ana şi s-o rog să-mi facă acest bine. N-am făcut-o.

Am continuat să răspund colegilor, invariabil, sec: „Nimic”.

Peste două zile a venit la mine vărul Virgil de la Bucureşti. „Ce faci, mă Tohari”, zice el, şi-mi pune mâna-n păr, mototolindu-mi-l cu iubire frăţească.

Apoi mi-a cuprins capul în mâini şi mi l-a lipit de pieptul său. Şi, foarte pe ocolite, cu un fel de introducere stângace despre strămoşii noştri daci care nu ştiau să plângă decât numai de bucurie, care nu iau în serios moartea, încearcă să mă pună-n temă despre…

— Ştiu, am răspuns eu liniştit: A murit mama.

— De unde ştii? Cine ţi-a telegrafiat?

— Nu mi-a telegrafiat nimeni. Mi-a spus pasărea ghion, cea care cântă uneori în văile şi măgurile de la Climări, acolo…

Vacanțe, întâmplări ciudate și niște accidente

„Vecinătăţi îngână-ademenirea-n
mireasma unor nunti fără cuvânt…”

Înaintea marii iubiri, la tăinuita ei Clipă, te înfăţişezi ori gol de tot – dacă nimic nu te ruşinează despre goliciunea ta – ori ascuns de tot, în cel mai îmbietor veşmânt al Apropierii.

Ca să ai ceva cu adevărat trebuie să cunoşti taina de a nu avea. Ca să simţi bucuria apropierii trebuie să aştepţi până ce ea devine depărtare.

Ne apropiem tot mai tare de inima noastră fiinţele şi lucrurile, mai cu seamă cele iubite, pe măsură ce ele se depărtează tot mai mult de noi.

Nimic nu se preschimbă-n nimic, ci doar în altceva, căci oroarea este eternă.

Viaţa nu sfârşeşte nicăieri şi niciodată şi în această brutală evidenţă rezidă drama metafizică a omului. Iar noi am dori ca odată şi odată să se sfârşească. Iată ceea ce noi numim setea de absolut. Viaţa este un drum fără capăt, cu cotituri şi cotloane viclene, şi-am vrea odată să-i dăm de capăt. Dar acest lucru este cu neputinţă. Iar lumea este priveliştea infinită prin care străbate acel drum fără sfârşit.

Drum fără capăt într-o lume fără margini, nemurire! Lumea este eternitatea, iar viaţa nemurirea. Unde-i ieşirea?… Înspre ea strigă toţi profeţii şi poeţii, toată singurătatea din veci a omenirii, zbaterea din care nu se poate ieşi.

Iată de ce, acele zile petrecute-n pustietăţile internatului, singur, deoarece restul elevilor plecau acasă, iar compatrioţii mei plecau şi ei, fie acasă – căci aveau familii în Bucureşti sau în Dobrogea – fie la diferiţi colegi, pricepându-

se mai bine decât mine în ale vieţii, fie chiar la fete, răsună acum în mine, acum, când le-a cuprins depărtarea cea mare, ca un cântec de orgă într-o catedrală pustie, şi iată de ce vine-nspre mine din lumea acelor zări, mireasmă de nuntă fără cuvânt.

Şi ningea peste acel oraş ca peste Ninive, ca pe vremea campaniilor lui Burebista, ori ca-n era cuaternară… şi clădirea internatului se scufunda-n genunea zăpezilor, iar solitudinea îşi rostea misterele în sufletul meu preschimbat în orgă surdă la acea oră, şi-n acele hotare…

Frica ce mi se strecura în oase atunci când mă acopeream sub pătură, în patul meu de lângă fereastră, din dormitorul cu alte nouă paturi, toate pustii, o resimt acum ca pe-un cântec depărtat, încărcat de descântec, iar înduioşarea ce mă cuprindea când mă aşezam singur-cuc la locul meu de la masa din imensa sufragerie, sunând a gol şi-a pustietate şi ea, s-a preschimbat astăzi într-o rugă a melancoliei. Nu-i vorbă, doamna Vişa şi lelea Ana îmi puneau înainte tot ce avea mai bun cămara internatului, dar aceasta nu mă oprea – sau poate că tocmai şi de aceea – să mă amărăsc în sufletul meu şi mai mult. Înghiţeam cu noduri dumicatul dimineţii, cina amărăciunii şi prânzul greului din adâncuri.

În noaptea de Crăciun mă plimbam până târziu pe străzile oraşului, vedeam prin geamurile caselor somptuosul pom reverberând misterios, zâmbeam şi mă acopeream de zâmbet tot, cu ochii închişi, îmi venea să-ncep să cânt colinzi de unul singur pe uliţele pustii, şi-mi părea rău că nu mă aflu-ntr-o pajişte cu flori ca să le smulg şi să le arunc pe fereastră, înăuntrul caselor, peste sufletul oamenilor, să li-l acopăr cu flori, să li-l preschimb într-un fel de zare-nstelată, peste care am aruncat în valuri jerbii de flori de câmp.

Când, târziu, treceam pragul şcolii şi-apoi pragul internatului, traversând curtea, pustie şi ea, dar în care eu auzeam aievea hărmălaia de elevi din timpul pauzelor, atunci, după miezul nopţii, ca să alung vedenia spaimelor care mă pândeau pe coridoare, de după uşile dormitoarelor, de după oricare colţ, cântam de unul singur colinzi. Parcă-ntr-un templu îndepărtat foarte sunau frumoasele colinzi,

perle ale mult încercatului şi fără seamăn de frumos sufletul nostru. Epuizam întreg repertoriul de colinzi, cu migală şi destoinicie pregătite de domnul Felea: *Bună dimineaţa la Moş-Ajun, Am plecat să colindăm, O ce veste… Dum, dum…, Cetiniţă, cetinioară, Colo-n sus şi mai în sus, La poarta la Ţarigrad, Astăzi s-a născut Hristos… Trei păstori, Praznic luminos, Coborât-o, coborât, Linu-i lin…* şi altele.

Într-o noapte, întorcându-mă târziu acasă, în timp ce peste mine ningea necontenit, ca şi peste întreg oraşul, dar mai deosebit peste marea biserică ciungă din centru, mânios că nu am niciun ban în buzunare ca să merg la „Călăreţul vesel” şi să beau împreună cu Erji ataş cu rom, şi-apoi să ne retragem în dulcea, sordida singurătate, am făcut răpire de lucru străin, aşa cum răpeam noatina, noaptea, din turma oierilor vecini, după datină, pe vremea când umblam şi eu după oile bunicului şi-ale tatii, la Tauria.

În colţul dintre magazia lui Verteş şi zidul cetăţii care ducea înspre şcoala de fete era atârnată de scoabe o drăcie de cutie din metal, în care, dacă strecurai prin orificiul de sus, sub bordură, un ban, apăsând apoi peste un mâner, apărea în recipientul de jos, fie o bomboana, fie o şocolată, fie te miri ce alt produs de patiserie. Trezit, haiducul din mine a smuls cu putere cutia Stolwerk din scoabele care o ţineau fixată de zid şi, repede, cu ea la subţioară, fuga până-n beciul internatului. Cu mânie tâlhărească am pus mâna pe topor şi-am izbit cu el în bizara maşină până ce-am turtit-o şi-am desfăcut-o din tăinuitele ei sertare. Speram să găsesc acolo cel puţin vreo câteva sute de lei – aşa îmi închipuiam eu – dar înăuntru nu se aflau decât doar trei monede a câte cincizeci de bani. La dracu, mi-am zis, şi m-am retras în dormitor, sub pătură, fără să am de data aceasta niciun fel de vedenii decât doar pe aceea a supărării că n-am găsit ceea ce scontam în diavoleasca maşină nemţească.

A fost primul şi ultimul meu furt din averea statului, dar pe care, nu după prea mulţi ani era să-l plătesc cu mari prisosinţe. Primăriei din Dumbrăveni însă eu îi sunt dator şi astăzi cu acea cutie umblătoare şi promit că la prima ocazie când voi dispune de un ban mai mult, voi cumpăra şi voi

instala, exact în acelaşi colţ, un mare tonomat din care să apară, când apeşi de manivelă, nu numai bani sau ciocolăţi, dar care să şi cânte, în amintirea acelei hoţii săvârşită de mine atunci.

Nu-i vorbă, mai târziu, cu timpul, m-am ticăloşit şi eu, şi-mi petreceam vacanţele ca tot omul, mâncând şi bând laolaltă cu oamenii de omenie, cu fete-n preajma noastră, care făceau ca bucatele şi băuturile de pe masă şi toate lucrurile din jur să-nceapă să cânte.

Unchiul Gheorghe Peristeri de la Bucureşti îmi trimitea de fiecare vacanţa, fără greş, câte trei sute de lei, dar nu ştiu cum se făcea că-i risipeam în aceeaşi zi, fără să simt cât de cât că-i primisem. E drept că prelungeam durata zilei până cam pe la miezul nopţii, şi iarăşi este drept că mă arătam foarte galanton şi consumam cele mai scumpe specialităţi. Ca din banii pe care nu i-ai muncit.

În acele zile şi nopţi bântuite de tot felul de vedenii şi năluci, patronate de nemiluita zăpezilor care cădeau mereu peste mine, înfiorate la rari răstimpuri de către trilurile ca din altă lume ale unor zurgălăi atârnaţi la gâtul unor cainăluci ducând după ei o trăsură-fantomă, s-au petrecut în oraş acele stranii întâmplări, care-au înfrigurat cu spaimă mult timp pe oamenii din Dumbrăveni.

Tocmai în acele zile de vacanţă, mai ales cele de Crăciun, umblând eu singur prin dormitoarele pustii, pe coridoarele de-a lungul cărora străjuiau ca-n nişte strane întunecate tot felul de fantome, când după uşa dormitorului în care numai eu dormeam, stătea cineva de veghe, în nişte giulgiuri înfăşurat, când până şi gândurile mele primeau ecouri dinspre toţi pereţii şi toate ungherele, începusem, închipuindu-mă un fel de Ovidiu aici exilat, în acest boreal Euxin, să compun versuri în limba latină: „Nem ist, în triclinio sol noctem peragro”… cam aşa suna sfârşitul (Nu-i nimeni în Tricliniu, singur străbat noaptea.

Iată, relatate, pe scurt, aici, cele două ciudate întâmplări petrecute:

Pe strada Cotită, nr. 19, se afla o casă, toată acoperită de iederă.

Seminţii felurite de păianjeni şi-au instalat sub frunzarul iederii şi printre crăpăturile dintre zid şi rămurişul acesteia, tenebroasă sălăşluire; păianjeni mici, agili şi veninoşi; rozacei şi străvezii; alţii cenuşii, cu privirea neagră, glacială, având licăr iscoditor în mărgea şi cu păr mărunt pe trupul lor minuscul şi satanaelic; alţii, ridicaţi pe picioroange înalte, ca pe pirostrii, dominând de sus lumea, mari şi groşi cât nişte căpuşe, având cruce pe umăr, blestemată, oficiind parcă în chip de prelaţi ai cine şti cărui întuneric; iar alţii, îmbrăcaţi în alb, ca doctorii, aveau feţe palide şi seringi fosforescente în gheare.

În curte se intra printr-o poartă de fier. În spatele casei o grădină îngrădită ermetic cu scânduri înalte, ţuguiate, adăpostea într-însa toate ierburile, brusturii şi buruienile nopţii, crescute acolo unele asupra altora, ca-ntr-o mută şi învălmăşită întruposedare a regnului vegetal.

Un arici – singurul suflet de om şi paznic de la începutul lumii parcă prin această feudă a uitării – a ucis toate vietăţile, până şi şarpele casei, a cărui cămaşă, lepădată, se putea vedea uitată pe treptele intrării, lângă prag.

În acea casă a fost găsit mort, în ziua de 31 noiembrie 1936, insul pe nume Ewald Ionescu, proprietarul ei şi locatar exclusiv, om singur şi ciudat, tăinuindu-şi viaţa cu o ură şi-o tăcere dură.

La autopsia care i s-a făcut s-a descoperit, spre stupefacţia tuturor a şi-n ciuda competenţei medicilor, că toate organele erau absolut sănătoase şi intacte, în special inima, şi că prin urmare a murit din cu totul altceva decât din atingerea în vreun fel sau altul a unuia dintre organe.

Ambiţionaţi în marea lor neştiinţă, doctorii chirurgi au cerut părerea colegilor lor, internişti; aceştia însă au tras aceeaşi concluzie: moarte fără nicio cauză, organism perfect sănătos, nevătămat nicicum.

S-a apelat la organele de poliţie…

Ele au răspuns prompt. În timpul primelor informaţii, – informaţii de tatonare, un agent mai cu fler, prizărit şi pricăjit, cu o mutră şuie, şi-a permis să observe un amănunt straniu: ochii mortului erau holbaţi altfel decât la morţii

obişnuiţi, şi-n adâncul lor de gheaţă stăruia parcă şi-acum imaginea unei stări de groază neobişnuită. „Nu te-am adus aici să iei cuvântul… ci să taci şi să execuţi”, i-a retezat cu autoritate fermă şeful intervenţia… şi-a continuat cu aceeaşi autoritate: „Optica ta este aceea a unui superstiţios, superstiţia nu este compatibilă cu ştiinţa poliţienească, iar matale va trebui să-ţi mai ridici nivelul pregătirii profesionale şi ştiinţifice”.

„Am înţeles, să trăiţi”, s-a supus cu smerenie prizăritul funcţionar.

Şeful atunci a decis să vie câinii, şi câinii au sosit de îndată, nestăpâniţi şi impetuoşi în zelul lor câinesc, fanatici până la devoţiune.

Au scormonit cu boturile viforoase în toate ungherele, prin toate boarfele din pivniţă, au dat de-a dura toată debaraua, au stârnit pulbere cu miros de pământ mort în podul casei şi-au băgat nările adânc în scoica latrinei, apoi au dat năvală în grădină, unde-au călcat sub labe toată sălbăticia ierburilor infernal crescute acolo… în această incursiune radicală au dat însă peste arici, misteriosul paznic al acestei blestemate sihăstrii… Şi, bineînţeles, l-au strivit domnii oameni sub călcâiele cizmelor pe bietul arici sihăstrit aici cine ştie cu ce rosturi ascunse, după ce domnii câini, încercând cu mult devotament să-l sfâşie-n fălci, n-au izbutit, din cauza ţepoasei lui cuirase.

„Cine să-l fi omorât p-ăsta?” se întreba în gândul său mai marele peste detaşamentul de ordine… Ei, nu-i nimica… o să mai vedem. Trebuie timp şi răbdare. Adevărul o să iasă până la urmă la iveală. Ori l-au ucis pentru a-l jefui (dar, bagu-l în mă-sa, era sărac ca o boarfă) ori l-au supus unui omor ritual nişte din ăştia cu pletele la vale, malagambiştii, ori – şi asta cred că este mai aproape de adevăr – l-au achitat cei din banda în care intrase, bandă de traficanţi de droguri, unde devenise, pesemne, dubios”.

„Bine, dar… nu a rămas nicio urmă, niciun semn că l-ar fi omorât cineva în vreun fel… Nu sunt nici măcar semne ale vreunei boli”, interveni reverenţios în gândirea şefului acelaşi funcţionar pârlit.

„Sunt mult mai deştepţi decât ne închipuim noi… şi ca să le dovedim că nici noi nu suntem proşti o să stabilim adevărul, o să regulăm lucrurile şi-o să dibuim pe făptaşi. Din clipa aceasta încep cercetările în fondul chestiunii”.

„Vă rog cu respect… să-mi permiteţi a adăuga încă ceva: uşa camerei era închisă pe dinlăuntru şi cu cheia şi cu foraibărul, ferestrele la fel, ermetic închise pe dinlăuntru… toate”.

„Tocmai de aceea uşa şi ferestrele au fost închise pe dinlăuntru, ca să ne dovedim noi vrednicia, să ne punem la contribuţie inteligenţa…” Şi comisarul-şef a distribuit sarcinile subalternilor, pe secţii şi compartimente, pe cartiere şi cheiuri, ordonând o severă evidenţă a tuturor celor vizaţi şi dubioşi: unde se aflau şi ce anume făceau în seara respectivă a comiterii crimei.

„Dar… totuşi… eu v-aş ruga să-mi aprobaţi a dormi aici, în această cameră până la clarificarea cauzei”. Comisarul-şef a rămas în cumpănă; după o gândire concentrată a îngăduit solicitantului să stea de „preveghiu”, poruncind însă în taină altor trei să se posteze în casele din faţă şi să-i urmărească cu atenţie mare toate mişcările. „Nu ştii de unde răsare iepurele; nu poţi să ştii dacă acest pirpiriu o face numai pe idiotul, de-al dracului, şi să fie chiar el implicat în afacerea asta… Mutră are; se ştie ascunde cu dibăcie şi poate să inducă în eroare cu aerul lui de tâmpit superstiţios… pe oricine… E vicleană potaia!”

…Aşa că omul nostru s-a instalat în locuinţa dispărutului, singur, în linişte.

A închis uşile şi ferestrele toate pe dinlăuntru şi s-a întins cu pălmile după ceafă pe patul liber de-acum, deoarece mortul a fost dus într-ale lui.

Se pare că pe undeva, structura psihică a acestui ciudat slujbaş al poliţiei era aceeaşi cu a mortului. Nu se ştie dacă nu cumva erau una şi aceeaşi persoană… Nu-i vorba de o dedublare în întrupări aparent diferite ale aceluiaşi eu ci, pur şi simplu, că în infinitele ei combinaţii şi permutări, în marele joc al întâmplărilor din sânul materiei, e foarte firesc şi logic ca, la un moment dat, elementele care compun viaţa

cuiva să se grupeze exact şi perfect la aceleaşi dozaje, aşa încât unul, doi sau mai mulţi indivizi să fie una şi aceeaşi persoană, să li se întâmple aceleaşi lucruri, să sufere aceeaşi soartă, chiar dacă poartă alt nume şi apar în locuri şi timpuri diferite.

Stătea întins în pat şi se simţea ca acasă la dânsul, într-atâta de familire îi păreau toate din jurul său, ca şi cum ar fi locuit aici toată viaţa, şi chiar încă una, poate înainte de aceasta; ca-ntr-o casă pe care singur şi-ar fi făcut-o, după gustul şi blestemul său.

Stătea şi aştepta… Nu ştia şi nici nu vrea să ştie ce anume aşteaptă, dar trăia o stare de aşteptare care-l mistuia plăcut şi care-l purta lent, abia perceptibil, spre ceva, ceva care trebuia să se întâmple.

Colegii lui de breaslă, fixaţi la posturile de observaţie, în casele din faţă, dotaţi cu instrumente tehnice foarte moderne de detectare şi mărire a obiectivului, nu-l slăbeau din vedere nicio clipă.

Au trecut astfel orele fără să le simtă; supraveghetorii lui însă le-au drămuit până la oboseală, la lehamite. Peste lucrurile din cameră ca şi peste întreagă-i fiinţa a început să se aşeze liniştea care precede miezul nopţii. Se simţea din ce în ce mai adânc învăluit de misterul unei amintiri care suia de dincolo de orice margine, pe care nu şi-o putea desluşi nicicum.

A stins lumina cu un gest lipsit de orice voinţa. Se simţea acum şi mai bine, încolăcit în amintire, în întuneric, ca de-o iubire îndelung şi intens aşteptată.

Prin cele trei ferestre peste care atârnau şuvoaie de iederi în chip de draperii, pătrundea galben-verzuie lumina lunii, întins aşa pe pat cum se afla, părea mai mult mort decât viu, mai degrabă un spectru decât un om acoperit de lună ca de linţolii.

Observatorii îşi ascuţeau atenţia: de ce oare a stins lumina? se întrebau ei, bănuind că se apropie momentul când se va denunţa secretul.

Şi nu s-au înşelat: la un scurt răstimp, spectrul omului care stătea întins pe spate în pat şi învăluit de blândeţea

morbidă a lunii s-a ridicat brusc în capul oaselor, ridicând mâinile în lături a groază, holbând ochii spre uşa care dădea în cealaltă cameră, desohizând gura ca-ntr-un strigăt de moarte. A apucat doar atâta: să-şi dea capul pe spate cu un gest de apărare şi a rămas înţepenit aşa, cu mâinile ridicate-n văzduhuri, ochii răsturnaţi în genuni, gura încremenită într-un rictus de neînchipuită spaimă, părul înălbindu-i tot, deodată, ridicat măciucă deasupra feţei moarte.

Colegii lui de la posturile de observaţie au intrat în alertă numaidecât, au dat glas de fluiere, au roit înconjurând casă, păzind toate ieşirile posibile din imobil. Au dat telefoane fulgerătoare la ofiţerul de gardă să trimită întăriri şi, cu multă atenţie şi grijă, cu ţevile puştilor înainte, prevăzute cu lanterne puternice la vârf, mai tremurând, mai îndemnându-se unul pe altul, cot lângă cot, au pătruns înăuntru.

A sosit şi echipa de câini. Au cotrobăit peste tot. Par unde n-au cotrobăit!). Nimic. Absolut nimic. Nici urmă de prezenţa, la acea ora imediat după miezul nopţii, a vreunei persoane străine şi asasine.

Omul nostru însă zăcea mort în poziţia exact asemenea ca aceea în care-l găsiseră mort şi pe Ewald Ionescu, înainte cu două zile. Şi, lucru şi mai ciudat, sărmanul poliţist avea imprimată pe faţa lui, şi mai ales în adâncul ochilor, aceeaşi expresie de teroare încremenită care se putea citi şi pe faţa şi pe ochii mortului celuilalt. Tiparul acestei stări de groază care se pare că i-a izbit pe amândoi era absolut identic unul cu altul; se putea observa cu uşurinţă această asemănare perfectă.

A sosit şi comandantul, dar cu toată autoritatea conferită lui n-a putut spune altceva după câteva secunde de şovăială hamletică şi privind iscoditor, cu bănuială, spre mort, decât atât, şi-n doi peri: „Superstiţia i-a mâncat capul lu’ ăsta; i-am atras atenţia să se lepede de aceste fleacuri obscurantiste, l-am şi sancţionat ca să se îndrepte, nu l-am avansat să aibă timp să mediteze şi să se corijeze, dar el a ţinut-o tot pe-a lui”… Apoi, după o pauză filosofică, a ordonat: „La morgă cu el”.

Uimiţi şi doctorii de faptul că n-au găsit nicio cauză a

morţii, nicio urmă cât de vagă a vreunei maladii ascunse, înainte de a trece la efectuarea autopsiei au pus în folosinţă – pentru prima dată – nişte aparate fotoscopice importate de curând din Japonia, aparate a căror funcţionare trecea dincolo de perfecţiune, întrucât nu se blocau nici măcar în faţa acesteia, a perfecţiunii, a absolutului.

Au radiografiat astfel cu ajutorul acestor aparate, performanţă a diabolismului nipon, toate organele, insistând în mod special asupra ochilor, scurtând cu atenţie, fotografiind în toate poziţiile şi momentele expresia aceea terifică, grefată acolo în genunea din albul ochilor. Dacă a fost cineva şi l-a omorât, să zicem prin lansarea unei raze extraterestre iar apoi s-a pulverizat, ori dacă s-a ivit o altă arătare de groază, o arătare criminală, această arătare s-a imprimat pe retina ochiului iar aparatul funcţionând ultraperfect al clinicii, de curând importat din Japonia, va trebui să-l surprindă.

S-a făcut rapid developarea fotogramelor.

În sala de un alb luciferic, şapte doctori îmbrăcaţi în alb, având pe nas ochelari – tot luciferici – se uitau şi vizionau îngroziţi, năpădiţi de veninul galben verzui al morţii, gâtuiţi parcă de umbra nevăzută dar prezentă a necunoscutului, următoarea arătare:

Uşa din faţa mortului, care dădea în camera cealaltă – unde murise cu şase luni înainte soţia lui Ewald Ionescu – era deschisă larg. În cadrul uşii se arăta, de sub pragul cârnit la o parte, un arici ridicat în două picioare, purtând cuirasa ţepoasă dată larg în lături ca nişte mâini, în semn de primire, râzând milos din gâtul lui subţiratic, prelung.

În spatele lui, o femeie, toată învăluită în alb, îşi arăta doar ochii negri, cu privirea fixă, din nemişcătoarea horbotă albă… În colţul genelor sticleau lacrimi. Iar în încăperea de dincolo de uşă, cânta parcă din mulţimea de culori fosforescente, mulţimea de păianjeni feluriţi, ai căror ochi licăreau prin straniul întuneric al acelei clipe fantastice, precum minuscule lumini veninoase, peste şi jur-împrejurul unui catafalc.

Ca să nu se facă vinovaţi de crimă împotriva progresului

şi-a ştiinţei, doctorii au dresat un proces-verbal prin care făceau cunoscut înaltei Academii Epistemologice că pe fotografiile făcute prin mijlocirea ultraperfectului aparat nipon, nu se observa nimic. Suprafaţa este complet albă. Apoi au iscălit, conjurându-se că nu vor divulga nimic din aberanta întâmplare.

P.S. – Datele care stau la baza acestei istorisiri se pot consulta oricând în dosarul nr. 36 912/35, aflător în arhiva secretă a poliţiei oraşului.

Cu un altul s-a întâmplat cam tot aşa ceva: omul, după ce s-a ferecat în casă, unde a stat singur timp de mai bine de nouă luni, nimeni nu ştia din care motive, pentru că n-avea pe nimeni, nu fusese căsătorit niciodată şi era o fire incomunicabilă şi impenetrabilă, într-o noapte, după ora unu, în timp ce afara ningea cu atâta înverşunare încât nu s-ar fi auzit – dacă le-ar fi tras cine ştie cine – clopotele de la biserica cea mare, el a scos nişte ţipete îngrozitoare, a sfâşiat noaptea cu ele de la un capăt la celălalt al oraşului scufundat în întunericul zăpezilor şi, în cămaşa-i de noapte albă îmbrăcat, cu şiroaie de sânge curgându-i de pe mâini peste cămaşă şi peste zăpadă, a ţâşnit din casă afară, spărgând cu pumnii geamurile de la ferestre, şi-a început să alerge ţipând prin grădinile oamenilor şi pe străzile oraşului la acea oră pustie, când ţipenie de viaţă nu se arăta, decât numai ninsoarea bogată care cădea necontenit.

S-au aprins luminile în casele creştinilor, oamenii l-au văzut, dar, crezând că este cu totul altceva decât un ins sărman, n-au cutezat să iasă din casă şi să-l prindă, să vază ce se petrece cu dânsul.

L-au prins în schimb câinii poliţerilor într-un târziu…

Dus la poliţie, apoi la spitalul din Sighişoara şi la cel din Sibiu, cercetat el şi întrebat, după datini şi procedee specifice fiecărui aşezământ în parte, omul a mărturisit într-o deplină şi perfectă cunoştinţă de sine, cum că, stând el întins în pat, cu pălmile sub căpătâi şi ascultând cum cad zăpezile – camera îi era luminată doar de lumina lor – a

simţit că la masă stă cineva, cu spatele la dânsul, un spate enorm, ca de altceva. S-a uitat atent de tot, ridicat oarecum în capul oaselor. Nu se înşela: cineva sta la masă cu spatele spre dânsul, spate enorm, şi tăcea. De frică, omul nostru a îngheţat. A ţipat cu groază, dar umbra nu s-a sinchisit deloc, ci a continuat să stea aşa copleşită de propria-i întunecime, acolo, la masă.

„Cine eşti?" a strigat din răsputeri, „ce cauţi la mine-n cameră la ora aceasta, pe unde ai intrat?"… Umbra a cârmit încet înspre el umerii-i uriaşi, arătându-şi din profil faţa!

„Domnilor, ceva mai teribil şi mai oribil totodată, mai de groază şi mai de greaţă nu se poate închipui", stăruia el să-i convingă atât pe doctori, care-l ascultau cu indulgenţă profesională, cât şi pe poliţerii care, la rândul lor îl ascultau cu neîncredere şi suspiciune, tot profesionale.

Zicea omul, că în ciuda enormului lui spate, când umbra ce sta la masă s-a cârmit şi şi-a arătat profilul, profilul acela numai de om nu era, ci era al unui şarpe în toată legea.

„Un şarpe, domnilor, insista dânsul, un şarpe era, care a şi început să şuiere lin-sfâşietor către mine! N-am ştiut ce să mai fac. Am zburat ţipând către fereastră, am izbit cu pumnii în geamuri şi-am fugit cât am putut, biciuit de spaimă şi urmărit din urmă de şuieratul acela care-mi ţiuia în urechi într-una şi tot mai aproape de mine".

„Am merge totuşi, a intervenit un chestor, să vedem urmele pe zăpadă ale clientului nostru… şi poate că şi ale… şarpelui acela cu umerii de dihanie… dar a căzut peste ele zăpadă de un metru aproape, aşa că, ne declinăm competenţa în favoarea medicilor psihiatri".

Au fost chemaţi totuşi la interogatoriu şi cei care l-au văzut îngroziţi, cum fugea-n cămaşă prin grădini şi pe străzi, sărind peste garduri în toiul iernii şi-al nopţii. Aceştia au răspuns că l-au văzut într-adevăr pe el, deşi era greu să-l distingi în cămaşa lui albă de albul zăpezilor, dar umbra neagră cu cap de şarpe alergând ca oamenii după dânsul, n-au văzut deloc. Că dacă era ar fi văzut-o. Mai ales neagră fiind ea, umbra.

De la spitalul de boli mintale de la Sibiu i s-a făcut ieşirea

după numai trei zile de ţinere sub observaţie, deoarece medici de-acolo, au constatat în unanimitate, că insul nu are absolut nimic care ţine de domeniul psihopatologicului.

…Altă dată – mult mai târziu – s-a întâmplat în acel oraş o altă tărăşenie, uneltită de data aceasta de apriga, înverşunata şi neînduplecata şcolăriţă Monica, vrednică descendentă după mamă din Ioan Coldău, zis mai târziu Ioan Oargă – după ce a intrat de ginere în această familie – rămas în istoria noastră cu numele de Cloşca. Un anume Onisie Coldău, nepot de frate al lui Cloşca, era străbunicul Monicăi.

Această căpăţânoasă şcolăriţă – întocmai ca îndepărtatul ei străbun tras pe roată – urma cursurile şcolii de limbă germană. Aşa s-a gândit tatăl ei, judecător la tribunalul din Dumbrăveni. Acolo, Monica avea neîntrerupte răfuieli şi ciocniri cu colegii ei saşi care, smintiţi la cap de nu ştiu ce idee, se ţineau drept supraoameni şi-i dispreţuiau, ţinându-şi nasul în sus, pe români, ca şi pe alţii.

Amarnic o umileau şi mi-o cătrăneau, spunând că românii sunt proşti, laşi, netrebnici, mizerabili, ţigani, tâlhari… şi alte asemenea ocări ce pe Monica o răneau şi-i aprindeau mânia.

„Vă spun tatălui meu şi-atunci o să vedeţi voi ce păţiţi”, le-a-ntors ea vorba într-o zi.

„Ha, ha, ha, au replicat ei, să poftească numai să se bată cu noi. Ce, parcă el nu-i tot ca voi toţi? îl vom strivi, îl vom face *tzerbreschen”.*

Monica a plâns. La prânz n-a vrut să mănânce…

„Tată, zice ea la un moment dat, ai putea tu să te baţi cu băieţii de saşi?”

Domnul judecător, fără să-şi dea seama că se prinde într-un joc copilăresc, a zis „da, de ce nu?”

„No, atunci le arăt eu lor, a răspuns Monica. A doua zi, la şcoală, le-a spus băieţilor de saşi, cu demnitate liniştită: „Iată, tatăl meu a primit să se bată cu voi. Ce faceţi, vă încumetaţi, au ba?”

„Atâta-i trebuie, au răspuns ei cu sumeţie. Apoi s-au

organizat pentru război, aşa cum numai ei se pricep, au scos săniile – căci era iamă-n toi şi căzuse zăpadă mare – în chip de care de luptă, şi-au mai luat cu ei şi alte sănii în care îşi instalaseră colegele şi drăguţele să le ducă să asiste la minunata luptă ce era să aibă loc între ei şi un valah. Şi-au pornit cu toţii, cu alai, cântând marşuri fioroase, ca pentru un război adevărat.

Monica a mers acasă ca să-l anunţe pe tatăl ei să iasă la război cu „licoşii ăia”, aşa le spunea ea la băieţii de saşi, dar când a ajuns aici, ia-l de unde nu-i pe tata. Armata de saxoni, rânduită pentru luptă, iar zuscănelele lor rânduite şi ele pentru a privi lupta, ca la un amfiteatru, a început a răcni: „Unde-i viteazul, unde?... Vezi că nu vrea să se lupte cu noi? Laşul, laşul, laşul, să poftească dacă-i bărbat”.

Disperată, Monica a dat fuga la tribunal. Noroc că l-a găsit pe tatăl ei pe drum, venind de la slujbă şi însoţit de avocatul Liviu Baciu – care ajunsese deja primar – căci altfel, era în stare să-l scoale de pe scaunul prezidenţial al instanţei de judecată cu robă şi cu tichie-n cap cu tot, ca să meargă să spele ruşinea ce i-o făceau colegii saşi.

Şi domnul judecător Lazăr – fiu de ţăran de la marginile Biertanului, acolo unde s-a instalat sediul primei episcopii luterane din Ardeal, cu castel şi canalizare într-însul – s-a înfăţişat înaintea inamicului. Calm, i-a poftit să accepte stabilirea unor norme de luptă cavalereşti. Prima regulă a fost aceea ca ei să se bată pe rând, fiecare-n parte cu tatăl Monicăi, şi ei au acceptat-o.

Bruno Zoltzer, fiul farmacistului, era căpetenia oştirii saxone. L-a numit el atunci pe Heini Renner, cel mai destoinic bătăuş dintre dânşii, dar şi cel mai hăbăuc la învăţătură, tânăr zdravăn şi dur, care să se bată primul cu domnul Lazăr. Nici n-a apucat bine Zaltzer să-i dea porunca de atac, că gorila de Renner s-a şi repezit, ca rugbiştii, bolid în picioarele domnului judecător.

Domnul Lazăr însă, ţăran vânjos, una cu pământul, cu spete late şi picioarele bine-ncleştate-n statornicie, n-a căzut din această izbire, ba mai mult, după ce a stat doar niţel în cumpănă, s-a aplecat cu repeziciune asupra adversarului, l-a

apucat dânsul de gleznele amândouă, şi, învârtindu-l de două ori, ca pe-o bâtă, l-a azvârlit cât colo-n noianul zăpezii.

Săscuţele au spus, hiii, şi şi-au acoperit ochii cu pălmile lor străvezii.

Colegii lui Renner atunci, încălcând orice norme dinainte stabilite, de luptă cavalerească, au tăbărât buluc asupra lui Lazăr valahul, dar, cum nu trăgeau într-o singură direcţie ci, unul la dreapta, altul la stânga, celălalt în faţă iar altul în spate, forţele se echilibrau în aşa fel că domnul Lazăr se menţinea-a picioare cu mai multă uşurinţă, putând astfel să-i abţiguie mai la-ndemână. Şi, uite-aşa, mi-i azvârlea-n zăpadă, unul ici, altul colea, şi, tot retrăgându-se ca să găsească un reazim şi-o apărare spatelui său, s-a pomenit lipit de gardul curţii părintelui Albu. De la o vreme, lupta continuând cu înverşunare, gardul părintelui Albu a început să scârţâie şi să se clatine a cădere.

Domnul Lazăr atunci i-a poftit să facă pace, sau armistiţiu. „Ho, mă, hăbăucilor, ogoiţi-vă, că dărâmăm gardul vecinului”.

„Bine, au răspuns ei bucuroşi de propunere, dar mâine, dacă eşti într-adevăr viteaz, ai să te baţi cu Fritz Both”.

Acel Fritz Both era un goliat de om, fierarul şef al oraşului, şi-avea putere de robot, mişcări de robot şi minte de robot.

(„La dracu să vă ducă, a zis în gândul său domnul Lazăr, că doară n-am să-mi pun acum minţile şi cu ăsta. Mi-a fost destul cu voi”).

Lucrurile au rămas neclare, trecând în seama diplomaţiei, ca să se încâlcească şi mai tare; Monica a triumfat şi-a jubilat necăjindu-i foarte pe colegii ei saşi, iar domnul judecător Lazăr, imediat după bătălia purtată, de prea multă oboseală a făcut o criză de inimă de era să se ducă.

* * *

În noaptea de după Sfântul Ion, deci cu o zi înaintea

reînceperii cursurilor, în sala de gimnastică a liceului, cea mai mare din oraş după cea de spectacole de la hotelul „Transilvania”, se ţinea tradiţionalul bal al oraşului. Veneau acolo să danseze chiar şi elevi din cursul superior care locuiau fie în oraş fie în satele din apropiere, precum şi eleve mai răsărite, de la şcoala de fete. La acest bal, ca şi la altele, sau ca la nunţile mari, cânta faimoasa bandă de muzicanţi din Bratei, sat de saşi, cu mulţi ţigani la periferie. Saşii nu participau la aceste baluri. Ei aveau sala lor unde nu aveau acces persoanele de altă naţionalitate. Totuşi odată, dar cu scandal şi buşeală mare, au izbutit să se strecoare acolo italianul acela uriaş ca un Carnera şi cu prietenul său bun, Perceli rodopianul. Scandalul pe care l-au făcut romanul şi tracul a fost atâta de mare înt, până la urmă – dar mai ales datorită săscuţelor – cei doi intruşi au fost acceptaţi în societatea saxonilor, ba au şi dansat cu fetele lor şi soţiile, lucru care, dacă i-a înciudat până-n rărunchi pe bărbaţi, le-a bucurat nespus în schimb pe ele, în ciuda proverbialei lor fidelităţi şi devoţiuni faţă de soţi.

Balul ţinea până dimineaţa, şi nu numai participanţii la bucuria lui nu dormeau, dar nici eu nu-nchideam ochii toată noaptea. Era o noapte plăcută şi uşoară, fără coşmaruri, fără vedenii, nici tenebre. Stam întins în pat, nu adunat sub pătură ca şarpele sub pământ, şi ascultam cum bubuie toba şi mârâie gorduna şi cum miaună viorile în sala cu strigoi frumoşi şi veseli, dansând.

Muzicanţii de la Bratei cântau de zor şi asta nu-mi permitea să cad în întunecatele năvoade ale singurătăţii, născătoare de monştri şi mâhniri.

Era bine şi sufeream doar pentru că nu eram şi eu acolo, ca să-nvârtesc pe toate fetele, întocmai cum făceau plutonierii aceia ageri şi harnici, ţanţoşi şi jucăuşi foc, cu jăratec în cizme, pe ritmul cântecului care-i făcea să trepideze şi să chiuie. (Cântecul asupra căruia se revenea la răstimpuri scurte, cerut cu urale de către dansatori). Nu pot să redau aici notele care şi-acuma îmi sună şi-mi joacă-n minte, dar vă redau din textul lui prima strofă:

Foaie verde solz de peşte.
Nu s-a pomenit dar este.
Cocoşel cu două creste.
Bărbat cu două neveste…

Şi într-adevăr, tinerii plutonieri de la escadronul de cavalerie al oraşului – dintre ofiţerii căruia se detaşau ferm, mai cu seamă la defilările de 10 Mai şi 24 Ianuarie, colonelul Pleşoianu, comandantul unităţii, căpitanul Dafin, cel cu piept de taur şi pasul dur, cutremurător, şi căpitanul Irimescu, prieten din copilărie, foarte intim, cu soţia zimbrului de Dafin, dar mai suplu şi mai vibrător – angajaţi în vârtejul melodiei, se transfigurau într-atâta, că pintenii de la cizme păreau a fi pinteni de cocoşi, uniforma de pe ei, strânsă pe corp, se înfoia ţanţoşă, iar chipiul de pe cap lua înfăţişare de creastă iritată. Se preschimbau într-adevăr din tineri plutonieri în cocoşei cu două creste, pintenoşi şi focoşi. Mai că nu săreau pe fereastră, pe tavan, şi de-acolo să cânte cucurigu.

În anul următor mi-am luat inima-n dinţi şi m-am înfiinţat şi eu în sala de bal. M-am tras după uşă şi-am stat acolo ca un orfan, ca şi cum ar fi stat acolo bietul nea Văsălie, tăietorul de lemne al internatului, şi nu eu. M-a observat însă domnul Atanasiu, octavanul, şi-a trimis-o pe Suzana, drăguţa lui, să mă ia la dans. Mi s-au înmuiat genunchii şi-am transpirat uşor. Era un tango. Îmi plăcea mirosul trupului Suzanei. Era şi ea uşor asudată. S-a lipit de mine cu viclenie dulce… şi, privindu-mă surâzător, cu stăruinţă, mi-a spus, în timp ce ne mişcam lent în unduirile tangoului: „Dansezi bine… şi-ai o ţinută frumoasă la dans”, lucru pe care eu l-am luat în serios, şi de-atunci n-am lipsit de la niciunul din balurile lui Sfânt Ion, din sala de gimnastică a liceului.

Fiind mult mai înalt decât Suzana, atunci când ea ridica ochii înspre mine aveam bizara senzaţie că vrea să se spânzure de umerii mei.

Dar ţiganii din Bratei nu cântau numai la balul acela din sala noastră, ci şi la nunţile oamenilor mai ridicaţi, şi tot ei

veneau în curtea internatului, înaintea intrării în locuinţa domnului director Ioan Negruţiu şi-i cântau tânguitor de Sfânt Ion şi a doua zi de Paşti, cântecul:

Bătrâneţe, haine grele.
Ce n-aş da să scap de ele.
Trec zilele, trec, şi eu
Îmbătrânesc şi-mi pare rău…

Iar domnul Negruţiu apărea, ca din cortul său un levit, potrivindu-şi pe umeri pardesiul, şi-i miluia cu bani…

Dacă-n vacanţele de Crăciun stăteam singur-cuc în internat, pe cele de Paşti, începând din clasa a şaptea, mergeam să le petrec la Sibiu, fie la prietenul Mircea Constantinescu, fie la Jina Sibiului, la Acelenescu. Vacanţele de vară se consumau în diferite colonii: Braşov, Curtea de Argeş etc., pe care le organiza Ministerul Educaţiei pentru elevii români de peste hotare.

Mircea Constantinescu acesta era un ins din cale-afară de omenos, era întruchiparea ideală a proverbialei ospitalităţi româneşti, şi nu numai el, ci şi maică-sa şi fratele sau şi chiar Puia, nostima-i surioară. Mama lui îmi inspira sentimentul că nu face absolut nicio deosebire între mine, Mircea şi Puia. Mă considera ca unul intrat în familia lor pentru totdeauna şi mă trata ca pe cel de-al treilea al ei băiat. Se uita când la mine, când la Puia şi i se umezeau uşor ochii de bucurie. Puia venea în camera în care dormeam eu, în şorţul ei de elevă, cu tenişi în picioare, cu părul castaniu, aspru, care-i juca pe frunte ca la căprioare când le bate vântul pe stânci, se aşeza la pian şi-mi cânta. Când vorbea, mai mult ciripea decât vorbea. Numele ei adevărat era Minerva, şi tare se supăra când îi spuneai Minerva şi nu Puia, lucru pe care eu îl făceam ca s-o necăjesc.

În noaptea de Vinerea Patimilor însă, s-a întâmplat ceva trist: eu m-am dichisit şi aşteptam să mergem împreună la catedrală şi acolo să ascultăm litania cea mare. Aşteptam cu oarecare înfiorare şi trebuia să plecăm amândoi. Mircea dispăruse în compania unei vecine, drăguţa lui. Aşteptarea

mea însă fu-n zadar, deoarece Puia n-a mai apărut. Plecase singură cu altul?

M-am dus abătut la catedrală şi m-am aşezat într-un colţ al ei, fără lumină-n mână, nu cum făcea tot creştinul la ora aceea, pândind acolo ca un demon intrus.

Şi-am zărit, nu departe, tot la loc de taină, pe Puia, stând obraz lângă obraz cu un altul, având amândoi, ca pentru cununie parcă, lumânări în mâini. Şi nu le stătea rău, dar pe mine acest lucru m-a tulburat întunecându-mă a furtună. Am întins aripi negre, am dat câteva ocoluri pe sub bolţi, înfricoşând lumea, apoi am zburat cu vuiet mare pe uşă afară, m-am dus acasă, pe strada Crucii nr. 8, mi-am făcut în grabă bocceaua şi-am dispărut, răcnind peste acoperişurile caselor, ale turlelor şi-ale tuturor hotarelor câte mi se arătau înainte.

M-am oprit la Jina, la Acelenescu. Acolo, între oieri, mă simţeam ca la mine la Tauria. Oieri liniştiţi şi avuţi, împăraţi cu hrisov de la Dumnezeu asupra munţilor, iar părintele Acelenescu, om de mare credincioşie, purta patru băieţi la şcoli şi o fată, avea cai focoşi în grajd, porci mari în cocini şi găini în coteţe, şi-o preoteasă bolnăvicioasă, dar care nu se lăsa învinsă de boală, ci deretica într-una cu mult îndemânateca Luci, fata ei, alături. Mai avea părintele Acelenescu şi mormane de prescuri în pivniţă, frământate din făină anume de către neveste tinere, bătrâne dezlegate demult de păcat ori fecioare care-l aşteptau, frumos împodobite pe pragurile tinereţii lor; iar noi alegeam prescurile care erau mai albe şi mai gustoase şi le mâncam dumicate-n lapte de oi, iar ce rămânea nemâncat de noi se da drept hrană la cai, porci, găini.

A doua zi am cunoscut-o acolo pe Elena, fata notarului, cu părul negru pana corbului, ochii negri arzători, trupul puţin dar foarte neastâmpărat, cu mersul năbădăios şi aruncat uşor în lături, ca balerinele; muntariţa aceasta jivină m-a dus într-alt păcat! S-a lipit de mine din prima clipă, ca liliacul de stânci, iar când am ieşit într-o seară, pe nesimţite, dincolo de comună, spre zările păşunilor din milenii, şi-am sărutat-o, ea a căzut pe braţele mele în neştire, dând ochii peste cap,

îngheţându-i asupra mea. M-am speriat ca niciodată în viaţă.

Noroc cu izvorul rece de-alături. Am luat în palmele făcute căuc apă din el şi-am stropit-o peste faţă şi, cu totul împotriva voinţei mele, văzând că nu se trezeşte nici cu apă rece, i-am repezit închizând ochii, două palme… palme pe care şi astăzi le simt cum mă ustură pe obraz. Într-o altă existenţă o să-i sărut obrajii până ce trece usturimea alor mei.

Pe Elena o curta un tânăr învăţător, frumos, înţelept şi îngăduitor, care formase coruri minunate prin părţile munţilor acelora şi o aştepta să şi-o facă soţie. Înţelegând că iarăşi joc rol de intrus, mi-am strâns iar bulendrele şi-am dispărut şi de-aici, întinzând aripile negre din nou.

Ea însă nu s-a lăsat şi-a continuat să-mi scrie, până târziu, and m-am smuls din iubirea ei printr-un cabotin joc de-a moartea. Eram student la Bucureşti şi l-am rugat pe Panga să-i scrie că eu m-am îmbolnăvit rău. Apoi că boala mea se agravează, (ea-l implora să mă îngrijească ca şi cum ea s-ar afla alături de mine) că doctorii spun că nu mai sunt speranţe de scăpare, şi că… în fine, am murit. I-a descris Panga (împreună cu mine) şi felul în care m-au înmormântat şi că înainte de a închide ochii cum am rostit numele ei… Biata Elena i-a mulţumit lui Panga pentru tot ce-a făcut pentru mine şi, mai ales, pentru ea, care nu putea să iasă din internatul şcolii normale din Sibiu ca să poată să vie la mine să mă îngrijească, într-o scrisoare stropită toată cu lacrimile amărăciunii.

În vara următoare însă, având eu drum prin Sibiu, mă reped şi până la Jina, unde apar în camera ei, ca din neunde. Nu se sculase încă din pat, avea uşoare dureri de cap şi era îmbrăcată-ntr-o frumoasă cămaşă albă, străvezie. S-a prins iarăşi de gâtul meu şi iarăşi a căzut în leşin, ca altă dată la şipotul dinspre zările păşunilor eterne ale păstorilor de la Jina. Până la urmă s-a-mpăcat cu gândul ca nu poate face casă cu un spulberat ca mine şi şi-a întemeiat rost şi statornic aşezământ lângă omul acela înţelept şi îngăduitor.

…Eram într-a opta, şi la şcoală, dosarul meu de infracţiuni şi abateri de la disciplină se îngraşă. Urma să fie încheiat. Şi s-a încheiat printr-o eliminare definitivă. Dar la stăruinţele domnilor Ungureanu, Domnaru şi Suciu, pedeapsa rămânea în suspensie, iar eu treceam sub supravegherea directă a domnului Ungureanu. La prima abatere urma să mi se aplice fără cruţare.

Ce se-ntâmplase?

Cu domnul Garda, comandantul străjeriei, o duceam extrem de rău. Nu numai că luam în derâdere mascarada de sub directa oblăduire „a Majestăţii-Sale, măi”, străjeria, dar, într-o zi, m-am întrecut cu gluma. Era ziua când se depunea jurământul, în mod solemn, în curtea liceului. Toţi profesorii şi profesoarele (cu excepţia lui Ungureanu care sta la fereastra liceului, trăgea din ţigară şi râdea de noi) elevele şi elevii îmbrăcaţi în costume de sărbătoare mare, trebuiau să stea cu mâinile ridicate în timp ce se intona imnul străjerilor, iar comandanţii şi subcomandanţii, şefii şi paraşefii dintre profesori, profesoare, elevi şi eleve, cu mâna pe drapelul aplecat, trebuiau să rostească textul jurământului.

Deci, în timp ce toată lumea stătea fie cu mâna ridicată, fie cu ea pe drapel, eu stăteam ca ele amândouă-n buzunar. Garda s-a făcut verde la faţă de mânie.

M-ar fi ucis dacă ar fi avut aprobare. Sacrilegiu! Vine înspre mine. Scrâşneşte:

— Eşti nebun, măi! Eşti nebun! Am să te elimin, măi! Bolşevicule! Ai înnebunit, măi, de tot!

De ce am stat cu mâinile în buzunar? Dintr-o stupidă indignare faţă de un fapt obişnuit. Am surprins, fără să vreau dimineaţa, când îmi făceam plimbarea pe marginea Târnavei, cum un comandant străjer făcea dragoste cu o comandantă străjeră, în care plăcută acţiune luau parte şi mâinile lor, după care… s-au dus direct în curtea şcolii pentru depunerea jurământul lui. Şi l-au depus, punând mâinile pe drapel. Iată pentru ce, – fără să-mi dau seama la ce pedeapsă mă expun, am rămas cu mâinile în buzunar. Şi n-am înţeles a mărturisi cauza gestului nesăbuit.

Am fost eliminat pe loc din străjerie: „Dùpă atâtà trùdă din

pàrteá noàstră, atâtà iubire şi grijă din pàrteà Majestăţii-Sàle regele, măi, constatăm, măi, că printre noi, măi, se află spirite distructive, măi. Acèstè spirite distructive, măi, sunt concentrate, măi, în persoana lui… Mìhàdàş, măi. Acest om sau Mihadaş, măi, trebuie să ne părăsească imediat, măi. El nu merită să rămâie printre noi, măi".

Deci, din străjerie am fost exclus fiind prin aceasta exclus şi de la examenul de bacalaureat. Dar domnul Garda mai cerea şi eliminarea mea din liceu, ca „un spirit distructiv, măi", cu atât mai mult, cu cât, la sacrilegiul comis de mine cu ocazia depunerii jurământului solemn, ca şi la altele, se mai adăugau încă trei grave abateri de la disciplina şcolii:

1. Am fost prins de către domnul pedagog Munteanu la restaurantul de sub castel, stând cu o fată pe genunchi, împreună cu premiantul Popovici, acesta, după părerea domnului Garda fiind doar o victimă a diabolismului meu distructiv nu numai în materie de organizaţii politice dar şi faţă de oameni în genere şi soarta omenirii.

2. Din iniţiativa mea s-ar fi făcut manifestaţia aceea de batjocură, „poştalionul", cum o numeau elevii, la adresa domnului pedagog Munteanu, care a venit să-l suplinească într-o zi la ora de limba franceză, de care habar n-avea, pe domnul Podariu. Venea de fapt ca să ne provoace şi să poată după aceea să ne reclame la direcţiune.

3. S-au descoperit, în burlanul de la sobă, la şcoala de fete, în urma unei pâri făcută de către o elevă urâtă şi invidioasă pe cele frumoase, un sul gros de scrisori scrise de elevii liceului către fetele şcolii de menaj. Cum printre acele scrisori se găseau unele scrise de mâna mea pentru altcineva, care m-a rugat să-i fac acest serviciu, ca s-o dea gata pe ingrata care nu se lăsa prinsă-n jocul iubirii, şi-l cam dispreţuia (scrisori în urma cărora fata şi-a revenit, ba chiar se arăta mândră de simpatiul ei, dar pe care domnul Domnaru, când le-a citit, le-a ghicit numaidecât că sunt scrise de mine – „astea sunt mihadaşisme", a zis dânsul) iar lucrul acesta s-a aflat şi în cancelaria profesorilor, unde domnul Suciu s-a amuzat copios împreună cu domnul Ungureanu, domnul Garda m-a acuzat exclusiv pe mine de

calamitatea aceasta abătută asupra regulamentelor, şi-a cerut eliminarea mea urgentă din toate şcolile.

Câteva explicaţii la fiecare dintre cele trei puncte:

1. Domnul pedagog Munteanu – altfel băiat drăguţ, sublocotenent de rezervă, umbla în uniformă – demult îmi căuta nod în papură ca să mă lovească, numai şi numai de când domnul Suciu, care făcea armata la călăreţi cu schimbul, deci avea interese faţă de comandantul escadronului din Dumbrăveni, m-a recomandat domnului colonel ca preparator pentru fiica sa, elevă-n particular în clasa a şaptea, la română şi latină. (Domnul Suciu care era călăreţ cu schimbul, a fost cât pe-aici să dezerteze din armata română la una inamică, din cauza că păzind el, în chip de santinelă, seară de seară, nişte mormane de căpăţâni de varză pe câmpul dinspre Hundorf, ca să nu le fure hoţii, într-o dimineaţă a venit un tambur major şi le-a vândut urgent unui ţigan zarzavagiu şi-a pus banii-n cartuşieră. Indignarea domnului profesor de filosofie a fost din cale-afară de mare, dar i-a trecut iute, pentru că şi-a dat seama că şi-n cealaltă armată, inamică, la care se hotărâse să dezerteze se proceda la fel, aşa că până la urmă s-a răzgândit, renunţând la dezertare).

Domnul Munteanu care era pe deasupra şi sublocotenent de rezervă, mai era şi îndrăgostit de fata colonelului, iar faptul că eu intram în casa ei pentru a o medita la limba română şi latină îi dădea stări de coşmar. E drept că fata aceea era din cale-afară de frumoasă, iar maică-sa şi mai frumoasă: ea blondă cu trăsături tipice Orientului Mijlociu, scundă şi cu mişunare de şerpi în trup, iar maică-sa, înaltă şi plină de distincţie, cu pielea albă, ochii negri şi părul împletit ca la madone. E drept, iarăşi, că atunci când începea să tune şi să fulgere afară, se lăsau cuprinse amândouă de-un fel de spaimă cosmică şi se înghesuiau tremurând la pieptul meu, căutând acolo refugiu şi scăpare, ca nişte pui sub aripile cloştii…

Şi este şi mai drept, că, odată, când să plec, blonda m-a condus nu numai până la poartă ci, fiind timp frumos de primăvară, a venit cu mine până departe de oraş, la poalele

dubrăvilor de pe dealurile Saroşului, unde s-au petrecut nişte lucruri atâta de frumoase şi neaşteptate pentru mine încât nu-mi mai aduc nimic aminte, nici să mă tai şi să pui sare peste răni, dar destul că domnul pedagog Munteanu s-a pornit asupra mea cu prigoană mare.

2. Iată de ce m-a pândit şi, când m-a găsit la cârciuma de sub castel, stând cu o fată pe genunchi, m-a pârât repede la direcţiune; iată de ce, iarăşi, m-a acuzat că eu aş fi fost acela care i-am instigat pe colegii mei să-i aplice metoda „poştalionului" atunci când a venit să-l suplinească pe domnul Podariu. („Poştalionul" era în fond un fel de-a răspunde obraznic profesorilor care se puneau în situaţii ridicole. Unul dintre elevi şoptea comanda: „poştalionul", şi-atunci, cei din primele bănci începeau să mişte înainte şi-napoi, precum birjarul pe capră, cei din următoarele bănci se mişcau la dreapta şi la stânga, precum călătorii din birjă când aceasta trece peste un drum neasfaltat, iar cei din ultimele rânduri de bănci, pe sub ele, imitau cu toţii, din picioare, tropotul cailor: trap, trap, trap… Bocăneală mare!).

3. Când s-au descoperit scrisorile făcute sul şi vârâte-n burlanul de la sobă, doamna Domnaru, soţia domnului profesor cu acelaşi nume, s-a indignat cu aprindere, a alergat la soţul ei şi i-a strigat: „Uite ce-mi fac elevii tăi! Dacă nu-i pui la punct, nu ştiu ce-am să fac…" În calitate de directoare la şcoala de fete, doamna Domnaru avea perfectă dreptate când cerea sus şi tare să se treacă la măsuri drastice. Domnul Domnaru de-abia aştepta. A şi trecut de îndată la ele. Ne-a chemat câte unul, rând pe rând, pe coridor, şi ne-a vârât mâna-n chică şi ne-a altoit cu pălmi zdravene, răcnind cu grozăvie. Pe mine însă m-a cruţat de palme. M-a chemat, ce-i drept, şi pe mine afară pe coridor, dar, măsurându-mă din priviri, nu fără o anume undă de zâmbire, mi-a zis doar atâta: „Îmi zăpăceşti de cap fetele, hai, jupân Mihadaş?… Ai noroc că te cheamă aşa cum te cheamă, că-ţi arătam eu ţie. Treci în clasă".

„Acest spirit distructiv, măi, trebuie să dispară dintre noi cât mai repede, măi", a hotărât apăsat domnul Garda, „până ce nu-i prea târziu, măi".

A fost luptă mare-n cancelarie. La un moment dat, domnul Ungureanu, scos din fire de stăruinţele apăsate ale colegului său Garda, a urlat cu vocea lui metalic cavernoasă: „Păi bine bă, boule, pe cine vrei să trimit la bacalaureat dacă-l elimini pe ăsta, pe Moraru?!…”

Am fost deci eliminat, spre satisfacţia lui domnu Garda şi-a pedagogului gelos pe mine, dar cu pedeapsa atârnând, ca sabia lui Damocles, deasupra căpăţânii mele, luat sub directă supraveghere de însuşi Caius Iuliu Cezar al liceului, domnul Ungureanu.

Domnul Niculiţă Pop, directorul, amărât de tot din cauza aceasta, m-a chemat la dânsul în birou şi mi-a spus, ca la copilul său, cu tristeţe înciudată: „Poţi să-ţi iei geamantanul şi să părăseşti liceul imediat”. Era un fel de a se pedepsi pe sine când spunea aceste cuvinte. Eu le-am luat în serios şi m-am îndreptat, cam moleşit din încheieturi, spre internat, ca să-mi fac bagajele… În clipa următoare însă, aşa cum am mai spus, domnul Niculiţă, speriat că eu pot să plec de-adevăratelea, şi unde?… alarmat de greşeala de tact pe care a făcut-o din nechibzuinţă, a telefonat la gară, rugându-l pe domnul şef să legitimeze pe absolut toţi elevii care ar cere bilet de drum, iar unuia cu numele de cutare să nu-i elibereze în niciun caz un asemenea bilet. A telefonat, de asemenea, şi la chestorul de poliţie, rugându-l şi pe acesta să trimită un poliţer la gară să stea la pândă acolo şi să nu mă lase cumva să plec. Eram foarte uşor de recunoscut cu mutra mea cam exotică, de fiară întunecată.

Dar tot am tulit-o, cu toată paza poliţiei şi în ciuda controalelor din partea funcţionarilor gării. A doua zi se intra în vacanţa de Paşti şi elevii porniseră exodul. Li se cerea, la ghişeu, tuturora, buletinul sau carnetul de elevi. Când am auzit de treaba asta – şi nu-mi era greu – m-am strecurat către marginea din stânga a gării, m-am furişat în ultimul vagon şi-am călătorit pe furiş până la Sibiu, iar de-acolo glonţ la Jina, cu Acelenescu.

Domnul Niculiţă Pop, săracul, era disperat. Avea amarnice mustrări de cuget. „Unde s-o fi dus copilul ăsta”, se-ntreba dânsul mereu, chiar şi la masă, în duminica Paştilor, când a

lăcrimat, şi odată cu el şi soţia sa, şi fetiţa…

Şi uite-aşa am făcut ca domnul Niculiţă Pop să mănânce Paştile cu noduri în gât şi supărare-n suflet.

I-am trimis însă de la Jina o scrisoare ticluită cum m-am priceput eu mai bine, prin care-i ceream iertare pentru toate necazurile câte i le-am pricinuit, şi-l imploram să redeschidă conferinţa profesorală şi să insiste pentru obţinerea unei pedepse mai indulgente. (Eu nu ştiam de fapt că pedeapsa era dintre cele mai indulgente cu putinţă).

Până la urmă, chiar şi domnul Garda m-a iertat, m-a reprimit în străjerie, astfel încât, la o lună şi ceva, mă puteam prezenta la examenul de bacalaureat.

Adio, liceu

„În urmă, grea, uitarea îşi arcuieşte scutul…
sau
„În toate să mă pierd am vrut şi toate le-am pierdut.

În ultima zi de şcoală, copleşiţi cu toţii de nu ştiu ce tristeţe, am adus în clasă, nu pe furiş, ci în văzul holbat al tuturora şi cântând marşul nupţial, taraful de muzicanţi din ţigănia Dumbrăvenilor. (Nu puteam aduce banda, faimoasa bandă din Bratei, nu ne dădea mâna). Unul trăgea din gordună de zor, altul ciocănea cu ardoare peste ţambal, iar al treilea se muncea amarnic, opintindu-se din genunchi şi curbându-se din răsputeri asupra viorii, cu arcuşul peste corzi. Gordunistul s-a instalat chiar la locul unde se afla scaunul profesoral, în centrul catedrei, ţambalagiul a luat loc la stânga lui, iar ceteraşul, avansat puţin, la dreapta.

Ei ziceau de mama focului doine, cântece bătrâneşti şi romanţe: *Bătrâneţe, haine grele, Arde-mi-te-ai codru des, Toată lumea-i într-un sânge, Pe Murăş şi pe Târnavă, Trage bobii şi ghiceşte, Mândra mea de altă dată, Pe umeri pletele-i curg râu* (aici eu am început a plânge), *Pe sub fereastră curge-un râu* (aici eu am început a plânge), *Pe sub fereastră curge-un* / De-a pururea femeie, / Din focul dragostei dintâi, / Redă-mi doar o scânteie… (Aici am plâns cu toţii, până şi Popovici, cinicul, şi în aparenţă apaticul Tratner). Stând trântiţi, ori tolăniţi în diverse poziţii, într-o rână, răzimaţi în coate sau cu capul dat mult pe spate, noi

acompaniam melodiile, cu întreruperi la răstimpuri, ca să ne putem opri plânsul care ne podidea, emoţia care ne gâtuia la ora aceea, jalnică, de prohod al tinereţii.

Domnul director Niculiţă Pop, venind, cu mersul său schiopătat şi lin, către clasă – căci cu domnia-sa aveam oră, recapitulare generală a întregit materii parcurse în timp de trei ani, în vederea examenului de bacalaureat, care aştepta la uşă – şi văzând spectacolul din clasa a VIII-a, cu sfială mare a făcut la stânga-mprejur şi s-a reîntors în cancelarie, fără să sufle un cuvânt măcar acolo despre cele ce se petreceau în clasa noastră. Aşa a crezut de cuviinţă să facă domnul Niculiţă Pop, odihnească-se în pace.

Clasă nesudată-n solidaritate, formată din meteoriţi şi tot felul de viituri, neavând pe unul care să ia iniţiative şi să le ducă la bun sfârşit, fiind toţi nişte boemi sau nişte lasă-mă să-te-las, existând poate că şi-un anumit dispreţ, o anumită ranchiună a localnicilor faţă de năvălitori, ca şi din partea acestora faţă de primii, fiind pe deasupra, aproape toţi, săraci de bani (deşi aceasta n-ar fi constituit o problemă de nerezolvat) n-am făcut tradiţionalul tablou de absolvire şi nici tradiţionalul bal al absolvenţilor. Am făcut în schimb nişte chefuri pârdalnice, prelungite până la risipirea ultimei leţcăi şi-a ultimelor energii, mutându-ne cu alai şi gălăgie mare de la Ioşka la „Fraţii veseli”, de aici la „Ca la mama acasă”, iar de la „Ca la mama acasă” la „Călăreţul vesel”, şi iarăşi la Ioşka, de unde o luam de-a capul. Ioşka era amicul nostru cel de nădejde. Ne dădea – orice – chiar şi pe veresie.

În ziua când trebuia să înceapă examenul de bacalaureat, proba scrisă la limba latină, primul din seria celor trei: latină, română şi franceză, eu am cam întârziat, fapt care i-a pus pe jăratec pe ceilalţi colegi ai mei, care mă aşteptau ca pe mesia, nădăjduind de la

mine ajutorul la traducerea textului latinesc.

Examenul avea loc la Blaj, favoare cu care mă mândresc şi astăzi, cu atât mai mult cu cât am avut cinstea să-l am ca preşedinte de comisie pe distinsul profesor universitar, figură de doge tânăr atunci şi de senator roman astăzi, Teodor Naum.

Se prezentau la examen patru licee: cel din Blaj, cel din Orăştie, cel din Sighişoara şi cel de la Dumbrăveni. Când am intrat în sală, după o întârziere alarmantă pentru colegi, aceştia s-au înseninat şi-au respirat uşuraţi.

„Includuntur în carcere condamnati…" Aşa începea textul latin ce urma să fie tradus. Am distribuit câteva fiţuici cu traducerea făcută cam pentru nota şapte, după priceperea mea, pentru colegii mei, iar când să-ncep să lucrez la varianta ultimă, cea cu cât mai puţine greşeli, pentru mine, observ în banca din faţă, ceva mai la dreapta, o fată care proiectează rugător ochii către mine. Era ea ochioasă şi-aşa, dar acuma parcă era numai ochi faţa ei! Implora o traducere. Eu, solidar numai şi numai cu ai mei, mă făceam că nu o văd şi că nu aud. Curios, profesorul care supraveghea cinstita desfăşurare a lucrărilor în acea sală, nici dânsul nu vedea, nici auzea nimica…

Candidata, disperată, insista, intensificând apelurile. Ochii ei mari mai că nu se revărsau în plângeri torenţiale. Eu, de piatră. Eu, împietrit tot mai mult, pe măsură ce o vedeam perpelindu-se.

— Fii atent, îmi atrage atenţia în taină un candidat, probabil de la Orăştie, cel care ne supraveghează este tatăl ei şi examinează la ştiinţele naturii.

M-am uitat bine la profesor şi la fată: semănau de departe unul cu altul. Sprâncene stufoase, negre, ochii mari, negri, amândoi. Amândoi plinuţi la corp. „Ho, hoo, îmi zic, dacă-i aşa, păi atunci întoarcem foaia". I-am

făcut o traducere cam pe şapte şi i-am înmânat hârtia scrisă în aşa fel ca taică-su să mă vadă. Şi m-a văzut. Căci întâlnindu-mă după examenul scris cu ochioasa aceea de la Orăştie: („Numai una-n Orăştie / E fata ce-mi place mie”, zice cântecul) şi plimbându-ne alene prin oraş, apoi pe malul Târnavei, îmi zicea ea, vorbind mai mult pe nas decât pe buzele-i viclene: „Cam ce-ai vrea să te-ntrebe taică-miu la ştiinţele naturale, ce ştii mai bine?”

„Aş vrea să nu mă-ntrebe deloc”, răspund eu, răspuns care-a făcut-o să se amuze şi să se apropie mai mult de mine, şi să se gudure alintător. I-a plăcut replica. „Hai nu face pe grozavul şi spune-mi ce vrei să răspunzi”.

„Păi, ia să vedem, reiau eu pe acelaşi ton obraznic, deşi foarte sincer. Ştiu o singură lecţie (şi nu minţeam deloc când afirmam aceasta) pe care o ţiu minte de pe vremea când eram elev în clasa a II-a, la liceul românesc din Grebena, de la minunatul meu profesor de-atunci de ştiinţe naturale, Niculescu, şi anume despre asimilaţia clorofiliană. Atât şi nimic mai mult.

Ea, apucându-mi mâna: „Hai că nu te cred. Nu eşti tu chiar dintr-aceia”.

„Ba chiar dintr-aceia sunt”, dau eu răspuns cu fermitate.

„Hai, insistă ea gudurându-se şi strângându-mi mâna, spune ce vrei să răspunzi la tatăl meu?…”

„Ţi-am spus”.

„Ce anume?”

„Asimilaţia clorofiliană”.

„Şi mai ce? Pentru că se pun două întrebări”.

„Păi… ştiu eu? Ia să vedem!”

Mă uit la părul ei negru vălurit, cu ademeniri lucioase, apoi mă uit la mâna ei cu unghiile foarte fine, frumos îngrijite şi spun:

„Produsele pielii…”

„Eşti neserios”, zice ea, şi mă provoacă dojenitor cu ochii.

„De ce? Pentru că vreau să răspund despre sălbaticul tău păr negru şi despre ispititoarele tale unghii?…

Ruşinată, şi-a pus mâinile-n buzunarul rochiţei şi şi-a aruncat sfidător părul în vânt. Eu i-am vârât deodată mâinile în vâlvătăile acelea negre şi i le-am încâlcit atâta de tare încât i-am spus după aceea că acum seamănă cu muma pădurii.

„Atunci, de ce nu mă săruţi?” m-a ameninţat ea…

Într-adevăr, a doua zi, la oral, domnul profesor, tatăl ei, mi-a întins discret o foiţă. Am luat-o, am deschis-o şi-am cetit cele două întrebări: „Funcţiunile frunzei şi produsele pielii”. Deci, la materia la care nu eram deloc pregătit, dar absolut deloc, am răspuns cel mai bine. Mai bine chiar decât la română şi latină unde mă socoteam tare (la română am fost chiar felicitat în faţa sălii pentru frumoasa lucrare pe care o făcusem pe tema: „Mihai Eminescu, reprezentant al simţirii şi gândirii româneşti”, lucru care l-a bucurat nespus pe domnul Domnaru şi a cărui veste a ajuns repede şi la Dumbrăveni, bucurând foarte mult pe cineva, chiar dacă era tristă…)

A doua materie la care am răspuns foarte bine, şi la care eram pregătit tot aşa de prost ca la naturale, era geografia! A fost aici o chestiune de noroc.

Trebuia să vorbesc despre „vânturile din România”. Subiect pe care-l ştii chiar dacă n-ai făcut deloc şcoală, după părerea mea. Vorbesc eu despre crivăţ, (cine nu ştie, dacă a cetit cât de cât niţică literatură, că-n Moldova şi peste câmpia getică bate crivăţul) despre austru, despre vântul mare, despre briza de mare şi cea de munte, iar la urmă, pe cu totul alt stil şi intonaţie, cu citate din St. O. Iosif („Doar zefirul, musafirul, / Cel şăgalnic şi pribeag / A trecut pe lângă prag”) şi din alte

poezii, despre zefiri…

Examina o doamnă simpatică şi demnă, care a început să zâmbească. Atunci, domnul Domnaru, care stătea-n sală tocmai lângă domnul Garda, lovindu-l pe acesta cu cotul, îi zice: „Fii atent, Eugene, Mihadaş îi vorbeşte doamnei despre zefiri…

Domnul Garda atunci a mustăcit iritat şi mâhnit de atâta nedreptate câtă poate fi pe lumea asta: elevii buni şi ascultători să răspundă mai slab decât cei care n-au învăţat nimic şi care, pe deasupra, sunt şi „spirite distructive, măi!”

Stăteam în gazdă, cu masă şi casă, în acele zile de emoţie şi teamă, la o unguroaică foarte pedantă, care avea două fete. Cea mai mică era un drac şi jumătate. Împreună cu mine mai stăteau trei, toţi candidaţi la acelaşi examen. Fetiţa n-avea astâmpăr. Îi trebuia într-una să te ocupi de dânsa, să te joci cu ea, să-ţi ghicească în cafea, în cărţi, în ghioc şi să ieşi chiar la plimbare cu ea, pe corso. Era tare sfătoasă atunci!

Maică-sa o certa de zor, şi pe limba românească, şi mai abitir, pe-a lor. Degeaba. Cu dracul nu te poţi înţelege, şi fetiţa aceea era drac. Nu voia să priceapă nici limba românilor, nici pe-a maghiarilor. Şi iarăşi venea la mine, şi iarăşi îmi ghicea-n cărţi, şi-n cafea, şi-n ghioc… şi iarăşi mă trăgea de mânecă să mergem la spaţir pe corso, şi numai pe mine, căci ceilalţi trei n-aveau timp: stăteau toată ziua şi până noaptea târziu cu burta pe podea şi învăţau cu nemiluita.

Într-o zi, când tocmai maică-sa striga la ea amenințând-o cu bătaia, ea s-a aplecat la urechea ei şi i-a şoptit ghiduşă:

„Să ştii, mamă, că dintre ăştia trei numai acesta cu păr „fekete”, care se joacă cu mine va trece, ceilalţi n-o să treacă. Aşa-mi iese mie-n cărţi…” Maică-sa a împins-o cât colo, dar naiba să-nţeleagă, taman aşa s-a

întâmplat cum prorocise micuţa vrăjitoare.

După afişarea rezultatului ne-am risipit cu toţii ca potârnichile, care-ncotro, de parcă n-am fi fost timp de patru ani colegi de clasă.

La singura reîntâlnire, după 25 de ani, au lipsit şapte: Panga şi Ştefan care muriseră, Bârsan şi Tratner care se aflau foarte departe, în America, şi Popovici, Albu şi Dragolea, care se aflau foarte aproape, la numai câţiva kilometri de Dumbrăveni, la Sighişoara dar, ce-i drept, cei mai prosperi dintre toţi noi ceilalţi: primii doi, medici, celălalt protopop, ceea ce înseamnă cam acelaşi lucru. Aveau deci motive să lipsească. Aveau de toate.

La întoarcerea acasă după această întâlnire, trist cum rareori mi-a fost dat să fiu, am simţit nevoia să mă ascund. M-am retras sub nucul meu din grădină şi-acolo am dat curs unei minunate plângeri: Se făcea că m-am reîntâlnit cu o fiinţă dragă, pe care o pierdusem în moarte cu 25 de ani în urmă, a reînviat, am stat cu ea şi mi-am petrecut o zi şi-o noapte, după care, a murit din nou, pentru totdeauna.

…Apoi mi-am adus aminte de Raa. De fapt îmi era în gând la orice pas. Cu numele ei adormeam în gând, cu al ei mă deşteptam, ca-n rostirea unei rugăciuni de dimineaţă, la ea mă gândeam atunci când aduceam la gură prima bucătură, la ea atunci când destrăbălarea noastră era în toi, şi când mă aflam – mai ales – în braţele cine ştie cărei milostive.

Acum însă, îmi dădeam seama că voi pierde-o, şi gândul acesta mă înfricoşa cu deznădejde şi-n întuneric adânc. „Trebuie să mă duc la ea. Trebuie să-i vorbesc. Cu siguranţă că m-a iertat pentru sfruntarea de neiertat de-atunci… Mai ales că dacă mă iubeşte cu adevărat – şi aşa este – atunci a înţeles că nebunia mea se datora faptului că o iubeam până la a face crimă, şi că iubirea m-a îndemnat s-o pedepsesc, şi că, deci trebuia să se

simtă fericită, mândră de felul dur în care am pedepsit-o…” Aşa încercam să mă mint. Am pândit-o când trebuia să treacă de la şcoală către casă şi m-am luat după ea, în neştire. Ce-o fi o fi!

Ea a simţit că vin din urmă, fără să privească-napoi. Se înfiora tot mai mult, şi-a încetinit pasul ca să nu mă scoată dintr-un anumit ritm al paşilor mei de o rituală solemnitate la acea clipă. Am mers alături, în tăcere, (se auzeau inimile noastre cum bat în acelaşi ritm şi-aceeaşi ardere) apoi eu am îngăimat ceva – mai bine-aş fi tăcut până la capăt – o mare tâmpenie, cu o idioată stângăcie, la care ea a răspuns cu gingăşie şi cântec fermecat în glas: „N-ai grijă*…”*

Atât. Atât a fost… toată tandreţea dintre mine şi Raa… Am mai revăzut-o o singură dată, cu ani în urmă, când am căzut pe neaşteptate, într-o seară ceţoasă în casa ei de pe câmpia Ardealului, de la Moci.

Ea lipsea de-acasă, iar maică-sa m-a poftit să stau până ce soseşte, în camera ei. Doamne a ce lume cerească mirosea în camera ei! Parcă nu dormise acolo niciodată nimeni, decât gândul meu şi-al ei, în neţărmurită aşteptare.

Indiscret, dau la o parte pătura… A varuri şoptitoare miroseau cearşafurile albe, reci… Şi-a primele zăpezi căzute peste văile neumblate nici de luceferi.

Am ridicat şi perina: acolo, sub ea, se afla rătăcită ca o frunză-n deşert, ori ca o pată a păcatului în Eden, o carte… Era prima mea carte, plină de adnotări şi exclamaţii pe margini, de jurăminte şi promisiuni pe care ea continua să le facă faţă de mine, în felul acesta. Şi, curios! Insista mai cu seamă la acele poezii pe care le ghicise că sunt pentru ea, că sunt ale ei, că despre ea vorbesc.

Având sentimentul că săvârşesc o impietate, am tras pătura la loc şi perina, apoi a venit ea, care s-a prefăcut

că nu mă mai recunoaşte, că nu-şi aduce aminte de mine, şi-atunci eu, dând să ies din odaie, de la ea, ca unul care n-avea ce căuta în clipa aceea acolo, spunând: „Atunci pot pleca”, Raa s-a încleştat brusc de grumajii mei, s-a încolăcit cu braţele de după gâtul meu, s-a strecurat în mine toată până a dispărut de tot, mistuindu-se în mine… după care ne-am despărţit pentru totdeauna… iar sufletul meu, când ne plimbam pe dealurile acelea, striga sfâşietor, în tot cuprinsul serii: „O, de-ar fi o vedenie măcar…”

Sfârşit

Scurt epilog

„Iar tu, părăsitule Dumbrăveni, nu vei fi ultimul în Transcodrinia”.

Bunule cititor, dacă citirea acestei cărţi îţi va oferi câteva clipe de frumoasă uitare şi-ţi va arăta lucruri a căror contemplare să te bucure, să te îmbogăţească, atunci înseamnă că truda mea n-a fost zadarnică.

N-am făcut altceva scriind-o decât să scap pe uşi şi pe porţi afară, din încăperile unei zidiri vechi şi părăsite, şi care era bântuită – noaptea mai ales – de tot felul de vedenii stăruind necontenit, ivindu-se de pretutindeni.

Iar când nu le vedeam, le auzeam: unele şoptind, altele scâncind, altele plângând, altele tăcând – căci şi tăcerea li se auzea – foind în memoria mea, în patul şi aşternutul meu, precum o întruâncolăcire de şerpi, o neâmpăcare.

Nu era altă cale de scăpare decât această viclenie: cuvântul scris. Şi-n sfârşit, am scăpat. Sunt liber; liberat de starea de nesomn, de necontenita obsesie a acelor glasuri fără vorbire şi de vederea acelor arătări fără trup, dar mai vii în sufletul nostru decât dacă ar fi avut aievea trup şi viaţă.

Vei înţelege ceea ce-ţi spun, dacă ai reuşit cumva să citeşti până la capăt cartea şi, bineînţeles, dacă ea va fi adevărată. Vei intra tu însuţi în acea misterioasă ctitorie părăsită, din care eu am izbutit să scap. Şi, cu cât mai greu îţi va fi să scapi dintr-însă cu atât mai adevărată se va dovedi a fi această carte.

De fapt, intrând în această carte, intri în propria-ţi casă, bântuită de propriile-ţi vedenii. Fericit aş fi eu, dacă aş şti că această lucrare a mea nu este decât un drum ce duce spre tine însuţi, spre teritorii aparţinând propriei tale memorii.

În intenţia mea intimă n-am vrut să fiu scriitorul ei, ci un soi de ctitor. Mi-am închipuit-o ca pe-o umilă casă din lemn, cu temeliile săpate-n pământul aducerii aminte, iar restul trupului ei să să se ridice-n spaţiile luminate de soare şi zăpezi, bătut de vânturi şi ploi, înfiorat de desfrunziri.

În friza de jos, la stânga şi la dreapta, aş fi vrut să cuprindă loc, în picioare, şi cu înfăţişarea surâzătoare, profesorii mei.

În cea superioară, în rame rotunde şi luminescente, să se înşire colegii mei şi prietenii.

În cea de mai sus – a treia – în nişte ocniţe misterios licărind, aş fi dorit să-şi arate chipul fiinţele care m-au iubit şi-au pătimit pentru mine, ivite parcă din horbote albe de nouri.

Iar în cheia bolţii, acoperind catapeteasma toată, precum o răstignire neobişnuită (aşa cum mi s-a arătat peste toate pământurile cuprinse între hotarele Tauriei în noaptea Morţii) chipul şi fiinţa de dincolo a Mamei.

Pe pereţii din afară, jur împrejur, să se ofere vederii mirifică frescă.

Aici, de pildă, se va arăta oraşul, cu biserica lui ciungă, castelul de vânătoare al ultimilor principi ai Transilvaniei, clădirea liceului şi, ca nişte cântări de slavă, să răsune dealurile din jur şi de mai departe…

Apoi să se arate pe rând toate aşezările din această Mesopotamie a tinereţii mele, cuprinsă între Târnava Mare (Tigrul) şi Târnava Mică (Eufratul): cele săseşti ca: Wagnerianul Valchid, noroiosul Saroş, dionisiacul Viniş, galeşul Hoghilag (cel amestecat cu români, drept care au răsărit din el femei dalbe şi iubeţe), semeţul Biertan, Brateiul cel cu bande renumite de cântăreţi din strună şi alămuri, pârdalnicul Prad, tihnitul Senexeuş cu sonorităţi celto-latine-n nume, taciturnul Cund, apoi cele româneşti ca: luminosul Daneş, bărbătosul Hundorf, Ernea cea cu oameni săraci la duh (aşa cum plac lui Dumnezeu) bogata şi desfătătoarea Alma, năstruşnicul Geacăş, Goganul cel rostit din goarnă şi coborând parcă din Cogaion, arhaica Lepindea cu fabuloase fiinţe-ntr-însa şi care nu mureau decât după 90

de ani şi-atunci numai în picioare, întunecat aromitoarea Bahnea, colţurosul Zagăr, liricul Ormeniş... până la fermecata şi aldoita Sântioana – cea cu fete nărăvaş de frumoase, amestecată cu fin-uguri), la pânditorul după cotitură Coroi şi vicleanul Smig, şi-n sfârşit, crâncena aşezare ungurească, unde oamenii cântă sfâşietor de trist de crezi că acuşi îşi vor smulge inima din piept ca s-o strivească, din nu ştiu ce mânie visceralã, şi-apoi joacă de stă să se năruie pământul sub dânşii, ţanţoşi şi fugoşi, Varolea.

Această muncă am vrut să împlinesc, cititorule.

O atare umilă ctitorie am dorit să aşez. O carte care să pornească din inimă şi nu din Raţiune, din amintire şi nu din Gândire, din năzuinţa de-a rosti un cântec şi nu din aceea de-a dezbate Probleme Profunde.

Dacă nu ţi-a spus nimic, dacă nici măcar nu ţi-a sunat plăcut la ureche, atunci arunc-o cât colo, la naiba. Ruşinea să fie a mea.

CUPRINS

Iubești Ardealul?.....5
Orașul acela.....14
Liceul „TIMOTEI CIPARIU”... și-un prim, mic accident.....26
Ora de română și latină.....40
Ora de limba germană.....52
Geografia.....64
Ore de limba latină cu alt profesor.....75
Alte ore, alți profesori.....100
Colegi și prieteni.....135
Frumoasele risipei.....164
Moartea mamei.....214
Vacanțe, întâmplări ciudate și niște accidente.....222
Adio, liceu.....249
Scurt epilog.....257

Lector: ANA-MARIA BOARIU
Tehnoredactor: L. HLAVATHY

Apărut: 1980. Bun de tipar: 20.111.1980.
Comanda nr.: 1962. Coli de tipar: 14,5.
Format: 16/54 X 84.
Hârtie: ofset 70 gr/m²

Tiparul executat sub comanda nr. 58/1980
la întreprinderea Poligrafică Cluj
Municipiul Cluj-Napoca, B-dul Lenin nr. 146.
Republica Socialistă România

EDITURA DACIA

Calitatea literară excepțională a paginii nu poate trece neremarcată.
Este și primul lucru care ne atrage atenția: limba înflorată și ceremonioasă, nu rareori de o neascunsă prețiozitate, are o viață de sine stătătoare ca limba lui Odobescu ori Mateiu Caragiale.
Teohar Mihadaș este ceea ce se cheamă un stilist, specie tot mai rară de prozator artist, pe care-l citești, și nu în primul rînd, pentru încîntarea vorbelor lucrate și smălțuite cu grijă.
Ceea ce în proza lui Galaction sau Voiculescu ține — fie că e vorba de pitoresc folcloric, fie că e vorba de fantastic și magie — de utilizarea unor procedee literare, este la Teohar Mihadaș, uneori, rezultatul curat al observării unei lumi rămase, în atîtea privințe, în preajma mitului.

NICOLAE MANOLESCU

Lei 8,—